

Inscr. A. 13.896

Studii de Legislațiune Comparată

CĂSĂTORIA

STUDIU COMPARATIV

După dreptul civil, dreptul canonic și
dreptul civil internațional.

Partea I-a

CU O CANONICA CRITICA LA ADRESA SANTULUI SINOD
pentru memoriul:

**Papismul și starea actuală a Bisericii Ortodoxe
în Regatul României.**

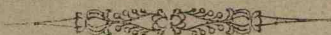
de

GEORGE MARZESCU

Profesor de Codicele civil în facultatea de drept din Iași

**Donațiune
N. MANI**

IAȘI

TIPOGRAFIA NAȚIONALĂ, STRADA ALEXANDRI.

1883.

56

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI
COTA 33.137

Va 29/07

B.C.U. Bucuresti

C36462

PREFAȚĂ.

Când în primele zile ale lunii Iuliu am fost început se tipăresc studiul de legislațiune comparată asupra căsătoriei, n'aveam cunoștință și nici cetisem memoriul Sântului Sinod asupra „Papismului și starea actuală a Bisericii ortodoxe în Regatul României, de Eminenția Sa Episcopul de Roman,“ și nici cunoșteam enciclica înaltei noastre autorități eclesiastice din 15 Iunie, prin care „libera cugetare“ se definește: „disprețul tuturor legilor umane și religioase.“

Incepusem deja tipărirea coalei a III în care fac analiza și critica debaterilor din Constituantă, asupra art. 22 din Constituțiune, când avuseiu fericirea să primesc memoriul Sântului Sinod.

Prima și repede ochire aruncată asupra acestui memoriu, mărturisesc, m'a fost lăsat întăia dată indiferent; studiul seu, înse, de-aproape, adănc m'a măhnit, ca se nu zic ceva mai mult!

Tratând materia căsătoriei, cu ocaziunea analizei și a criticei debaterilor din Constituanta de la 1866, precum și cu ocaziunea criticei ce făceam decisiunei Inaltei Curți de Casațiune cu data din 24 Fevruar, 1879, ne apërat trebuia să vorbesc despre religiune, despre Sântele cărți bisericesti și despre Canoanele din Pidalion. Când iată că tocmai în mijlocul liniștitelor mele studii

pur științifice, se ivesc și întră în cabinetul meti de lucru, doi îngrozitori balauri: „**memoriul**“ și „**enciclica Sântului Sinod !...**“ *).

Fie spaimă, fie simțiment de lumească curtenie, am căutat și m'am silit, pe cât prin putință me-a stat, ca să umblu foarte cu binișorul pe lângă oaspeții aceștia, în adevăr, doi uricioși balauri!

Vézind, înse, că balaurul „**Enciclica**“ se apucă la ceartă cu mine, despre „**libera cugetare**“ pe care mi-o definește, scurt și cuprinzătoriu, în doué cuvinte: „**dispreț a tuturor legilor divine și umane**“; iar pe de alta, balaurul cel mai cu cap „**memoriul Sântului Sinod**“ că atacă și chiar insultă, prin unele fraze, societatea laică, ca profesor și ca creștin ortodox de răsărit, iar mai cu samă și ca vechiu anagnost a mult vrednicului de amintire Mitropolit Veniamin, m'am crezut în drept și chiar datoriu ca se respund la provocarea ce așa din senin ne-au aruncat-o nouă laicilor, Sântii și sufletestii noștri păstori Bisericești din Sântul Sinod, trimetîndu-ne cu înfricoșate chiote și cu îngrozitoare șuerături **) doi nemilostivi monstri, unul purtând numele „**memoriul Papismului**“, și altul botezat „**enciclica Sinodală**.“

Mărturisesc că, făcând adițiunea oarelor de lucru, trei sute oare cel puțin, am studiat, am cetit și m'am muncit, numai pentru ca se conving odată pe acești doi balauri precum și pe

*) Diavoli și balaurii jucând un mare rol în Christianismul primitiv și în scrierile sante bisericestii, cred că nu voiu displăcea Sântului Sinod dacă le voiu întrebuinta și eu.

**) Espresiunile sunt culese de prin viețele Sântilor, și anume din căsătoria fetei Senatorelui Proterie povestită de Eladie, ucenicul marelui Vasilie. Pe lângă această poveste, canonica mea critică cuprinde și altele.

născătorii lor, că și în această țeară ortodoxă de răsărit, se pot găsi oameni cari, fără se poarte pe cap cuculionul (potcap) în catefea sau castor confecționat, și fără se aibă gradul de Doctor în Theologie, au, totuși, atâta bun simț natural, spre a controla, examina, judeca și apoi provoca o promptă îndreptare și în cele așa numite „**spirituale** !...“

Memoriul Sântului Sinod, Enciclica sa de la 15 Iunie, pot, dupe mine, figura ca puternice considerente în decisiunea de condamnare ce însuși și-a rostit'o înalta această autoritate eclesiastică!

Și'n adevăr, probez prin canonica mea critică că memoriul savantului Prelat de la Roman se învărtește, și pe față și pe dos, într'un cerc vicios; pe ici, colea, parcă țar da se'nțelegi că întră de-a binele în ideile moderne de secularizare, când deodată te trezești că face o subită învărțitură, ca de-acelea de la priveslile lumesti, revenind, fie din nebăgare de samă, fie din teamă pentru Canoanele Ecumenice asupra micului pas ce'l făcuse în domeniul progresului, doctrină ce este consacrată de chiar mântuitorul Domnul nostru Isus Christos. Demonstrez de asemenea că dacă ne-am fi ținut de canoane și dacă ne-am fi luat după viețile Sântilor Părinți, noi n'am fi putut face nici cel mai mic pas pe calea dreptei judecăți, progresul omenirii, nici n'am fi putut vota Constituțiunea și pune mai cu samă în Capul țerei un Domn Catholic. Mai probez că întreaga noastră societate, dacă e vorba se ne ținem de canoanele din Pidalion, este picată sub grea afurisenie cu chiar înalții noștri Prelați în cap!.... Într'un cuvânt, cu tot respectul manifestat de Sinod pentru canoane, dovidesc că chiar memoriul conține și el propuneri ante-canonice.

Aceste punte și alte multe nu le învâlesc în fraze goale, ci le demonstrez prin canonică mea critică.

Mai mult de cât atât, memoriul de și scris într'un stil limpede și curgătoriu, după slaba mea minte, nici are meritul de a ne apăra cu argumente puternice contra propagandei Catholicismului. Terenul pe care se pune Sinodul, invocând ortodocșia strămoșilor noștri, carii, în nevinovăția și curățenia lor de inimă, credeau în vrăji, în farmeci, în draci înbracați în leșește *), ortodocșie în care nici înalții noștri Prelați nu mai cred astăzi, este un teren de năsip pe care nu poți clădi nimic de solid. A recunoaște apoi, că canoanele noastre sunt identice cu canoanele Bisericii Latine și la moment a afirma, că noi, Stat independent, n'am fi în stare să trimetăm episcopi și mitropoliți în țerile creștine, căci „Canoanele se opun“, este a lega și închina societatea civilă, societății spirituale, este a pune Suveranitatea Națională sub papucul Sinodului, este, într'un cuvânt, a resturna principiile noastre de drept public și constituțional!

Canonica mea critică combate și ea Papismul; dar, îl combate pe motive cu totul altele de acele ce le desvâlește memoriul. Când combat propaganda Catholicismului, mă pun pe terenul de interesul social, de Suveranitatea Națională, căci în epoca aceasta de secularizare a societă-

*) In acest moment caut în viețile Sântilor se găsesec și un drac îmbracat în strae prusienești sau austriecești. De'l voiu găbui, îl voiu presenta Sântului Sinod în București chiar, când, în partea II-a, la Capitolul III, voiu vorbi puțin și despre viața călugărilor, fie apuseni, fie răsăriteni.

ților moderne, după Constituțiunea noastră, n'avem mai mult alianță între dreptul divin și dreptul uman. Savantului Prelat de la Roman, precum și Sântului Sinod le-au scapat din vedere că conubiul dintre dreptul divin și dreptul uman ce esista în timpul strămoșilor noștri, astăzi a dispărut, cedând locul seu principiului de Suveranitate Națională, Suveranitate care este foarte egoistă și capricioasă, ne suferind pe nime se'i calce prerogativele.

A măntinea un mai îndelungat timp legea actuală constitutivă a Sinodului, ar fi implicitamente a recunoaște și perpetua dreptul la zece sau cinci-spre-zece Arhieriei de a respândi în țeară temeri ne-întemeete; ar fi, a'i autoriza se mai vină se declare, în fața lumii, că progresul ce l'am făcut este rezultatul ideilor ante-religioase și ante-creștine străine, idei pe care după memoriul cetit în Sinod, societatea și cea bătrână și cea mai tânără le-au importat din străinătate; ar fi, în adiver, a slăbi, simțul religios; ar fi, într'un cuvânt, a duce, cu niște atare idei, Biserica strămoșilor noștri spre o desăvârșită cădere morală!...

Critica mea canonică precum și întregul meu studiu sper că vor proba până la evidență convingerea ce me-am format.

Am fost început o publicare pur-scientifică, și silit m'am văzut de a mă abate din această cale, provocat și înspăimântat fiind de uricioșii acești doi balauri „memoriu“ și „enciclică“, carii, braț la braț, cutrieră astăzi țara, de la un capăt la altul!....

Iată, în scurte vorbe, rațiunile pentru care

am crezut de cuviință ca se împart studiul meu de legislațiune comparată, in doue părți :

Partea I-a pe lângă „considerațiuni generale“ și „un mic istoric“ cuprinde doue capitole :

Primul capitol : Desbaterile din Constituantă asupra art. 22 din Constituțiune, anotate și urmate apoi de o analiză și critică.

Al doilea capitol cuprinde „doctrina incertă a Inaltei Curți de Casațiune“ asupra art. 22 Const. și 129 din Cod. Civ., iarăși cu o critică, și cu citațiuni de imposibilități și absurdități canonice.

In capitolul al III-le, urmă se vorbesc despre căsătorie din punctul de vedere a religiunii noastre. Visita, inse, neprevăzută a balaurilor Sântului Sinod, m'au silit se încep mai nteiu cu profesiunea mea de credință ca creștin ortodox de răsărit, și se termin apoi prima această parte cu „canonica critică la adresa Sântului Sinod.“

Partea II-a pe care o pun, luna viitoare, sub tipar, va cuprinde iarăși doue capitole, vreu se zic va începe cu :

Capitolul III : Căsătoria din punctul de vedere a religiunii noastre.

In acest Capitol voiu vorbi in mod laconic și „spiritual“ și despre viața monahală.

Capitolul IV va fi consacrat la „secularizarea căsătoriei“.

Capitolul acest din urmă va cuprinde importante desvoltări din punctul de vedere civil inter-național.

Cred că fac un real serviciu țerei mele, prin publicarea acestui studiu de legislațiune comparată.

Cine va cugeta de alt-feliu de cum am cugetat, n'are decât se ice condeiu în mână.

Duelul acest de condeiu va fi și o puternică dovadă pentru Sântul Sinod, că și societatea laică posedă un balaur și mai infricoșat, cu numele „libera cugetare,” podoabă exclusivă dată numai omului cuvântătoriu și înțelegătoriu....

Și deci, termin, zicând: ființa care nu înțelege ce însemnează și ce preț ne-stimat are această podoabă, cucerirea cea mai bine-făcătoare a societăților moderne, acela, dupe mine, nu numai că nu este în stare a se pune în contact cu D-zeu, dar nici știe, iubi, admira și înălța la Ceruri pe Urzitorul a toată-făptura, D-zeul cel adevarat, iar nu D-zeul acel „**stuțit**“ de instituțiunile Monahale, fie acele instituțiuni de ritul Apusan, fie ele chiar de ritul Răsăritean.

Iasi, 1883 August 18.

G. MARZESCU.

T A B L A

și

Resumatul Materiiilor.

§ I.

Considerațiuni generale.

Pagina.

1

Căsătoria datează de când lumea—Muera după *Chiriacodromion*.—Dovadă despre bunele moravuri o dă numai Statul acela în care căsătoria este respectată.—Discreditul în care căsătoria piase la Romani.—Abusurile divorțului și onoarea acordată pozițiunii de celibatariu, semnalează sfârșitul Republicii Romane.

1—5

§ II.

Mic istoric

5

Codicele Civil Alexandru Ioan (Cuza) secularizază căsătoria.—Constituanta din 1866 face din căsătorie un contract *mixt*, adică și religios și civil în același timp.—Problema juridico-socială: cum pot duce împreună traiu bun art. 22 const. cu art. 129 din cod. civ.?—De căsătorie sunt legate cele mai grave interese sociale.—Nimic mai funest și mai pernicios pentru o societate ca controversa asupra condițiilor de validitatea căsătoriei.—Canoanele Bisericii urmează se fie puse în armonie cu ideile societăților în tot ce concernă căsătoria.—Ordinea după care autorele își propune de a trata conflictul dintre Constituțiune și codicele civil.

5—11

CAPITOLUL I.

Discursurile rostite în Constituanta din 1866 cu ocașiunea art. 17 din proiectul primitiv de Constituțiune corespunzătoriu actualului art. 22.

12

Observare relativă la espunerea de motive la raportul și discursurile rostite într'o adunare legislativă. 12—14

Desbaterile Constituanței. 14—37

Discursul d-lui Arist. Pascal 14—16

Discursul d-lui C. Boerescu, anotat. 16—24

Discursul d-lui M. Costache, anotat. 24—26

Discursul d-lui Chr. Cerkez 27—28

Discursul d-lui V. Pogor, anotat. 28—30

Discursul d-lui A. Pascal, anotat. 31—32

Discursul d-lui N. Blaremburg, anotat. 32—36

Intrebările și răspunsurile din Constituantă asupra închiderii discuțiunii 36—37

Analiza și critica desbaterilor din Constituantă. 37—51

Statul civil și credința religioasă n'au nimic de comun.—Dacă căsătoria este o sântă taină—Căsătoria după canoane, Apostoli și Sânti Părinți, este un remediu spre potolirea poftelor trupești. 37—41

Comparare între teoria Papala și teoria N. Blaremburg: *subordonarea legilor civile canoanelor Bisericești.* 41—43

Ce este Pidalionul (notă) 43

Reminiscență din viața mea de scolariu, când profesorele de religiune me-a dat se 'nvăț pe de rost din Kiriacodromion „*Duminica Curvarului*“. 42—44

Tălcuirea la anteia epistolie a lui Pavel ca către Corinteni care se cetește în „*Duminica Curvarului*“ 44—46

Critica imoralei tălcuiri și cerirea de a se revizui cărțile Bisericești 46—47

Observarea că din desbaterile Constituanței apare viderat adevărul acesta: că până la modificarea codicelui civil, art. 22 din Const. n'are nici o forță obligatorie. 47—51

CAPITOLUL II.

Doctrina Inaltei Curți de Casațiune asupra art. 129 cod. civ. și art. 22 din Constituțiune. 51

I.

Audiența solemnă de reintrare a Curții de Casațiune pentru anul judeciar 1869 52—66

Discursul d-lui Grigore Păucescu, partea relativă la organizațiunea familiei 52—54

	Pagina
Responsul primului Președinte. a defunctului Scarlat Fălcoianu, la acest discurs	54—56
La ce concluziune ajungem, cetind ambele aceste discursuri	56—60
Actul prin care soții convin asupra educa- ției religioase este nul (notă).	59
Canoanele din Pidalion relative la impede- cările căsătoriei între creștini cu necreștini.	61
Din Compendiul de drept canonic a lui Șa- guna, paragraful prin care căsătoria cu ieretici și jidovi este oprită	62—63
Circulara Ministerului justiției din Moldova din 1851 adresată Tribunalului prin care se pune indatorire tribunalelor a nu recunoaște căsătoriile mixte dintre pămătenii și catolici, și vice-versa	63—64
Concluziune: Discursurile din 1869 de la Curtea de Casațiune, consideră art. 22 din Con- stituțiune ca o povăță morală fără de nici o sanc- țiune	65—66

II.

<i>Decisiunile înaltei Curți de Casațiune din 2 Decembrie 1874 și din 9 Octombrie 1879 după care căsătoria este un contract curat civil</i>	<i>61</i>
Decisiunea din 2 Decembrie 1874	67—69
Decisiunea din 9 Octombrie 1879	69—70
<i>Analiză: Ambele aceste decisiuni le găsesc fundate</i>	<i>70—71</i>

III.

<i>Decisiunea înaltei Curți din 24 Februarie 1879, după care căsătoria religioasă este obliga- torie, și ofițerul stărei civile nu poate face ab- stracțiune de împedările edictate prin legile Bi- sericești</i>	<i>71—75</i>
<i>Critica decisiunii Curții de Casațiune din 24 Febr. 1879</i>	<i>75—104</i>
Canoanele Bisericii pun stavilă progresului omenirii	77
Despotismul Bisericii. „Dați Cezarului ce este al Cezarului, și lui D-zeu ce este a lui D-zeu“	78—79
Dacă am fi urmat ideile, simțiminte și cre- dințele de priu canoane și cărțile sfinte, unele mai inguste și mai bizare de cât altele, noi n'am fi pu- tut vota Constituțiunea, nici pune în capul țerei un Domn Catolic	79—81

	Pagina
Din Pidalion și din cărțile Sânte nu putem să ne facem nici o idee asupra libertății omului, asupra drepturilor sale	
Imposibilități canonice	81
Canonul din Pidalion relativ la muerea logodită cu altul	81—82
Canonul din al VI Sinod ecumenic ca nici clericii nici mirenii să se imprietenească cu cei de altă lege	82
Critică: toată societatea noastră, cu Domnul țerei în cap, este picată sub afurisenie	82—85
A.	
Canonul din Pidalion: despotism și dispreț pentru femei	85
B.	
Canonul din Sinoadele Ecumenice ca fi de preoți precum și laicii să nu meargă la privești lumefști	86
C.	
Canonul Apostolilor ca să nu ne smulgem barbele, căci frumuseța ziditorul de D-zeu a făcut'o să fie pentru femei	87
D.	
Canonul <i>diaconitei</i> .— Din Sinoadele Ecumenice: model de eleganță de limbă bisericească.	88
Critica Canoanelor și a doctrinei Curței de Casațiune.	89—81
Puterea judeciară are misiune de a judeca despre constituționalitatea unei legi	92—96
Nouă ipoteză de conflict între Constituțiune și Codicele civil: art. 1402 Codicele civil cu art. 19 din Const.	97—99
Concluziune	99—102
Serios și juridic este motivată asupra art. 22 Const. și 129 Cod. civ. decisiunea majorității Curței de Iași Sect. II, din 11 Decembrie 1878, precum și aceea a minorității tribunalului de Iași.	102—104
CAPITOLUL III.	
<i>Căsătoria din punctul de vedere a religiunii noastre ortodoxe de răsărit</i>	104
Rațiunile profesiunii mele de credință ca ortodox răsăritean.	104—105.

	Pagina
<i>Canonica critică la adresa Sântului Sinod pentru acuzările și ideile exprimate prin memoriul: Papismul și starea Bisericii ortodoxe în România</i> , de episcopul Melhisedec	106
Constatarea și descrierea ce o face memoriul Sinodului, despre societatea noastră	106—111
Profesiunea mea de credință	111—114
Invățătura Apostolului Pavel către Presbiterii Bisericii Efesenelor: „ <i>Luăți sama de voi înși-vă și de turma peste care Duhul cel Sânt r'au pus pe voi Episcopii ca se păstoriți Biserica lui D-zeu</i> “	111—116
Desvoltarea acestei sublime învățături, față cu Păstorii noștri sufletești	116—118

Esaminarea acuzării Sinodului.

Refuzul nostru de a mai crede în farmeci, în vrăji, în draci imbracați în leșește, nu înseamnă stângerea simțului creștinesc	118
<i>Prima poveste</i> : Cuvânt cum scoate dracul pe oameni din Biserică până a nu sfârși cântarea—Reflexiuni.	119—120
<i>A doua poveste</i> : Căsătoria fetei Senatorelui Proterie povestită de Eladie, ucenicul Sântului Vasilie, cu comentarii	120—129
<i>A treia Poveste</i> : Osânda unui călugăr fațarnic, poveste infrișată cu balaur, spusă de Atanasie Presbiterul. Reflexiuni	129—130
<i>Mică paranteză la adresa Catolicismului</i>	130
<i>Povești Catolicești</i> . Dominicanul Sprenger istorisește cum o vrăjitoare a fermecat pe trei călugări	131
Rețeta cum poate cineva călători prin aer, calare pe-un băț. O preumblare poetică prin văzduh.	231—132
Opera lui Sprenger „ <i>Ciocanul vrăjitoarelor</i> “ declarată fără de nici o rușine de facultatea teologică din Colonia că este conformă cu Sânta Scriptură	132—133
Imputarea Sântului Sinod că nu mergem regulat în Biserică	133
Acuzarea este invecită și chiar paragrafisită, căci și Sântul Ioan Gură de Aur acuza tot de aceasta pe creștinii timpului seu	133—134
Reflexiuni că Înălții noștri Prelați nu mai pot detuna de la înălțimea Amvonului contra ereticilor, din cauză că calcă canonul Sântului Va-	

	Pagina
silie „măncând cărnuri care zădăresc trupul și vădică resboae de necuviincioase poște“	135
Despre rugăciune. Inalții Prelați eșind din Biserică uită sfatul înțelept de la leturghie „că nu pot sluji și lui D-zeu și lui Mamona, (adecă dracului)	136
Desperarea că nu'mi găsec pe păstorul sufletesc dimpreună cu canonul din Pidalion „că luxul și împodobirea trupului oprite sunt episcopilor și clericilor	137—138
Nici Prelații nu mai înțeleg astăzi viața așa după cum o înțelegeau Sântii Părinți.	138—141
Elocinta predică a lui Ilie Mimiati, episcopul Cernicai și Calavritei prin care marele acest orator constată că nu găsește nici pe creștinul adevărat nici pe păstorul sufletesc cel adevărat, din preună cu bine-cuvântarea ce-o cere autorele ca se re'noască această predică in memoria Sântului Sinod	141—147
Imposibil ca societatea civilă să mai poată trăi in ortodoxia primitivă.	147—148
Suspiniul autorelui memoriului și a Sântului Sinod pentru că s'au secularizat averile mănăstirești.	148—150
Combaterea propunerii de a se forma o visterie bisericească	151
Statul nu poate incredința instrucțiunea și educațiunea poporului in mâna Bisericii.—Aspirațiunea spirituală a Sinodului de a deveni cu timpul o instituțiune papală	151—153
Memoriul in propunerii sale se'nvărtește intr'un cerc vicios.—Necredința autorelui in aceste propunerii până ce Sinodul nu se va pune a face o morală reformă in canoane și sfintele cărți Bisericești	153—154
Intrebarea făcută Sinodului: ce'nțelege prin moralul seu creștin și național?—Sinodul de bună credință devine „ <i>nihilist</i> “	
Biserica noastră n'are dușman mai mare decât pe chiar Sinodul actual. Legea Cuza de la 1864 este superioară legii actuale.—Propuneria Sinodului de a se declara Biserica „ <i>persoană juridică</i> “ este o idee revoluționară privită din punctul de vedere a canoanelor.—Sinodul n'are conștiință despre valoarea expresiunii „ <i>persoană juridică</i> “.—Terenul pe care se pune Sântul Sinod când combate Papismul este un teren fragil.—Su-	

veranitatea Națională nu poate fi legată prin canoanele Bisericești. Cu principiile moderne, noi, necredincioși, ne vom scapa moșia și legea strămoșască; cu ideile de prin canoane, putem asista la spectacolul unei duble afurisenii: transacțiunea ridiculă în *afurisire*, *caterisire* și *anatematesire* făcută în al XII Sinod local ținut în Biserica Sântei Sofii din Constantinopoli.—Originalul text a tâlcuirii acestui canon

158—164

Combaterea memoriului de și severă, dar este bine meritată: argumente aduse cu citațiuni din compendiul de drept canonic a lui Șaguna. Catolicii sunt creștini ca și noi; și îi și noi recunoaștem pe Christos de Cap al Bisericii, și că Biserica este trupul, mireasa lui Christos.—Insuși Christos a prezis lățirea Bisericii.—Problema Bisericii după teologii cei mai noi.—După legea bisericească nu se poate opri pe Papa să facă propagandă.—Frasele teatrale din memoriu sunt neputincioase a ne înduplica pe noi fugarii de la credința străbună ca se oprim pe Papa să numească un mitropolit, căci ortodocșia strămoșilor, Christianismul primitiv nu recunoaște „*Biserică națională*,” ci „*Biserică creștină*” fără hotare de neamuri—Guvernul este în tot dreptul se respingă plângerea Sinodului când îl vede că se pune sub scutul canoanelor

164—170

Dacă Sinodul părăsește terenul canoanelor, și ține limbajul de la pag. 85 din memoriu, unde nu să pominește un singur cuvânt de ortodocșia strămoșască, noi cei titluiți de memoriu cu cunoștinți superficiale și cu mintea stălcită, cu ajutorul rașunelor de Stat, principii esențiale existenței și conservării a ori cărui popor, putem invita pe mitropolitul catolic se plece înapoi de unde a venit.—Bucuria sufletească a Sinodului vîzînd pe autore că combate Papismul.—Binecuvîntarea ce-o cere autorele de la Sinod ca să-și părăsească antereul de anagnost, și să se 'mbrace europeenește spre a combate pe mitropolitul catolic și pe Papa Romei

170—173

Ideile și principiile, espuse în mari liniamente, principii de care, după autore, cu toții ar trebui să fim pătrunși când combatem Papismul.—Suveranitatea națională supremă și exclusivă judecătoare în tot ce concernă interesul social.—Religiunea și instrucțiunea sunt primele și cele

mai mari interese sociale.—Din cauza că națiunile nu se găsesc în aceeași pozițiune morală, intelectuală și materială, regularea acestor două mari interese sociale nu poate fi identică 173—175

Ancheta internațională ce autorele o face peste hotar, în diversele State: În unele țeri găsește religiunea intim legată de Stat, în altele separată de Stat; în unele State caritatea, milostenia, stă în sarcina religiunii și a Bisericii, în altele, este pe sama Statului carele o esercită în marginile cele mai restrinse.—Deosebirea aceasta face pe autor crescut cu viețile Sfinților să se oprească și se întrebe rațiunea acestei deosebiri.—În unele State învețământul și educațiunea publică formează prima datorie și sollicitudine a Soveranității naționale; în alte țeri, din contra, învețământul este lasat pe mâna celui înteu om de pe uliță sau pe mâna corporațiunilor religioase—Față și cu această constatare, intim legată cu Papismul, autorele revine iute în țara strămoșilor sei ortodocși răsăriteni 175—176

Prima întrebare adresată concetățeniilor sei: Persoanele așa zise juridice pot ele avea existență legală în țerile acele unde există idei și simțiminte contrarii? — Biserica catolică pretinde că este o societate perfectă, adecă un Stat în toată puterea cuvântului.—Alocuțiunea Papei Piu IX din 17 Decemvrie 1860.—Persoana juridică creată de legistorele unei națiuni, poate ea avea existență legală în afară de hotarele națiunii care a creat'o? Negativa este viderată, căci o ficțiune universală creată prin voința numai a unui legistor local ar fi o imposibilitate juridică.—Interesele statelor nu sunt identice; de aceea nici interesele sociale nu pot fi identice.—Pentru ca Biserica să existe legalmente, necesariu este să fie recunoscută prin o anume lege umană, canoanele, în această privință în sistemul de separare a Bisericii de Stat, sunt fără de valoare 176—183

În România nu poate fi recunoscută Biserica Catolică ca persoană juridică, căci ar fi ai da un drept pe care nu'l are nici chiar Biserica noastră. Persoana juridică străină nerecunoscută de Soveranitatea Națională, n'are de cât o existență de fapt. Ea nici nu poate avea o misiune diferită de cea pe care legile noastre o recunosc persoanei juridice naționale corespunzătoare persoanei juri-

dice străine.—Soboarele de călugări și călugărițe nu sunt la noi persoane juridice 183—185

La noi nu există o lege specială asupra persoanelor juridice.—Consecința este că persoana juridică străină n'are la noi decât o existență de fapt.—Numai legistorele poate crea ficțiuni.—Mitropolitul Catholic in ochii țerii este un simplu muritoriu, și Biserica Catholică nu poate fi privită ca persoană juridică.—Convențiunea consulară și de stabilire incheată cu Italia, n'a prevăzut ipoteza mitropoliei Catolice.—Mitropolitul Catholic nu poate dobândi titlu de Mitropolit al Bucureștilor decât prin o anume lege 185—188

Faimoasa formulă a Comtelui de Cavour „*Biserica liberă in Stat liber*“ dezvoltată de Minghetti, cu toate că Sinodul combate Catholicismul n'ar displăcea Sântului Sinod.—Memoriul s'a inspirat și de la sistemul lui Minghetti isvorit din formula lui Cavour, și de la opera Arhiepiscopului din Paris Affre asupra bunurilor eclesiastice.—Doctrina Prelatului parizian constă in a zice că Biserica nu poate fi frustrată de dreptul de a posedea, căci dacă ea există ca Societate spirituală, viderat că ea poate și posedea.—Inalții noștri Prelați pretind identic acelaș lucru, dar in mod acoperit și nu in mod franc, căci se feresc de a intrebuița pe față limbajul Inalților Prelați Catolici.—Propunerea de a se forma o „*visterie a clerului*“ sub administrațiunea Sinodului, tinde a crea in statul Român un dualism „*Stat-Sinod*“, ceea ce ne-ar duce la sistemul papal.—Propunerea aceasta de o „*Casă a Clerului*“ tinde a reinvia Pravila din 1835 din Moldova pentru organizațiunea ocărnuirei averilor mănăstirești.—Sinodul se ncearcă a deveni el persoană juridică, căci Bisericile sunt și astăzi proprietare și posesoare. 188—193

Savantul Prelat de la Roman afirmă că ideile din memoriu, sunt ideile intregului Sinod—Reflexiuni asupra acestui program a Sinodului Român.—Espresiunea „*Biserica Națională*“: Sinodul făcând mare paradă cu acest cuvânt, autorele declară că actualul Sinod este o adunare aristocratică; că nu se poate intitula Sinod național, o adunare compusă din doi Mitropoliți, câți-va episcopi și câți-va arhieri.—Biserica națională trebuie să iasă din măruntaele cele mai întime a le națiunei.—Monahul este eșit din societate, căci el

a renunțat la toate legamintele naturale și sacre care constituiesc societatea—Pentru ca Sinodul se fie adunare națională, ar trebui ca preoții de mir care fac parte din societate, și laicii devotați studiilor filosofico-religioase, să participe într'o asemenea adunare.—Imputare făcută Sinodului pentru că n'a propus intrarea în Sinod și a preoților de mir.—Lupta dintre monahi și clerul de mir a ajuns să fie un adevărat scandal social.—Imputare făcută Sinodului pentru că i place se calce pe urmele Papismului întrebuițând espresiuni papale cum spre exemplu este cuvântul „*enciclică*“.—Numai acei care n'au esaminat în societatea modernă Catolicismul papal, pot să se îngrijască de propaganda catolică ce Papa s'ar încerca se facă în România.—Prin modificarea legii Sinodale, prin participarea preoților de mir și a laicilor competenți în adunarea Sinodală să poate numai rădica Biserica română din starea în care să găsește, și să trăească în nație și pentru nație

193—199

Autorele prin o „creștinească“ reciprocitate, termină canonică sa critică complectând lacuna din memoriul Sinodului prin fragmentul din predica ilustrului și marelui orator bisericesc Ilie Miniș, episcopul Cernicăi și Calavritei, fragment din care esă la lumină adevărul că oile și păstorii nu sunt mai buni și mai sfinți unii decât alții, că precum nu să mai găsește creștinul cel adevărat, tot așa nu se mai găsește nici păstorul sufletesc cel adevărat

199—202

CĂSĂTORIEA

STUDIU COMPARATIV

După dreptul civil, dreptul canonic și dreptul
civil internațional.

§. I.

Considerațiuni generali.

Căsătorica dătează de când lumea, vreu să zic că nu sunt legislatorii umani care au inventat acest contract cel mai vechiu și cel mai universal dintre toate contractele; și cu toate aceste, societățile umane se găsesec discutând încă și astăzi cestiunea de a ști dacă căsătoria este un contract *religios*, *civil*, sau *mixt*, adecă *religios* și *civil* tot de-odată?

De instituțiunea căsătoriei, actul cel mai solemn și cel mai grav al vieței noastre de pe-acest pământ, este legată soarta Statelor: *familiile*, —zicea Portalis de pe înălțimea tribunei franceze— *sunt pepiniera statelor, și căsătoria este aceea care formează familiile.*

„Omul, în adevăr, — zic din preună cu Troplong, călăuzul meu in aceste considerațiuni generali (*), nu este născut, nici aruncat într'o insulă pustie spre a trăi singur; solitudinea sdrobește inima sa

(*). Troplong, în prefața sa asupra contractului de căsătorie, tom. I. pag. 1—5.

care simte trebuința și de a iubi și de a fi iubit. Spre a eși din această izolare, omul nu poate găsi asociat mai onest, mai de încredere și mai de mângăere decât în căsătorie. Ea, în adevăr, ca o asociațiune de persoane cu simțire, inteligență și voință, pune în comun tot ce omul are mai sacru, mai intim și mai dulce.

„Muerea fiește căruia — citesc în **Kiriacodromion** — este ajutorul cel adevărat a lui, ea și la cele de taină și la cele aretate este sfeatnică barbatului, și copiilor maică iubită și hrănitoare, și în casă purtătoare de grijă credincioasă, și la bunele norociri și la relele norociri, și la bucuria și la necazul, și la cinstea și ne cinstea barbatului împreună partașă, ea și împreună pătimește și împreună se bucură, și împreună se mătnește, și împreună se cinstește, și împreună se necinstește cu barbatul seu. Iară de are și oare-care neajunsuri, fiind că nici barbatul este curat de neajungeri și fără de prihană, poartă greutățile unul altuia. Ea fiind că dintru început s'a luat din barbat, un trup este cu barbatul seu.

„Care altă legătură este sau mai firească sau mai de aproape, sau mai tare de cât această legătură? Deci, greu lucru este, nu plinirea poroncei, adică dragostea barbatului către muiere, ci calcarea poroncei, adică despărțirea barbatului de muerea sa“ *).

Aristofan în discuțiunea sa asupra amorului ne zice de asemenea că pasiunea când este violentă, ne inspiră dorința ca se contopim esistența noastră în cea a obiectului iubit spre a nu mai face de cât o singură și aceiaș ființă cu dânsul.

Contractul de căsătorie care regulează interesele pecuniare ale soților, vreu să zic conven-

*) V. In „*Kiriacodromion*“ Cuvântul după Evanghelia cea de la Mateiu a Duminicei soborului al șeptelea, „pentru poroncile cele prea mici.“

țiunea matrimonială care se alătură pe lângă căsătorie spre a președe la economia domestică și a face se'nflorească asociațiunea conjugală, are și ea toată gravitatea căsătoriei.

La ambele aceste contracte, adecă la căsătorie ca și la contractul de căsătorie, se poate aplica, fără distincțiune, cuvintele lui Platon: „*Pentru ca o republică se fie bine ordonată, principalele legi trebuiesc se fie acele care regulează căsătoria*“.

O puternică, dovadă despre bunele moravuri nu o poate da decât numai statul acela în care căsătoria este respectată. Spre atare scop, nu este, înse, de ajuns ca jurisconsultii să se 'ntreacă în a da despre căsătorie definițiunile cele mai frumoase și mai înalte*); nu este de ajuns ca legislatorii se'i asigure prin codicii ce'i promulgă, rangul și demnitatea ce i se cuvine; nu este de a-

*) Jurisconsultii romani ne dădeau admirabile definițiuni despre căsătorie. Una din aceste definițiuni o găsim în *Institutesle lui Iustinian*, și alta în *Digeste*, la titlu de *Ritu Nuptiarum*, fr. 2, § 1. Iată definițiunea din *Institute*: „*Nuptiae autem, sive matrimonium, est viri et mulieris conjunctio, individuum consuetudinem vitae continens*. (Nunta sau căsătoria este acea unire dintre barbat și femei, care stabilește între dënșii o existență indivisibilă). Jurisconsultul Modestiu în *Digeste* dă următoarea definițiune: „*Nuptiae sunt conjunctio maris et feminae, consortium omnis vitae, divini et humani juris communicatio*.“

Conjunctio maris et foeminae: iată actul fizic și universal; *Consortium omnis vitae*: împreună părtăși la întreaga viață, la întreaga destinată; *divini et humani juris communicatio*: iată participarea soților și a copiilor la tot dreptul divin și uman, la tot ce religiunea și sociabilitatea au de sacru, de pios și de nedestructibil. Citațiunea de mai sus din Kiriacodromion (drumul dumnezeesc) nu este decât desvoltarea acestor definițiuni. (V. discursul ce l'am rostit, pentru prima dată ca profesor, la deschiderea cursului de drept civil în 1860, Octomvrie în 9).

juns ca religiunea să o iee sub aripa sa atribuindu'i o sorgintă divină. Mai trebuie încă ca și moravurile dintr'o societate să nu se găsească în opozițiune cu aceste idei și ca cetățanul se practice și el, la rëndul seu, în viața socială, aceea ce'l învață înțelepciunea marilor sei institutori.

Iată adivëruri pe care le culegem mai cu deosebire din istoria populusului Roman la care discreditul în care picase căsătoria, degradase societatea romană și'i compromisese existența sa în așa grad, încât toate străduințele întrebuintate în urmă de filosofi și de legislatori, ramaseră neputincioase în a rădica și înalța căsătoria la demnitatea sa.

Un satiric roman (Petroniu, satyr. 116) ca se descrie gradul de imoralitate în care picase cetatea Crotona—(probabil că se descriea sub acest nume împrumutat pe chiar Roma),—ne zice: „Tot ce există aici se împarte în doue clase: curtezani și curteniți (aut captantur, aut captant). La Crotona, nime nu se mai găsește care să și crească copiii (in hac urbe nemo liberos tollit); omul care are erezi legitimi, se vede esclus și de la ospeturi și de la spectacole; toate avantajele societăței îi sunt interzise; el este ca și o ființă perdută și confundată în numărul acelor ce sunt tratați ca ignominioși (inter ignominiosos). Acei, din contra, care nu s'au căsătorit nici odată, precum și acei care n'au nici o rudă de-aproape, parvin la cele mai înalte dregătorii. Clasa aceasta de oameni posed numai talentele militare, dênșii numai sunt bravi, dênșii numai sunt inocenți înaintea justiției.“

Din descrierea aceasta iperbolică, constat adivërul vieței private a Romanilor. Celebrele legi

a le lui August contra celibatului ne dau în aceeași privință proba cea mai puternică. Știut, în adevăr, este, că aceste legi n'au fost în stare se de casătoriei tot lustrul seu stîns. Dacă este ca se dăm crezare scriitorilor Valerie Maxim și Aulus-Gell, Roma numera 500 ani de la fondarea sa, când eă vëzu primul esemplu de divorț, acela a lui Spurius Carvilius Ruga. Și încă, este lucru de luat aminte, acest divorț n'a fost spontan. Spurius, mare și virtuos cetățan, iubea foarte mult pe femeea sa, de și ea era sterilă. Censorii, de teamă să nu se stingă rasa acestui barbat, îl făcu să presteze jurământ că se va căsători în scop ca se aibă copii. Denis d'Alicarnas și Valerie Maxim ni spun că Spurius deveni odios poporului pentru violarea santei legi a căsătoriei.

Și pentru ce faimoasele legi a le lui August au fost infructuoase? Pentru că după trei secole de la Spurius, moravurile se schimbaseră cu totul; și prin urmare, legile aceste în loc să și tragă toată tăria lor din moravuri, ele își găseau fundamentul lor în politică. Dar păgânitatea nu mai era așa de puternică pentru ca se opereze vre-o regenerare morală. Și'n adevăr, abuzurile divorțului și onorurile acordate pozițiunei de celibatariu, sunt evenimentele care au semnalat sfârșitul Republicei Romane și era Cezarilor în timpul cărora căsătoria devine un adevărat negoț de carne ominească!

§. II.

Mic istoric.

Inainte de Codicele civil Alexandru Ioan I, devenit de la 1 Decemvrie 1865 legea obliga-

toriă și esecutorie pentru întreaga Românie, românii considerau căsătoria ca un contract religios.

Prin codicele, înse, civil Alexandru Ioan, care ne guvernează și astăzi, căsătoria a fost secularizată, vreu să zic că ne-am lepadat de tradițiunea noastră națională consacrată prin Codicii Mateiu Bassarab, Andronachi Donici, Caragea și Calimah. Așa, fără de vre-o protestare serioasă din partea reprezentanților în România a religiunei Ortodoxe de Răsărit proclamată prin alineatul al 3-le al art. 21 din Constituțiune ca *religiune dominantă a statului român*, noi am admis și pus în practică principiul marei Revoluțiuni franceze, după care *căsătoria nu este decât un contract civil*.

Dar nu se împlinește anul de când salutarul acest principiu al secularizării se pune în aplicare, și Constituțiunea din 1866, pentru niște motive puțin fondate, după cum voiu proba-o mai jos, când voiu vorbi la Cap. III despre *căsătorie și religiune*, vine și face din căsătorie un contract, ca se zic așa, *mixt*, adecă și religios și civil în acelaș timp.

Iată, în adevăr, cum glăsuește art. 22 din Constituțiune: „*Actele statului civil sunt de atribuțiunea aotorității civile*.”

„*Intocmirea acestor acte va trebui să preceadă în tot-deauna benedicțiunea religioasă, care pentru căsătorii va fi obligatoare, afară de casurile ce se vor prevedea prin anume lege*.”

Principiul acest nou constituțional resturnând principiul Codicelui civil, neapărat trebuia se producă și o mare perturbare și chiar un adivărat scandal în viața noastră socială.

Legislatorele constituent că se înlătore, inse,

conflictul regretabil dintre Constituțiune și Codicele civil, și consecințele funeste ce pot isvori dintr'un asemenea conflict, a avut grija ca prin art. 132, No. 10 din Const., se ordone legistatoremui ordinarium ca se revizuească în cel mai scurt timp toți codicii și toate legile existente, spre a le pune astfel în armonie cu noile principii proclamate prin pactul fundamental ce țara pentru prima dată își dădu-se.

Din nenorocire această revizuire, recunoscută inevitabilă de mai unanimitatea membrilor primei noastre Constituante, nu s'a mai făcut nici până astăzi, și așa statul român se găsește trăind sub imperiul celei mai celebre controversse juridico-ecclesiastică asupra tocmai acelei instituțiuni care, în ori ce societate civilizată, este privită cu drept cuvânt ca baza moralității sociale.

Problemul juridico-social de resoltit este următorul: cum se pot împacă și cum pot duce împreună traiu bun art. 22 din Constituțiune cu art. 129 din Codicele civil carele zice scurt și cuprinzetoriu: „*nu este căsătorie când nu este consimțimânt*“ ?

Formalitățile căsătoriei le vęd prescise în toți codicii în scop de a protege contractul acesta de o așa de înaltă importanță și de care sunt legate cele mai grave interese sociale.

Și'n adevăr, după ilustrul profesor Demolombe, trei specii de interese recomandă instituțiunea căsătoriei la cea mai înaltă sollicitudine din partea legistatoremui:

1). *Interesul general al societăței*;— Căsătoria este sorgintea familiilor, iar societatea nu este decât colecțiunea tuturor familiilor; căsătoria este

deci, în adevăr, baza a ori ce ordine sociale, și legile care o guvernează exercită, din toate punctele de vedere, o influență profundă asupra moravurilor publice.

2). *Interesul părților contractante*;—Acest act este fără de nici un dubiu cel mai important al vieții omului, și acel asupra căruia pasiunile exercită cel mai nemilos imperiu; legea, dar, datorare este ca se dea toată protecțiunea sa viitorilor soți în această ocaziune care are să decidă despre întreg viitorul lor;

3). În fine, până la un punct oare-care, *interesul familiei viitorilor soți*;—punând cât se poate mai puțină stavilă la libertatea viitorilor soți, legea trebuie, într'o justă măsură să țină seamă de efectele ce produce căsătoria în privința chiar a rudelor fie-căriea din părțile contractante. (V. art. 185, 187, 189, 354, 669, 841, 842, Cod. civ.) *).

Controversă asupra condițiilor de validitate a căsătoriei nu se cade să existe. Fie-care cetățean trebuie să știe în mod clar și pozitiv dacă este căsătorit după lege, și dacă căsătoria sa va produce toate efectele civile. Nimic mai funest și mai pernicios pentru o societate ca incertitudinea într'o așa de gravă materie. Și cu toate aceste înalte considerațiuni de interes social, nici până astăzi nu se știe dacă acel ce nu dobândește și benedicțiunea religioasă pe lângă formalitatea îndeplinită înaintea ofițerului stărei civile, este sau nu legalmente căsătorit, copiii săi sunt sau nu legitimi, soția sa bucurase-va sau nu, de drepturile pe care legea le acordă femeilor legitime....? într'un cuvânt, el nu știe și nici poate ști care este

*) Demolombe, Du mariage, 1 vol. pag. 2.

situațiunea sa legală în societate, și care va fi sóarta ființelor sale celor mai scumpe!

Cestiunea este atât de gravă, încât ea este menită de a sgudi societatea în chiar temelia sa. Avem în codicele civil două capitule, unul întitulat „*despre obligațiunile ce isvoresc din căsătorie*“ (art. 185—193), și altul întitulat „*despre drepturile și datoriiile respective ale soților*“ (art. 194—208). Aplica-vom noi aceste două capitole la persoanele căsătorite numai dinaintea ofițerului stărei civile, ori le vom considera căsătoria ca inexistentă, și prin urmare le vom trata ca trăind într'un adevărat concubinată, și pe copiii născuți dintr'o asemenea uniune ca pe niște bastarzi!

Mă'nspăimânt când mă gândesc numai la consecințele ce poate se atragă după sine controversa aceasta juridico-socială. Deja am atras atențiunea țerei și a guvernului asupra acestei cestiuni când în primul chiar numer al ziarului „*Pactul Social*“ am cerut ca „Canoanele Bisericei se fie puse în armonie cu spiritul secolului și cu ideile societăților moderne în tot ce concernă instituțiunea căsătoriei. Conflict, ziceam, în această materie, nu pot înțelege, și nici se cuvine ca se existe. Și deci, reclamam ca noul legislature constituant se prevază și sancțiunea la dispozițiunea constituțională din alineatul al 2-le din art. 22 carele zice că *benedicțiunea religioasă pentru căsătorii este obligatorie.*“

Mărturisesc c'am fost perfid când am scris aceste linii. Voeam prin ele, fără să tulbur beatitudinea guvernamentală a înalților noștri Prelați, se provoc pe Representațiunea națională și pe guvern a seculariza căsătoria, cu alte vorbe a face

se dispară art. 22 din Constituțiune. N'am întrebuințat înadins espresiunea *secularizare*, dar intențiunea mea apărea viderat din cuvintele ce le-am întrebuințat, zicând: *că voesc ca canoanele Bisericii se fie puse în armonie cu spiritul secolului și cu ideile societăților moderne în tot ce concernă instituțiunea căsătoriei**). În adevăr, după cum voiu dovedi-o mai târziu, principiul de secularizare proclamat de Revoluțiunea franceză a devenit în secolul nostru dreptul comun a lumii civilizate. D. *Glasson*, profesor la Facultatea de drept din Paris, a publicat acum de curând o operă de cea mai mare importanță asupra căsătoriei civile și asupra divorțului din principalele țeri ale Europei. Studiul acest de legislațiune comparată a domnului

*) Prin niște laconice linii din ziarul „Pactul Social“ am fost chiar apostrofat pe înaltul Prelat din București, întrebându'l: „Pentru ce n'a stăruit Eminentia Sa Mitropolitul Primat ca să se revizuească și art. 22 din Constituțiune carele zice că *benedicțiunea religioasă pentru căsătorii este obligatorie*?... Să nu fie trebuință a se previdea sancțiunea legală la această prescripțiune constituțională?... Pentru ce Primatul revisionist nu cere și revizuirea acestui articol?... Pentru ce să nu se curme controversa constituțională la care acest articol a dat naștere? „(V. No. 18 din acest ziaru).—Agitând cestiunea aceasta prin publicitate cu oca-iunea propunerei de revizuirea Constituțiunii, eram de mai nainte convins că prin ea bag dihonnia între Prelați și miniștri, dar scap societatea de o controversă funestă. Se vede, înse, că Mitropolitul-Primat și cu ceilalți înalți Prelați aducânduși aminte de cuvintele Mântuitorului: „fericiți făcătorii de pace că aciea se vor bucura“ au crezut cu cale se păzescă o necalificabilă tăcere. Guvernul pe de altă parte ca să nu se disparta de niște amici așa de docili, s'a ferit de a agita cestiunea aceasta. Iată cum imi esplic pentru ce n'a figurat și art. 22 din constituțiune în declararea de revizuire a Constituțiunii votată de Corpurile legislative în 1883.

Glasson, servește de călăuză chiar lui Laurent în savantul seu tratat asupra „*Dreptului civil internațional*.” Acest studiu își va găsi locul seu natural atuncea când mă voiu ocupa despre căsătorie din punctul de vedere a dreptului civil internațional. Pentru moment și spre a sfârși cu aceste observațiuni generale, și cu micul acest istoric mă mărginesc la reflexiunea savantului profesor belgian Laurent carele zice că „introducerea căsătoriei civile la toate națiunile civilizate este un fapt providențial care de mai nainte surpă toate falsele teorii asupra căsătoriei“ *).

Am zis că problemul juridico-social de resolvit, este următorul: Cum se poate împaca și cum se poate stabili traiu bun între art. 22 din Constituțiune și art. 129 din codicele civil carele zice pur și simplu: „*nu este căsătorie când nu este consimțiment*?”

Ca se fiu înțeles de toată lumea, adecă și de către acei ce nu se ocup special cu controversile sociale și juridice, voiu trata cestiunea aceasta a conflictului din Constituțiune și Codicele civil, în următoarea ordine:

Primul Capitol, îl voiu consacra la discursurile rostite în Constituantă cu ocasiunea art. 17 din proiectul primitiv de Constituțiune, corespunzătoriu art. 22 din Const.

In al doilea Capitol, voiu espune doctrina înaltei noastre Curți de Casațiune asupra art. 129 Cod. civ. și 22 Const.

Al treilea Capitol, va fi consacrat la căsătoria

*) Laurent, Droit civil International, tom. 4, pagina 357—358.

din punctul de vedere a Religiei noastre ortodoxe de Răsărit.

Al patrulea Capitol, îl voi destina la secularizarea căsătoriei.

CAPITOLUL I.

DISCURSURILE ROSTITE

in Constituanta din 1866, cu ocasiunea art. 17 din proiectul primitiv de Constituțiune, corespunzătoriu actualului art. 22.

Mai înainte de a pune sub ochii cetitorilor discursurile din Constituantă, voi observa că espunerea de motive asupra unui proiect de lege, raportul comisiunii parlamentare însărcinată de a studia mai de-aproape proiectul de lege, precum și discuțiunile pro și contra la care o lege poate se dee loc, n'au și nu pot avea decât o autoritate de pură rațiune. Căci, corpurile legiuitoare nu votează nici espunerea de motive, nici raportul, nici ideile exprimate prin discursurile rostite cu ocașiunea discuțiunii unui proiect de lege. Observ chiar, că se poate întâmpla ca o lege să se voteze de puterea legislativă cu totul pentru alte rațiuni decât acele arătate într'o espunere de motive, într'un raport sau într'o discuțiune publică.

In adevăr, se poate întâmpla ca acei ce sunt investiți cu înalta misiune de legislatori se fie niște jurisconsulți eminenti, niște barbați instruiți și oameni de stat cu experiență și vaste cunoștinți. In asemenea cas, recunosc că interpretele unei legi găsește și în espunerea de motive, și în raportul și în discursurile rostite, importante și precioase elemente spre a le consulta când se iscă vre-o nedumerire sau vr'un dubiu în conștiința sa.

Dar când din nenorocire mandatarii țerei sunt ignorenți, fără de nici o experiență, și care, pentru singura fală de a se vedea trecuți în Monitorul oficial, se apuc, cu ocasiunea discuțiunei unui proiect de lege, se desfășure cu emfază ideile cele mai ne-cugetate, cele mai extravagante, să zică și se dezică acelaș lucru în acelaș discurs și asupra aceliaș materii, întreb: ce lumină poate se culeagă interpretele dintr'o desbatere confuză și obscură, din niște slove negre pe o hârtie albă?

Scurt, textul legei, în definitiv, are numai o autoritate legală.

Revenind acum la acele petrecute în sinul Constituantei cu ocasiunea art. 22, de datorie mea este ca se mărturisesc că mai toți acei care au discutat cestiunea, au fost barbați instruiți, cu talent, înzestrați de la D-zeu și cu darul cuvântului. Imi fac o plăcere de a le cita numele: defunctul Manolachi Costachi, Președintele Constituantei, d-nii Aristid Pascal, Constantin Boerescu, Vasile Pogor, Neculai Blaremburg.

Discuțiunea, prin urmare, la care a dat loc art. 22 din Constituțiune, are să ne arete, până la evidență intențiunea reală a legislatoarelui nostru constituant.

Voiu observa, în primul loc, că proiectul primitiv de Constituțiune prezentat de guvern, în art. 17, corespunzătoriu art. 22, suna ast-feliu: „*Actele statului civile sunt de atribuțiunea autorității civile.*“

„*Intocmirea acestor acte va trebui să preceadă în tot-deauna benedicțiunea religioasă, osebît de excepțiunile prevăzute de lege.*“

Comitetul delegaților diverselor secțiuni din

care se compunea Adunarea Constituantă, a fost primit acest articol, suprimând numai cuvintele finale „*osebit de excepțiunile prevăzute de lege.*“

În ședința din 24 Iunie, 1866, Constituanta discutând acest articol, țara a asistat la o lungă și animată discuțiune, pe care o cred necesariu să o reproduc în mai toată întregimea sa, căci numai așa ne vom putea convinge dacă Curtea de Casațiune a avut cuvânt se afirme prin unul din considerentele decisiunii sale din 24 Februarie, 1879, că „*deliberările Constituantei asupra redacțiunii art. 22 din Constituțiune, au fost contra-zicatoare și nu se poate deduce din ele nici o idee precisă.*“

Deschid „*Desbaterile Constituantei*“ din acea epocă, reeditate acum din nou în format mare în 8° de la pag. 168—180, și reproduc întocmai atât toate discursurile rostite de oratorii mai sus numiți cât și diversele lor amendamente.

Desbaterile Constituantei.

D. A. Pascal, raportor. Vă citesc, D-lor, articolul 17 din proiectul primitiv, precum s'a modificat de comitet și care devine art. 21.

„Art. 21. (19 al comitetului). Actele Statului civil sunt de atribuțiunea autorităților civile.

„Intocmirea acestor acte va trebui să preceadă în tot d'auna benedictiunea religioasă.“

Domnilor, modificațiunea comitetului constă în aceasta că se zice ca facerea actelor civile să preceadă benedictiunea religioasă. Afară de aceasta, vorbele de *excepțiuni prevăzute de legi*, se scot, fiind că nu se știe de care excepțiuni a voit să vorbească autorul amendamentului. Acum, asupra acestui articol sunt patru amendamente cărora le voiu da citire.

Inteul amendament este al d-lui Cerchez:

„Propun ca aliniatul al doilea al acestui articol modificat de comitet să se adauge cuvintele „care va fi obligatoare la fie-care act de stare civilă.“

„C. Christodulo Cerchez, Cantar, D. Racoviță, I. Negulescu, A. Lupașcu, I. Deșliu.“

Vedeți, d-lor, că după acest amendament, benedictiunea religioasă trebuie să fi obligatorie.

Al doilea amendament este al d-lui Fusea (cetește).

„Aliniatul al doilea de sub art. 17 din proiectul guvernului și 19 al comitetului să se redacteze astfel : „Intocmirea acestor acte va trebui să preceadă în tot d'auna benedictiunea religioasă, osebit de casurile de forță majoră.“

„C. Fusea.“

D. Fusea voește să zică că se poate face benedictiunea religioasă înaintea formelor civile în casurile de forță majoră, spre exemplu în cas de moarte grabnică.

Al treilea amendament este al d-lui M. Costache.

„Aliniatul al 2 lea din art. 17 din proiectul primitiv să se modifice astfel :

„Intocmirea acestor acte va trebui să preceadă în tot deauna benedictiunea religioasă care pentru căsătorii va fi obligatoare, afară de casurile ce se vor prevedea prin anume lege.“

„M. Costache, N. Pêclénu, N. Tătăranu, D. Racoviță, A. Mărgăritescu.“

Al patrulea amendament al d-lui C. Brăiloiu, Boerescu și alții :

„Aliniatul întâiu al acestui articol 19 din proiectul comitetului se va suprima, lăsând regularea cestiunei prin legea civilă.“

„C. Boerescu, C. N. Brăiloiu, C. Suțu, N. Lahovari.“

Vedeți, d-lor, cum este cestiunea aci : după codicele civil, cu care s'a conformat proiectul guvernului, actele stării civile s'au retras de la autoritatea eclesias-tică și s'au dat în mâna autorității civile, si aceste două puteri s'au despărțit. Acum, unele din aceste amendamente tind a menține separațiunea aceasta între puterea religioasă și puterea civilă ; cele-alte vor a introduce un

sistem mixt adică ca actele de stat civil să atârne de amândouă aceste puteri.

Sistemul mixt nu este posibil; eată ce s'a zis în comitet despre dânsul: sistemul mixt este inaplicabil pentru că codul civil, mai cu seamă la căsătorii se află în contradicțiune cu dreptul canonic. Ar rezulta dară din sistemul mixt că oficerul civil ar casători două persoane cari, după canoanele bisericeii, nu se pot căsători. Nu este de atribuțiunile puterii civile de a reforma canoanele bisericești și prin urmare, nu putem noi să impunem preotului de a da o benedicțiune pe care biserica o oprește. Asemenea s'ar putea întâmpla ca o persoană despărțită de oficerul civil, voind să se căsătorească de a doua oară, preotul să'i refuze benedicțiunea pentru cuvântul că biserica nu'l consideră deslegat de prima căsătorie.

Așa dară acest sistem mixt este imposibil în practică, și trebuie să adoptăm unul din aceste două sisteme. Sau rămânem în sistemul codului civil prin care actele de stat civil se fac de oficeri civili fără participarea puterii religioase; sau, dacă acest sistem nou nu convine societății noastre, să ne întoarcem la cel vechiu, la legile canonice.

Comitetul a menținut articolul din proiectul guvernului; dacă însă cine-va voiește să aibă și benedicțiunea religioasă, legea nu'l oprește; cere numai ca această ceremonie să fie precedată de actele de stat civil.

Atârnă de la d-voastre, d-lor, ca să optați între aceste două sisteme. Remâne ca să vă luminați mai bine asupra acestor amendamente din dezvoltările ce vor face autorii lor.

D. C. Boerescu. D-lor, această materie este în aparință, de puțină însemnătate. S'ar părea că nu merită să atragă o serioasă atențiune din partea Camerei și că este indiferent ca să figureze sau nu în Constituțiunea țerei.

Să vedem însă, D-lor, ce coprinde articolul guvernului? El proclamă emanciparea celor trei mari evenimente ale vieții omului, nașterea, căsătoria și moartea de sub puterea bisericească; principiu pe care alte

teri mai înaintate de cât noi n'au putut să le dobândească nici până azi după lupte numeroase susținute de oamenii cei mai liberali. Dacă comitetul s'ar fi mărginit a proclama acest principiu, n'aș fi avut de cât aplaude a'i adresa. Dar comitetul a introdus un alineat prin care revine imediat asupra primei sale inspirațiuni liberale, și retrage cu o mână aceea ce ne dedese cu cea-altă.

În adevăr, comitetul declară, că actele stărei civile, trebuiesc redactate de autoritățile civile, și îndată cere ca aceste acte să fie supuse la benedictiunea religioasă. Dacă s'ar fi abrogat curat și simplu principiul pus în codul civil, nu am fi avut nimic de zis. Acesta ar fi fost un sistem ca ori care altul, unii voesc ca actele civile să fie redactate de cler, alții de mireni. Cestiunea ar fi fost atunci numai să vedem care din aceste două sisteme este preferabil. Nu s'a făcut însă ast-fel: în loc să se adopte unul, ori cel-alt sistem, s'a adus un altul, pe care dacă 'mi permiteți, îl voi numi ibrid, mixt: s'a admis, adică că în același timp aceste acte să fie și civile și religioase *).

Această inovațiune nu mi se pare fericită, pentru că o găsec absolut impracticabilă. Nu este vorba de a ști dacă celebrarea religioasă e sau nu facultativă, căci ori-cum ar determina legiuitorul formarea actelor civile, fie-care cetățan e liber să meargă înaintea bisericei ca să-și primească benedictiunea religioasă. Cestiunea dară nu este aici. Autorii Constituțiunei voesc

*) In „Compendiul de Dreptul Canonic“ a lui Andreiu Baron de Șaguna, Arhiepiscop al Ardealului și mitropolit al românilor de religiunea greco-răsăriteană din Ungaria și Ardeal, ceteșe că validitatea căsătoriei depinde și de la observarea prescripțiunei legei bisericești, și de la cea a prescripțiunelor legei civile.

Un teolog catolic, *Saint Thomas* consideră căsătoria din trei puncte de vedere: *in quantum est officium naturae, statutur jure naturali*; *in quantum est officium communitatis, statutur jure civili*; — *in quantum sacramentum statutur jure divino*. Astfelin, căsătoria după acest filosof este susceptibilă de a fi reglementată prin dreptul natural, prin dreptul civil și prin dreptul ecleziastic, pentru că datoria ce se leagă și isvorește din căsătorie poate în adevăr fi privită din aceste trei puncte de vedere.

(V. Tissot, le mariage et le divorce, pag. 14)

ca această benedictiune să fie obligatoare, precum este obligatoare și redacțiunea actelor de către oficerul civil.

Sper a vă dovedi, că acest sistem este absolut imposibil.

Mai întâiu îndată ce se proclamă ca obligatoare celebrarea religioasă, prin aceasta chiar se recunoaște că căsătoria la care vizează mai special acest alineat, că căsătoria săvârșită fără celebrarea religioasă, este nulă. Dacă condițiunea aceasta n'ar avea această însemnătate, apoi atunci nu știm pentru ce s'ar mai vorbi de benedictiunea religioasă în Constituțiune! Dar priimind acest sistem mixt, am pune în vigoare, de o dată și fără altă discuțiune, tot dreptul canon în ceea ce se atinge de căsătorie. Dar, după dreptul canon sunt proibițiuni la căsătorie, sunt condițiuni cari nu se cer de codul civil. Așa, în dreptul canon, căsătoria între rudele colaterale e proibită până la gradul al 7-lea; între aliați în liniă dreaptă căsătoria e proibită în infinit, și în liniă colaterală până la al 6-le și une-ori până la al 7-lea grad.—Afară de aceasta, dreptul canon crează o mulțime de alte proibițiuni cari rezultă sau din botez sau din diferență de religione. Codul civil din contra, micșurează numărul proibițiunilor: așa de exemplu, în liniă colaterală se oprește la al 4-lea grad, asemenea și între aliați tot până la al 4-lea grad. Deosebit de aceasta, proibițiunile cari nasc din botez, sunt numai între naș și fiu, și proibițiunile provenind din diferență de religione sunt suprimate.

Apoi dacă cerem ca celebrarea căsătoriilor să fie făcută atât la autoritatea civilă cât și la cea religioasă, evident că aceste autorități nu pot să funcționeze de cât observând legile cari le sunt proprie. Autoritatea civilă are să observe condițiunile cerute de legea civilă, și autoritatea religioasă condițiunile cerute de dreptul canon. Prin urmare, o căsătorie care este permisă de codul civil va fi proibită de dreptul canon; de unde rezultă că două persoane cari în virtutea codului civil pot să se căsătorească înaintea ofițerului stărei civile, nu vor putea o face înaintea ofițerului cleric. Vedeți oare D-voastre, situațiunea care se crează familiilor? Înțe-

legeți D-voastre, pozițiunea femeii—care, căsătorită conform legilor civile înaintea ofițerului public, nu poate cu toate aceste să termine căsătoria înaintea bisericii? Și dacă va lasa—ceea ce se poate prea bine întâmpla în practică—să treacă un interval oare-care între celebrarea căsătoriei la primărie și cea de la biserică, care va fi soarta acelei femei? .

Să nu ni se zică că clerul va fi silit a se conforma cu regulile codului civil, pentru că clerul nu cunoaște, și nu poate cunoaște altă lege obligătoare pentru dânsul de cât legea care'i e proprie, adică canoanele. Noi, ar trebui se violăm pe cler, să'l degradăm, dacă l-am sili să se conforme cu legile codicelui civil. Dreptul canonic coprinde în sine reguli imutabile pe care nici o putere umană nu le poate schimba. Prin urmare, prin nici un mijloc clerul nu poate face ast-fel, cum să supprime din codul său acele proibițiuni înapoiate pe care le-au respins astăzi mai toate națiunile civilisate, mai cu samă proibițiunile ce isvorăsc din diferența de religione *).

*) In aceste aserțiuni cred că amicul meu, eminentele profesor de la facultatea juridică din București, se'nșală. Nu tot dreptul canonic cuprinde în sine regulile imutabile. Așa, în compendiu de „dreptul canonic“ a lui Andreiu Baron de Șaguna, la pag. 15, § 19 citesc că regulile și orânduelile pe care stăpânirea civilă le aduce în treburi bisericesti care nu sunt *dogmatice și principale*, cu știrea și previea co-înțelegere a Ierarhiei sunt valide, și se consideră de adminiculii Dreptului Canonic.

Mai sunt apoi Canoane foarte numeroase care nefind mai mult espresinnea moravurilor timpului, și incompatibile cu principiile societăților moderne de mult sunt picate în desuetudine și considerate ca literă moartă. Așa, Sinoadele Ecumenice ne opresc și pe noi mireni sub pedeapsă de afurisenie, ca se mergem la spectacole, să ne facem artiști, dramatici sau comici, etc.

Citez textual Canonul:

„*Desărârșit oprește Sântul și Ecumenicul Sinod, pe cei ce se zic mimi, și teatrele acestora, dar apoi și privirile vânăturilor, și jocurile cele de pe scenă, a se face. Iar dacă cineva Canonul acesta Par defaima, și cătră ceva din aceste oprite pe sineși s'ar da, de va fi cleric să se caterisască, iar de va fi mirean să se afurisască.*“

Cetiți acum și tâlcuirea Canonului:

„Cu toată deplinătatea oprește Canonul acesta de a se face cei ce se zic mimi, carii, une-ori urmează chipurile Arapilor, alte ori ale Armenilor, și alte ori ale robilor, și une ori lovind cu palmele preste față, cu toate aceste îndeamnă pe privitori să se strice de ris. Iar privirea vânăturilor este a privi

D-lor, inconvenientele unei asemenea sisteme mixte nu se opresc aci. Căsătoria, neputându-se invederat celebra în același moment atât la autoritatea civilă cât și la autoritatea religioasă, are să treacă un interval oare-care între aceste două celebrări. Ei bine! vă întreb atunci: de la care moment are să se considere căsătoria ca esistinte? Din momentul de când s'a celebrat înaintea Primarului, sau de când s'a celebrat înaintea bisericei? Negreșit, veți răspunde cu toții, căsătoria nu se consideră ca esistinte de cât numai din momentul când s'a celebrat și înaintea bisericei. Prea bine; dară eată ce se poate întâmpla foarte adesea. Unul din soci, bărbatul de exemplu, moare în intervalul care trece între cele două celebrări, dacă femeia va fi rămas grea, copilul se va naște natural, și averea părintelui nu va trece la copilul ce se va naște, ci la alte rude, pentru că căsătoria nu a apucat a se perfecta prin celebrare înaintea bisericei.

Vedeți dară, d-lor, cari sunt fructele sistemului mixt. Ele constau în înmulțirea numărului copiilor naturali, și tot de o dată în răpirea averei de la adevărații moștenitori.

Să mergem mai departe. Voiți ca clerul să concure cu autoritatea civilă la facerea căsătoriei? Dară atunci trebuie fatalmente să primiți ca clérul să concure la desfacerea căsătoriei pentru că, de veți zice că numai autoritatea civilă e în drept să pronunțe divorțul, atunci eată ce-ar isvori dintr'aceasta: O căsătorie se desface înaintea autorității civile; autoritatea religioasă presupunem n'a participat la această desfacere. Când cei desfăcuți se vor presenta să se căsătorească de a

cineva fiarele, lei, adecă sau urși, sau altele, să se lupte unele cu altele, sau cu oamenii ce sunt osindiți spre moarte. Că ne milostivire și cruzime mare este a privi cineva sângele unora ca acestora vèrsându-se, și a ride. Oprește încă pe lângă acestea și jocurile și jingășiturile cele necinstite ce fac, ori barbații, ori femeile, la teatre. Drept aceea, actori se numesc cei ce să fătărnicesc, când că sunt împérați, alte ori domni, alte ori slugi, și alte-ori alt ceva. Și carele va defaima canonul acesta, și va face din potrivă, clericul să se caterisască, iar mireanul să se afurisască. (V. „Pidalion“ din canoanele celnii al VI-le Sinod ecumenic).

doua oară, înțelegeți foarte bine, că autoritatea religioasă nu 'i va cununa, pentru că în fața bisericei, tot ce n'a desfăcut dēnsa, nu se poate considera ca desfăcut.

Trebue dară neapărat ca aciea cari au fost odată uniți prin căsătorie de cler, să fie desfăcuți earăși prin biserică.

Va trebui dară inevitabil ca să concure la desfăcerea căsătoriei ambele autorități, autoritatea civilă și autoritatea religioasă.

Dar aici, d-lor deputați, sistemul mixt atinge maximum imposibilului.

În adevăr cauzele de divorțiu sunt cu totul alt-fel organizate de codul canonic de cum sunt organizate prin codul civil.

Să vă dau un exemplu. După dreptul canonic poate femeia sau barbatul să ceară desfacerea căsătoriei când va dovedi că cel-alt este de altă religiune. Această cauză de divorțiu nu este primită de codicele civil. Acest din urmă determină precis cari sunt cauzele de despărțire, și afară de aceste cauze nu admite altele. Din contra în dreptul canonic numărul cauzelor de despărțenie e aproape infinit. Chiar de n'ar fi așa, chiar dacă cauzele de despărțire ar fi identice în codul canonic celor din codul civil, fiind că avem înaintea noastră două autorități, care fie-care funcționează în deosebi, și după o legislațiune proprie,—înțelegeți foarte bine că decisiunile cari se vor pronunța asupra divorțului pot fi diferite, ast-fel în cât o căsătorie desfăcută de autoritatea civilă, să nu fie atinsă de autoritatea religioasă. Vă întreb atunci: care va fi soarta căsătoriei? Tot asemenea se poate întâmpla ca o căsătorie desfăcută de autoritatea religioasă, să fie menținută de autoritatea civilă.

Vedeți, d-lor, ce germini distructori s'ar introduce în mijlocul familiilor noastre prin sistemul acesta mixt!

Pe lângă acestea, d-lor, dacă voim ca să concure la facerea și la desfăcerea căsătoriei ambele autorități civile și eclesiastice, trebue să ne gândim a reinfința imediat consistoriile, tribunalele religioase. Și, d-lor, lăsând la o parte cestiunea budgetară, vă declar curat

că nu sunt din aciea cari dorese restabilirea acestor tribunale. Puțini din noi suntem cari nu cunosc abuzurile comise în trecut de cătră consistorii, puțini din noi sunt, cari nu'și aduc aminte nenumăratele divorțuiri pronunțate cu înlesnire de aceste consistorii.—Ei bine, d-lor, tribunalele civile îmi inspiră mai multă încredere. Nu aveți de cât să comparați în acelaș spațiu de timp, numărul divorțurilor pronunțate de autoritatea civilă, și numărul celor pronunțate de autoritatea ecle-siastică, și veți vedea că numărul celor din urmă întrece cu mult pe acelor d'ântëiu.

Adăogați că reînfințarea acestor tribunale eclesi-astice are și alt inconvenient. Procedura înaintea lor este secretă. Nu pot figura nici apărători, nu pot avea loc nici debateri și nu există nici reprezentantul so-cietății, procurorele, ast-fel în cât tot se petrece în umbră, în mister.

Aceasta este idealul la care tind aciea care se arăt cei mai devotați amici ai luminii și al dreptului de apărare?

Așa dară, din ori ce punct de vedere vom considera sistemul acesta mixt, mi se pare absolut impracticabil.

Nu e posibil să admitem de cât una din douë, sau acea ce era mai înainte, benedicțiunea religioasă cu-rat și simplu, sau să lăsam căsătoria civilă propriu zisă

D-lor, intervențiunea obligătoare a clerului în mate-ria actelor de stare civilă n'are nici o rațiune de a fi. Observați că toate aceste acte, după cum recunoaște—lucru curios—chiar comitetul, sunt civile. Dară, dacă aceste acte sunt civile pentru ce cereți pentru săvâr-șirea lor, intervențiunea autorității ecle-siastice? A! ne-greșit, d-lor, biserica trebuie să intervină, însă să in-tervină într'un mod facultativ. Noi cerem libertatea pen-tru fie-care cetățan, care voiesce să se împace cu con-știința sa, să meargă la autoritatea religioasă pentru a primi benedicțiunea, după ce contractul s'a încheiat înaintea autorității civile. Să lăsam dară libertate tu-turilor, noi cari am proclamat toleranța religioasă, noi cari ne numim cci mai devotați amici ai libertății, să

nu silim indirect pe catolici a se duce înaintea unui alt cult care nu este al lor.

D-lor, în timpii cei d'intăiu, în timpii primitivi, Biserica prin importanța oamenilor ce o compunea a absorbit toată partea civilă a dreptului, ast-fel în cât dreptul canonic plana asupra dreptului civil. Aceasta esplică mulțimea materiilor curate civile care se vęd regulate de dreptul eclesiastic. Și noi, d-lor, până la 1776 eram guvernați de canoanele bisericești, de codul Mateiu Basarab, și a trebuit să vie un Domn ca Ipsilant pentru ca să facă o legislațiune prin care se separeze elementul civil de elementul religios, după cum o zice el însuși prin hrisovul din anul 1776: de atunci, progresul a mers crescënd până astăzi. Opera începută de Ipsilant s'a continuat de domnul Caragea, de Regulamentul organic, și în fine s'a complectat prin noul codice civil.

Nu înțeleg dar, pentru care scop ne-am întoarce înapoi și am lua națiunei o libertate cu care s'a obicinuit deja și pe care o practică liniștit de aproape doi ani? D-lor, fostul Domnitor, îmbrăcându-se cu toată forma esterioară a despotismului, ne-a dat cu toate aceste codicile civil al națiunei celei mai înaintate, emancipând partea civilă a legislațiunei de influințele clericale. Noi, d-lor, cari dorim adevărata libertate, cari proclamăm emanciparea conștiinței și a cetățanului, cum putem se aservim din nou pe cetățeni și să compromitem o operă atât de fericit realizată? Se poate ca modul cum este organizată căsătoria de codul civil, să fie vicios; se poate ca în practică el se presinte multe inconveniente; — și sunt cel d'intăiu care recunosc aceasta. — Dară, permiteți'mi să fac două observațiuni într'această privință. Mai întăiu, România întreagă a admis acest sistem și l'a practicat fără cea mai mică protestațiune aproape doi ani. Și ori cum ar fi, remediul la acest inconvenient care se propune nu este nici de cum eficace; printr'insul nu am face de cât să cădem din Schyla în Charibda. O altă observațiune este că, dacă într'adevăr inconveniente există, dacă sistemul actual este rău, nu avem de cât să revenim asupra codicelui civil, să'l îndreptăm, să'l complectăm, și să facem

ca acest sistem să devie mai practic, mai ales în privința populațiilor rurale. Dar pentru D-zeu! să nu sacrificăm principiul pentru asemenea inconveniente; să lăsăm lucrurile cum a fost doui ani; să nu admitem benedicțiunea religioasă ca obligatoare, fiind că atunci vom cădea în confuziunea cea mai mare, și vom produce perturbațiunile cele mai serioase în sinul familiilor.

Așa dară, domnilor, fiind că această materie este foarte importantă; fiind că, ca să se hotărească ar trebui organizat un sistem întreg de legislațiune; fiind că chiar de ați voi să admiteți acest sistem mixt, ar trebui să'l organizați, lucrare care nu se poate face cu ocaziunea unui alineat din Constituțiune, vă rog să lăsăm de o cam dată această materie, și când vom veni la revisuirea codicelui civil, vom vedea ce este de făcut.

Voci. La vot! la vot!

Altele. Propuitorii să'și desvolteze amendamentele!

D. M. Costache. Domnilor, ați auzit pe onor. d. Boerescu cu ce talent și cu câtă iscusință a desvoltat cestiunea maritagiului civil. Eu, o singură observațiune voi face d-lui Boerescu: că toate ideele desvoltate de d-sa sunt aplicabile acelei societăți unde d-sa a adunat aceste frumoase idei; adică, aceste idei provin din acel Stat catolic unde a fost o luptă între politica civilă și între cea religioasă. Argumentarea ce se aplică însă la cauza societăței, e lesne de văzut că nu'și are de fel locul lor în societatea noastră. Aceste idei nu'și au locul lor la noi, fiind că clerul nostru ortodox nu a fost nici o dată și nu este în pozițiunea clerului catolic, fiind că la noi nu a esistat nici o dată și nu esistă antagonismul acela care a esistat în părțile catolice, între starea civilă și religioasă.

Clerul ortodox, preoții noștri, fac parte din societatea română, preotul nostru este părinte de familie ca ori-care alt cetățean, este legat cu societatea ca ori-cine, nu formează o castă izolată în mijlocul societăței, precum o formează clerul catolic; acolo unde aceasta esista, înțeleg mefiența ce a esistat între societatea civilă și cler; este evident, însă, cum la noi, nu o pot înțelege nici de cum. Eată dară argumentul cel mai puternic

prin care se constată că toate acele rațiuni ce'și au avut loc în statele catolice nu pot avea loc nici de cum la noi, la noi unde clerul face parte din societate.

Acum se vorbește și la noi de emancipare, că și noi să ne emancipăm de înriurirea clerului. Dară vă întreb, domnilor, dacă societatea noastră a suferit vre odată cea mai mică apăsare din partea clerului, pentru ca să zicem că ne emancipăm de sub jugul său? căci pentru ca cine-va să voească a scăpa de un jug, trebuie ca mai întău să simțim acel jug. Apoi la noi existat-a vre odată acel jug? Nu; fiind că la noi din nefericire clerul nu a fost destul de cultivat nici ca să se mențină la înălțimea misiunii sale.

Acum să venim la rezultatul practic al inovațiunilor ce sau introdus în legislațiunea noastră.

Ei bine, domnilor, de când s'a introdus așa numitul maritagiu civil, eu vă pot proba că afară din orașe, între populațiunile rurale, nu mai există căsătorie, căci s'a înlocuit prin concubinagiu (da! da!).

Da, domnilor, concubinagiu; cată starea unde au adus societatea acele teorii împrumutate de acci care n'au voit să țină seamă de moravurile, de datinele și de tradițiunile popolului nostru.

Ni se zice, domnilor, că prin această teorie ne-am emancipat; ei bine nu, eu zic că Statul a usurpat asupra autorității bisericești. Argumentul d-lui Boerescu cel mai mare este acesta: d-lui zice, ce are a face clerul când oficerul stărei civile ar aproba o căsătorie și când clerul ar voi să o respingă? respunsul e foarte simplu: această inovațiune s'a făcut într'un mod neinte-meiat în contra canoanelor religioase care consideră căsătoria ca un sacrament, ca o taină, și că nu e certat puterei civile a încălca domeniul autorității religioase. Dacă societatea noastră, dacă interesele civile ale Statului ar cere oare-cari modificări și oare-cari condițiuni de căsătorie (pentru care sunt de acord), atunci Statul poate să se înțeleagă cu autoritatea religioasă. Chiar și în Statele catolice unde Statul a substras căsătoria din atribuțiunile bisericeii, chiar și acolo a urmat un concordat cu Biserica, cu atâta mai mult la noi unde

Statul politic nu va avea nici un feliu de rezistență din partea autorității bisericești; din contra, Biserica ar veni înaintea dorințelor Statului să introducă acele modificări cari s'au introdus și în alte State, în Rusia, în Grecia, fără a vătămă dogmele esențiale ale religiei ortodoxe.

Din acest punct de vedere am prezentat amendamentul meu, prin care propun ca căsătoria să se facă obligatorie înaintea bisericii. Numai cu aceasta vom face ca poporul să resimță increderea ce are în angajamentul cel mai principal al vieții omenești, care e căsătoria; căci, de când s'a introdus căsătoria civilă, prin contracte, ei bine, în popor se zice: 'Mi-am luat femeia pe doi sau trei ani. Eată efectele acestei inovațiuni care s'a introdus, și noi suntem datori o satisfacțiune poporului, declarând obligatorie celebrarea înaintea bisericii; căci, domnilor, nimic mai mult nu a revoltat pe poporul în contra guvernului trecut, de cât această măsură străină; poporul zicea că guvernul trecut a voit să să strice și chiar credințele religioase.

Prin urmare, cer să se adopte căsătoria obligatorie înaintea bisericii și rămâne ca după ce autoritatea bisericească se va organiza, atunci statul politic împreună cu biserica să convină asupra modificărilor cari ar fi de introdus; cât pentru căsătoria mixtă, dacă și biserica o va admite (lucru ce nu cred), ei bine, Statul ar putea împreună cu clerul să o facă ca obligatorie, numai ca o excepțiune, înaintea autorităților civile *).

*) Argumentele aceste „Statul a usurpat asupra autorității civile...” că nu este ertat puterii civile a încalca domeniul autorității religioase...” ce-au fost opuse puternicilor ratiuni din elocințele și zdrobitoriul discurs a d-lui C. Boerescu, sunt, după mine, o pură frasăologie.

În adevăr, dacă teoria defunctului Manolachi Costachi ar fi adevărată, toate societățile creștine ortodoxe de răsărit și de apus ar fi condamnate se stec pe loc fără se poată face vre-un progres, căci în canoane se găsesc idei și simțiminte bizare și înguste, condamnate de toate societățile moderne, fie din punctul de vedere al științelor morale, fie din punctul de vedere a științelor exacte..... Cu teoria defunctului președinte a Constituantei în care sum convins că nici domnia sa nu credea, noi romanii nici am fi putut seculariza averile monastirești, căci canonul 24 din al IV-le Sinodul Ecumenic zice formal că monastirile nu se pot seculariza, și cele odată așezate cu judecata Episcopului au să rămână pentru tot-d'ă-una monastiri, și lucrurile ce li se cuvin lor au să se păzească, și

D. Chr. Cerchez. Domnilor prin amendamentul meu am propus ca la finele art. 19, să se adauge după cuvântul *ceremonia religioasă* cuvintele „obligatorie pentru ori-ce act.“

Nu am zis numai pentru actele de căsătorie, pentru că ceremonia religioasă e de rigoare pentru ori-ce act civil.

Acum, spre a argumenta puțin, am de zis, pentru a întări convingerea d-voastră, după convingătoarele argumente ale onor. meu coleg de la Dorohoiu, voi zice numai că pericolul pe care 'l vede onor. d. Boerescu că s'ar întâmpla prin căsătoria civilă, pericol ca ar putea proveni în intervalul căsătoriei civile și celei religioase, aceste pericole sunt efemere, ilusorii, pentru că îndată ce legea zice că căsătoria nu va fi considerată de cât după formalitatea civilă, după formarea actului civil și ceremonia religioasă, nu mai poate să fie nici un pericol; căsătoria nu poate a'și începe efectele de cât după consumare, și nu poate fi consumare de cât după îndeplinirea acestor formalități. Apoi, d-lor, din toate cele zise de d. Boerescu este un lucru foarte neexplicabile pentru mine: Constituțiunea e legea legilor, după ea trebuie să se modeleze toate legile, după principiile consacrate de ea, și numai puțin, și legea civilă; pe când d. Boerescu se pare că pretinde din contra că Constituțiunea să se modeleze după principiile codului Alexandru Ioan.

O voce. Codicele Napoleon, nu Alexandru Ioan.

D. Cerchez. Și tocmai pentru că acel cod Alexandru Ioan coprindea aceste principii, tocmai pentru a-

din monastiri să nu se facă lăcașuri lumești, nici ocărnuirea lor să se dea mirenilor. . . că monastirile nu se pot seculariza nici sub pretest de *excesuri a le călugărilor!!!* ..

(V. Dreptul Canonic a lui Șaguna pag. 219—221). După mine toate instituțiunile monachale sunt menite ca se dispară cu timpul de pe acest pământ, ne mai având rațiunea lor de a fi, fiind curat fără de nici o utilitate pentru religione. Statul, suveran absolut, cu misiune de a veghia și a se îngriji de interesile generale a le societăței, n'are a se împedea nici a se închina la canoane, spre a'și îndeplini misiunea sa. Dar mă opresc.... și recunosc că cestiunea acesta *Stat și Biserică* este mai mult de cât gravă spre a o trata într'o simplă notă. Ea reclamă volumini întregi mai cu samă față cu cele ce le videm pitrecându-se în țerile catolice. In cursul studiilor aceste, voi avea ocasiunea de a mai reveni asupra materiei aceștia.

ceasta Codul lui Alexandru Ioan a fost urît și condamnat de masa poporului *).

D-lor, nu este căsătorie în țară de la promulgarea acestui cod, ci e un concubinagiu, precum a zis onor. D. Epureanu, pentru că omul din popor nu știe țaria legeri civile și nu poate înțelege căsătoria până când nu aude din gura preotului: că pe cine a legat Dumnezeu, nu poate deslega oamenii. Omul din popor nu crede că e obligat la datoria căsătoriei după cum ar crede când bine-cuvântarea căsătoriei s'ar da de preoți.

Nu vęd acum pentru ce onor. D. Boerescu găsește că este indispensabil că, dacă s'a făcut căsătoriile cu concursul amëndurilor puterilor civile și eclesiastice, apoi este neapărat ca și despărțeniile să se facă tot cu concursul amëndurilor puterilor. Dacă Constituțiunea zice, că numai căsătoria să se facă în modul acesta, nu este destul de înțeles că despărțenia are să se facă numai de puterea civilă ?

Pentru aceste argumente, și în privire că nici îngroparea celui mort nu se poate face fără bine-cuvântarea preotului, și în privire că nici copilul nu poate fi lipsit de bine-cuvântarea Cerului îndată ce s'a născut, și copilul care, nu este viabil nu i se poate întârzia botezul așteptând pe oficerul stărei civile ca să'i dea actul civil de naștere; pe aceste considerente am făcut și susțiu amendamentul meu, că, după cuvintele: „benedicțiunea religioasă“ să se adauge cuvintele: „obligatorie la fie-care act.“

D V. Pogor. D-lor, după toate citațiunile religioase și sante cari sau făcut la această tribună, imi e greu de a veni cu un amendament prin care propun să se consacreze în Constituțiune că actele civile sunt obligatorii, eară cele religioase sunt facultative. (*murmure*).

Ni s'a vorbit de regimul cel sânt în cari toate actele stărei civile erau în mâna Bisericeii, și mi s'au arătat că acel timp era timpul secolului de aur. Nu, d-lor, vę voiui dovedi din contra. Pe când Biserica avea această atribuțiune în mâna sa, a abusat de dęnsa; și

*) Aserțiunea aceasta este cu totul inesactă.

tocmai pentru că a abusat, nu i se mai poate încredința ei această atribuțiune

Biserica nu a respectat nici una din datoriile și canoanele sale, a făcut abuzuri prin cari ș'a perdut toată încrederea în privința aceasta.

D-lor, am fost judecător la Curtea de apel și într'un proces mi s'a înfăcișat o persoană cu doue acte de botez sub-scrise de acelaș preot. Printr'unul din a cele acte, zicea că acea persoană este fiică a duoi părinți, și prin cel-alt act zicea ca, acea fiică este a altor părinți, și n'am putut să dăm dreptatea de succesiune acelei fete pentru că n'am știut într'adevăr cine erau părinții adevărați.

În cât privește actele de căsătorie, d-lor, știm că biserica numai frați și susori n'a cununat, dară în colo toate regulile lor canonice au fost călcate.

Voci. Așa e!

Și dacă redica glasul cineva, i se răspundea că a primit din cer puterea a lega și a deslega!!

Vedeți dară, d-lor, că Biserica cea d'ântéiu a pus societatea în pericol. Sub regimul bisericesc noi știm că s'au căsătorit rude d'aproape pênă și veri primari. Eată ce a făcut Biserica, d-lor, și eată de ce astăzi bisericii nu i se mai poate înapoia acele atribuțiuni, căci, ea singură s'a discreditat în această privire.

Se zice, d-lor, că de la înființarea actelor civile căsătoria nu mai există ca mai înainte, că astăzi există numai un concubinată. Ei bine! aceasta nu este drept a se pune pe conta regimului actelor civile care există numai de duoi ani, ci pe conta regimului bisericesc.

Căsătoriile cari s'au sevêrșit de duoi ani încoace nu știm nimic de soarta lor până acum; nu știm dacă sunt bune sau rele; dară știm că căsătoriile sevêrșite sub regimul bisericesc erau atârinate de capriciul unuia din soți; și zic mai mult, d-lor; erau atârinate de punga unuia din ei! (*Voci:* Așa este).

Așa dară, d-lor, dacă voiți să avem o societate, dacă voiți să avem o garanție, să luăm sistemul actelor civile pur și simplu fără amestecul bisericesc; căci îndată ce vom amesteca și Biserica la aceste acte, atunci

abusurile cele vechi, în care Biserica a îmbătrânit, vor reveni earăși pe tapet.

Astăzi dacă se face un abus din partea puterii civile, putem interpela pe minister; cară dacă vom da această atribuțiune în mâna Bisericeii, atunci nu vom putea interpela pe nimeni, și șefii bisericcești ne va zice, dacă 'i vom întreba: am primit această facultate de a lega și a deslega din ceriu!

D-lor, este învederat că numai independința actelor civile de a actelor religioase este adevărata bază garantatoare pentru societatea noastră. Cu toate acestea, țin cont și de prejudiciile religioase; dar vă întreb: cine împedică pe oameni de a se presenta și înaintea Bisericeii spre a primi benedictiunea religioasă?....

D. C. Cantacuzino. Oamenii cei învățați.

D. V. Pogor. Nu'mi veți arăta d-voastre un singur esemplu între sătenii noștri unde să nu aibă loc ceremonia bisericască la naștere, căsătorie sau moarte. Pentru aceasta zic că înainte de toate, spre a nu da loc la abuzuri din partea Bisericeii în privința aceasta, trebuie să ne menținem strict în principiul independinței actelor civile afară de ori ce înriurire religioasă; căci numai ast-fel putem da o garanție serioasă societăței. Biserica a sevêrșit cele mai mari abuzuri, și prin urmare a pierdut toată încrederea mea în cât privește actele stărei civile; am văzut despărțenii făcute de biserică prin bani; am văzut cum am mai zis, autorități clericale cari au cununat rude d'aproape, până și veri primari, în cât a ajuns ca Biserica să nu mai aibă nici un respect de sine; și cine nu are respect de sine, nu poate să ceară a fi respectat de alții (*aplause din o parte a Adunărei*). *).

*) Discursul stimatului meu amic d. Vasile Pogor, este sever, dar just. Aș putea cita fapte și chiar nume în sprijinul aserțiunilor sale, dar nu acesta este obiectul studiilor mele. Nu pot, înse, în interesul istoriei, se mă opresc de a nu spune cetitorilor că pe timpul pe care'l descrie inteligențele și independentele fost prim-președinte de Curte, erau preoți influenți care aveau, ca se zice așa specialitatea ca se săvârșescă cununile acele oprite în mod formal de canoane. Căsătoria celebrată în atari condițiuni și 'n mod clandestin, rare ori se anula; preotul era numai, pentru ochii oamenilor, osindit a nu mai sluji liturghia (argos). Nu trecea însă, multe zile sau sep-

Comitetul se retrage spre a delibera asupra diferitelor amendamente propuse.

D. A. Pascal. Comitetul deliberând asupra numeroaselor amendamente prezentate la biuro, le-a împărțit întâiu în trei categorii. După cum vedeți, unele din aceste amendamente sunt pentru a se admite sistemul că actele civile sunt de atributul autorităților civile și cu totul independente de autoritatea ecleziastică; cele-alte amendamente sunt pentru a declara că aceste acte trebuie să fie mixte, adică să fie tot-o dată și de atributul autorităților civile și a celor ecleziastice, că amândouă aceste autorități să participe la a lor confecționare.

Mai sunt pe urmă alte două amendamente cari susțin că această materie nu trebuie tratată în Constituțiune fiind de resortul codicelui civil și prin urmare trebuie să se scoată cu totul din Constituțiune.

D-lor, redacțiunea comitetului a fost rău înțeleasă de d. C. Boerescu.

După câte am vorbit, ați văzut că majoritatea comitetului a optat pentru sistemul acela în care aceste acte sunt curat de autoritatea civilă; și dacă art. 19 poate da loc la restălmăciri, atunci, pentru a da o redacțiune mai clară, preferim amendamentul d-lui Pogor și d-lui Strat în care se zice că aceste acte sunt independente de benedictiunea religioasă. Vedeți că, puind acest amendament, noi nu modificăm principiul pus în proiectul guvernului, ci dăm o redacțiune care nu mai dă loc la îndoeli, căci, se vede că, articolul guvernului a dat loc la îndoeli de vreme ce s'a cerut modificarea lui.

Ași înțelege sistemul civil singur, așa înțelege asemenea și pe cel-alt sistem religios earăși singur; dară sistemul mixt nu se poate admite, fiind-că nu se poate pune în practică, și misiunea noastră este de a vedea dacă o măsură oare-care este posibilă.

tămâni de la celebrarea cununiei, și Mitropolitul sau Episcopul, turmentat de stăruințele celor mari și puternici, erta pe preot, și așa și cerul și sufletul drept-credincioșilor christiani erau pe deplin satisfăcuți!... Dar bunele morăvuri? Le tac, căci lumea le știe!...

Acest sistem violent al d-lui Manolache Costache de a se impune legea civilă puterii bisericești este, cum am zis inaplicabil; noi nu putem face pragmatice sancțiuni și concordate cum făceau suveranii Europei cu Papa.

Așa dară, pentru că acest amendament este contra canoanelor bisericești; pentru că nu putem atinge independința religiunii, impundu'i o lege contrarie canoanelor ei, cred că sistemul civil propus prin amendamentul d-lui Pogor, este singurul mijloc posibil și aplicabil. (*)

D. N. Blaremburg. D-lor, sunt și cu unul din partisanii sistemului mixt și nădăjduesc a dovedi că acest sistem departe de a fi absurd și impracticabil, este din contra singurul logic, singurul moral. Domnilor, nimeni nu poate tăgădui că măritișul este un contract civil și religios, tot de-o-dată nimeni nu poate tăgădui că măritișul este unirea nu numai a persoanelor ci și a sufletelor, nimeni în fine nu poate tăgădui că el este o taină a bisericeii. Înțeleg, d-lor, sistemul electiv în altele materii, nu însă și în materie de religiune. Puteți zice, dacă admiteți măritișul exclusiv civil, că sunteți liberi cugetători, spirite tari, ori-ce, însă încetați de a mai zice că sunteți și ortodoxi (aplause). Nu înțeleg

*) Ultimul acest mod de argumentare a distinsului meu amic, eminent profesor de drept civil și decan al facultății de drept din București, nu mă satisface. Amandamentul Manolachi Costachei conține, cel puțin în aparență, un omagiu la adresa canoanelor; prin el departe de a se fi atins independința Bisericeii, din contra i se afirma dreptul de a interveni și concura la săvârșirea căsătoriei. Autorele amendamentului viza chiar la o transacțiune între Stat și Biserică. Cestiunea, înse, pusă pe-un asemenea terèn, mi se pare imorală pentru cuvèntul simplu că Biserica noastră nu poate sta la târg, nici la tocmală cu puterea temporală spre a'și modifica dogmele ce sunt rațiunea sa de a fi. Cine are dreptul, acela poate să și renunțe la el, iată ce ne spune rațiunea; și ce drept poate Biserica pretinde în actele stărei civile? Dominațiunea de fapt ce-a avut nu-i poate constitui nici un drept; a susține teza contrarie este a declara implicitamente că omenirea întreagă ar trebui se steie ne'nectat sub autoritatea puterii spirituale, adecă, în alte cuvinte ea ea se renunțe la dreptul de a cugetă!... Iată reflexiunile ce mi le-a sugerat raportorul Constituțiunei prin ultimul seu mod de argumentare. Pot se greșese în modul meu de vedere, dar în tot cazul mai bine este se fiu franc, adecă se spun aceea ce gândesc, decăt se fiu ipocrit!

dar să propuneți sistemul francez, sistem păgân, după mine, în România.

Dar ni se zice, vedeți la ce inconveniente vă espuneți: o cununie săvârșită de autoritatea civilă, ar putea să nu priimească consânțirea religioasă și dacă în intervalul de la săvârșirea solemnității civile până la benedictiunea religioasă ar muri bărbatul, copilul conceput în acest interval ar rămâne natural. Ei bine, d-lor, pentru mine aceasta nu este un inconvenient pentru că tocmai acesta e răul la cari în sistemul meu voiesc să'i aduc un leac. Scopul meu este tocmai de a prohiba acest concubinagiu legal. Voesc ca copiii să fie legitimi în puterea nu numai a legii civile ci și în puterea legii divine *).

Din minutul dar unde suntem siliți a recunoaște măritişului acest caracter mixt, trebuie să-l și supunem la o îndoită formalitate. Ş'apoi oare inconvenientele sunt serioase? Dacă în adevăr în această materie nu există o concordanță între dreptul canon și dreptul civil, ce ne popresce de a le pune în armonie? și dacă legea ecleziastică nu se poate pleca la legile civile, apoi eu

*) Așa se fie oare? Când voi analiza desbaterile din Constituanta, îmi voi face o datorie de a combate teoriile acestui distins juriconsult și ilustru orator. Connubiul ce domnia-sa prin acest discurs a voit se stabilească între Stat și Biserică este anihilarea cea mai viderată a marelui principiu consacrat prin art. 21 din Const.: „*Libertatea conștiinței este absolută.*“

Nu mă pot, înse, opri de a nu mărturisii de pe acum că reproducerea acestui discurs m'a făcut între altele se'mi aduc aminte și de cuvintele Apostolului Pavel carele zicea că „pre-cum întru un trup se află osebite mădulări, așa și întru o Biserică se află osebiți oameni, duple rânduiala ce D-zeu o a dat fiește-căruea. Iar teologul Grigorie, tâlcuind cuvântul Apostolului, zice „că altul este în Biserică ureche, altul limbă, altul mână, și altul alt ceva mădulariu; nici toți sunt limbă, adecă învățatori, nici toți apostoli, nici toți proroci.... Deci, omule, tu oae fiind, ce te faci păstoriu?... Picioar fiind, ce te faci cap?... Soldat fiind, ce te apuci a te face general de oști?“ zice și Solomon: „Nu fii lesnicios a vorbi, nici sarac fiind să te întreci cu cei bogăți, nici căuta a te face mai înțelept între cei înțelepți.“ Iară carele va face afară de canonul acesta, „*să se afuriscească pe 40 zile.*“

Stimatul meu amic n'are a se teme de această afurisenie, căci teologul Grigorie a prevăzut ipoteza când cineva are darul cuvântului, și zice: „*De va fi înse, vre-un mirean iscusit în cuvânt și chip cucernic, nu se oprește de a răspunde și a învăța în deosebi pe cei ce'l întrebă, precum zice Zonora, etc....*“ (V. În Pidalion, canoanele din al VI-le Sinod Ecumenic).

unul primesc să se supue în acest cas legea civilă exigenților religioase.

Și dovadă, d-lor, că lucrul nu e așa de anevoios precum o credeți, este că aceasta, s'a mai făcut și sub Caragea, care când a făcut codul civil, a prevăzut pedicile la măritiş, precum și casurile de despărțire, într'un mod conform dreptului canon. Eată dară că asemenea concordanțe între aceste două codice, civil și bisericesc, s'a mai făcut la noi. Prin urmare, și noi azi voind a pune în armoniă aceste două codice, nu facem ceva imposibil, ceva neuzit.

Dară s'a mai zis că sunt căsătorii eterodoxe, căsătoriile între catolici și ortodoxi. Ei bine, aceste măritişuri sunt așa de rare în cât le putem acorda o dispensă fără vre-un mare inconvenient. Nu cred, d-lor, ca la noi să fie mai mult de 100, priimesc o mie de casuri asemenea. Ei bine, ce'mi pasă dacă o sută de indivizi se vor considera ca necăsătoriți, aceasta nu poate aduce acea lovire moralității publice ce'i poate aduce concubinagiul legal răspândit în toată țara. Cu toate că nu știu că chiar atunci când eram în această materie sub regimul dreptului canon, măritişurile eterodoxe să fi întâmpinat niște dificultăți de cari ni s'a vorbit astă-zi. De aceea priimesc și eu amendamentul d-lui Epureanu.

D. C. Grădișteanu. Ce facem cu divorțul?

D. Blaremburg. Ca să răspund la nerăbdarea d-lui Grădișteanu care mă întreabă ce facem cu divorțul, voi fi silit a antecipa. În privința divorțului nu am aceiași preocupațiune, pentru că divorțiul prin el însuși, este în adevăr o necesitate, dară o necesitate regretabilă, el e mai mult un rău și un scandal, de cât un bine. Așa dar, nu vęd aci trebuința acelorași precauțiuni, nu vęd trebuința de a da acestui act acel caracter sacru care impresionează spiritile. Ce'mi pasă mie că niște oameni care se despart, cari renunță de a trăi în comun, ce'mi pasă mie dacă acei oameni sunt deslegați de obligațiunea lor în puterea unei sentințe bisericești sau a unei sentințe judeciare? Aci nu mai e același interes. Când se săvârșește o căsătorie nu o pu-

tem în :onjura de destule solemnități, nu putem lua destule precauțiuni spre a asigura curățenia și durata sa; ei dar, când se disolvă o căsătoria nu mai ved de ce acea soluțiune ar purta un caracter sacru?

Vedeți dar, că aci ceremonia religioasă nu are aceiași importanță. Dară chiar primind teoria, că ceea ce facem pentru măritiș trebuie să facem și pentru divorțiu, voi răspunde: puneți în armonie legea civilă pentru divorțiu cu legea bisericească pentru divorțiu; și dacă vedeți un inconvenient între două tribunale unul civil și altul bisericesc având a se pronunța în materie de despărțenie, organizați tribunale mixte, lucrul nu e fără precedent în țara noastră, căci în trecut mitropoliții și episcopi erau membrii ai Divanului domnesc, ei judecau dar dinpreună cu laicii.

D. C. Boerescu. După care legi să judece tribunalele mixte?

D. Blaremburg. După legile civile puse în armonie cu legile canonice.

Acum, d-lor, vă mărturisesc, că cât pentru mine nu împărtășesc nici de-cum cultul onor. D. Boerescu pentru codicele Cuza; departe de a considera acest cod ca un progres, eu 'l consider ca o nenorocită inovațiune.

D. Radu Ionescu. N'a zis.

D. C. Boerescu. Cere cuvântul.

D. Blaremburg. A întrerumpe nu e a răspunde.

D-lor, departe de a avea acel cult pentru codul Cuza.....

D. C. Boerescu. Codul Napoleon.

D. Blaremburg. Vă voi dovedi că nu e codul Napoleon, dară chiar așa de ar fi, oare onor. D. Boerescu va putea să contesteze că codul Napoleon de si una din legislaturile civile cele mai perfecte, nu e obiectul unei critici foarte vii în teorie? Găsește oare d-lui că de aceste critice foarte întemeiate s'a ținut samă la redactarea acestui codice? Negreșit că nu! Găsește oare d-lui că în acest codice s'a ținut samă de vre-una măcar din tradițiunile ce existau în România, și care s'o recunoaștem, nu erau toate rele. Earăși nu! Prin urmare, după mine, codul Cuza, departe de a fi

o operă demnă de admirațiune, e o legislațiune ce cere a fi revisuită cât mai curênd.

Voci. Toți dorim aceasta.

D. N. Blaremborg. Las redacțiunea și acele inadvertenți cari dovedesc că cei ce au fost însărcinați cu această lucrare chiar ca traducători au fost mai pe jos de cât sarcina lor.

Las la o parte lapini de garenă, copii adulterini și inceștiuși puși pe același picior cu cei legitimi, las la o parte nedreptatea ce se face femeii în devoluțiunea moștenirii, căci ea era și cu drept cuvânt mai favorisată de vechea legislațiune, căci așași fi silit să intru în amănunte ce n'au nimic a face în această discuțiune.

Dar ne zice d. Boerescu, de ce să nu amânăm această chestiune pentru viitor, de ce să nu o rezervăm unei legi speciale? Am cuvinte foarte tari ca să cer această inserțiune în Constituțiune. Știți prea bine, că măritișul, adică familia, e una din bazele societăței, și nu înțeleg ca în pactul fundamental al țerei să nu se reguleze ceea ce se chiamă principiul familiei. Această dispozițiune a dresării actelor civile de oficerii civili o vom găsi și în Constituțiunea Belgiei; singura inovațiune propusă de noi e, că ceremonia religioasă să fie obligatorie, și dacă mi-ați cere și exemple, și exemple nu 'mi-ar lipsi, vă voiu cita Italia unde acest sistem e sau a fost în vigoare.

Voci. S'a desființat.

D. N. Blaremborg. Cel puțin a esistat înainte. Intru cât privește dispozițiunile de detaliu, chiar noi trămitem la o lege ulterioară, tot așa precum o facem cu toate principiile largi pe cari le înscriem în Constituțiune.

Voiu termina, d-lor, cu o ultimă considerațiune. Am zis că măritișul, adică familia, este basa societăței, lăsați'l dar sub invocațiunea Cerurilor. Nu consacrați concubinagiul legal care turbură conștiințele și aduce o atingere așa de gravă moravurilor (aplause).

Mai mulți deputați cer închiderea discuțiunii.

D. C. Boerescu. D-lor, așași dori să nu se inchiză

discuțiunea numai ca să ne declare d. Blaremburg: ce înțelege d-sa a se face cu femeile cari au să se căsătorească de la promulgarea Constituțiunei până va face d-sa detaliurile? E o cestiune foarte importantă, căci în acest timp are să se facă căsătorii, și dacă nu se vor face conform Constituțiunei, vor fi nule și copii ce se vor naște vor fi naturali.

D. N. Blaremburg. Se vor introduce dispozițiuni transitorii, iar până atunci codul Cuza rămâne în vigoare.

D. M. Costache. Am luat cuvântul, d-lor, pentru închiderea discuțiunei, și voi răspunde d-lui Boerescu, că Constituțiunea nu poate să coprinză de cât principiile generale, și în puterea principiilor generali, are apoi să se modifice legislațiunea țerei, și au să se facă și acele legi numite transitorii. Pentru aceste cuvinte cer închiderea discuțiunei.

D. Ministru de Finance. Eu cred, d-lor, că discuțiunea în cestiunea de față, e o discuțiune care se prelungește degeaba. Nu e un român în țara Românească—fie sau nu Constituțiunea obligatorie—nu e un singur român în țara Românească care să se socotească insurat până nu se va duce la biserică.

— Se pune la vot închiderea discuțiunei și se primește.

— Se cetesc apoi, se pun la vot și se resping următoarele patru amendamente:

- 1) Al d-lui R. Ionescu.
- 2) Al d-lui Const. Boerescu.
- 3) Al d-lui Cerchez.
- 4) Al d-lui Fusea.

— Se citește amendamentul d-lui M. Costache și puindu-se la vot se adoptă. Se pune la vot întregul articol și se adoptă.

Analiza și critica desbaterilor din Constituantă.

După cum videm din aceste desbateri, Adunarea Constituantă era împărțită în două tabere: de-o parte, tabăra Manolachi Costachi cu d. Necu-

lai Blaremburg, etc.; de altă parte, tabăra d-lor Constantin Boerescu, Aristid Pascal, Vasile Pogor, etc.

Care, înse, din aceste două tabere, purta drapelul acestui adevăr exprimat cu atâta claritate de tribunul Simeon în Adunarea marelui Revoluțiuni franceze, că „Statul civil și credința religioasă n'au nimic de comun; că religiunea nici poate rădica, nici poate da statul civil; că aceiaș independința pe care Biserica o reclamă pentru dogmele sale și pentru interesele sale spirituale aparține Societății când este vorba de a regula și mănținerea statul civil și interesele temporale? Care, din aceste două tabere, o mai repet, purta drapelul acestui adevăr că „cetățeanul aparține Statului, independent de ori ce religiune? *) Nici umbră de indoeală,

*) Această idee „cetățeanul aparține Statului, independent de ori ce religiune“ o susține și Andreiu Baron de Șaguna în compendiul său de Drept canonic. Ilustrul Arhiepiscop al Ardealului, în § 312, pag. 302—304 la întrebarea: *Ce chemare are Statul față cu diferitele Biserici?* după ce combate ideea unei Biserici domnitoare într'un Stat de diferite Biserici, încheie zicând:

„Dar și din privire la convingerile religioase ale cetățenilor trebuie statul egalmente să trateze Bisericile creștine, căci convingerile religioase ale acestora nu numai nu'i împedecă pre ei în împlinirea obligamintelor lor cătră Stat, ci acelea dau lor încă un impuls și sbor moral spre cea mai conștiincioasă satisfacere a acelor obligaminte cetățene cu ori și ce sacrificiu, ce ar cere de la ei binele și prosperarea patriei lor.

„Așa dar, dreapta și egala tractare a Bisericilor din partea Statului este acel capital de cel mai mare preț, care înfățișează pe Stat ca pe o familie, ai căroro membri sunt între sine legați cu legătura perfecțiunii iubirei, ceea ce se documentează cu cuvintele lui Solomon, prin care în Pildele sale 16, 12 așa zice: „Statul păzind dreptate, se întărește în existență.“

după mine, că drapelul acestui adevăr, îl purta și îl apăra cu argumente puternice tabăra de-a doua. Și cu toate acestea, ascendentul ce îl exercita în Adunarea Constituantă, Manolachi Costachi, face se triumfe principiul *căsătoriei mixte*.

Poate că n'aș fi avut de-ocam dată și pentru moment nimica de obiectat contra acestui sistem, și m'aș fi mărginit în reflexiunile din notele adăoase în reproducerea discursurilor, dară unele din rațiunile dezvoltate mai întâiu de eminentele barbat de stat Manolachi Costachi, și mai în urmă nu numai complectate acele rațiuni, dar chiar și împinse la o esagerare iperbolică de distinsul și mult talentatul jurisconsult și orator d. Neculai Blaremburg, n'ar fi de natură ca se m'asilească a observa de pe-acum, ambelor acestor doi illustri oratori, că în această discuțiune au fost mai catolici decât chiar Papa de la Roma!

De și am se mai revin asupra unor asemenea idei și argumente la capitolul „*despre religione și căsătorie*“ precum și când mă voiu ocupa despre secularizarea căsătoriei, totuși enormitatea lor mă obligă ca imediat să le combat, ne putând trece cu vederea o fraseologie menită de a seduce pe toți acei care, când este vorba despre Biserică, iubesc de a crede totul fără de a mai cerceta!....

Și dară, me-aș permite, în primul loc, de a întreba pe ortodoxul răsăritan d. Neculai Blaremburg, dacă domnia sa, în adevăr, crede și este convins că căsătoria este o *sântă taină*? Eu unul, mult am umblat din chiar tinerețile mele se dau peste anume textul acel prin care Isus Christos a rădicat căsătoria la această înaltă demnitate

spirituală; precum de asemenea, mult m'aș bucura ca teologii și juriștii canonici se'mi de se cetesc în conciliile Ecumenice desbaterile în urma cărora universalitatea drept-credincioșilor în Christos Sânti Părinți, au fost siliți se constate și se proclame taina nunței ca având primul seu germină în *Fiul-Omului!*.... Pe cât știu și am cetit și eu, Domnul nostru Isus Christos nu avea o prea frumoasă idee despre căsătoria omului de pe acest pământ, pentru că așa se o redice la înălțimea unei taine. „*Leac pentru potolirea poftelor trupești*“ : iată cuvinte pe care le întâlnim mai la fie-care pas în Sântele cărți a le Bisericei noastre, a proposit'o de nuntă, de căsătorie.

Căsătoria după canoane, după cărțile Apostolilor și a Sântilor Părinți, este, ca se zic așa, mai mult o tocmală de reproducțiune, *liberorum quaerendorum causa*, și chiar, după cum am zis'o deja, *un remediū spre potolirea poftelor trupești*. A face o taină, un mister dumnezeesc dintr'un contract prin care părțile se obligă a'și oferi trupul, și fie-care dintre soți se aibă asupra celui-lalt soț o specie de „*jus utendi fruendi re sua pro ut juris ratio patitur*“ se'mi fie ertat de a o spune curat fără de teama anatemei pe care la fie-care pas o întâlnesc în Pidalion, este o taină pe care, eu „*creștin carele cred după ce cercetez*“ aș pute-o aplica și la împreunarea dobitoacelor, căci și ele pentru ce se împreunează decă nu pentru potolirea poftelor trupești? *).

*) In ordinea aceasta de idei, găsesc c'au avut cuvânt unii ca se. definescă căsătoria în următorul mod: „*Est actio per quam vir et mulier corporum dominium ad usum conjugalem sibi invicem mutuo tra-*

Mărturisesc când ceteam și receteam modul de argumentare al distinsului jurisconsult laic, improvisat teolog în Constituantă, fără de voea mea, îmi aduceam aminte cuvintele papale, fie acele a le lui Leon XIII, fie acele a le lui Piu IX, ambii iluștri Papi ai Romei.

În adevăr, Piu IX într'o scrisoare a sa către Regele Sardiniei, zicea și el că unirea barbatului ș'a femeii contractată în afară de misterul Bisericei n'are nici *tăria* nici *calitatea* unei *legitime căsătorii*. Și ce este căsătoria civilă? se exclamă Piu IX. *Un concubinată!* răspunde cu iuțală înaltul Prelat. Papa Leon XIII zicea și el tot acelaș lucru: „De și unirea ar fi contractată conformamente legilor civile, totuși ea n'are altă valoare decât cea a unei *formalități* sau al unui *uz* introdus de dreptul civil. Dar dreptul civil nu poate ordona și regula decât aceea ce este o consecință a căsătoriei în materiile civile; înse, și aceste *consecinți* viderat n'ar putea se resulte decât din adevărata și unica sa cauză, adecă din legământul nuptial;“ și legământul nuptial—tot Papa ni-o spune—este format prin sânta taină; deci, în afară de această sântă taină căsătoria este inesistentă.

Iată teoria papală. **).

Ce alta ne zice și d. Blaremburg când se exclamă cu o aparentă profundă convingere: „Scopul meu este tocmai de a prohiba acest „*concubinagiu legal*.“ Voesc ca copiii se fie *legitimi* în

dunt et accipiunt.“ (Este actiunea prin care barbatul și femeia își dau și priimesc în mod reciproc proprietatea trupurilor lor spre uzul conjugal).

**). Laurent, Droit civil internațional tom. IV, pag. 370.

puterea nu numai a *legei civile* ci și în *puterea legii divine*! „Din minutul dar unde suntem siliți a recunoaște măritişului acest caracter mixt, trebuie să'l și supunem la o îndoită formalitate. Și apoi oare inconvenientele sunt serioase? Dacă în adevăr în această materie nu există o concordanță între dreptul canon și dreptul civil, ce ne poprește de a le pune în armonie? și dacă legea ecleziastică nu se poate pleca la legile civile, *apoi eu unul primesc să se supue în acest cas legea civilă esigenților religioase!!!*“.....

Dar aceasta mi se pare mai mult decât prea mult ca se subordonăm legea civilă canoanelor bisericești! Așa de departe n'a mers cu cultul pentru canoanele Bisericii noastre nici chiar Manolachi Costachi! Președintele Constituantei, capdiriginte în acea epocă al partidului conservatoriu, ce'i drept, propunea o transacțiune între puterea temporală și puterea spirituală, dar nu cerea subordonarea legilor civile canoanelor bisericești. Din contra, barbatul acest de stat părea convins că „Biserica noastră are se iasă singură înaintea dorințelor statului spre a introduce acele modificări care s'au introdus și în alte state, în Rosia, în Grecia, fără a vatama dogmele esențiale a le religiunii ortodoxe.“ Sunt convins că pe d. Blarenberg gura l'a luat pe dinainte, căci și cunoștințele și ideile progresiste ce le possede acest distins jurisconsult și ilustru orator n'a putut se'l facă a susține această enormitate *ca puterea spirituală se primeze și se absoarbe puterea temporală*, tocmai în actul cel mai grav, act care constituie familia, și familia, la rândul ei. constituie Statul.

Cetirea și recetirea desbaterilor din Consti-

tuantă, printr'o asociațiune de idei involuntară, m'a făcut se'mi aduc aminte că 'n tinereța mea pe când mă găseam scolariu în clasa IV-a gimnazială din Liceul Național din Iași, am fost învățat pe de rost o carte bisericească numită „*Kiriacodromion*, tâlcuirea Evangheliei și a faptelor Sântilor Apostoli.“

Pe când studieam cartea aceasta sântă, tot atât de voluminoasă cât și Pidalionul *) eram băet în etate de vr'o șapte-spre-zece ani, prin urmare și cu trupul și cu sufletul destul de desvoltat.

*) La începutul secolului nostru, s'a compus și tipărit în Lipsca cu autorizarea Sinodului patriarhal din Constantinopole toate canoanele apostolești și ale Sinoadelor și ale Sântilor Părinți, din preună cu noi interpretațiuni. Titlul acestei cărți canonice este „*Pidalion*“ adevă Corabia închipuitoare. Numirea aceasta alegorică vine tocmai de la icoana care este pusă în fruntea cărței. Icoana aceasta înfătoșază o corabiă. Prin corabia aceasta se închipuește Catoliceasca Biserică a lui Christos, acăriea *temeliă* este credința cea ortodoxă în Sânta Treime; iar *scândurile* și *grinzile*, sunt dogmele credinței și tradițiile; *catargul*, este crucea; *ventrelile*, nădejdea și dragostea; *cărmuitorul*, domnul nostru Isus Christos; *provarii* și *marinarii*, Apostolii și diadohii Apostolilor și toți clericii, gramaticii și notarii, învețătorii cei după vreme; *călătorii*, toți ortodocșii creștini; *marca*, este viața aceasta; *sufierea cea lină și zefirul*, sunt suflările și harurile Sântului Duh; *vânturile*, ispitele cele în potriva ei; iar *cârma ei*, prin care se îndreptează cătră limanul ceresc, este cartea aceasta a Sântelor Canoane numită „**Pidalion**“ sau *cârma Corabiei*, înțelese a catoliceștei și Apostoliceștii Bisericii a ortodocșilor.

„*Pidalionul*“ a fost tradus în românește la 1842 de cătră Veniamin, neuitatul Mitropolit al Moldovei. În această carte, canoanele se găsesc în deplinul lor context cu comentarii canonice, teologice și istorice. Pidalionul este ca se zic așa Charta magna a întregii Biserice ortodoxe de răsărit. (V. Șaguna, drept. canonic, pag. 358—360).

M'am fost scandalizat—pudoarea mă oprește se zic altă ceva—când am văzut pe profesorele de religione că mi dă se 'nvăț o tălcuire la o „*Epistolie a Apostolului Pavel către Corinteni*.” Mărturisesc că imaginațiunea mea de tânăr se aprindea de câte ori ceteam acea tălcuire. Dacă pe atunci aș fi cunoscut principiile legilor laice penale contra „*espresiunelor necuviincioase și contrarii bunelor moravuri care se rostesc în locuri și adunări publice sau se trec în scrieri tipărite*” de sigur că m'aș fi crezut în drept de a cere aplicarea penalităților prescrise de societatea civilă.

Spre dovadă că nu esagerez, îmi voiu permite de a reproduce întocmai această tălcuire, căci numai așa sper se pot convinge și pe stimatul meu amic d. Blaremburg că nu prin canoanele și cărțile bisericești de specia acestei „*tălcuiri*”, legislatorii laici au se moralizeze societatea românească.

Făcându'mi mai întâiu, pentru această reproducțiune scuzele mele cele mai umilite la femeile din societate care, poate, de curiositate, îmi vor face onoare de a ceti studiul meu comparativ asupra căsătoriei, deschid cu frică și cu cutremur sânta Carte ce poartă numele „*Kiriadromion*” tipărită în monastirea Neamțului, în timpul preacuviosului Arhimandrit Ioan, și reproduc, cuvânt din cuvânt fără ca se schimb o virgulă macar:

Tălcuirea la înțea epistolie a lui Pavel cea către Corinteni, care se cetește în Duminica „Curvarului.”

„Atâtea de urite și de spurcate și prihănite, sunt toate pacatele cele trupești, încât și numele lor rușine pricinuesc și vapsala cea roșie în obraz o aduc.”

Tălcuitorul acestei epistolie are francheta se ne mărturisească, zicând că *pentru înălțimea noimelor din această epistolie și pentru împreună alcătuirea țesăturii lor, foarte cu greu de 'nțeles și cu greu de tălcuit se fac cele de dănsul zise !!!...*

Citez textual:

„Au nu știți că cel ce se lipește de curvă, un trup este, că vor fi, zice, amândoi un trup. Iar cel ce se lipește de Domnul, un duh este.“

Pe dată urmează comentariul următoriu:

„Pentru ce? pre cuvântul acesta: și se va lipi cătră muerea sa, și vor fi amândoi un trup. Pre carele (cuvânt) Adam l'au zis pentru muerea a fieștecăruea om, Apostolul îl potrivește și la curvă, pentru că lucrul firei este unul și acelaș, și la nunta cea legiuită și la curvie, adecă împreunare și amestecare a barbatului cu muierea, care pre amândoi i'i face un trup. Dară, ca prin Dumnezeasca scriptură să vădească cumcă cel ce se lipește de curvă un trup cu dânsa se face, au adus pre cuvintele aceste a le lui Adam. Dar fiind că lucrul cel firesc este unul și acelaș, căci cel ce se împreună cu femeea sa, nu desparte mădularile lui Hristos, precum le desparte pre ele și le face madulari a le curviei cel ce se lipește de curvă; pentru că cel ce cu femeea sa se împreună, se împreună cu însuși madularile sale cu care s'au împreunat cu dănsule de la D-zeu prin Biserică. Iar cel ce se amestecă cu curva, se împreună cu madulari străine, pentru că „cinstită este nunta întru toate, fiind că scopos are pre nașterea de fii *), iar pe curvari și pe prea curvari i'i va judeca D-zeu, fiind că numai pentru singura dulceață se amestecă. Pentru că legiuita nuntă închipuire este a dohovniceștei uniri a lui Isus Hristos cu mireasa sa Biserică.“ Și vor fi amândoi un trup. Taina aceasta mare este. Iar eu zic de Hristos și de Biserică. Și vezi cum arătând Apostolul prin zicerea Dumnezeștei Scrip-

*) Am avut dreptate să zic că cărțile sante consideră căsătoria ca o tocmală de reproducțiune.

turi „că cel ce se lipește de curvă un trup este, apoi gătește și dovada pentru că curvarul face madularile lui Hristos madulări ale curviei.“ Iar cel ce se lipește, zice, de Domnul, un duh este. Și aceasta însemnează, cum că prin credință și prin faptă bună cu Hristos împreunându-se, se face tot dohovnicec, nici un cuget trupesc având, ci și pre minte și pre inimă și pre voință dohovnicească. Ori carele se împreună cu curva, un trup cu dēnsa se face, și carele se unește cu Domnul, un duh cu dānsul se face. Deci, aretată este închierea, că ori carele se împreună cu curva, acela face mădulările lui Hristos, madulari a le curviei. Iară după ce au învețat acestea, dă poronca fugirei de curvie.

Am reproduș înadins și întocmai această stranie și imorală tălcuire, și mă întreb: dacă vr'o mumă de familie, fie ea cea mai bigotă ființă, ar permite ea vr'unui student de la Seminaru, sau vre-unui profesor în Teologie, ca se vină se cetească în saloanele sale și la copilele sale această tălcuire spre a le convinge prin acest mod că „*taina căsătoriei mare este*“ și *legiuita nuntă închipuire este a dohovniceștei uniri a lui Isus Christos cu mireasa sa Biserică!!...*

Îmi place se cred că l'am lecuit cu această „*tălcuire*“ și pe d. Blaremburg de teoria sa ca se subordone legile civile, adecă societatea întreagă, legilor eclesiastice, cu alte vorbe, suveranitatea națională se o așeze sub supremația Patriarhiei din Constantinopole, Mitropolitului Primat sau Sântului Sinod!

Recunosc, — și invoc aceasta ca o circumstanță atenuantă pentru prestigiul Bisericei ortodoxe, — că Creștinatatea la inceputul lățirei sale, față cu corupțiunea de moravuri de prin acele timpuri de decadență a poporului-rege, nevoită s'a văzut

ca se combată apropierea secesurilor în modul pe care l'am arătat; dar astăzi, în secolul al XIX-le, mi se pare că până și pe Vlădica care ar ceti o asemenea tălcuire, rîsul l'ar pufni!... Ar trebui, deci, ca Sântul Sinod, dacă este pătruns de înalta sa misiune, se revază cărțile bisericești și se suprime din ele, cuvintele necuviincioase, reproduse în limba noastră într'un mod atât de necioplit. Nu mă pot îndupleca de a crede c'ar împărtăși Sinodul în această privință părerea pe care în 1844, protosinghelul Neofit Scriban, devenit în urmă Arhiereu și Episcop, a fost esprimat'o în prefața „*Pidalionului*“ că la cărțile sante, pentru sântenia lucrului, trebuie a se face jărtfă eleganța limbei.

Dar mă opresc pentru moment în aceste scurte observațiuni, având după cum am mai zis'o deja, se revin asupra lor, la capitolul *despre căsătorie și religiune*.

Sosesc acum, tot cu privire la aceste debateri din Constituantă, la o altă observare de cea mai înaltă importanță.

Las la o parte critica făcută de d. Neculai Blaremburg codicelui civil Alexandru Ioan. In această privință, mă găsesc în perfect acord cu domnia sa. In urma interpelărei mele desvoltate, ca deputat, în Parlamentul român, și a declarațiunei guvernului, că toate cele ce le-am arătat sunt adiverate, revizuirea codicelui se impune ca o necesitate absolută *).

Iată observarea ce mi se pare decisivă în teoria ce o susțin.

*) V. In Monitorul oficial, No. 92, din 1882 interpelarea și declararea guvernului.

În Constituantă, după insistența d-lui Constantin Boerescu, eminentele profesor de drept civil de la facultatea din București, a fost agitată și grava următoare cestiune și anume: dacă până la modificarea codicelui civil și punerea lui în armonie cu principiul constituțional proclamat prin art. 22 „că *benedicțiunea religioasă la căsătorii este obligatorie*“ are a se considera prescripțiunea art. 22 ca imediat obligatorie, vreu să zic că o *condițiune esențială pentru validitatea legală a căsătoriei?*

Reproduc încă odată propriile cuvinte a le d-lui Constantin Boerescu, carele a stăruiit cu tot dinadinsul să se esplice Constituanta în această privință.

D. C. Boerescu. „Aș dori să nu se inchiză discuțiunea numai ca să ne declare d. Blaremburg: Ce înțelege domnia sa a se face cu femeele care au să se căsătorească de la promulgarea Constituțiunei până ce va face domnia sa detailurile? E o cestiune foarte importantă; căci în acest timp are să se facă căsătorii, și dacă nu se vor face conform Constituțiunei vor fi nule, și copiii ce se vor naște vor fi naturali.“

Ce-a respuns, la această întrebare clară și precisă, d-nii Blaremburg și Manolachi Costachi? Respunsul acestora este de asemenea clar, și nu poate da loc la nici o controversă.

D. N. Blaremburg răspunde: „*Se vor introduce dispozițiuni transitorii, iară până atunci codicele Cuza rămâne în vigoare.*“

Ce însemnează aceasta? Aceasta însemnează pentru cine știe și înțelege românește că art. 129 din codicele civil și toate celelalte articule din

codice relative la condițiile pentru validitatea căsătoriei, își vor exercita și pe viitoriu tot imperiul lor, și că cetățeanul ce nu va vrea să se meargă la Biserică spre a obține și benedictiunea religioasă, suveran rămâne se o facă, fără a se teme, el, femeea sa, și urmașii ce-ar putea se aibă din căsătorie, că vre-o dată căsătoria de densus contractată ar putea fi declarată inesistentă din cauza că n'a mers și la preot se'i cetească „*Isaiea dăntuește*.”

Aceasta este cu atât mai adevărat, cu cât Președintele Constituantei Manolachi Costachi, autotorele și eroul amandamentului „*benedictiunea religioasă obligatorie la căsătorie*” face și el tot aceiaș declarare ca și d. Neculai Blaremburg.

Spre o mai deplină convingere, pun din nou sub ochii cetitorilor cuvintele sale: „am luat cuvântul—zice Manolachi Costachi—pentru închiderea discuțiunei, și voi răspunde d-lui Boerescu, că Constituțiunea nu poate se cuprinză decât principiile generale, și în puterea principiilor generale are apoi să se modifice legislațiunea țerei și are să se facă și acele legi numite transitorii. Pentru aceste cuvinte cer închiderea discuțiunei.”

Nici o notă discordantă n'a fost în această privință în Constituantă; până și smeritul rob a lui D-zeu deputatul Costică Cerkez, oratorul care prin teoriile sale ar fi vroit să se mai boteze încă odată pe membrii Constituantei, nici macar gură a deschis, ca să combată sau să obiecteze ceva contra acestei declarațiuni atât de formale și de precise.

Deci, până la schimbarea legislațiunei civile, principiul constituțional din art. 22, nu poate fi

interpretat decât ca un ordin dat legislatorului ordinaru ca pe dată se modifice legea civilă în sens ca benedictiunea religioasă să fie impusă ca o condițiune esențială pentru validitatea căsătoriei legale; iar până în zioa când acea modificare, se va face, legea civilă în ființă în momentul când art. 22 s'a votat, va continua aș avea tot imperiul seu exclusiv ca și mai nainte. Constituțiunea în art. 132, ultimul alineat, zice curat: „se vor revizui toate codicele și legile esistente spre a se pune în armonie cu Constituțiunea de față“ *).

Iată adevărul real și unicul adevăr ce, după mine, esă din desbaterile Adunării Constituante.

Dar Codicele civil nu este revizuit nici până astăzi. Urmează oare de aci că principiile din Codicele civil ce nu sunt în armonie cu Constituțiunea sunt abrogate implicit numai prin faptul că Constituțiunea fiind promulgată și esecutoriă, toate dispozițiunile positive ale Codicelui civil contrarii principiilor din Constituțiune, sunt abrogate? Dar unde este textul din Constituțiune, care să ne zică după cum ne zice unul din articulele Codicelui civil și anume art. 1912: „*Codicii domnilor Callimah și Caragea și ori ce alte legi civile anterioare, ordonanțele domnești și instrucțiunile ministeriale din ambe Principatele-Unite sunt abrogate în tot ce nu este conform regulilor prescise în presintele Codice.*“

Departa de a zice aceasta, și de a formula un asemenea articol constituțional, Constituanta se mărginește numai de a pune în art. 132 obligare legislatorului ordinaru „ca se revizuească codicii în cel mai scurt timp.....“

*) In proiectul de Constituțiune, acest alineat nu esista.

Ce semnificare oare poate avea dispozițiunea această ultimă a art. 132, dacă nu semnificarea că codicele civil rămâne în vigoare până ce el va fi revizuit?

Această interpretare, o cred dar, pe deplin justificată prin desbaterile ad-hoc din Constituantă.

Ce s'a întemplat, înse, în viața noastră socială, cu alte vorbe cum a interpretat justiția țerei dispozițiunea art. 22 din constituțiune?

Respunsul la această întrebare, formează obiectul capitolului al II-le consacrat la doctrina înaltei noastre Curți de Casațiune.

Espunând această doctrină, de la sine se înțelege că voiu vorbi și despre decisiunea Curței de Apel din Iași, din 11 Octomvrie 1878, cum și despre sentința tribunalului de Iași din 19 Septemvrie 1875, unde osebita opiniune a juneului magistrat I. Duca, o vęd bine cugetată. Numai puțin și decisiunea majorității Curței de Iași, compusă din d-nii I. Niculescu, Vasile Tasu și G. Genoiu, o găsesc iarăși bine motivată. Curtea de Apel din Focșani cu prim-președintele ei în cap, d. Dimitrie Hăntescu, a rostit o decisiune identică cu cea a majorității Curței de Iași. *).

Astfeliu în capitolul ce urmează voiu complecta și mai mult proba teoriei ce susțin.

CAPITOLUL II.

DOCTRINA INALTEI CURȚI DE CASAȚIUNE asupra art. 129 Cod. civil și art. 22 din Constituțiune.

Care este doctrina înaltei noastre Curți de Casațiune asupra acestei grave cestiuni?

*) V. Ziarul „Dreptul“ pe anul 1879, pag. 210—214 și pe 1880, pag. 51—52.

Voiu pune, mai întâiu, sub ochii cetitorilor materialurile ce-am putut aduna, căci numai așa densii se vor putea convinge despre temeinicia răspunsului ce voiu da la întrebare.

Deschid, prin urmare, Buletinul decisiunelor înaltei Curți. Cu ajutorul acestei publicațiuni, constat că cesțiunea aceasta n'a fost esaminată de Înalta Curte în secțiuni-unite. Găsesc, înse, frunzărind Buletinul, mai multe acte, pe care le voiu așeza și esamina în ordinea următoare:

I). Audiența solemnă de reîntrare a Curței de Casațiune pentru anul judeciariu 1869—1870;

II). Decisiunile Înaltei Curți din 2 Decembrie 1874 și din 9 Octomorie 1879, după care decisiuni căsătoria este un contract curat civil;

III). Decisiunea Înaltei Curți din 24 Februarie 1879, după care căsătoria religioasă este obligatorie, și ofițerul stărei civile nu poate face abstracțiune de împedecările edictate prin legile bisericesti.

Observ că tustrele aceste trei decisiuni eman de la una și aceiași secțiune, de la secțiunea I-a a Înaltei Curți.

I.

*Audiența solemnă de reîntrare a Curței de Casațiune pentru anul judeciariu 1869—1870 *).*

În această audiență de reîntrare pentru anul judeciariu 1869—1870, d. Grigorie Păucescu, în calitate de procuror de secțiune, ținând locul procurorelui general de pe lângă înalta Curte **), a rostit un discurs foarte important.

*) V. Bull. C. Cas. pe anul 1870, tom. IX pag. 192—223.

**). Defunctul și mult regretatul *Paul Vioreanu*, doctor în drept de la facultatea din Paris, profesor de drept Constituțional în facultatea juridică din București, fost ministru de justiție.

Reproduc din acest discurs numai partea relativă la „*Organisațiunea familiei*.”

Iată cum se exprimă studiosul meu amic, astăzi unul dintre cei mai învățați membri ai baroului din București.

„Voiu începe—zice d. Gr. Păucescu—cu organizațiunea familiei. De la buna ei organizațiune depinde în mare parte prosperitatea unei societăți, pentru că, de o parte, regularea ecuitabilă a raporturilor dintre membrii aceleiași familii aduce armonia între dășii, prin urmare pacea în societate, iară de alta, familia este cea dintăiu școală de amoriu, de devotament reciproc, de toate acele sentimente înalte așa de necesarii la prosperitatea societăților libere.

Aceste legăminte diferite, au părut așa de delicate legislatorilor vechi, încât neîncrezetori în faptele proprii lor rațiuni, au lăsat în mare parte religiunei, adecă revelațiunei divine, misiunea de a organiza familia.

Și întrarea omului în societate, care nu era alta de cât întrarea lui în societatea creștină, și căsătoria și trecerea omului din viață, erau considerate ca escedând limitele dreptului uman, și ca făcând parte din dreptul divin.

Eacă starea de lucruri pe care o consacra Codul Caragea *).

Cu legislațiunea cea nouă, această stare de lucruri se schimbă. Toate cestiunile relative la această ordine de idei, au fost scoase din domeniul sântelor canoane și puse esclusiv în domeniul legeri civile și toate contestațiunile la cari raporturile familiei dau loc, au fost sustrate jurisdicțiunei oamenilor lui D-zeu și supuse jurisdicțiunei oamenilor legeri. O singură urmă a ramas de această alianță a sântelor dogme cu contractele civile: dispoșițiunea constituțională după care contractul de căsătorie trebuie se fie bine cuvântat de Biserică; dispoșițiune asupra puterei căria jurisprudența nu e

*) Tot această stare de lucruri era consacrată și prin Codicele Calimah.

încă defiptă, care nu cade cu libertatea ilimitată de conștiință ce Constituțiunea garantează; și de aceea, încă de acum dă naștere la dificultăți mari și va deveni o prohibițiune injustă sau o literă moartă când se vor găsi și la noi, cum se găsesc în alte locuri, oameni cari se nu voească altă religione de cât religionea conștiinței și a datoriei. Incolo societatea civilă e emancipată de Biserică și se desvoltă independinte de dēnsa. Eaca prima diferință între legislațiunea cea veche și cea nouă. O alta, care decurge din cea dintēiu, este laconismul cu care se ocupă Codul Caragea de această ordine de idei, și din contra sollicitudinea ce-a pus legislațiunea nouă în organizațiunea familiei. Această observațiune se aplică mai ales la contractul de căsătorie.

Legislatorele a regulat cu o grijă geloasă, condițiunile cerute pentru a contracta căsătoria și a organizat formalități îndelungate și riguroase, ca se dea pe de o parte, tuturor celor interesați timpul de a examina indeplinirea condițiunelor cerute, și de altă parte, se constringă pe toți a se gândi matur când fac acest mare pas al vieței.

Societatea nu mai e espusă a videa de acele căsătorii făcute în pripă între un preot și doi amici comози, care adesea erau complici, căsătorii care turburau familiile și aduceau scandalul în societate.“

.....

La acest discurs, prim-președintele Inaltei Curți de Casațiune, defunctul Scarlat Fălcoianu a respuns în următorul mod, tratând numai cestiunea măritagiului civil.

.....

„Stiu, domnule procurere, că nu aveți nevoie de incuragiările mele ca se perseverați la lucru și se deveniți astfel mai mult încă decât sunteți un model demn de citat pentru juna magistratură română, în care țara și pune speranțele sale legitime; știu că laboarea găsește în sine satisfacțiunile cele mai dulci, dară, după ce ați cercetat cu atâta fericire diferința ce există în-

tre codul Caragea și codul nou în privința persoanelor, proprietății și probelor, după ce ați îmbrățișat într'un cadru atât de restrâns o materie atât de întinsă, sunt convins că nu veți lăsa un subiect atât de important și interesant necompletat cu desăvârșire, și că veți profita de o altă ocaziune spre a ne arăta influența ideilor moderne ale legiuitorului nostru, asupra codicelui Calimaki, și mai cu samă bine-facerile nouelor legislațiuni criminale în partea României de dincolo de Milcov.

Din cele trei mari părți ale dreptului, persoanele, bunurile și probele, partea întâia, aceea care cuprinde organizațiunea familiei, fundamentul ordinii sociale, este, 'mi pare, cea pentru care societatea română cată să fie mai recunoscătoare legiuitorului modern; aci totul era de transformat: principii noi, diametral opuse celor vechi, cari au pasionat aiurea până a ațâța resbelul între fiii acelei națiuni, s'au împlântat la noi prin bine-facerile legiuitorului, —maritagiul civil, și acesta este singur punctul ce voiu atinge, din cele tractate de *D-voastră*. D-le procuror, maritajul civil, această conchistă a ideilor moderne, acest omagiu dat libertății de conștiință și demnității chiar căsătoriei, ne lăsând afară din previziunile legii civile actul cel mai important al vieții, care servește de osie tuturor raporturilor juridice în materie de familie și de succesiuni, maritajul civil, a fost o modificațiune cu atât mai importantă la noi, cu cât țara noastră, esențialmente creștină și ortodoxă, are datorii de recunoștință cătră Biserică, care i-a conservat în mare parte naționalitatea. În acest sentiment de gratitudine, trebuie să căutăm negreșit sorgintea acelei dispozițiuni a Constituțiunei noastre care face obligatorie bine-cuvântarea nupțială. Nu trebuie înse, cred, să se atribue acestei dispozițiuni vre un efect asupra validității căsătoriei. Constat cu plăcere că, în așa senz au început a se pronunța tribunalele noastre, și ar fi de dorit, cred, ca jurisprudența să se stabilească ast-fel.

Altminteri ar fi, cu un singur cuvânt, a introduce haosul într'o materie care se atinge de chiar inima omeniței, ar fi a crea pozițiunile cele mai grele, și a

cauza poate, une-ori nenorociri imense. Intr'adevăr, dacă bine-cuvântarea religioasă ar fi o condițiune a validității căsătoriei, cum s'ar pute disolva printr'o singură putere legământul conjugal, la formarea căruia au contribuit doue puteri? Dacă această anomalie, de neconceput în rațiune pură, s'ar lasa la o parte, pe tărâmul practic, ar produce consecințe a căror soluțiune legea nu o dă, pentru că n'a avut'o în vedere; soții despărțiți prin autoritatea legii civile singure, nu s'ar mai putea, în fapt, căsători. Biserica ar refuza negreșit, și cu cuvânt, de a bine-cuvânta căsătoria unor oameni pe cari ea 'i consideră ca legați încă printr'o altă căsătorie nedisolvată pentru dēnsa. Dar, actele sevărșite în intervalele de la celebrarea civilă până la binecuvântarea religioasă, dota constituită, donațiunile efectuate în acest interval, s'ar considera ele ca anterioare sau posterioare căsătoriei? Aceste dificultăți enorme ce însemnez aice ca exemple, îmi par cu toate aceste poate mai puțin importante de cât piedeca absolută ce s'ar aduce la căsătoriile între români cu necreștini, pe care religiunea le prohibă, dară pe care conștiința liberă le poate singură aprecia. Iacă pentru ce, repet, ar fi de dorit ca jurisprudența să vadă în art. 22 din Constituțiune, mai mult un consiliu dat părților, cari se căsătoresc de a merge la preot să le bine-cuvinteze căsătoria, o obligațiune pur morală, de cât o condițiune a validității căsătoriei, una din formele sale esențiale.“

Din cetirea ambelor acestor doue discursuri, cu ce să alege și la ce conclusiune ajunge cetitorul înțelegetoriu și cuvântătoriu?

Din discursul d-lui Păucescu, lectorele constată că'n 1870 jurisprudența nu era încă fixată aspra dispozițiunei art. 22 din Constituțiune; că această dispozițiune constituțională este în contradicere cu libertatea ilimitată de conștiință pe care Constituțiunea o proclamă prin art. 21; că, prin urmare, alianța dintre sântele dogme cu Codicele civil în ce privește căsătoria din capul locului a

P. CARU
59

dat naștere la dificultăți mari; că dispozițiunea constituțională este menită a deveni cu timpul sau o prohibițiune injustă sau o literă moartă, când— declară d. Păucescu—se vor găsi și la noi oameni care se nu voească altă religione decât religionea conștiinței și a datoriei.

Eminentele jurisconsult, după ce semnaleză gravitatea cestiunei, nu se pronunță, nici pentru, nici contra mănținerii art. 22 din Constituțiune. Lasă viitorului ca se deslege cestiunea. Aice constat o regretabilă lacună în discursul seu. După mine, domnia sa avea datoria ca invocând art. 132, No. 10, al 2-le alineat din Constituțiune, pe temeiul art. 81 din legea organică a Curței de Casațiune *) se fi stăruiat la guvern a se scoate societatea din controversa juridico-socială în care a aruncat'o amandamentul Manolachi Costachi.

Trec la discursul, adecă la răspunsul primului președinte.

Înaltul magistrat în răspunsul seu, se rostește formal, zicând că după părerea sa „*n'ar trebui a se atribui dispozițiunii constituționale din art. 22 vr'un efect asupra validității căsătoriei*; c'ar fi de dorit ca jurisprudența se vază în art. 22 din Constituțiune, mai mult un consiliu dat părților care

*) Iată în adevăr cum se exprimă art. 81 din leg. C. Cass. „Curtea de Casațiune, la finele fie-căruea an, va comunica ministeriului justiției vițiurile sau neajunsurile ce va fi observat în cursul anului la legislațiunea esistentă, supuind tot de-o-dată și Domnului printr'o deputațiune din sinul ei, relațiune motivată și deslușită, în care se vor însemna reformele ce experiența ar fi dovedit necesariu a se introduce în vre o parte a legislațiunii.

„Această relațiune se va publica și se va comunica de cătră Domn Comisiunei centrale.“

se căsătoresc de a merge la preot să le bine-cuvinteze căsătoria, adică o obligațiune pur morală, și nu o condițiune esențială pentru validitatea căsătoriei. De altfel, — strigă din cea mai profundă a sa convingere luminatul prim-președinte din 1870 — introducem haosul într'o materie care se atinge de chiar inima omenirii, creăm pozițiunile cele mai grele și cășunăm nenorociri mari.

Sum fericit de a mă găsi în deplin acord cu inteligintele și independentele magistrat. Pentru cine cetește cu luare aminte desbaterile din Constituantă, — desbateri în care, după mine, onoarea se cuvine în primul loc eminentului jurisconsult și profesor d. Constantin Boerescu, — pentru cine cetește desbaterile din Constituantă, și apoi le alătură de argumentarea juridică a prim-președintelui Fălcoianu, rămâne pe deplin convins că inovațiunea Manolachi Costachi este rezultatul unei improvișării și nu a unei cugetări serioase. În adevăr, prin aceea că cetățenii se văd obligați a merge și la Biserică ca să se cunune, societatea și populațiunea rurală devin ele mai morale? Aș întreba pe acei care ieu cu căldură apărarea art. 22, se'mi spună de câte ori pe an se duc la Biserică atât dănșii cât și soții ce merg se primească benedicțiunea religioasă?... I-aș mai întreba de asemenea, dacă populațiunea rurală a devenit mai morală de la adoptarea amendamentului Manolachi Costachi?

Am violat marele principiu al libertății de conștiință, am aruncat incertitudinea în sinul familiilor, pentru ce? Nu mi se pare motivul serios când mi se spune că prin aceasta noi am manifestat eterna noastră recunoștință cătră Bise-

rica Ortodoxă de Răsărit, pentru că densa în mare parte ne-a conservat naționalitatea. Cred că o asemenea recunoștință n'avea nevoie se fi fost manifestată nici prin obligațiunea impusă ca se merg și la Biserică se aud „Isaia dăntuește“ nici prin dispozițiunea ultimului alineat din art. 82 din Constituțiune carele impune îndatorire Capului Statului „*ca se și crească copiii în religiunea ortodoxă a Răsăritului.*“ Și acest alineat îl cred de asemenea o derogare la marele principiu a libertăței de conștiință *).

Defunctul prim-președinte, întocmai ca și d.

*) In prelegerile mele de drept civil am combătut convențiunile pe care soții, când nu profesază aceeași religiune, le-ar face asupra educațiunei religioase a copiilor ce s'ar putea naște din căsătoria lor. Așa, viitorii soți, n'ar putea, după mine, conveni, spre exemplu, ca copiii de sex bărbătesc se fie crescuți în religiunea tatălui, și fetele în religiunea mamei.

Motivul pentru care declar o asemenea convențiune nulă este următorul: După art. 327 cod. civ. părintele singur esercită în timpul căsătoriei puterea paternă, și o convențiune de asemenea natură tinde a rădica părintelui esercițiul exclusiv a puterei paterne. In starea actuală a legislațiunei noastre, îmi este imposibil de a nu recunoaște că părintelui aparține dreptul de a regula educațiunea religioasă a copilului.

Cu ocașiunea discuțiunei acestei cestiuni am citat ca dispozițiune excepțională, art. 82, aliniatul al 2-le din Constituțiune, prin care legislaturele constituant impune îndatorirea Augustului tată să și crească copiii în religiunea ortodoxă a răsăritului.

După mine, această dispozițiune violează art. 21 din Constituțiune după care libertatea de conștiință este absolută.

In cas când Capul Statului cu tot jurământul ce l'a făcut pe Constituțiune nu și-ar crește copiii în religiunea ortodoxă a răsăritului, cum l'am putea obliga la aceasta? Iată o frumoasă cestiune constituțională pe care o semnalez, lăsind resolvirea ei la stimații mei colegi, profesorii de drept Constituțional din ambele Uiversități.

Const. Boerescu în Constituantă, spre a dovedi că benedichionea religioasă nu poate fi impusă ca condițiune esențială spre validitatea căsătoriei, face următoarea obiecțiune: „Dacă bine-cuvântarea religioasă ar fi o condițiune a validității căsătoriei, cum s'ar putea disolva printr'o singură putere legământul conjugal, la formarea căruia a contribuit două puteri, și cea temporală și cea spirituală? Dacă această anomalie—continuă inteligintele înalt consilier cu o logică inexorabilă—de neconceput în pură teorie, s'ar lasa la o parte, pe tărâmul practic ea ar produce consecințe a căror soluțiune legea nu o dă pentru că n'a avut'o în vedere. Și'n adevăr, soții despărțiți prin autoritatea legii civile singure, nu s'ar mai putea în fapt căsători, căci Biserica ar refuza negreșit, și cu cuvânt, de a binecuvânta căsătoria unor oameni pe care ea îi consideră ca legați încă printr'o altă căsătorie nedisolvată pentru dēnsa. Dar actele săvârșite în intervalul de la celebrarea civilă până la bine-cuvântarea religioasă, dota constituită, donațiunile efectuate în acest interval, s'ar considera ele ca anterioare sau posterioare căsătoriei? Iată cestiuni la care nici voia în Constituantă să se gândească ilustrul orator d. Neculai Blaremburg!

Și după ce învęțatul prim-președinte, spirit în acelaș timp și eminentemente practic, constată, numai cu titlu de esemple, toate aceste enorme dificultăți, închee, zicând, că „toate aceste dificultăți i se par mai puțin importante decât piedeca absolută ce s'ar aduce la căsătoriile între români cu necreștini pe care religiunea le prohibă, dar, pe care conștiința liberă le poate singur aprecia.“

Asupra acestei materii cred necesariu să com-

plectez discursul primului-președinte, și se citez unele numai din canoanele relative la împedecările căsătoriei între creștini cu necreștini.

Așa, deschizând „*Pidalionul*“ cetesc între canoanele celui al VI-le Sinod Ecumenic următoarele:

„Să nu fie slobod barbatul drept-slăvitoriu a se împreuna cu muere eretică, nici iarăș barbat eretic a se însoți cu femee drept slăvitoare, ci de și s'ar afla ceva de acest feliu că s'au făcut de vre unul dintre toți, nunta să se nesocotească neîntărită, și nelegiuita însoțire să se deslege, că nu trebuie cele neamestecate a se amesteca, nici cu oaea lupul a se împletici, și cu partea lui Christos soarta păcătoșilor. Iar de va călca cineva aceste de noi hotărîte, să se afurisască. Iară dacă unii încă întru necredință aflându-se, și încă nu sunt numerați în turma celor drept slăvitori, s'au însoțit cu legiuită nuntă între sineși, apoi, o parte adecă binele alegându'l, au alergat la lumina adevărului, iar cealaltă să ține încă de legătura rătăcirii, ne alegând a cauta cătră dumnezeștile raze a le adevărului (înse de bine-voește cea necredincioasă a lăcui împreună cu cel credincios, sau din potrivă cel necredincios cu cea credincioasă) să nu se dispartă, după dumnezeescul apostol: *„Că se sfințește barbatul necredincios prin femeea credincioasă, și se sfințește femeea necredincioasă prin barbatul credincios.“*

Tălcuirea în Pidalion asupra acestui canon este următoarea:

„Poate că din învoirea aceasta, și din împreună locuința, se va povățui și cealaltă parte cătră buna cinstire: duple zicerea a însuși acestui dumnezeesc apostol, că ce știi femee, de'ți vei mântui barbatul; și ce știi barbate, de'ți vei mântui femeea. Teamă-se de certarea acestui sânt canon, Arhieriei cei ce slobod niște asemenea însoțiri, și nici într'un chip se erte niște nunți ca acestea.

În Compendiul de drept canonic a lui Andreiu Baron de Șaguna la pag. 74 cetesc în § 108 purtând titlu „Căsătoria cu ieretici și jidovi este oprită“ următoarele:

„Căsătoria cu ieretici și jidovi este oprită, și dacă s'a făcut, atunci partea creștină este datoare a boteza în legea creștină pe toți copiii, și a stărui, ca partea ieretică sau jidovească să treacă la relegea creștinească, căci alt cum cade sub certări canonice, pentru că este recunoscut, că nu se cuvine creștinilor ca fiii lor se pășească la căsătorie cu fete de ieretici și jidovi, și după otărările canonice barbatului creștin nu i se iartă a lua sieși de soție pe femei ieretică, nici femeii creștine a se mărita după un barbat eretic; și de s'ar întâmpla o asemenea însoțire, aceea se socotește de nelegiuită și se nimicește.

„Iar când doue fețe eretice sau jidove s'au căsătorit, și una ar trece la creștinism iar cealaltă ar rămânea în eresul seu, atunci căsătoria nu se disface după cuvintele apostolului carele au învețat: „ca barbatul necredincios se sântește prin femeea credincioasă, și femeea necredincioasă se sântește prin barbatul credincios.“

Am făcut aceste doue citațiuni numai spre a putea întreba pe d. Blaremburg, față cu aceste prescripțiuni canonice atât de formale, ce devine marele seu principiu că libertatea de conștiință este absolută?

Să alergăm la expediente, la un *modus vivendi*?

Aceasta o face Andreiu Baron de Șaguna în compendiul seu de drept canonic.

În adevăr, în această însemnată operă la pag. 68, cetesc în § 98 purtând titlu „Despre cununia fețelor de doue religii“ următoarele:

„La cununia fețelor de doue religii preotul nostru trebuie să fie cu zel și circumspecțiune, că adecă, dacă

mireasa este de religia noastră, atunci cununia se o facă preotul nostru pe baza reciprocității confesionale, procurându'și mai înainte cunoștință despre săvârșirea celor trei promulgări în Biserica din partea preotului mirelui; și dacă va afla, ca preotul mirelui pentru aceea n'a făcut promulgările, că se împedece cununia fețelor prin preotul nostru, atunci de la marturi se iee adiverință, și cununia să o săvârșască.

Mai este și alt expedient pentru cununia fețelor de doue religii, când adecă cununia se săvârșește prin amândoi preoții, va se zică, în Biserica mirelui prin preotul seu, și apoi în Biserica miresei prin preotul ei.

Invoirea părților cununânde în unul sau altul expedient pentru cununia lor este cu atât mai necesară, cu cât mai lămurit se știe că Biserica noastră asistenței pasive a preotului de altă religie nu-i dă nici o valoare sacramentală, și nu o recunoaște de lucrare validă la cununie, prin urmare nici consecințele ei nu le privește de valide.

Legiuirile noastre anterioare codicelui civil, și anume „Indreptarea lezei,” „Condica lui Andronachi Donici,” „Codicele Caragea,” „Codicele Callimah,” prohibau formal aceste căsătorii.

Dar voi observa că moravurile sunt mai tari decât prohibițiunile formulate în niște timpuri pe când omul era considerat ca perdut prin singurul numai fapt că nu era de religiunea creștină.

În adevăr, cu toate formalele aceste prohibițiuni consacrate prin legile civile și copiate de prin canoane, căsătorii se făceau, totuși, între creștini cu cei de altă lege. Ca dovadă voi cita circulara Logofeției, adecă a ministeriului de justiție din Moldova din 1851 adresată tribunalelor, prin care li se pune îndatorire a nu recunoaște căsătoriile mixte dintre pămînteni și catolice, și vice-versa.

O citez textual dacă nu în alt interes, cel puțin în interesul junimei studioase.

„Teofilia sa episcopul de Roman luând aminte că unii din drept credincioși au îndrăznit a se însoți și intru ascuns și fățiș cu femei de ritul catolic, și catolicii s'au căsătorit cu drept-credincioase, cununându-se și unii și alții de preot catolic la biserica catolică ; alții din pământeni acestui principat și străine, cununându-se afară din țara Moldovei, catolicește, au venit aice și trăesc asa cununați fără sfială, împotriva canoanelor bisericesti și civile, prin anaf. (Sub No. 750) au adus la cunoștința Prea-Înalțatului Domn stăpânitor, mijlocind punerea la cale spre înlăturarea unor așa neorândueli ; care mijlocire Înălțimea sa luând'o în bagare de samă prin ofisul cu No. 72, din trecutul an 1850 au bine-voit a face cunoscut Sfatului Estraordinar ca prin Departamentele respective se îndatorească pe locurile competente, ca pe viitorime ferindu-se de orice pășire peste îndatoririle ce le îngrădesc, se fie cu cea mai mare luare aminte a nu autoriza sau a cunoaște căsătoriile mixte a pământenilor ori unde ele s'ar fi săvârșit, ca unele ce după cum s'au zis nu sunt îngăduite de așezemintele țerei. In urmarea căruia Ofis, Depart. acesta potrivit științei ce au primit de la Secret. de Stat prin adresa de la 17 a curgât. luni sub No. 745, împărtășește și acei.... păzirea unei așa regule încât privește îndatorirea ramului judecătoresc.“

Dar, ce mai era nevoie de o asemenea circulară, când art. 91 din codicele Calimah, formal glăsuea : „Nu este slobod a se face alcătuirea căsătoriei între creștini și necreștini, precum nici între pravoslavnici și între cei de altă dogmă“ *).

Când o legislațiune ajunge se fie rechemată

*) Notez că fiii puteau fi d'o altă credință decât cea a tatălui lor, art. 188 cod. civ. Calimah zice: „Fiii sunt datori a păzi cucernicie cătră părinți, și a se supune la toate poroncile cuviincioase și drepte, macar de vor fi părinții și de altă credință.“

în mintea judecătorilor prin circulări ministeriale, avem proba vie că acea legislațiune nu mai corespunde nici cu ideile, nici cu moravurile, nici cu necesitățile sociale. Religiunea cată și ea se stee în armonie cu morala, adecă în raport direct cu progresul omenirii. Statele culte nu mai recunosc de mult sclavia, dar Biserica noastră o recunoaște. Cine din doi are dreptate, religiunea creștină sau rațiunea umană care a desfințat'o? N'ar fi oare un adevărat scandal ca se videm astăzi practicându-se pedepsele acele barbare prevăzute prin canoanele Bisericii noastre? Punând această întrebare este a și răspunde că religiunea progresază ca și omenirea.

După aceste citațiuni și scurte reflexiuni, revenind la discursul eminentului prim-președinte, declar că argumentarea sa juridică, trebuia se'l facă, față mai cu samă și cu discuțiunea urmată în Constituantă, a se rosti fără de nici o hesitațiune în sensul că: art. 22 n'are și nu poate avea nici o aplicare până la revizuirea codicelui civil. Cred, prin urmare, că limbajul seu ar fi fost mai juridic, dacă nu declara că dispozițiunea din art. 22 conține o obligațiune pur morală. Căci, de când legislatorii constituanți își propun ă de a face un curs de morală? Legislatorele ordonă, iar nu dă sfat; art. 22 este chiar conceput în forma cea mai imperativă.

Scurt, discursurile aceste din 1869 consideră art. 22 ca un precept, ca o povață morală fără de nici o sancțiune, cum s'ar zice o invitare inocentă în semn de recunoștință pentru Biserica creștină, Adunarea Constituantă face cetățenilor, zicându-le: „Vă rog, poftiți de mergeți și la Bise-

rică ca se vă cununăți, dar bagați-vă bine în minte că nu vă impun aceasta ca o condițiune a validității căsătoriei!....“ Serios este aceasta?

Iată cuvântul pentru care împărtășind argumentarea Inaltei Curți, conclusiunea nu i-o pot priimi, negăsind-o demnă de misiunea unui legislator constituant.

Termin deci, zicând: art. 22 din Constituțiune conține o comandă la adresa legislatorului ordinariu, care comandă atuncea numai se va executa când codicele civil se va revizui. Până, înse, la o asemenea revizuire, ordinul Constituantei stă în suspens. Iată, voință adevărată a Adunării Constituante din 1866. Obligațiunea pur morală ce unii o scot din art. 22, după părerea mea, debaterile Constituantei o desmint în modul cel mai formal.

II.

*Decisiunile inaltei Curți de Cassațiune din 2 Decembrie 1874 și din 9 Octomvrie 1879, după care decisiuni căsătoria este un contract curat civil *).*

Și prin decisiunea din 2 Decembrie 1874 și prin cea din 9 Octomvrie 1879, Inalta Curte declară că art. 22 din Constituțiune enunță un principiu care pentru a se aplica, are nevoie de a fi tradus în lege;—că, până la facerea acestei legi, căsătoria este supusă numai la formele din Codicele civil.

Reproduc ambele decisiuni, căci țin se aibă

*) V. Bull. C. Cas. pe anul 1874, tomul XIII, pagina 308—310. — V. de asemenea, Bull. pe anul 1879, tom. XVIII, pagina 685.

cetitorul în studiul acest comparativ, pentru care îmi dau atâta osteneală, toate materialurile necesarii, relative la celebra aceasta controversă juridico-socială.

Decisiunea din 2 Decembrie 1874.

Curtea,

Ascultând pe d. N. Mandrea, membru Curței, în raportul seu; pe D. G. Dimitrescu, avocatul recurențelor, în dezvoltarea motivelor de cassare;

Pe d-nii N. Blaremburg și I. Cămpineanu, avocați asistenți ai d-lui Kiriacescu soțul și procuratorul d-nei Irina Kiriacescu, cu procura generală legalizată, în combaterea lor;

Pe d. Dim. P. Vioreanu, procuror general, în concluziunile sale;

Deliberând:

Asupra mijlocului de cassare: „Curtea a interpretat rău articolul 22 din Constituțiune, de-oare-ce după acel articol celebrarea religioasă a căsătoriei nu este obligatorie; și astfel fiind, căsătoria celebrată civilmente nu mai este deja perfectă, că Curtea de Apel primește pe d. Kiriacescu, a reprezenta legalmente ca soția pe Irina Kiriacescu, prin urmare Curtea se contrazice.“

Având în vedere, că prin decisiunea supusă recursului, Curtea de Apel constată că s'a celebrat căsătoria între Irina și Kiriacescu, în mod civil, dar că această căsătorie nu e perfectă, conform art. 22 din Constituțiune, întru cât nu s'a celebrat și în modul religios;

Considerând că, după dispozițiunile codului civil, căsătoria este un act civil, căci pentru existența ei se cere numai celebrarea dinaintea oficiarului stărei civile;

Că în urma dispozițiunei coprinse în Constituțiune art. 22, pentru existența căsătoriei, a zice că s'ar cere pentru această existență și celebrarea religioasă, ar fi a se mărgini numai la o interpretare curat literală a textului; — Că cuvintele coprinse într'o dispoziție sunt

un element—primul—spre a cunoaște voința legiuitorului, dar cuvintele, fiind numai meziul prin care se exprimă o idee, ele nu sunt de multe ori mijloace suficiente spre a indica ideea; că de aceea când este a se aplica o dispoziție, voința legiuitorului nu poate se rezulta numai din cuvintele întrebunțate de dânsul, că de aceea trebuie se recurgem spre a cunoaște adevărata voință, și la alte mijloace de interpretare;

Că în privința art. 22 din Constituție, nu putem numai a ne mărgini la cuvintele textului, căci dacă am zice, că celebrarea religioasă e ne-apatată pentru existența căsătoriei, ar fi a zice, că căsătoria e un act micst, și civil și religios, rezultat care e contrariu dispozițiunelor codului civil;

Că în fața unui asemenea rezultat ne-logic și contrariu codului civil, suntem siliți a recurge și la alte elemente, spre a ști care a fost voința legiuitorului când a formulat acel art. 22 din Constituțiune;

Considerând că în România, ca Stat cu forme parlamentare, afară de alte elemente de interpretare ce avem, sunt și disbaterele urmate în Cameră și în Senat; — Că Constituțiunea din 1866 s'a discutat în Constituantă; că din discuțiile urmate rezultă că în privința alin. II din Constituțiune, propus de un deputat, vorbind unii pro alții contra, în urma obiecțiunii unui deputat: care va fi soarta căsătoriilor celebrate numai în mod civil de la punerea în lucrare a Constituțiunii și până la elaborarea legii ce se enunță în acel alineat? un deputat care se pronunțase pentru principiul coprins în alin. II, respunse că numai dispozițiunile codului civil vor avea a se observa până când nu se va fi făcut acea lege: că în contra acestei opinii nimeni n'a mai vorbit,—și un ministru a terminat discuțiunea consiliind a se adopta;

Că dacă dar s'a votat și s'a adoptat dispoziția coprinsă în alin. II al art. 22, aceasta a fost sub impresiunea opiniei manifestate, că soarta căsătoriilor se va regula tot de codul civil până la elaborarea acelei legi,—că dară ast-fel acea dispoziție nu e sub asemenea circumstanțe de cât numai *pium desiderium*,

o enunțiere de principii a cărei regulare avea se formeze obiectul unei legi—dar ea nu e o dispoziție imperativă—o *lex*, care ar trebui să se aplice de îndată de la punerea în lucrare a Constituțiunei; — că intru cât, aceea lege enunțiată nu s'a elaborat, căsătoria continuând a fi regulată de dispozițiile codului civil, ea e, și de la Constituțiune încoace, ceea ce a fost înainte, adică un act civil, pentru a cărui existență nu se cere celebrarea religioasă ci numai celebrarea civilă dinaintea oficiarului stărei civile;

Că de aceea declărând Curtea de apel, că o căsătorie contractată de la punerea în lucrare a Constituțiunei nu e perfectă, adică nu există, întru cât nu s'a celebrat în mod religios, a violat prin aceasta dispoziția art. 22 din Constituțiune, și de aceea motivul are a fi adoptat.

Pentru aceste motive,

Căsează, etc.

Decisiunea din 9 Octomvrie, 1879.

Curtea,

Ascultând pe d. P. Orbescu, membru-raportor;

Deliberând,

Asupra mijlocului de casare:

„Curtea de Apel din Focșani reu a invalidat căsătoria pe motiv că ea s'a celebrat numai la oficiarul stărei civile fără să fi urmat benedictiunea religioasă.

Având în vedere art. 22 din Constituțiune a cărei cuprindere este:

„Actele statului civil sunt de atribuțiunea autorității civile.“

„Intocmirea acestor acte va trebui se preceadă în tot-deauna benedictiunea religioasă care pentru căsătorie va fi obligatorie, afară de casurile ce se vor prevedea prin anume lege;

„Considerând că din discuțiunile cari au avut loc în adunarea legiuitoare cu ocașiunea votărei art. 22 din Constituțiune, rezultă că intențiunea legiuitorului a fost de a stabili principiul că căsătoria în esența sa nu este o convențiune puramente civilă ci un contract

mixt supus pentru validitatea sa nu numai la îndeplinirea formalităților civile înaintea oficerului, ci și la consacrațiunea religioasă; că legiuitorul prin același art. a stabilit principiul după care această regulă nu este absolută și excepțiunile la dēnsa vor trebui a fi specificate printr'o deosebită lege posterioară;

Considerând că acea lege nefiind încă făcută, și prin urmare necunoscându-se excepțiunile prevăzute de Constituțiune, nu se poate ști nici care este regula; că astfel, până nu se va face acea lege specială care să completeze voința legiuitorului determinând excepțiunile, căsătoria rămâne un contract civil supus numai la formele civile, aretate în codul civil, forme care au fost îndeplinite de cătră recurenta cu ocaziunea căsătoriei sale după cum rezultă din chear decisiunea supusă recursului, prin urmare mijlocul invocat se găsește fondat:

Pentru aceste motive,
Casează, etc.

Ambele aceste decisiuni le găsesc fundate, sprijinite fiind și pe desbaterile din Constituantă. Mă refer, deci, la argumentele pe larg desvălite când am reprodus și făcut analiza și critica desbaterilor din Constituantă, precum și la cele ce le-am zis când am făcut analiza discursurilor rostite de Înalta Curte de Casațiune la deschiderea anului judeciariu 1869—1870. Iată, prin urmare, doue decisiuni identice, asupra unia și aceliaș materii: *îndeplinirea formalităților civile asigură căsătoriei validitatea ei legală, în lipsă de ori-ce formalitate religioasă.*

De la 1869 și până în 1879, adică în timp de zece ani, înalta Curte a avut o idee constantă: *căsătoria celebrată numai înaintea ofițerului stărei civile și fără îndeplinirea formalităților religioase, este perfectă.*

Sosește înse anul 1879 când Onor. Înaltă Curte nu numai că și schimbă ideea, dar impune chiar ofițerului de stat civil obligațiunea de a se preocupa, când este vorba de împedecări la căsătorie, nu numai de principiile și de dispozițiunile Codicelui civil, dar și de acele ale dreptului canonic; și ca rațiune în sprijinirea tezei sale, zice în ultimele sale cuvinte din ultimul seu considerent „*fiind admis de exemplu, angajamentul în ordinele sacre constituie o împedecare prohibitivă de căsătorie!*”

Decisiunea aceasta, sguduind autoritatea unei jurisprudențe destul de bine stabilite, a produs o vie senzațiune în societatea noastră. Un membru distins și inteligent al baroului din București, d. B. M. Misir, încă de pe atuncea reproducând în gazeta „*Dreptul*” decisiunea înaltei Curți, a promis un mic studiu asupra acestei materii, cazul fiind grav și având însemnătatea sa. Regret că până în momentul ce public acest studiu comparativ, n’am avut încă fericirea se fi citit interesantul seu studiu.

III.

Decisiunea Inaltei Curți din 24 Februarie 1879, după care căsătoria religioasă este obligatorie, și ofițerul stărei civile nu poate face abstracțiune de împedecările edictate prin legile bisericesti.

Citez decisiunea Inaltei Curți de Casațiune așa după cum o găsesc în Buletinul Curții la pag. 170.

Căsătoria între cumnați.

Căsătoria între cumnați nu este permisă după lege, de oare-ce canoanele bisericeii noastre o o-

presc, și canoanele bisericești domnitoare a statului român, nu au putut, ca lege specială, să fie abrogate prin legea generală civilă, ci numai prin autoritatea sinodală; și de oare-ce căsătoria religioasă, după Constituțiune, este obligatorie spre a exista, de unde rezultă că ofițerul stărei civile nu poate face abstracțiune de împedările edictate prin legile bisericești.

No. 61.—**Casarea** deciziunii Curței de Apel din Iași secția II No. 170 anul 1878, după recursul făcut de d. Procuror general de pe lângă acea Curte, pronunțată asupra cererii de permisiune a d-lui profesor G. Nădejde de a lua în căsătorie pe cumnata sa, sora soției fratelui său.

Curtea,

Ascultând pe d. N. L. Gherassi, membru raportor;
Pe d. Procuror C. Filiti în susținerea recursului;
Deliberând :

Asupra mijlocului de casare: Violarea art. 144 c. civ. Cestiunea fiind de a se ști dacă între proecții viitori soți există sau nu legătură de cuscrie, gradul prohibit nefiind de nimeni contestat, decisiunea atacată constatând că nu există nici o legătură de asemenea natură între dănșii, ordonă prin dispozitivul ei celebrarea căsătoriei, și noi credem că din spiritul art. 144, 145 și 149 c. civ. și 22 din constituție coroborate de legile noastre vechi (art. 61 și 93 cod. Calimah și art. 5 și 6 cod. Caragea) neabrogate de cât în ceea ce nu sunt conforme cu codul civil în vigoare (art. 1912 cod. civ.) coroborate zic de toate aceste dispozițiuni de legi, și de moravurile și obiceiurile noastre românești reese în evidență, că mai larg, de cât a fost recunoscut de majoritatea onor. Curți de Apel, este sensul cuvântului cuscrie, de care se servește legiuitorul în art. 144 precitat, pe următoarele considerațiuni.

Legea nu definește cuscria. Ca un termen menit a indica legătura născută în familie dintr'un ordin de

idei pur morale, acceptațiunea lui se află în strânsă legătură cu ideile religioase particulare fie-cării țeri și aceasta explică pentru ce toți comentatorii, când voesc a da definițiunea acestei legături, se ocupă de Dreptul Canonic. Deosebirea este numai că comentatorii francezi au avut în vedere Dreptul Canonic al Bisericei Apusene, în timp ce la noi a fost tot-d'a-una și este și azi în vigoare acela al Bisericei Răsăritene: că legiitorul nostru s'a îndepărtat în astă materie de la cel francez și a voit să ție samă de obiceiurile pământului și de conveniențele comandate de moralitatea publică, îndoială nu poate fi față cu inovațiunea cuprinsă mai cu samă în art. 145 cod. civ. și chiar cu aceia a art. 144 (fr. 162) prin adăugirea cuvintelor: „fără osebierea înrudirei de legiuită sau nelegiuită însoțire,“ cuvinte copiate *ad-literam* din cod. Calimah; că este generalmente cunoscut că la noi în țară, în toți timpii și astăzi chiar, prin cuscrie se înțelege legătura ce există nu numai între un soț și rudele celuilalt soț ci și aceia dintre rudele ambilor soți între ele, că morala publică la noi pentru demnitatea purității moravurilor noastre, tot-d'a-una s'a considerat lovită, când niște asemenea persoane legate astfel prin cuscrie se căsătoreau și că astfel nici o considerațiune n'a putut determina pe legiitor lovind în moralitatea publică, prin o dispozițiune expresă de lege, să se pună în luptă cu asentimentul general. În fine, că aceasta se confirmă și de Constituție, care prin art. 22 face obligatorie benedictiunea religioasă; și este de asemenea în deobște cunoscut, precum se constată și din desbaterile Constituantei, că pentru a introduce în ordinea civilă, în limitele legii civile se înțelege, autoritatea bisericei ce părea necunoscută de generalitatea dispozițiunilor cod. civ. de curând promulgat, legiitorul a format această dispozițiune cu caracter, tot-de-odată dispunător și interpretativ.

Având în vedere că recursul interjetat de d-nul procuror general de pe lângă Curtea de apel din Iași, are de obiect casarea deciziunii acelei curți secția II cu No. 170 din anul 1878, prin care s'a acordat voe

d-lui profesor G. Nădejde de a lua în căsătorie pe cumnata sa Ecaterina Gheorghiu, sora soției fratelui său;

Având în vedere că căsătoria proiectată de d-nul Nădejde este expres prohibită de vechile canoane și anume de partea II cap. care dispune: „Doi frați nu pot lua două surori pentru că este spița IV despre amândouă părțile, și numirile rudeniei se amestecă, pentru că ar fi fost, de s'ar fi luat surorile, cumnate, și frații între dēnșii, cumnați“;

Având în vedere că motivul acestei prohibițiuni este că vechii canoniști rēstălmăcind rațiunea leg. 42 „de rit. nuptiarum“ și atribuind'o la o afinitate, care nu putea să existe, și-a imaginat că aliații unui soț deveneau atât în linie directă cât și în linie colaterală în tocmai ca rudele sale, aliații celuilalt soț;

Având în vedere că un decret al celui de al patrulea conciliu de Lateran din 1215 a abrogat împedicarea, rezultândă din aceia ce se numea a doua și a treia categorie de afinitate, adecă pe de o parte afinitatea imaginată între barbat și aliații femeii sale și între femei și aliații barbatului ei, pe de altă parte afinitatea imaginată între barbat și aliații aliaților femeii sale și între femei și aliații aliaților barbatului ei;

Având în vedere că această schimbare, introdusă în canoanele bisericeii latine, a rămas străină bisericeii grece, care mēnține și astăzi încă așa zisa a doua și a treia categorie de afinitate.

Având în vedere că religiunea ortodoxă a rēsăritului este religiunea dominantă a statului român (art. 21 Const.);

Având în vedere că după art. 21 const. numai autoritatea sinodală centrală poate să reguleze afacerile canonice ale bisericeii ortodoxe române;

Având în vedere că legile speciale, precum sunt legiuirile canonice, nu pot să fie în general tacit abrogate de cât prin legi noi speciale;

Considerând că intențiunea contrarie a legiuitorului nu rezultă nici cum cu claritate din art. 144 c. civ., căci generalitatea termenului „afini“ de care se slujește acest articol, nu este de natură a fixa această dis-

pozițiune în sensul unei abrogațiuni a legii speciale de mai sus;

Avënd în vedere că după art. 22 din const. „în-tocmirea actelor de stat civil trebuie să preceadă totdeauna benedictiunea religioasă, care pentru căsătorii, va fi obligatorie, afară de cazurile ce se vor prevedea prin anume lege“;

Avënd în vedere că n'ar fi nici logic, nici juridic de a se zice că obligativitatea benedictiunii religioase rămâne până la confecționarea legilor excepționale prevăzute în art. 22 din constituție, o literă moartă, un *nudum praeceptum*, de oare-ce nici chiar jurământul magistratului pe Constituțiune n'ar mai avea nici o însemnare, dacă dispozițiunile Constituțiunii n'ar avea afară de excepțiuni exprese, o utilitate practică prin sine înșele și independent de legea ordinară ulterioară tot atâtea;

Avënd în vedere că ideia contrarie, în contra căreia strigă atât textul cât și spiritul dispozițiunii art. 22 Const. nu rezultă nici cum din deliberările Constituantei asupra acestui art., deliberări contrazicătoare din cari nu se poate deduce nici o idee precisă;

Avënd în vedere că nu se poate zice că ofițerul de stat civil n'are a se preocupa, când e vorba de împedări la căsătorie, de cât numai de principiile și dispozițiunile cod. civil, fiind admis de exemplu că ăngajamentul în ordinele sacre constituie o împedicare prohibitivă de căsătorie.

Pentru aceste motive,
Casează, etc.

Critica decisiunii Curței de Casațiune din 24 Februarie 1879.

După această decisiune iată-ne puși sub imperiul Dreptului Canonic în tot ce concernă validitatea căsătoriei.

Nu voi discuta ce este *cuscria*, după canoane; nu voi discuta de asemenea deosebirea ce există

între canoanele Bisericii latine și canoanele Bisericii noastre, căci puțin importă să știm toate aceste în cestiunea ce studiez : *dacă după legea constituțională și legea civilă, ceremonia religioasă este o condițiune esențială pentru validitatea căsătoriei?* Cestiunea de cuscrie, cestiunea de a ști, apoi, dacă cuscria după canoane este aceiaș ca și cuscria după legea civilă, atuncea numai ar fi util ca să le discut, când, în prealabil, ar fi probat că formalitatea religioasă este imperios cerută ca o condițiune pentru esistența căsătoriei.

Mă voiu mărgini, deci, de a esamina numai considerentele acele din decisiunea înaltei Curți care-i servesc de rațiuni puternice în schimbarea primei sale opinii.

Inalta Curte raționează în modul următoriu :

„Avënd în vedere că religiunea ortodoxă a Răsăritului este religiunea dominantă a Statului Român (art. 21 Const.);

„Avënd în vedere că după art. 21 din Const. numai autoritatea sinodală centrală poate să reguleze afacerile canonice ale Bisericii ortodoxe române;

„Avënd în vedere că legile speciale, precum sunt legiurile canonice, nu pot se fie în general tacit abrogate decât prin legi noi speciale.“

Mă opresc de-o-cam-dată asupra acestor trei considerente. Tustrele nu mi se par solide pentru ca ele se fi întors pe Inalta Curte de la jurisprudența ei anterioară, constant susținută în timp de zece ani.

Religiunea ortodoxă a Răsăritului poate să fie religiunea dominantă a Statului Român, și căsătoria cu toate aceste, se n'aibă trebuință spre a fi validă, de benedicțiunea religioasă.

Sub Statutul de la 2 Maiu 1864, religiunea ortodoxă a Răsăritului încă era religiunea dominantă a Statului Român, și cu toate aceste, benedictiunea religioasă nu era obligatorie. Consecința, deci, ce-o trage onorata înaltă Curte din dispozițiunea constituțională că religiunea ortodoxă a Răsăritului este religiunea dominantă, nu mi se pare temeinică.

Nu mai puțin temeinice mi se par și celelalte considerente ce urmează:

„Avënd în vedere că după art. 21 din Constituțiune, numai autoritatea sinodală poate se reguleze afacerile canonice ale Bisericei ortodoxe;

„Avënd în vedere că legile speciale, precum sunt legiuirile canonice, nu pot se fie în general tacit abrogate decât prin legi noi speciale.“

Ambele aceste considerente, prin ele înșile, zic așa de mult, încât dacă ele ar fi adevărate și le-am lua în serios, societatea civilă s'ar găsi legată și de mâni și de picioare, ne putënd face nici cel mai mic pas pe calea progresului și a civilizațiunei. În adevăr, la fie-care pas, societatea ar fi oprită în progresul ei prin canoanele Bisericei. Mai mult de cât atât, dacă ar fi se luăm ambele aceste considerente în sensul în care Înalta Curte pare a le fi luat, noi am sili pe Stat se abdice la drepturile și misiunea sa în favoarea și onoarea canoanelor Bisericei; cu alte vorbe, nici mai mult nici mai puțin, decât săși decrete el însuși moartea!...

Și'n adevăr, fără se mă mai opresc spre a constata într'un mod ne'ndoelnic că cărțile așa zise sante sunt icoana celor mai viderate și mai ne'nțelese contradicțiuni, e destul ca se spun că există

în Biserica noastră o dogmă care prin ea singură numai, întemeind despotismul Bisericeii, e mai mult decât suficientă spre a anihila ori ce specie de libertate!

Voiți dovezi?... ascultați!

„*Dați Cezarului ce este al Cezarului, și lui D-zeu ce este a lui D-zeu:*“ iată cuvinte ce, după mine, consacră despotismul. A da trupul Cezarului, și sufletul lui Christos, se mi fie permis de a observa că este a desface pe om în două părți distincte incomprehensibile, căci ori ce s'ar zice și ori ce-ar iscodi mintea teologică, după mine, omul este o ființă complecsă și indivisibilă, *materie și spirit.*

Suveranitatea națională, *vox populi, vox Dei.* Nu contest că Biserica n'ar recunoaște o voință a poporului, dar observ că tot ea este aceea care ne'nvață că această voință este conținută în voința Regelui, cu alte vorbe ea ne trimete la acel admirabil regim de libertate de care Romanii se bucurau sub Imperatori. Aceasta este atât de adevărat încât *Bossuet* nici căși dădu multă trudă spre a dovedi că o atare suveranitate este curat o nebunie: au doară nu sântul Pavel este acela carele venind la Roma, pe timpul lui Neron, s'a pus de-a scris epistolia sa cătră Romani, recomandându-le a fi supuși la cei mari, căci nu este putere pe pământ care să nu vină de la D-zeu? Da! o repet, despotismul formal este consacrat prin canoane. Intr'o tălcuire de sub un canon al Sântilor Apostoli, cetesc în Pidalion: „*Mosaiceasca lege zice: pe mai marii norodului teu nu'i vei grăi de rău, iar corifeul (bârfelnicul) Petru cu deosebire cinstește pe Imperatul; iar Pavel poroncește*

să ne rugăm pentru Imperați și pentru toți cei ce sunt cu covârșire, macar și necredincioși de-ar fi! Să am în capul țerei mele un monstru ca Neron, sub care și viața și onoarea și averea sunt la bunul seu plac, și cu toate acestea, eu să mă rog la D-zeu pentru dănsul ca se'i dee zile îndelungate!!.... Iată, mărturisesc, un precept de morală creștină foarte imoral pe care și conștiința și demnitatea mea de om care cuget și voesc, îl resping și'l alung departe de lângă mine, la marginele lumii. Acolo se vor găsi, poate, oameni atât de stupizi și de idioți care se crează că vor moșteni Impărăția Cerului urmând acest precept care protege până și tirania cea mai crudă și mai neomi-noasă!!....

Cu teorii de asemenea natură ce devin drepturile mele de om, și cum societățile umane ar fi putut ele vre-odată scutura jugul despoților și al tiranilor? Pun numai întrebarea, și răspunsul îl las la bunul simț al cetitorului, rugând cu tot respectul și pe Inalta Curte de Cassațiune a se gândi la considerentele sale că „numai Sinodul este în drept de a regula afacerile canonice ale Bisericii ortodoxe române, și că legiurile canonice nu pot se fie în general tacit abrogate decât prin legi noi speciale!!....

Christianismul primitiv nici propoveduea fraternitatea umană, ci fraternitatea drept-credincioșilor în Christos. Cetiți canoanele de caterisire și de afurisire contra tuturor acelora cari nu cred în dogmele Bisericii creștine, și veți videa ce fericită soartă îi așteaptă pe toți aceștia!

Dacă noi Românii am fi urmat toate ideile și simțimintele consacrate prin canoane—rog să

nu se scape din memorie aceea ce Inalta Curte a zis—legile speciale, precum sunt legiuirile canonice nu pot fi în general tacit abrogate decât prin legi noi speciale—dacă zic, am fi urmat toate aceste idei, simțiminte și credințe, unele mai înguste și mai bizare decât altele, după cum voiu da probe mai jos, întreb: Cum am fi putut noi Românii să votăm Constituțiunea, ba încă se mai punem în capul țerei un Domn catolic, îndatorindu'l numai — spre mângâerea, se vede, a Bisericei dominante — a și crește copiii în religiunea ortodoxă de Răsărit?

Deschideți Pidalionul, deschideți Cărțile Sante, citiți-le cu luare aminte, și apoi întrebați-vă ce felii de idei ați putut culege asupra libertăței omului, asupra drepturilor sale?....

Ce se mai zic despre egalitate? Egalitatea după cum o înțeleg societățile moderne n'are nici o valoare dacă nu vom scoate-o din chiar natura umană. In cărțile Bisericei noastre, ca și'n cărțile Bisericei Latine, „credința“ înse, este principiul egalității. Cine nu crede nu numai în Christos, dar și'n toate ce s'a urmat după Christos, a rătate prin faptele Apostolilor, prin viețele Sântilor, prin scrierile Sântilor Părinți și a celor trei mari dascali Vasilie, Grigorie și Ioan, de sigur moartea merită pe acest pământ, și focul Gheenei pe lumea ceelaltă!

Dar apoi divisiunea din canoane „despre persoane“ între *clerici* și *laici*? Clericii, începând de la anagnost (ceteț) are pasul asupra mireanului, laicului!

Și lucru vrednic de toată luarea aminte, Inalta Curte prin considerentul seu ne zice, cu autoritatea sa supremă și de la înălțimea pozițiunei sale

de cea mai înaltă putere judeciară din țară, că, *legile speciale, precum sunt legiuirile canonice nu pot se fie în general tacit abrogate de cât prin legi noi speciale.*

Se presupunem, pentr'un moment, c'acest considerent ar fi adevărat și peremptoriu, și i-am face aplicarea, autoritățile superioare eclesiastice fiind în drept ca se'l invoace. Se luăm, spre exemplu, câte-va din Canoanele Sinoadelor Ecumenice, și se căutăm a le pune în aplicare în societatea noastră.

Cer iertare de la Sântul Sinod, dacă Inalta Curte m'a silit se'nvêț din nou, adecă se'mi împăspățez în minte *Pidalionul, Chiriadromionul, viețile mucenicilor care cuprind muceniile lor în zilele prasniciilor lor, etc.*

Deschid Pidalionul, și'ncep a reproduce, *exempli gratia:*

„*Cela ce va lua întru împărtășire de nuntă muere pe cea logodită cu altul, încă viu fiind logodnicul ei, să se supue vinovăției precurviei.*“

Acesta este canonul; se'i cetim acum și *tălcuirea:*

„Logodna ce se va face duple lege, în vrăstă legiuită adică a barbatului, și a femeii, cu darea inelelor, și cu sfințită cuvântare,, și cu obicinuita serutare celor ce se logodesc, o logodnă ca aceasta, zic, are aceeași putere ca nunta cea deplinită. Pentru aceasta, canonul acum poruncește, că cel ce va lua pe cea aseminea logodită, viu încă fiind logodnicul ei, să se certe întocma, ca și cel ce ar lua pe cea măritată cu altul încă trăind acela, unul ca acesta să se certe ca un precurvariu, adică precum și pe acela care au voit a lua de femeie pe cea măritată cu altul. Pentru că și soție numește logodnicul pe logodnica sa, precum și dreptul Iosif logodnicul, se numește, de către Evangheliști, bar-

bat al Prea-Sfintei Fecioare, și de asemenea și Prea Sfântă Fecioară, femei lui Iosif. Fiind că și de către legea cea veche, putere de nuntă avea și logodna.“

După ultimul considerent din decisiunea Inaltei Curți pe care 'mi permit de a o combate, ofițerul de stat civil este datoriu când este vorba de împedcări la căsătorii, „a se preocupa și de principiile și dispozițiunile canoanelor.“ și dară, el va trebui să nu pășească a celebra căsătoria persoanei ce-ar fi logodită cu'n altul în forma canonică, căci canonul de mai sus consideră o asemenea logodnă *ca având aceiaș putere ca și nunta cea adiverata!* Iată, de sigur, o bigamie fictivă și cu totul spirituală care nici prin minte n'a putut trece legislatorului nostru penal!....

Trec la altă imposibilitate formulată în canoane.

În canoanele ecumenice din al VI-le sinod, cetesc:

„Nici unul din cei ce se numeră în ieraticesca tagmă, sau mirean, se mănânce azimele cele de la Iudei, nici să se împrietinească cu aceștia, nici la boale se'i cheme, și doftorii de la dēnșii se priimească, nici în băi nici decum să se scalde împreună cu aceștia. Inșă de s'ar apuca cineva a face una ca aceasta, de va fi cleric să se caterisască, iar de va fi mirean să se afurisască.“

Cum se împacă acest canon cu modificarea art. 7 din Constituțiune care nu mai face din religione o pedecă la dobândirea naționalității române?

Positiv, după acest canon, foasta Cameră de revizuire din 1879, precum și întreaga noastră societate este picată sub afurisenie!

Ca se scăpăm de pedeapsa acestui canon, ar

trebui, pe de-o parte, se anulăm toate diplomele de naturalizare, se rumpem toate relațiunile noastre internaționale, căci, fapt pozitiv este c'am închiet convențiuni și cu State de acele care trec în ochii Sântilor Părinți de state păgâne; și apoi, odată ce vom fi făcut toate aceste, spre complecta noastră salvare, conform cu formalitățile întrebuintate la ereticii acei ce să adaog la ortodoxie, să ni să cetească „*obicnuitele lepădări de satana, suflându-ni-se de trei ori în față și 'n urechele noastre, pe cetluindu-ne apoi și cu sântul mir pe frunte, pe ochi și pe nări, pe gură și pe urechi, zicându-ni-se: Pece-tea darului sântului Duh!...*“ *).

Am zis'o deja într'o notă asupra discursului rostit de Manolachi Costachi în Constituantă **), că'n canoane se găesc idei și simțiminte bizare și înguste, condemnite și din punctul de vedere al științelor morale și din punctul de vedere al științelor essacte, și prin urmare incompatibile cu progresul omenirei, cu moravurile și ideile societăților moderne, și o mai repet și acum, că de-ar fi să ne ținem de canoane, ar trebui pe de-o parte, se închinăm societăței spirituale societatea civilă întreagă, iar pe de alta, capul Bisericei noastre creștine să ne pue pe toți, fără deosebire, pe post și pe rugăciuni și la făcut metanii, ca pe niște vrăjmași nu al adevărului adeverat, ci al adevărului proclamat prin canoane!

Ce grandios, într'adevăr, spectacol ar fi, ca într'o bună dimineată se videm pe Regele României cu 'ntreg statul seu major și cu 'ntreagă casa sa civilă și militară, pe Consiliul de miniștri, pe

*) Formalități anume prescrise prin canoanele ecumenice.

**) Cetește nota de la pagina 26.

toată Camera și pe tot Senatul, pe Curtea de Casațiune, pe Curtea de Conturi, pe capii legațiunelor noastre din străinatate, pe membrii Curțelor și Tribunalelor din preună cu grefierii lor, pe generalii și colonelii din armată în fruntea regimenturilor, pe membrii Universităților și ai Academiei române, pe toți funcționarii Statului mari și mici, într'un cuvânt, pe toți drept-credincioșii în canoane creștini-cetățeni, făcând la metanii de pocăință în pridvorul Bisericilor pentru că cu toții, direct sau indirect, cu inima sau cu fapta, am participat la votarea, sancționarea, promulgarea și aplicarea legilor relative *la secularizarea averilor monastirești, la secularizarea căsătoriei, la libertatea absolută de conștiință, la libertatea individuală, la egalitatea înaintea legii, desființând deosebirea canonică între clerici și mireni, la libertatea învățământului, a presei, a întrunirilor, etc. etc.*, căci toate aceste mari principii, baza societăților moderne, își au formala lor prohibițiune prin canoanele Bisericii!...

Ca dovadă că nu mă desfățez într'un limbagiu iperbolic, și critica mea nu degenerază într'o satiră, n'aș avea decât se deschid canoanele ecumenice, canoanele locale *), sau pe acele ale marelui Vasilie, Arhiepiscopul Cezariei Capadochiei,

*) Biserica noastră ecumenică are cu valoare obligatorie pentru întreaga sa extensiune șapte Sinoade ecumenice și douăspre-zece locale. Canoanele sinoadelor ecumenice și locale cuprind în sine izvoarele dreptului canonic, căci în ele se înfățișează întreaga icoană a dreptului canonic în toate privințele—dogmatică, disciplinară, administrativă și judeciară, și căci—în ele se oglindează toată legislațiunea bisericească, și așa canonistul își poate trage din ele învățături, deslușiri și îndreptări la cas de orice îndoeală. (V. In dreptul canonic a lui Șaguna, pag. 9 și 319).

și să reproduc, una după una, imposibilitățile canonice, dar spre aceasta me-ar trebui volumuri întregi.

Voiu reproduce, cu toate aceste, spre deplina convingere a cetitorilor, numai câte-va.

Am zis că canoanele conțin idei bizare și despotice.

Voiu cita, în primul loc, un canon, pentru ca prin el, sexul zis frumos, așa de mult disprețuit prin canoanele și cărțile sante, să se convingă despre enormitatea pacatului ce comite, când densusul cutează de a cere egalitatea de drepturi cu noi barbații!....

A.

„Să nu fie ertat femeilor în vremea Dumnezeștei liturghii a vorbi, ci duple glasul Apostolului Pavel, tacă. Că nu li s'au dat voe lor a grăi, ci a se supune, precum și legea zice. Iară de voesc a se învăța ceva, în casă, întrebeși pe barbații lor.“

Iată și tălcuirea :

„Poroncește canonul acesta, să nu grăească femeile în vremea dumnezeștei liturghii, încă și întru toate adunările credincioșilor ce să fac în Biserică.

Pentru aceasta și dumnezeescul Christos zice așa : „Odată au învățat femeea (adecă pe Adam în Raiu) și pe toate le-au răsturnat, pentru aceasta zice : se nu învețe. Si iarăș, cu atâta trebuie a fi ea tăcută, zice, încât nu numai pentru cele a le vieței, ci nici pentru cele dohovnicești să grăească în Biserică. Aceasta este podoaba ei, aceasta cinstea, aceasta mai mult pe ea o poate împodobi decât hainele cele scumpe.“

Mărturisesc pacatul, în prelegerile mele de drept civil, am calcat acest canon, căci am susținut, pe terenul drepturilor private, egalitatea de drepturi între barbat și femeie.

B.

În canoanele sinoadelor ecumenice, precum și în canoanele sinodului din Cartagena, cetesc un canon, pe care țin mai cu deosebire se 'l cunoască, pe lângă mine, și ceilalți fii de preoți.

„Fiii iereilor priveliști lumești să nu săvârșească, nici se privească. Iar aceasta și tuturor creștinilor pururea s'au propoveduit, că unde sunt hule să nu se apropie.“ (*Sinod. din Cartagena*).

Tălcuire. Poroncește canonul ca fiii preoților se nu facă priveliști și jucării ce să fac la teatre cu alergări de cai, și cu lupte cu hiare și cu dobitoace, când sunt ii mai mari preste ele, nici se privească unele ca acestea. Că și obstește toți creștinii pururea se învață să nu se apropie la teatre unde se fac multe necinstite lucruri prin care se hulește și să ocărește credința creștinească de necredincioși și de păgâni.

Nu mă pot opri ca se nu completez această tălcuire cu tălcuirea unui canon mai detaliat din sinoadele ecumenice tot relativă la o prohibițiune de această natură. Canonul ecumenic, și după el, tălcuirea, zic: „Ca nici un barbat să se îmbrace cu podoabă muerească, sau muerea cu cea cuvenită barbaților, dar nici cu masce comicești sau satiricești, sau traghicești, să se îmbrace, nici se chiuie în numele urâtului Dionisie când tescuesc strugurii în vinuri, nici storcând vinul în vase, cu chip de a porni râsul neștiinței și al deșertăciunei, lucrând cele ale draceștii rătăcirii; deci, cei ce de acum înainte ceva din cele mai nainte zise s'ar apuca se facă, după ce s'au înștiințat de acestea, aceștia de vor fi clerici, poroncim să se caterisască, iar de vor fi mireni să se afurisască.“

Ce zici, cetitoriule creștin, și mai cu samă,

tu, fiu de preot, când cetesti niște așa de deșanțate prescripțiuni canonice?....

C.

Apostolii ne-au învățat—și această învățătură tot din Pidalion o culeg—și au legiuit prin sântitele lor canoane, în ce chip se cuvine atât clericii cât și de obște toți mireni christiani se viețuească în lume: ne'nvață chiar și care cărți se cade a le ceti, și cărțile necanonisite și mincinosupra-scrite să nu le cetim.... Numai pominesc despre Mihail Kirulariul și Patriachul Constantinoplei care au adus în potriva „tunderei barbelor“ mărturia care se află în chiar Cartea I-a a Apostoliceștilor așezământuri, zicend așa: „Nu vă veți smulge barbele voastre, că frumuseța ziditorul de D-zeu o au făcut'o se fie pentru femei, iar pentru bărbați cu dreptul au judecat a fi nepotrivity.“

Ce frumos și plăcut la vedere spectacol ar presenta societatea românească, dacă ne-am lua după acest așezământ, căruia, după cum ați văzut, nici temeiul nu'i lipsește,—ca nici să ne mai tundem, nici să ne mai radem barba vre-odată!!....

D.

Ce se mai vorbesc despre libertatea individuală, despre care habar n'aveau cei care compuneau Adunarea cea universală a Sinoadelor Ecumenice?.... Voiu tăcea mai bine!.... Dar spre a vindeca pe Inalta Curte de Casațiune de teoria sa exprimată prin considerentul care zice: „Avend în vedere că legile speciale, precum sunt legiuirile canonice nu pot se fie în general tacit abrogate decât prin

legi noi speciale“ voi cită următorul canon a Marelui Vasile.

Datoriu, mai întăiu, mă vęd de a mai aminti cetitorului că Protosinghelul Neofit Scriban în 1844 zicea: că pentru sântenia cărților, trebuie să facem jertfă eleganța limbei. Următorul canon într'adevăr, face o jertfă de eleganța limbei în modul cel mai trivial posibil.

Îl citez și în semn de pietate pentru Sântul Sinod, și ca model de eleganță pentru facultățile noastre de litere cum și pentru Academia noastră română:

„Diaconița ceea ce împreună cu elin au curvit, este primită întru împărtășire; iară la proaducere se va primi la al șeptelea an, adecă viețuind întru curăție. Iară elinul cela ce după credință se aproprie iarăș cu furare de cele sfințite, și se întoarce la boritură, noi, dară, trupul diaconiței ca un sfințit, nu slobozim a mai fi întru întrebuițare trupească.“

Tâlcuire. Dacă vre o diaconiță ar curvi cu vre un elin, acaterinsindu-se se primește la împărtășire și starea cea cu cei credincioși, și la rugăciuni. Iară la împărtășirea proaducerei, adică, a Dumnezeștilor Taine, după șapte ani, ai canonisirei curviei*), înse și atuncea de se va părăsi de pacat, și va trăi în curăție. Iară dacă elinul, cel ce a curvit cu ea, va crede, și după aceasta ar cere se o ia de soție cu nuntă pe diaconița cea ce sau sfințit, adică sau aferosit (că aceasta o numește furare de cele sfinte), el s'au întors la „boritura“ sa, ca un căne. Noi înse nu ertăm trupul cel aferosit al diaconiței, se fie spre întrebuițare de împreunare trupească, adică nu o ertăm să se mărite**).

*) Si Zonora și Balsamon asemenea zic, că pentru aceasta sfântul canonisește pe diaconița aceasta cu canonul curviei cel mai greu, căci au curvit cu necredincios, și nu au canonisit'o cu cel mai ușor al celor mai vechi părinți de cât aceasta.

**). De aici face socoteală Balsamon: Că nici caterisiții

După doctrina Inaltei Curți exprimată prin ultimul considerent din decisiunea ce'mi permit a critica, ofițerul de stat civil se fie el oare datoriu se cunoască și niște atari împedecări prohibitive de căsătorie, bazate pe ficțiuni de mult condem-nate de rațiunea sănătoasă?....

Dar dacă, în practică, ar fi se ne ținem de această doctrină, ar trebui ca Statul român să nu mai numească de aci înainte pe primarii urbani și rurali decât numai dintre doctorii în Teologie, căci aceștia numai ar putea fi în stare se interprete și se cunoască niște împedecări proclamate într'o epocă pe când viața spirituală, adecă o viață fictivă și incompatibilă cu natura umană, era ținta principală ce se urmărea.... dar termin, zicând: alte timpuri, alte idei, alte moravuri!.... și prin urmare, ne trebuesc și alte canoane!.... Această modificare o și aștept de la Biserica noastră națională dacă ea—după cum așa de bine se exprimă eminența sa Episcopul de Roman Melhisedec **) — *trăește în nație și pentru nație.*

Cer ertare de la onor. Inalta Curte dacă m'am întins în aceste desvoltări.

ieromonahi, nici caterisiții preoți, și diaconi lumești, veduvi fiind, pot a se însura; Că de și sau caterisit, înse ei sau sfințit, adică, sau afierosit trupul lui D-zeu și sau făgăduit, călugării adică a nu se însura nici de cum, iar cei lumești a nu se însura al doilea. Dar nici femeile lumeștilor preoți pot a se mai mărita murindu-le barbații preoți, după aceastaș Balsamon.

**). In Broșura sa tipărită acum de curënd și intitulată: „*Papismul și starea actuală a Bisericii Ortodoxe în Regatul României*“ pag. 91.—In capitolul următoriu când voi vorbi despre „*căsătorie din punctul de vedere a religiunei noastre*“ îmi voi permite umile reflecțiuni asupra acestui memoriu eșit din pana, dacă nu a celui mai învățat, dar pozitiv a unuia dintre cei mai luminați înalți Prelați ce țara possede.

Dacă considerentele pe care me-am permis să le combat, ar fi venit de la un particulariu, fie el cât de mare și de'nsemnat om de stat, m'aș fi mărginit într'o scurtă combatere după cum deja am și făcut'o când am reprodus discursul lui Manolachi Costachi din Constituantă, dar când niște asemenea considerente eman de la cea mai înaltă instituțiune judeciară acăria ultim cuvânt numai D-zeu ar putea se'l nimicească, datoriu m'am crezut se nu combat fără se arăt în acelaș timp și probele.

Greșite mi se par de asemenea și considerentele prin care Inalta Curte susține „că n'ar fi nici logic, nici juridic de a se zice că obligativitatea benedictiunei religioase rămâne până la confecționarea legilor excepționale prevăzute în art. 22 din Constituțiune, o literă moartă, un **nudum praeceptum**, de oare ce nici chiar jurământul magistratului pe Constituțiune n'ar mai avea nici o însemnare, dacă dispozițiunile Constituțiunei n'ar avea afară de excepțiuni esprese, o utilitate practică prin sine înșile și independent de legea ordinară ulterioară tot atâta.“

Considerentul acesta la prima vedere pare a fi seducătoriu. Esaminat, înse, de-a-proape, el nu este mai fericit decât celelalte considerente pe care am avut onoare de a le ataca.

Acea ce a indus în eroare pe Inalta Curte este tocmai eronata idee ce și-a fost formată asupra desbaterilor din Constituantă, afirmând—lucru ce nu numai după mine, dar chiar și după decisiunea înaltei Curți din 1874 și apoi după decisiunea din 9 Octomvrie tot anul 1879, este cu totul inesact—afirmând, zic, „că din deliberările Constituantei asupra art. 22, nu s'ar putea deduce nici o idee precisă.“

Dar tocmai aceste debateri probează contrariul de ceea ce afirmă Curtea prin considerentul seu, căci cetirea atentivă a acestor debateri, mai cu seamă cu ocaziunea închiderii discuțiunii nu poate lăsa umbră de'ndoeală că până la revizuirea Codicelui civil, el, și numai el, va fi aplicabil și executoriu în tot ce concernă validitatea căsătoriei.

N'avem în fața art. 22 de a invoca doctrina necontestată și necontestabilă că Constituțiunea primează ori ce lege, că toți, fără deosebire, legistore, magistrat, cetățan, rege, toți, dar toți, suntem datori se respectăm și să ne plecăm capul înaintea Constituțiunii. Codicele civil, o recunosc, prin promulgarea Constituțiunii, a devenit în materia căsătoriei, ante-constituțional. Dar urmează oare de aci că el este abrogat prin singurul fapt al promulgării Constituțiunii? Fără se întru în desvoltarea dificultăților la care o abrogare tacită și implicită dă loc, voi observa numai atâta, că, Pactul Social, tocmai spre a înlătura ori ce controversă, ce-ar fi putut isvori din abrogarea tacită și implicită, a avut grija se impună legistorelui ordinariu îndatorirea ca se revizuească codicele civil, dar încă odată, o mai repet, nici prin gând n'a trecut legistorelui constituant ca imediat se aboleze legislațiunea civilă a țerei.

Cestiunea conflictului dintr'o lege specială și Constituțiune am tratat'o în prima parte a studiilor mele intitulat „*Maximele dreptului roman cu aplicațiune la Codicele civil*“ publicate în anul 1880. (V. pag. 36—40).

Asupra cestiunei dacă puterea judeciară are misiune de a judeca despre constituționalitatea sau

ante-constituționalitatea unei legi, încă de pe atunci m'am fost rostit pentru afirmativa. Iată cum raționam :

„*Puterea judecătorească*—după art. 3 din Codicele civil—*este ținută să judece, adecă să se rostească asupra a ori-ce contestațiuni ce i se aduce* *). In consecință, ea e datoare să vază în fie-care specie ce i să pune înainte, care este regula, care este principiul acel după care cată se judece. Ea nu poate să-și decline competența, susținând că Constituțiunea este mută și nu prevede cazul când o lege posterioară, calcă principiile formulate prin ea. Prin singurul fapt că Constituțiunea nu'i ridică dreptul de a se rosti într'o asemenea cestiune, ea trebuie să decidă după principiile raționale, cine trebuie se aibă victoria definitivă în cazul de conflict între Constituțiune și o lege, Constituțiunea, sau legea?

„Ași declina competența este, după mine, a da drept cetățenilor să se opună prin forță contra aplicării unei asemenea legi ante-constituționale.

*) Art. 3 Cod. civ. „Judecătorul care va refuza de a judeca, sub cuvânt că legea nu prevede, sau că este întunecată, sau ne'ndestulătoare, va putea fi urmărit ca culpabile de denegare de dreptate.” — Sanțiunea acestui articol, o găsim în art. 152 din cod. penal, care glăsuește ast-feliu : „Ori-ce judecătoriu sau autoritate judecătorească, ori-ce administrator sau autoritate administrativă, care, sub pretext de tacere sau de nedeșlușire a legii, va denega dreptatea ce este datoriu părților ce ii vor fi cerut'o, și care va fi stărui în denegarea sa chiar în urmă de prevestirile sau ordinele ce va fi primit de la superiorii sei competenți, se va putea urmări și pedepsi cu amendă de la o sută până la o mie lei, și se va declara incapabil de a ocupa funcțiuni publice de la un an până la trei ani.” (Vezi desvoltările în studiile mele „*Maximele Dreptului roman*“ pag. 32 s. m. d.).

Este, prin urmare, de interesul chiar al societății, ca ea, putere judecătorească, să intervină. Dar ni se va obiecta că după sistemul acesta, noi subordonăm puterea legislativă puterei judeciare. Obiecțiunea aceasta nu mi se pare atât de serioasă după cum ar avea aerul la prima vedere. Și ntr'adevăr, care este sensul acestei obiecțiuni?

„Sensul acestei obiecțiuni este că judecătorul nu poate se judece legea pozitivă, adică să censureze pe puterea legislativă, și că el trebuie se o aplice chiar și atunci când ea ar fi ante-constituțională. Dar Constituțiunea nu este și ea o lege pozitivă? Nu obligă ea pe toți fără deosebire? Mai mult de cât atât, nu obligă ea chiar pe puterea legiuitoare?

„Toate legile pozitive nu trebuiesc să fie în armonie cu această lege fundamentală care formulează raporturile dintre societate și individ? Toate aceste întrebări nu conțin ele niște principii necontestate și necontestabile, de o ordine mult mai înaltă de cât principiul că judecătorul nu poate se judece legea?

„Ce facem, înse, din toate aceste principii, când le punem față cu principiul că judecătorul nu poate să judece legea? Le dăm cu piciorul, și autorisăm pe puterea judeciară ca neținând nici o samă de ele, se aplice o lege neconstituțională ori cât de monstruoasă ar fi ea! Inșă, dacă judecătorul nu poate să judece legea, cum poate el să violeze Constituțiunea? După care principii și texte pozitive, judecătorul este deslegat de Constituțiune? Dar care este legea acea mare care organizează puterile publice în stat, dacă nu este Constituțiunea? Stranie teorie ar fi aceea de a zice: Toate

autoritățile constituite din Stat, țin puterea lor din Constituțiune, dar odată ce aceste autorități sunt în esercițiul funcțiunei lor, Constituțiunea, pentru densii, este o literă moartă!!

„Din principiul fundamental că Constituțiunea primează ori ce lege, ea necesariamente cată să fie obligatorie și pentru magistrați, și fiind ea obligatorie, toată cestiunea noastră revine la aceasta: Când un principiu dintr'un codice se găsește în manifestă contrazicere cu un articol din Constituțiune, ce datorie are magistratul?

„In asemenea ipoteză, el trebuie să facă aceea ce face când întâlnește în acelaș codice două articole ce sunt ostile sau par a se contrazice, adecă să se silească pe cale de interpretare, a le pune în armonie, și când aceasta nu este posibil, să raționeze după principiile cele sênătoase spre a face, la cazul ce are de rezolvat, aplicarea adevêratului principiu. Judecătorul când argumentează și face se apară contradicțiunea dintre doue articole, referindu-se la principiile științei Dreptului, face critica legii și indică motivele pentru care, regula din cutare articol, trebuie să fie aplicată.

„Pentru ce n'ar face aceasta judecătorul și în ipoteza când un articol dintr'o lege specială ar contrazice un articol din Constituțiune? A susține că în asemenea ipoteză, judecătorul trebuie numai de cât să aplice legea specială, este a lipsi pe Constituțiune de ori ce sanțione și autoritate morală, și este evident că într'un asemenea conflict, Constituțiunea trebuie să easă victorioasă, căci ea este care dă forță și viață legilor din Stat, și pe esisența ei să întemeează comuna viețuire a oamenilor în societate.

„Spre a fi mai clari, se luăm un exemplu : Constituțiunea proclamă marele principiu al egalității cetățenilor dinaintea legilor. Se presupunem, că legistorele sub cuvânt că pune Codicele Penal în armonie cu Constituțiunea, ar face deosebirea ce vechiul Codice al Moldovei statornicea între evgheniștii și oamenii proști; și ast-feliu, ar determina, că pentru cutare infracțiune, omul prost se fie bătut cu douăzeci bice la poarta Curței domnești, ear nobilul se fie îmbracat în sucman și trimis la monastire. Formulată un asemenea articol în Codicele Penal, trebuie oare ca judecătorii să'l aplice? Facem onoare autorilor și magistraților pe care'i combatem de a nu'i crede capabili să meargă așa de departe.

„De aceste principii, pe care le credem că sunt singurele adevărate și aplicabile în cazul de conflict între legea specială și Constituțiune, magistrații noștri, cât și înalții Consilieri de la Curtea de Casațiune au fost animați când au respins, în virtutea Constituțiunii, pe Evrei să figure în listele electorale comunale.

„Și apoi, să presupunem că ar fi un pericol social ca judecătorul să nu aplice o lege ante-constituțională. Să nu fie însă un pericol social și mai mare ca Constituțiunea să fie astfelu abrogată, eludată și călcată prin legi speciale? Și ce crimă mai mare poate să fie, ca crima de a calca într'un mod laș Constituțiunea? Intre două pericole nu este de preferat acel ce este mai puțin grav? Mi se pare că bunul simț chiar ne indică că mai mare turburare se produce în sinul societății prin violarea Constituțiunii de cât prin neaplicarea unei legi ante-constituționale.“

Acum când am pus sub ochii cetitorilor și modul meu de vedere asupra cesiunei conflictului dintr'o lege specială și Constituțiune, viderat este că nu ne găsim cu art. 22 Const. și 129 din Cod. civ. într'o atare ipoteză. Magistratul ne aplicând astăzi art. 22 din Constituțiune, nu și calcă jurământul depus pe Constituțiune, căci prin art. 132, ultimul aliniat din pactul fundamental, se impune obligațiune legislatorului ordinaru ca se revizuească Codicele civil, iar până ce densusul va opera această revizuire, Codicele civil—pentru paza căruea, întocmai ca și pentru paza Constituțiunei, magistratul a jurat și s'a legat prin una și aceiaș formulă de jurământ *)—rămâne în toată a lui vi-goare așa cum el se găsește.

După doctrina Inaltei Curți exprimată prin acest considerent bazat pe jurământul magistratu-lui, am pica într'un arbitrariu ne mai pomenit, ne știind și ne putënd ști atât magistrații cât și ce-tățenii care anume sunt principiile acele din Codi-cele civil pe care legistorele constituent în mod tacit le-a abrogat prin Constituțiune ?

Ca se fac și mai clară ideea ce-o susțin, voi lua o nouă ipoteză în care Constituțiunea iarăș se găsește în manifestă opunere cu Codicele civil.

*) . Iată formula jurământului pe care'l depun magistra-ții; „Jur în numele lui D-zeu și declar pe onoarea și conștiința mea,

credință Domnitorului și Constituțiunei țerei mele, de a împlini cu sântenie datoriile ce mi impune funcțiunea mea,

de a aplica legile și a mă conforma legilor întru toate și pentru toți, fără pasiune, fără ură, fără fa-voare, fără considerațiune de persoană, fără nici un interes direct sau indirect,

Așa se mi ajute D-zeu“ (Legea pentru organizarea judecătorească din 1865).

Iată această ipoteză:

După art. 19 din Constituțiune, „proprietatea de ori ce natură este sacră și neviolabilă, nime ne putând fi espropriat decât pentru cauză de utilitate publică, legalmente constatată, și după o dreaptă și prealabilă despăgubire.“

Și pentru ca se nu lese la legistorele ordinariu definițiunea espresiuanelor „*utilitate publică*,“ Adunarea Constituantă temându-se pe de-o parte de ideile legistorelui ordinariu asupra proprietății, iar pe de alta de arbitrariul administrațiunei, a crezut cu cale se spună dēnsa ce înțelege prin vorbele aceste „*utilitate publică*.“

Așa, prin alineatul al 3-le din acest art. 19, Constituanta din 1866 zice:

„Prin cauză de utilitate publică urmează a se înțelege numai comunicațiunea și salubritatea publică, precum și lucrările de apararea țerei.“

Cum vede ori cine, legistorele constituant a voit să garanteze mult mai bine proprietatea privată, decum ea era garantată prin art 481 din Codicele civil, căci nu uit de a spune că și prin acest articol se consacră principiul formulat prin art. 19 din Constituțiune *).

Deci, după Constituțiune pentru trei numai cause, poate cineva se fie expropriat. Iată principiul constituțional. Există, înse, în Codicele civil un articol care consacră o nouă cauză de expropriare, și anume art. 1402 după care: „Cel în contra cărui există un drept litigios vândut, se va

*) Art. 481 Cod. civ. „Nimeni nu poate fi silit a ceda proprietatea sa, afară numai pentru cauză de utilitate publică și primind o dreaptă și prealabilă despăgubire.“

putea libera de cesionariu, numărându'i prețul real al cesiunii, spesele contractului și dobânda din ziua când cesionarul a plătit prețul cesiunii."

Intreb acum: De la promulgarea Constituțiunei cum se mai pot impaca și cum mai pot duce traiu bun împreună art. 1402 Cod. civil cu art. 19 din Constituțiune?

În adevăr, art. 1402 prescrie o adevărată expropriare. Cesionarul ține dreptul seu în puterea unui contract; el, ce'i drept, a speculat, a avut gândul să se înavuțască; dar el poate să și peardă, după cum poate să și câștige: iată dreptul seu de cesionariu, de proprietariu. Legea civilă, adoptând în această privință teoria legilor romane în vigoare sub imperiu, *humanitatis causa*, au acordat dreptul acesta de liberare, debitorului contra oamenilor avizi de a face avere pe spetele celor nenorociți. Nu discut motivul pe care se bazază art. 1402 Cod, civ. Îl recunosc destul de puternic și isvorît din chiar caritatea creștină, dar măntreb: se mai poate împaca acest art. 1402 cu art. 19 din Constituțiune, carele, în scop de a garanta și mai mult dreptul de proprietate, a crezut cu cale se definească până și aceea ce el înțelege prin „utilitatea publică," lucru ce n'a fost făcut art. 481 din Cod. civ.

Nu pot crede că Inalta Curte de Casațiune se fie în plecare de a susține că art. 1402 Cod. civ. este tacitamente abrogat prin art. 19. Cu toate aceste, pentru ca se fie în armonie cu considerentul „*jurământul magistratului pe Constituțiune n'ar mai avea nici o însemnare, dacă dispozițiunile Constituțiunei n'ar avea, afară de excepțiuni esprese, o utilitate practică prin sine înșile,*" Inalta Curte

ar trebui se respingă pretențiunea debitorului ce ar vroi, pe baza art. 1402, să se elibere de cesionariu, motivând respingerea sa pe principiul art. 19 din Constituțiune că *proprietatea este sacră și inviolabilă*, și că debitorile, în specie, *nu invoacă nici comunicațiunea, nici salubritatea publică nici lucrări de apararea țerei*.

Ipoteza această am luat'o numai spre a dovedi c'un argument mai mult că Codicele civil nu este abrogat în dispozițiunile sale contrarii principiilor din Constituțiune, și că el 'și are deplina sa aplicare, fără ca magistratul prin această aplicare, se lipsească de la datorile sale, și fără ca se putem ai imputa că el își calcă jurământul prestat pe Constituțiune; căci, tocmai legea această fundamentală, a pus îndatorire legislatorului ordinariu se revizuească Codicele civil și se'l pună în armonie cu principiile din Constituțiune. N'a făcut legistorele ordinariu această revizuire, magistratul are datoria de a aplica Codicele civil.

Aș mai putea cita și alte casuri în care Codicele civil este în manifestă contradicere cu principiile din pactul nostru social, dar desvoltarea acestor casuri m'ar abate prea mult de la studiul ce me-am propus prin această publicare.

Conclusiunea mea după toate aceste lungi desvoltări consistă în a zice că doctrina Inaltei Curți inaugurată prin decisiunea sa din 24 Fevruar 1879, este nu numai o doctrină funestă, dar chiar și ante-constituțională.

Constat însă cu o vie satisfacțiune, că însuși Inalta Curte n'a lasat anul se treacă, și a revenit asupra acestei doctrine prin o decisiune posterioară din 9 Octomvrie 1879 pe care deja am re-

produs'o (V. pag. 69). Facă cel de Sus ca Inalta Curte se persiste în această jurisprudență, singura legală și constituțională, și să nu-o mai videm revenind asupra primei sale opiniuni aparate cu motive puternice încă din anul 1869. De dorit ar fi fost ca cestiunea se fi fost examinată la Inalta Curte în secțiuni-unite, căci prin acest mod s'ar fi pus sfârșit unei celebre controversse menite de a esercita, asupra organizațiunei familiei, o înriurire așa de decisivă *).

*) Regret că procurorul general de la Curtea din Focșani n'a crezut cu cale se facă recurs asupra decisiunei din 11 Iuniu 1879.

Decisiunea aceasta a Curței de Focșani fiind identică cu cea a majorității Curței de Iași din 1878, Curtea de Casațiune ar fi judecat cestiunea în secțiuni-unite, conform art. 74 din legea Org. a Curței de Casațiune, carele zice: „Când după casațiunea unei otăriri, Curtea de apel sau tribunalul la care s'a trimes pricina a se judeca din nou, va da o adoua sentință în aceeași pricină, între aceleași persoane, procedând în aceeași calitate, și va fi atacată și această a două hotărîre, atunci Curtea de Casațiune judecă cestiunea în secțiuni-unite.

„Dacă a doua sentință a unui Tribunal sau Curte, este casată pentru aceleași motive ca și cea dintăiu, Curtea atunci civilă, sau tribunalul, la care pricina va fi trimisă, se va conforma cu decisiunea Curței de Casațiune asupra punctului de drept judecat de acea Curte.

„In acest cas, Curtea de Casatiune va comunica îndată ministeriului justiției cestiunea de drept controversată, ca la cea dintăiu sesiune a Camerei, sau chiar în cursul sesiunei, de va fi deschisă Camera, să se ceară de guvern interpretarea oficială a legiei de la puterea legislativă.“

Nu numai că regret, dar chiar mă minunez cum procurorul-general de la Curtea de Casațiune, el, care a susținut recursul făcut contra decisiunei Curței de Iași, a lasat acest cas grav la voea întâmplărilor!... Mutismul acesta nu'l esplic decât prin motive politice. In acea epocă, țara era în mare agitare cu cestiunea israelită, și cu modificarea art. 7 din Constituțiune.

Am combătut doctrina Inaltei Curți susținută prin decisiunea din 24 Fevruarie 1879, pentru c'ar fi o calamitate socială ca cetățenii care, pentru deosebite motive, nu dobândesc benedictiunea religioasă, se trăească tot cu frica in spete, și așa să se vază tocmai la bătrânețe și la sfârșitul carierei lor pe acest pământ, considerați că n'au fost legiuit și constituțional cununați, că femeile lor au fost niște adevarate posadnice (concupine)*), iar copiii născuți din uniunea lor, unii din ii, poate, deveniți bărbați insemnați ai țerei, aretați cu degetul ca niște copii naturali.... Și pentru ce? Pentru că ideile și simțimintele religioase a le consilierilor de la Inalta Curte de Casațiune n'ar fi mai mult acele ce le profesau dēnșii cu zece sau doue-zeci ani in urmă!.... Trebuie se mărturisim că o atare stare de lucruri incertă nu numai ar desonora familiile, dar ar putea produce și cea mai mare desordine in societate: iată pentru ce am zis încă de la inceputul acestor studii, in micul meu istoric, că nimic mai funest și mai pernicios pentru o societate ca incertitudinea intr'o așa de gravă materie, și că controversă asupra condițiunelor de validitate a căsătoriei nu se cade se esiste, fie-care cetățan avēnd dreptul de a ști

*) Intri'o notă a canoanelor Sântilor Apostoli din Pidalion, asupra cuvēntului „*posadnică*“ cetesc următoarele esplicațiuni:

„Posadnica (țitoare) după Patriarchul Fotie este femeie cinstită cu care cela ce impreună locuește, făcând arătată mărturie pentru impreună locuirea aceea, să arată la mulți, că o are femeie a sa. Sau in alte vorbe, „*posadnică*“ este aceea ce viețuește impreună cu barbat după lege, fără a se blagoslovi cu nuntă.... Dar se deosebește „*curva*“ de „*posadnică*“, căci aceea păcătuește cu mulți, iar *posadnica* cu unul.“

de la începutul contractării uniunii sale, în mod clar și pozitiv, dacă este sau nu căsătorit după lege și dacă căsătoria sa, va produce sau nu toate efectele civile.

Acum când am terminat cu combaterea considerentelor Inaltei Curți de Casațiune, nu pot să nu declar și să nu recunosc că serios și juridic este motivată asupra acestei chestiuni, deciziunea majorității Curții de Iași, secția II-a, din 11 Octombrie 1878.

Lăsând la o parte considerentele relative la cuscrie, care cum am zis, atuncea ar fi util să le discut când s'ar proba mai ânteiu că dreptul Canonic după Constituțiune este obligatoriu, îmi fac o plăcută datorie de a reproduce următoarele două considerente :

„Considerând că această stare de lucruri nu s'a schimbat prin Constituțiune, care prin art. 22 a lăsat actele stărei civile tot în atribuțiunea autorității civile,— că dacă la căsătorii s'au introdus ceremonia religioasă obligatorie, de aici nu urmează că s'a modificat natura civile a contractului de căsătorie, căci chiar din textul articolului citat rezultă că ceremonia religioasă este introdusă numai pentru a bine cuvânta căsătoria deja săvârșită de oficerul stării civile.—Că, și de aici rezultă, că oficerul stării civile este dator să observe, la faceerea căsătoriilor numai proibițiunile limitativ enumerate de codul civil, și cu atât mai mult că legea nui-a dat atribuțiuni duhovnicești, de a căuta, adică și în canoane proibițiuni la căsătorie ;

„Considerând că lipsa ceremoniei religioase nu atrage nulitatea căsătoriei, pentru că din articolul citat rezultă că Constituanta, introducând ceremonia religioasă a căsătoriei, a lăsat ca puterea legislativă să ficseze măsura și modul cu care această dispoziție trebuie să fie aplicată, ceea ce până acuma puterea legislativă n'a făcut, și prin urmare este imposibil a se aplica dispo-

siția citată din Constituțiune, și cu atât mai mult este imposibil a se admite că ne-observarea acelei dispoziții, să atragă nulitatea căsătoriei.

De asemenea și deosebita opiniune a junelui magistrat de la prima instanță, d. Ioan Duca, astăzi președinte de secțiune la tribunalul de Iași, este mult mai serioasă și mai juridic motivată, decum este sentința majorității tribunalului.

Citez din deosebita opiniune a junelui magistrat principalele considerente.

„Având în vedere că după legislațiunea noastră actuală, căsătoria ne mai fiind o taină bisericească ci un contract, oficerul stărei civile chemat a instrumenta în asemenea materie, nu are altă atribuțiune decât de a cerceta dacă părțile contractante satisfac cerințelor legii civile, și nu poate intra în atribuțiunile sale de a cerceta valabilitatea căsătoriei față cu confesiunea fiecăreia din părți, sau dacă benedictiunea religioasă poate sau nu avea loc, admiterea unei asemenea teorie ar duce la confuziunea căsătoriei civile cu actul religios, ar produce consecințele cele mai grave lăsând oficerului stărei civile facultatea de a crea impedici la căsătorie basate sau pe dogmele confesiunii la care aparține fie-care parte, sau poate numai pe simplele sale credințe religioase ;

„Având în vedere în cât privește impedimentul invocat de d. oficer al stării civile, impediment rezultând din dispozițiunile ultime ale art. 22 din Constituțiune care declară de obligatorie, pentru părți, benedictiunea religioasă ;

„Având în vedere că Constituțiunea tot prin citatul articol declară de atribuțiunile autorităților civile actele de stare civilă, se stabilește că celebrarea căsătoriei civile trebuie să preceadă benedictiunii religioase, și nu se poate spune că lipsa benedictiunii religioase ar avea de sancțiune nulitatea căsătoriei, căci atunci ar fi a se admite că legiuitorul prin aceea prescripțiune ar fi voit se abroage toate regulele relative la căsă-

torie prevăzută prin titlul V din codul civil, restabilind pentru săvârșirea ei prescripțiunile canoanelor, intențiune ce nu i se poate atribui față cu primul alineat al art. 22 din Constituțiune.“

CAPITOLUL III.

CĂSĂTORIA

din punctul de vedere a religiunii noastre ortodoxe de răsărit.

Când am făcut analiza și critica desbaterilor din Constituantă, me-am fost permis de a întreba pe d. Neculai Blaremburg, stimatul meu amic ortodox răsăritean, să mi spună, dacă, în adevăr, domnia sa crede și este convins că căsătoria este o *sântă taină*?.... Mai mult decât atât, am cutezat de a declara că eu unul, din chiar tinerețele mele, mult am umblat se dau peste anume textul acel prin care Isus Christos a rădicat căsătoria la aceeașă înaltă demnitate spirituală, adaogând de a zice că mult m'aș bucura ca teologii și juriștii canonici se mi deese se cetesc în Sinoadele Ecumenice desbaterile în urma căroră universalitatea drept credincioșilor în Christos Sănți Părinți, au fost siliți se constate și se proclame taina nunței ca având primul seu germine în *Fiul omului*?.... Căci, pe cât știu și am cetit și eu, Domnul nostru Isus Christos nu avea o prea frumoasă idee despre căsătoria omului de pe acest pamânt, pentru ca așa se o rădice la înalțimea unei taine. „*Leac pentru potolirea poftelor trupești*“: iată cuvinte pe care le întâlnim mai la fie-care pas în sântele cărți ale Bisericei noastre, a proposito de nuntă, de căsătorie (V. pag. 39 și m. dep.).

Având în acest capitol a intra în inima ces-tiunei, și a vorbi mai în special de această gravă materie, de teamă ca se nu fiu cu desăvârșire con-siderat de Sântul Sinod ca păgân sau ca un le-padat de lege, simțesc trebuința și găsesc de a mea imperioasă datorie, se'mi fac mai ântăiu o scurtă profesiune de credință.

Deja, numai ideile disvoltate până aci, ar fi fost mai mult decât suficiente pentru ca se'mi fi atras certarea canonică prevăzută prin Pidalionul bisericesc, dacă bine înțeles, Pidalionul lumesc, Constituțiunea din 1866, în canonul seu 24, nu me-ar fi garantat „*libertatea de a'mi comunica și publica ideile prin graiu și prin scris.*“

Studiile și reflecșiunile ce le voi face în a-cest capitol, o declar cu toată francheta, au și mai multă trebuință de protecțiunea acestui salutariu canon lumesc, cucerirea cea mai strălucită a so-cietăților moderne.

I'mi fac profesiunea de credință și pentru ra-țiunea că spre a începe studiul acestui capitol destinat la „*căsătoria din punctul de vedere a re-ligiunii noastre,*“ silit mă vîd ca mai ântăiu se respund la atacul și critica făcută societăței no-astre laice, de Eminentia sa părintele Melhisedec, Episcopul de Roman, în studiul seu „*Papismul și starea actuală a Bisericei ortodoxe în Regatul Ro-mâniei,*“ memoriu ce-a fost cetit în sesiunea din pri-mă-vara trecută a Sântului Sinod și aprobat, în es-sența sa, de această înaltă autoritate ecleziastică. Responsul acesta ce este, în realitate, o canonică cri-tică la adresa Sântului Sinod, îmi servește și de o puternică dovadă în favoarea tezei ce susțin ca

Biserica n'are nici un drept de a dicta în materie de căsătorie.

Canonica critică la adresa Sântului Sinod pentru acuzările și ideile exprimate prin memoriul „Papistul și starea Bisericii ortodoxe în România.“

Pentru ca lectorele se judece, în cunoștință de cauză, între Sinod și mine, umilitul seu fiu sufletesc, natural este ca se las mai înteu cuvântul teofiliei sale părintelui Melhisedec, învățatul Episcop de Roman, rugând pe toți creștinii ortodoksi se iee bine aminte la cele ce le constată și ne le descrie eruditul Prelat într'un stil limpede și curgătoriu :

„Strămoșii noștri au fost foarte dedați credinței religioase. Ea îi imputernicea în luptele și necazurile vieții ordinare și politice, ea hrănea nedejdele lor la un viitoriu mai bun. Ei, putem zice, se năceau creștini, simțul lor religios se desvolta în casa părintească prin pilda cea bună a părinților, prin frequentarea regulată a cultului divin, unde în fruntea poporului se aflau tot-dea-una cei mari, boerii cu familiile lor, și la țară, și în oraș. Boerii singuri ceteau și cântau la strană; ei întrețineau servitorii bisericei, ei făceau și întrețineau bisericile. Esemplul lor îl urmau și cei mai mici. Monastirile nu mai puțin, prin pietatea și ospitalitatea lor, întrețineau spiritul religios. Hramurile monastirilor erau zile de devotament și petrecere pentru toți indeobștie. Boerii întrețineau pe la bisericile lor școli populare, pentru formarea servitorilor bisericești și pentru cărturarii poporului. Călugării și dascălii sau diacii de pe la biserici, formau și ei școli mici populare. Mai târziu s'au înființat și școale mai înalte prin capitale, unde între altele se preda și theologia, pe cât le trebuia atunci.

„Pe la începutul veacului present, s'a înființat în Moldova cel întâiu seminarium pentru cultura clerului în

Monastirea Socola, unde, pe lângă învețământul gimnazial, se da și cel teologic, într-o sferă negreșit puțin dezvoltată. Durata lui însă nu a fost lungă; căci rebelul ruso-turc de la 1806—12 a închis seminariul. După încheierea păcii iarăș s'a deschis Seminariul; dar iarăși fu împedat de revoluțiunea întâmplată sub Calimach, apoi prin eteria grecească, și prin rebelul ruso-turc de la 1828—32, când edificiul seminarial s'a prefăcut în casarmă, la care ocazie a și ars. S'a deschis din nou tocma la 1834. Tot pe atunci s'au înființat și în Muntenia câte un seminarium prin fie-care eparhie. Aceste seminarii însă aveau niște cursuri mici și puțin dezvoltate, din cauză că ierarchii țerei, fiind înșii puțin luminați prin învățatură, nu simțiau necesitatea unui cler cult și inzestrat cu multă știință, ba încă aveau prejudețul că multa învățatură strica oamenii.

„Între acestea, societatea civilă a luat o mare prefacere: un avânt mare către cultură, și către libertățile politice și individuale. S'a organizat țara pe principii nouă, s'au înființat școli publice primare pe la orașe și sate, gimnaziile și licee. S'au trimis de guvern și de particularii avuți o mulțime de tineri prin streinătate, mai ales în Franța, ca să se lumineze acolo la focarele științelor, și să aducă și propage în patria lor cunoștințele acolo dobândite. Au venit încă și mulți streini, bărbați și femei, mai ales franceși și poloni, carii au deschis în țară pensionate private de băieți și de fete, unde oamenii avuți da și dau până astăzi spre creștere și instruire pe copiii lor. Streinii aceștia înșe nu cresc și nu instruesc pe elevii lor nici pentru națiunea, nici pentru religiunea română, ci pentru un cosmopolitism, favorabil lor. Tinerii, carii s'au dus în Franța, mai ales acei așa numiți „feciori de bani gata,” puțini au dobândit o cultură sănătoasă, cei mai mulți s'au dat la desfrânări și s'au însușit ideile cele mai estravagante, au pierdut cu totul sentimentele creștinești și naționale, și după ce s'au întrunit a casă au continuat viața fiului celui pierdut din Evanghelie, până ce s'au pierdut toată averea clironomisită de la părinți,

și materială și morală, și împreună cu aceasta și însemnatatea lor politică și omenească.

„Pe de altă parte, tinerii studenți români, duși în streinatate fără cultură religioasă, au dat acolo peste o ură și dușmănie mare în contra religiunii și a bisericei, ură și dușmănie propagate în școală sistematic contra absolutismului și a tendinților de predominare a papismului asupra societății laice. Ura liberalilor franceși și germani contra bisericei papiste, ș'au apropiat-o și studenții români, și viind în țară o au aplicat asupra bisericei lor naționale, și au lucrat contra ei la toate ocașiunile favorabile, pe ascuns și fățiș. O au desprețuit, o au defăimat, ca pe un lucru netrebuitoriu, au curmat ori-ce relațiune duhovnicească cu biserica, au ridiculizat cultul divin și clerul; cei mai buni au ramas indiferenți către religiune și biserică, socotindu-le ca niște superstițiuni proprii clasei țărănești. Unii au combătut-o sub pretexte politice, crezând că religia orthodoxă a Românilor ar putea servi ca o punte pentru politica cuceritoare a Rusiei. Alții au venit cu idei socialiste, contra proprietății și a moralei creștine, care apără principiile cele sănătoase pentru ordinea socială. Aceștia nu vęd triumful lor, de cât în ruinarea bisericei și în stingerea simțului creștinesc în popor. Mai sunt adunările secrete ale farmasonilor, al căror cosmopolitism iarăși întimpină pedică în biserică, carea nutrește simțul național al poporului, și ei o defaimă și propagă în tinerime ideele lor ante-române. Boerii noștri cei mai mulți, nu se mai duc acum la biserica românească, nici nu îngrijesc de dēnsa, ca mai înainte, ci au lăsat-o pe socoteala țeranilor, carii la rândul lor, obosiți de multe neazuri și suferinți, și ei rar se mai duc câte-odată la biserică, în cât bisericile au ramas goale, și pe ce merge, să mai golesc. Ba nici profesorii și învățătorii, carii sunt datori a cultiva simțul religios și național al poporului, ori nici decum, ori foarte rar se duc la Biserică; deasemenea și elevii lor. La rarî școale este câte un preot, mai ales capabil, pentru predarea religiunii crestine, ba chiar în programe este destinat pentru aceasta abia doue ore pe săptămână

numai la clasele începătoare. Nu de mult, repositul ministru de culte—Conta, propusese un proiect de lege al instrucțiunii publice, prin carele scotea cu totul de prin școalele publice învățământul religios. Alți neofiți ai culturii acestei superficiale, și fără nici o educațiune națională și creștinească, ci cosmopolită, se numesc pe sine liber-cugetători, combat cu înverșunare biserica, și ideele creștine, atât pe catedrele școalelor, cât și prin conferințe publice, și prin scrieri, răspândind în popor darvinismul, că adică omul este format din măimuță și că are aceeași soartă ca și animalele; combat existența lui Dumnezeu și nemurirea sufletului, spuind, că toate funcțiunile sufletești să mărginesc în crier, și că aceea parte a crierului, căreia a servit până acum de receptacul al religiunii, trebuie atrofiată prin necredință și prin înstreinare de tot ce aparține religiunii. Prin urmare, omului nu'i rămâne în lume altă țintă, de cât satisfacerea instinctelor fizice și procurarea mijloacelor materiale. In asemenea confuziune intelectuală și morală se înțelege de la sine, că biserica noastră națională merge spre decadență, cu atâta mai vărtos, că clerul nostru de sus până jos n'a fost pregătit pentru a rezista cu forța intelectuală și morală contra acestui uriaș resboiu al ideilor subversive, ce au înăpădit așa repede preste țara și biserica noastră națională. Seminariile noastre sunt reu organizate și lipsite de direcțiunea specială, carea trebuie să dea elevilor caracterul apostolatului creștinesc; ele merg pe aceeași cale ca toate cele-lalte școli din țară de cultură generală, sub aceeași direcțiune a ministerului instrucțiunii publice, și subtrase mai cu totul de la înriurirea episcopilor. Preoții eșiți de prin seminarii au o pozițiune socială puțin avantajoasă; ei trebuie să lucreze toată viața lor. pentru nutrirea lor și a familiei, din care cauză ei uită și ceea-ce au fost învățat în școală; de aceea ei nu fac alta decât săvârșesc cultul obicinuit în zile de serbătoare. Predică nu se aude prin biserici, pilda cea bună în traiu foarte adese lipsește, unii din ei țin crășme prin comune, ca să și procure ceva mijloace de existență, cu alte cuvinte—imitează pe jidani în corum-

perea poporului cu băuturi spirtuoase; alții disperați de greutatea pozițiunii lor, se dau înșii la beție, împreună cu țeranii; alții se însoțesc cu furii; alții târguesc cu serviciile religioase, când locuitorii țerani vin și cer serviciile lor, la botez, la înmormântări, s. a. Toate aceste necuviinți dau ocaziune dușmanilor bisericeii a defăimă și mai mult religiunea și instituțiunile ei. Ideele de libertate propagate în toate părțile au făcut pe mulți a crede, că în zioa de astăzi fie-carele este liber a trăi și a lucra cum îi place; nime nu este în drept ai pune frâu și regulă, nici al pune sub disciplină. Disfrăul acesta a străbătut și prin monastiri. De aceia adese-ori videm prin jurnale publicându-se scandaluri din viața clerului român, și toate jurnalele le reproduc cu o satisfacție oare-care, și ca un omagiu ideelor ante-creștine, ce sunt la modă.

„O nenorocire foarte mare a venit în timpul modern asupra bisericeii noastre, aceasta este: Sărăcia. Străbunii noștri au fost dotat cu mare largeță biserica națională, ca să aibă la dispozițiunea sa mijloace îndestulătoare pentru cuviincioasa întreținere și pentru cultura intelectuală și pentru fapte morale în profitul națiunii. Sub influența ideelor anti-religioase streine, averile bisericeii s'au luat și s'au destinat la alte afa-ceri, rezervând numai o minimă parte pentru o sără-căcioasă întreținere a cultului pe la catedralele episco-pale și pe la bisericele foastelor monastiri. Din lipsă mai toate aceste biserice se ruinează, chiar pe la epis-copii cu mari greutateți se poate căpăta câte ceva pen-tru reparațiuni, rar—și pentru nouă construcțiuni, în locul celor ruinate. Personalul bisericesc foarte puțin remunerat, în cât duce o viață foarte grea. Toate ce-erile de imbunătățire sunt zădarnice. Totul este aglo-merat la guvern. Prin aceasta, Biserica a perdut inde-pendența ei morală și materială, precum și puțința de acțiune și inițiativă pe tărîmul spiritual și chiar con-siderațiunea publică. Ea trebuie să meargă, unde o va duce guvernul.

„Biserica orthodoxă are o pozițiune esecțiională, mai ales în statele orthodoxe; ea trăește în Stat, im-

preună cu Statul și în înțelegere cu puterile Statului. Ea nu formează Stat în Stat, ca biserica catholică-romană. Cu toate acestea guvernele înțelepte și creștine lasă bisericii pe tărâmul spiritual deplină libertate, precum și mijloacele trebuitoare pentru activitatea sa. Așa a fost la noi în trecut; așa s'a urmat în imperiul Bizantin, așa este în Rusia, unde clerul își are fondurile sale aparate sub administrația Sinodului, de unde se întrețin episcopiile, seminariile, facultățile de teologie și alte instituțiuni bisericești. Așa este chiar în Austria, unde Biserica orthodoxă, la Sârbi și la Români, își are fondurile sale în administrația lor, sub controlul guvernului. Numai la noi, astăzi, Bisericii nu i s'a lăsat nimica din averile sale în dispoziție, ca să poată lucra ceva din inițiativa sa pentru propășirea sa intelectuală și morală, afară de salare, ca la toți funcționarii statului.

„Chiar Sinodul, carele este suprema autoritate a bisericii române, nu are la dispoziția sa mijloace de a'și procura un local convenabil, de a'și angaja ampluații trebuitori, de a'și forma o bibliotecă; chiar diurnele membrilor Sinodului une-ori nu se plătesc, neajungând mica sumă ce se pune în budgetul ministerului de culte. Această sărăcie a bisericii este o durere foarte adânc simțită de tot clerul, și discurs-giătoare.

„Așa dar, starea actuală a bisericii noastre în prezent se resumă: lipsă de cultură intelectuală și morală a clerului, stingerea treptată a simțului religios în popor și în clasele culte prin răspândirea doctrinelor antecreștine și ante-sociale, direcție greșită în cultura clerului, părăsirea și ruina biseriilor, începând de la cele întreținute de stat, sărăcia Bisericii, materială și morală.“

Ați ascultat pe Inaltul Prelat. Rog acum se mă ascultați și pe mine, simplu și umilit anagnost*).

*) Treapta cea mai de jos în tagma bisericească.—Când eram copil mic ca de vr'o șese ani, ne uitatul și vrednicul de toată reverențioasa aducere aminte Mi-

După canoanele din Pidalion, nu numai că n'as avea dreptul se contra-zic, dar chiar aş fi datoriu se mă inclin la cele constatate de învăţatul Prelat, stând drept cu mânila la pept şi dând din cap un automat. După canoanele, înse, din Pidalionul constituţional şi lumesc, deosebirea dintre cleric şi mirean fiind stearsă, şi toţi românii fiind egali înaintea legii, mulţumind celui de Sus c'am scapat atât de sclăvia trupească cât şi de aceea sufletească, îmi încep profesiunea de credinţă.

Sum născut din preot de mir, botezat, crescut şi învăţat în legea ortodocsă de răsărit, începând cu *Ceaslovul* şi *Psaltirea*. În copilăria, şi mai cu samă în tinereţile mele, am cetit foarte multe cărţi bisericeşti, şi pot zice—fără se lipsesc modestiei—că nu fără pricepere eram la cele ce ceteam.

Cetirea aceasta din tinereţă, mă ajută acum când fac un pas spre calea bătrâneţii.

Me-am făcut studiile liceale în Liceul Naţional din Iaşi, la etatea de 21 ani am fost trimes ca stipendist al Statului se studiez Dreptul în Paris. M'am cununat atât la ofiţerul stărei civile cât şi la Biserică, cu femeie creştină ortodocsă de Răsărit. Botez, şi'mi crece copiii tot în legea creştină ortodocsă de răsărit; îi învăţ, în casă, moralul creştin după programul scoalelor publice laice naţionale; soţia mea întovărăşeşte pe copilele mele când dau examine în scoalele publice; merg cu nevasta şi copiii la Biserică la sărbătorile cele

tropolitanul Veniamin, de ne-astâmparat ce eram, crezind, se vede, că va scoate demonii din mine, me-a cetit moliŃele de Anagnost, după care în semn de dragoste m'a tras cu blândetă de ureche, sărutându-mă şi pe amândoi obrazii.

mari și Prasnicele Impărătești când este, cum se zice, deslegare la vin și la unt-de-lemn, postim în unele zile, urmăm mai toate obiceiurile moștenite atât eu cât și nevasta mea de la părinții noștri creștini ortodocși, facem Iordanul în casă, dăm parastase la Biserică, mărturisim și împărtășim cu Săntele Taine pe copii, câte-odată îndeplinim aceeaș datorie chiar și noi părinții, etc. etc.

Prin urmare, nu mi se poate arunca în față acuzarea c'am sosit din Francia un lepadat de lege care desprețuesc, defaim Biserică națională ca pe un lucru netrebnic, ridiculizând cultul divin și clerul; nici mi se poate zice c'am ramas indiferent cătră religiune și Biserică, socotindu-le ca pe niște superstițiuni proprii clasei țerănești, nici am combătut'o sub pretexte politice, nici am venit cu ideile socialiste contra proprietăței și a moralei creștine, care morală, după ideile învățatului Prelat și ale Sântului Sinod, apără principiile cele sănătoase pentru ordinea socială. N'am făcut nici odată parte din adunările secrete ale franc-masonilor; ca om public n'am cerut suprimarea de prin scoalele publice a învățământului religios, ci din contra, am reclamat, ca ministru de Culte și instrucțiune publică, stricta pază a Canoanelor din Pidalion, îndatorind pe-un Episcop se meargă iute se ceară ertare de la raposatul Mitropolit Primat Nifon, pentru c'a cutezat contra unei formale prohibițiuni din canoanele ecumenice a săvârși o cununie în București, sub nasul și fără de autorizarea Mitropolitului Primat, după ce mai ântăiu acesta se refuza-se ca se o săvârșească, sub cuvânt c'ar fi oprit de canoane. Mărturisesc că dacă Episcopul n'ar fi cerut pe dată canonică ertare de la

Mitropolitul Primat, în 24 de oare, l'aş fi suspendat, şi l'aş fi dat judecăţii!

Cum voiţi, deci, ca cineva se fie creştin ortodox mai docil, şi esecutor canoanelor din Pidalion mai energic?

Videţi, m'am mărturisit, me-am făcut profesiunea de credinţă. Rog pe Sântul Sinod, cum şi pe teologul Inalt Prelat de la Roman, să nu mă întimpine cu tălcuirea Sântului Ioan Gură de Aur asupra zicerei lui Christos: „*nu tot cela ce'mi zice mie, Doamne, Doamne, va intra întru Impărăţia lui D-zeu, ci cela ce va face voea Tatălui meu,*“ în alte vorbe că credinţa nu poate nimica fără de fapte, şi că omul acela ce crede ca un creştin, dar nu vieţueşte ca un creştin, nu poate spera salvarea. *Credinţa şi fapta*: iată aripele cu care omul poate numai sbura la Raiu!

Declar pe onoare că mărturisirea me-am făcut'o din inimă curată. Dar se fie bine constatat că v'am aretat forma de din afară. Mănţinându-mă în această ordine de idei, adecă vorbind numai sub raportul formei de din afară, am căutat, se vez datoriile ce le au păstorii sufleteste cătră turma lor cuvântătoare, şi așa am dat, în „Chiriacodromion,“ peste învăţătura Apostolului Pavel, a primului Archiereu după Christos, „*cătră Presbiterii Bisericeii Efesenelor,*“ care învăţătură, recunosc, conţine canonul cel mai sublim ce-a fost vre-odată dat Arhierilor, dregătorilor Bisericeii, preuţilor, într'un cuvânt proestosilor turmei lui Christos, Salvatorul omenirei.

Reproducând, după Chiriacodromion, această înaltă înveţătură, fac prin chiar numai această reproducere, apararea societăţii noastre laice con-

tra pornitelor și ne'ntemeetelor învinuiri a le Sântului Sinod.

Citez :

„*Luafți aminte*—zice Apostolul Pavel păstorilor sufletești și dregătorilor Bisericei — *de voi înși-vă, și de toată turma, peste care Duhul cel Sânt v'au pus pe voi Episcopii, ca se păstoriți Biserica lui D-zeu, pe care o agonisiți o cu sângele seu....*“ cuvinte scurte, înse pline de noime cerești; cuvinte scurte, înse prea arătătoare de datoria cea păstorească; cuvinte scurte, înse cuprinzătoare și de lucruri și de cuvinte și de toată dregătoria păstorilor celor adiverați și sânti!

„*Luafți aminte de voi înși-vă....*“ Prin aceste cuvinte marele Apostol dă a înțelege sfințenia ce se cuvine se aibă întru toate, faptele păstorilor.

„*Și de toată turma.*“ Prin cuvintele aceste exprimă purtarea cea mare de grijă ce păstorul e datoriu se aibă pentru turma sa.

„Omul cel prost, (adecă mireanul), dacă prin singura sa luare aminte, fuge de pacat și lucrează fapta cea bună, aceasta îi este lui îndestul spre a sa mântuire. Iar păstorul macar de și luând aminte de sineși se va areta curat de tot pacatul, macar de se va sui la muntii cei înalți ai faptei bune, nu poate să se mântuească, de nu va arata pentru turma sa, atâta luare aminte câtă are și pentru însuși a sa mântuire. Iată pentru ce Apostolul lui D-zeu n'au zis numai: „*Deci luați aminte de sine-vă,*“ ci au împreunat și împreună au legat și pe ceealaltă frază „*și de toată turma*“.

Ce însemnează maxima aceasta ?

Ascultați: „Cu adevărat nevoie este ca păstorul prin a sa luare aminte mai ântăiu pre sineși să se facă sfânt, apoi să se apuce ca se sfințească și pe ceilalți. Dacă mai ântăiu nu se va curăți el pe sine de necurăția pacatelor, cum poate se curățască pe alții: riiosul și leprosul nu curățește, ci spurcă ori pre carele îl va pipăi.... Dacă păstorul mai înainte nu va sară prin sarea dreptei socoteli și naravurile și cuvântul seu, cum poate a sara pe alții, adecă se'i facă pre ei drept so-

cotitori ai dumnezeeștilor legi: cel ce n'are sare, acela nimic nu poate sará. Dacă, dar, păstorul, mai ântéiu, prin lumina faptelor bune dumnezeești nu se va face tot lumină, cum poate se lumineze tuturor celor din casă: întunericul pacatului nu luminează, ci întunecă mintea celor ce privesc la dănsul. Și în deșert se sir-guește ca se lumineze pe cei ce șed întru întuneric, cel ce nu ține făclie în mânele sale. Și pentru aceasta însuși Domnul și sare a pământului au numit pe păstorii norodului seu, și lumină a lumii: „Voi sunteți sarea pământului, voi sunteți lumina lumii“ *).

Față cu această sântă învețătură, și pe când Sântul Sinod, prin voacea autorizată și luminată a unui distins membru al seu, se năpustește asupra întregii societăți laice, divizindu-o în feciori de bani gata, în oameni fără de cultură sănătoasă, în oameni cu cunoștinți superficiale fără de o educațiune națională și creștinească, atacând și incriminând până și libera-cugetare a profesorilor de pe catedrele școalelor naționale, **), față zic, și cu învețătura din Chiriacodromion și cu memoriul cetit în Sinod, măntreb: „In confusiunea aceasta morală și intelectuală, în stingerea treptată a simțului religios,“ așa după cum în forma sa externă pare a l'înțelege Sântul Sinod, păstorii noștri sufletești, împlinesc îi, cel puțin, îndatoririle ce li sunt impuse prin sublima învățătură creștină a Apostolului Pavel, pentru ca așa, cu fruntea senină, se vină Sântul Sinod se arunce o acuzare atât de gravă la adresa întregii societăți

*) Din „Chiriacodromion“ cuvânt pentru datoria proestosisilor bisericesti.—Me-am permis, pe ici, colea, se modernizez frazele, pentru ca așa se poată fi și mai bine înțeleasă înalta această învețătură.

***) După Enciclica Sântului Sinod din 15 Iuniu anul curent „liberă cugetare“ însemnează: disprețul tuturor legilor umane și religioase!...

civile, acuzare care nu cruță nici generațiunea cea mai bătrână, nici pe ceasta mai tânără, care va înlocui pe cea bătrână la cârma afacerilor publice!... Mă 'ntreb: căci aservirea cugetărei umane, visul pios al Sântului Sinod, n'ar însemna nimica alta, decât ca nime dintre cetățeni și profesori se cu-teze în viitoriu să se rădicesc mai pre sus de ști-ința, moralul, egalitatea și libertatea, așa cum ele sunt consacrate prin cărțile sante bisericesti, ști-ință, moral, egalitate și libertate despre care v'am dat o probă și despre care am se vă mai dau!...

A ne da pildă și a ne zice că strămoșii noștri erau foarte dedați credinței religioase, implicitamente este a zice că și păstorii sufletești de prin timpurile strămoșilor noștri erau și densesii exclusiv dedați cultului credinței creștine. Și dară, dacă noi nu mai conservăm acel simț religios, împins — treacă-mi-se cu vederea această francheță — până la stupiditate, cel puțin, păstorii sufletești din zioa de astăzi au mai conservat densesii simțimântul religios al păstorilor sufletești din vremea străbunilor noștri?... Dulce'mi este se cred, și chiar am o prea înaltă idee despre bunul simț și despre inteligența necanonică a membrilor din Sântul Sinod, pentru ca se'mi permit de a cugeta, o minută macar, că înalta această autoritate ecle-siastică ar fi în stare se'mi afirme o enormitate așa de colosală!...

Memoriul savantului Episcop de Roman, a-probat de Sântul Sinod, nu este o acuzare nouă la adresa societăței laice. In scriitorii bisericesti, în predicele rostite de la înălțimea amvonului, nu odată, ci în repetite rânduri, o asemenea acu-zare a fost îndreptată contra drept-credincioșilor

creștini. Prin urmare, nu din sesiunea sinodală din primavara trecută a început expedițiunea de a se descoperi creștinul adevărat, ci de veacuri, pot zice de la începutul Creștinătăței. Și pentru ce oare nu s'a mai putut găsi creștinul adevărat?.. Pentru cuvântul acest simplu că nu stă în putința ominească ca se realizeze imposibilul; și Cristianismul tradițional în care umblă să ne bage Sântul Sinod, cuprinde pe lângă multe deșănțate teorii, mai cuprinde apoi și niște maxime de un ideal care, cât-va trăi lumea, nici odată nu se va putea realiza!

Acuzarea gravă ce-o face Sântul Sinod societăței noastre civile, merită se o esaminăm mai de-aproape, și se respundem la ea.

Ce ne impută Sântul Sinod noue, membrilor din societatea civilă?

Ne impută, în primul loc, că n'am ramas strâns și servili lipiți de credințele supersticioase și despotice a le strămoșilor noștri cari, în curățenia și nevinovăția sufletului lor, credeau în farmeci, în vrăji, în draci îmbracați în haine leșești, în vnzarea ce omul o face de sine dracului, cu zapis la mână, și alte multe lucruri absurde formal consacrate prin canoane, prin viețele Sfinților și prin scrierile Sântilor Părinți. În refuzul nostru de a mai crede în niște asemenea absurdități, Sântul Sinod vede stîngerea simțului creștinesc în popor.

Ca se dovedesc până la evidență cât de ne'ntemeet este Sântul Sinod în acuzarea sa, voi u cita câte-va povestiri culese din viețele Sântilor, după care voi u întreba: dacă o minte ne picată în idiotism mai poate să stee în admirare și să nu-

mească „*Carte Sântă*“ o carte care a falsificat în așa grad doctrina Domnului nostru Isus Christos.

Prima poveste. — *Cuvânt cum scoate diavolul pre oameni din biserică până a nu sfârși cântarea.*

„Au fost odată un stareț mai înainte vâzătoriu cu Duhul, în Monastirea Pecearsca, anume Mateiu. Acesta stând în biserică la locul seu, și rădicându-și ochii sei, privea prin frații carii stăteau la cântare în Biserică, de amëndoue părțile: și cum privea, au vâzut pre *dracul* umblând înprejur în „*chip leșesc*“ îmbracat, și purtând în poale niște scai...

Nu știu dacă îi vinea bine dracului îmbracat în chip leșesc*), dar pot asigura după câte am cetit prin cărțile așa zise Sânte, că acesta nu era dintre dracii cei mari și răutăcioși.... Și ce credeți că făcea în Biserică dracul acest împodobit leșeste? Urmați, vă rog, de a ceti:

Umblând pre lângă frați, lua scai din poale, și le arunca la fiește-carele din ei. Și dacă se lipea scaiul la frații cei ce cântau, apoi unul ca acela mai stând puțin se slăbănogea cu mintea, și făcându-și oareși care pricină, eșia din Biserică la chilie, și dormea. Iară dacă nu se lipea la cineva scaiul, acela sta întemeiat la cântare, până ce sfârșea Utrenia, și atuncea numai eșia din Biserică la chilia sa. Deci, aceasta vâzindu-o Starețul au spus'o fraților, și călugării, dupe ce au auzit (o posnă) ca aceasta, s'au întărit cu gândul și nu mai eșiau din Biserică până la Otpust**).

Strategema aceasta a dracului ca poveste pentru copii, merge; îmi permit, înse, de a întreba pe membrii din Sinod: dacă dênșii ca oameni cu

*) Cum de Starețul de la Monastirea Neamțului nu ni vorbește despre vr'un drac îmbracat în chip prusienesc sau austriacesc?... Știți c'ar fi mai lesne crezut decât starețul de la Monastirea Pecearsca!!...

**). Din viețile Sântilor, și anume din zioa de 26 Maiu.

judecată cred într'o așa de ingenioasă strategemă?... Mulți draci îmbracați în chip leșesc trebuiesc se mai fie astăzi în România, de vreme ce noi nu numai că nu prea mergem la Biserică, dar și când mergem, eșim de la leturghie înainte de Otpust!...

A doua poveste: „Căsătoria fetei senatorei Proterie povestită de Elladie...” *Cuvânt pentru Sfântul Părintele Vasilie cel Mare cum au izbăvit cu rugăciunile sale pe-un ténăr înșelat de draci.*

Elladie, ucenicul marelui Vasilie, a povestit următorul lucru nemincinos:

„Un senator drept-credincios anume *Proterie*, cercetând sfintele locuri, a gândit ca într'una din Mănăstiri se dee pe fiica sa spre slujba lui D-zeu; iar diavolul cel ce, din început, urește binele, a pornit pe o slugă a lui *Proterie* spre poftirea fiicei stăpânului seu. Și văzind sluga că este lucru greu de îndeplinit, a mers la un vrăjitor ce era în cetatea aceea făgăduind se'i dea mult aur de va face cu farmicile sale se poată lua de femeie pe fiica stăpânului seu. Vrăjitorul din început se lepada, iar mai pe urmă i-au zis: „*de vei voi, te voiu trimete la stăpânul meu diavolul, carele te va ajuta întru aceasta, de vei face și tu voia lui.*— „Ticăloasa slugă i-a făgăduit că-i va face tot ce'i va poronci. Fermecătorul atunci iau zis:

Cetitor! ia bine aminte la dialogul ce urmează:

„*Da-vei înscris la mână că te lepezi de Christos?*”

Sluga au respuns: „*gata sunt se fac totul numai se'mi căștig dorința.*”

Response atunci vrăjitorul: „*de te legi în așa mod, apoi și eu 'ți voiu veni în ajutor.*”

Atrag atențiunea creștinului ortodox din societatea noastră laică, asupra modului cum vrăjitorul a stilizat scrisoarea sa către Diavol, și mi permit de a afirma că'n toate aceste invențiuni monachale, stramoșii noștri nu numai că credeau

dar și primeau ca monedă de mare preț toate stupiditățile ce li se povesteau.

„Și așa luând o hârtie a scris Diavolului în următorul mod: *„De vreme ce mi se cade a me sirgui, stăpâne al meu, ca de la creștineasca credință rupând, spre a ta stăpânire se aduc întru inmulțirea părței tale; iată trimet la tine acum pe tânărul ce-ți va aduce scrisoarea mea, aprins de poftă către o ficioară, și te rog de aceasta, ca se-i dai lui ajutoriu, ca se-și câștige el dorirea sa, pentru ca prin aceasta și eu se mă proslăvesc, și cu mai mare sirguință se câștig pre mulți, care-ți vor fi ție plăcuți“.*

Fii, cetitoriule, serios, și nu pufni de rîs, ci urmează a ceti cu frică și cu cutremur; de altfelu, Sântul Sinod îți va zice că ești un lepatat de lege și că *„defaimi religiunea și instituțiunile ei.“*

„O scrisoare ca aceasta scriind vrăjitorul către Diavolul, a dat-o tânărului zicându-i: *„se mergi în ceasul acesta al nopței și se stai la mormintele Elinești, și se rădici hârtia în vezduh, și la moment vor sosi acei ce te vor duce la Diavol. Iară ticăloasa acea de slugă îndată a și plecat; și ajungând la mormânturi, au început a chiea pe Draci spre ajutor, și la moment de față au sosit viclenele duhuri, și cu bucurie au dus la boerul lor pe acea slugă.*

Boerul Diavolul ședea pe scaun înalt, incunjurat fiind de duhuri viclene.

Nu zimbi, ci te stăpânește, căci *„carte sântă“* cetești, iar mai samă tu, învățator sau profesor, păzești-te de cel mai mic semn de mirare, și nu uita un singur moment că de datoria ta este ca se cultivezi simțul religios al poporului....

„Dând scrisoarea cea de la vrăjitoriu în mână Diavolului, zise acesta către tânăr: — *„crezi intru mine?“*

„Răspuns-au lui tânărul: *„cred!“*

„Atunci Diavolul l'au întrebat: *„Te lepezi de Christos al tău?“*—iar ticăloasa slugă iau răspuns: *„mă lepad!..“*

„La această declaraire, grăit-au lui, Satana: „*de multe ori mă înșelați voi chreștinii, căci când vă trebuie ajutorul meu, veniți la mine, iar după ce vă împliniți dorirea voastră, iarăși vă lepadați de mine, și vă întoarceți la Christos al vostru, carele, ca un bun și de oameni iubitoriu, vă primește pre voi. Deci, se'mi dai zăpis că te lepezi de bună voe și de Christos și de Botez, și te făgăduiești ca se fi al meu in veci, și se rabzi cu mine in zioa judecăței veșnica muncă. Dacă 'mi dai un asemenea zăpis, eu indată voi împlini pofta inimii tale.*“ — „Iar păcătoasa slugă luând o bucată de hârtie au scris precum Diavolul au voit!!..“

Iată o tocmală vițiată în una din condițiunile esențiale pentru validitatea convențiunelor, care, pozitiv, nici prin minte n'a putut trece legislatorului civil, când a redactat articolele relative la viciile de consimțiment. In ortodocsia mea, m'ntreb: ce-ar zice oare judecătorul când unul dintre impricinați ar invoca azi o cauză de nulitate bazată pe dolul sau pe violența întrebuințată de diavol spre a'i smulge iscălitura?... Nu cutez de a responde c'ar pufni de rîs, căci teamă 'mi e ca Sântul Sinod se nu strige: „*treptat, treptat, se stînge in popor simțul religios, iar clasele culte respăndesc doctrine ante-creștine și ante-sociale!*...“

„Atuncea perzeteriul de suflete balaur au trimes pre Dracii precurviei, și au aprins pre ficioară cu ne setoasa dragoste către tănăr, atăta, cât ne-răbdănd patima cea trupească, au căzut la pămănt, și au inceput a striga către tatăl seu: „*Miluește-mă, miluește-mă pe mine fica ta și mă dă femeie tănărului acesta al nostru, căci foarte l'am iubit și'l iubesc; de nu o vei face mie aceasta ficei tale, cei uniea născute, apoi cu amară moarte de grab mă vei videa moartă, și vei da pentru mine respuns in zioa judecăței!*“ —

„Aceasta auzind-o tatăl, s'a spăimăntat, și se tăn-guiea zicând: „*Vai mie păcătosului, din ce sau întăm-*

plat aceasta fiicei mele? Cine me-au furat comoara, cine au amăgit pe fiica mea?... Cine me-au întunecat lumina ochilor mei?... Eu pe tine, fiică iubită, doream ca se te logodesc cu mirile Ceresc ca se fi viețuitoare împreună cu Ingerii și ca tot-deauna în Psalmi și în cântări Dohovnicești se proslăvești pre D zeu, și pe lângă tine mă nădăjduiam și eu ca se fiu mântuit. Iară tu, fără de rușine, pentru împreunarea Nunței îmi grăești! mergi până a'ți rușina neamul tău cel bun însoțindu-te cu o slugă, și pe mine fiică se mă pogori cu aceasta in Iad!!...

„Iară fata intru nimic nu socotea cuvintele tatălui seu, zicându-i ne-încetat: „că de nu vei face după pof-ta mea, apoi singură mă voi uide!...“

„Tatăl seu ne-pricepându-se ce se mai facă, dupre sfatul rudeniilor și al prietiniilor sei, au lasat ca mai bine se fie voia ei decât cu moarte de pierzare se o vază pierind; și chemând pe sluga sa, i-a dat lui întru femeie pe fiica-sa și averi multe, zicând cătră fiică: „Mergi, fiică ticăloasă și pățimașă, dupre barbat, înse mi se pare că mult te vei căi pe urmă, dar nu'ți va fi fie de nici un folos.“

Părinți de familie câți aveți fete de măritat, nu uitați c'aveți îndatorirea după art. 185 din Cod. civ. „ca se creșteți și se educați pe copiii voștri.“

Ca se nu picați sub acuzarea Sântului Sinod că disprețuiți Biserica, c'ați perdut simțul religios, și că nu mai învățați pe copiii voștri moralul creștin, datori sunteți a da fetelor voastre se cetească povestea pactului acestuea dintre diavol și sluga lui Proterie!.... Eu unul, de și fiu de preot, declar că nu voi învăța pe copiii mei moralul creștin de prin unele cărți sfinte Bisericești, și nici le voi da direcțiunea morală pe care Sântul Sinod, în compunerea sa actuală, me-ar indica-o. Și cu toate aceste, mă cred, în conștiința mea, tot așa de bun creștin ortodox răsăritean ca și luminatul meu păs-

toriu sufletesc Episcop de Roman, și ca și fie-care mitropolit, episcop sau arhiepiscop din Sinod.

„După câtă-va vreme de la însoțire, femeia au aflat prin alții că barbatul seu nu intră nici în Biserică, nici se împărtășește cu sfințele Taine, și umplându-se de mahnire sau aruncat la pământ rupânduși obrazul cu unghiile, iar ticălosul acela bărbatul ei, văzind că nu se poate tăinui lucrul lui, i-au mărturisit adevărul cum sau dat Diavolului.

„Atunci femeia, (în desesperarea ei), au alergat la Sfântul Vasilie carele chemând pre barbatul ei l'au întrebat de este așa cum spune, de el, femeia lui. Iară el au zis cu lacrimi: *„Așa, sfințe a lui D-zeu, așa este; că de voiu tăcea, apoi lucrurile mele vor striga....* Și i-au spus toate pre rând, cum dracilor sau dat.— Iară Sfântul au zis: *„Dară, voești ca să te întorci iarăși la Domnul nostru Isus Christos?—*Respuns-au tănărul: *„Așa voesc, ci nu pociu“—*„Și i-au zis Vasilie: *„De ce?—* Respuns-au: *„Căci, cu zapis m'am lepadat de Christos și Diavolului m'am incredințat.—*Zis-au Vasilie lui: *„Nu te mahnii de aceasta, că iubitoriu de oameni este D-zeu și primește pre cei ce se pocăesc.*

„Iară femeia lui aruncându-se la picioarele sfântului, l ruga zicându-i: *„Ucenice a lui Christos, pre cât poți, ajute-ne noue.“*

„Grăit-au Sfântul către tănăr: *„Crezi insă că te vei mântui? Iar el au zis: „Crez Doamne, ajută necredinței mele.“*

„Și luându'l pre el Sfântul de mână, au făcut spre dânsul semnul Sfintei Cruci, inchizându'l pre el la un loc în lăuntru sfințitelor ogrăzi, și i-au poroncit lui ca ne incetat să se roage lui D-zeu, și singur au pitrecut la rugăciuni trei zile, duple care l'au cercetat pre el Sfântul, și l'au întrebat:

„Cum ești fiule?—Respuns-au lui tănărul: *„Intru mare primejdie sunt, stăpâne!.... nu pot rabda chiotul Drăcesc, și infricoșările, și segetăturile, și bataia pietrelor, pentru că fiindu'mi zapisul meu, mă ocăresc zicându'mi: Tu ai venit la noi, iar nu noi la tine!—*

Iară Sfântul i-au zis : „*Nu te teme fiule, fără numai se crezi!*—Și dându-i puțină hrană, l’au însemnat cu semnul Crucii, și iarăși l’au închis pre el.

Până când n’am cetit povestea această sântă pe care Elladie, ucenicul marelui Vasilie, o afirmă, cum vedeți, pe onoarea sa, că este adivărată, mărturisesc fără să mă rușinez, că nici prin minte me-a putut trece că Dracul ar cunoaște principiul din Codicele civil că „*tocmala face legi între părți!*....“

„Apoi după puține zile iarăși l’au cercetat, întrebându’l: *Cum ești fiule?*—Răspunsu-i-au lui, tinerul : „*De departe îngrozirile și chiotul lor îl auz, iar pe dănșii nu’i vëz.*“ Și dându-i lui puțină mâncare, și rugându-se pentru dânsul, l’au închis iarăși, și s’au dus.

De-ar fi fost pe vremea Sântului Vasilie instituțiunea procurorilor și a corpului de portărei, sum convins că Elladie pe de-o parte ne-ar fi povestit că dracul schimbat în portărel a adus chiar o somațiune formală la chilia marelui Vasilie, iar pe de alta, că procurorul schimbat în Balaur i-ar fi ordonat cu groasnice chiote să nu atenteze mai îndelungat timp la libertatea individuală a slugei lui Proterie!!....

„După aceasta, la patru-zeci de zile, au venit la dănșul și l’au întrebat: „*Cum ești fiule?*“—Iară el au zis : „*Bine acum Sfinte Părinte, pentru că te-am vëzut pre tine în vis luptându-te pentru mine și dovedind pre Diavol.*—Deci, făcând Sfântul rugăciune, l’au scos pre el din inchiisoare, și l’au adus în chilia sa; iară a doua zi au chemat pe tot clirosul Bisericesc, și pre Monahi, și tot norodul cel iubitoriu de Christos, și le-au zis : „*Se proslăvim, fraților, pre iubitoriu de oameni D-zeu, că iată pre oia cea pierdută, bunul păstoriu voește ca se o ia pe umere, și se o aducă în Biserică. Deci, se cade și noue ca se ne rugăm în noaptea aceasta bunătaței lui, ca se biruească și se rușineze pe vrajmașul sufletelor noastre.*

„Deci, s'au adunat norodul în Biserică, și rugăciuni de toată noaptea pentru ténărul ce se pocăea au făcut, strigând: Doamne miluește! Iar făcându-se zioă, Vasilie a luat pe ténăr de mână, și l'au dus cu tot norodul în Biserică, psalmi și laude cântând..

Acum, juriștilor creștini, fiți atenți și admirați puterea de argument cu care diavolul știe să-și pledeze cauza!.... mă minunez cum de nu i-a venit în minte lui Elladie ca se ne spue că dracul carele pleda, era și doctor sau licențiat în drept!.... Dar ce voiți! mintea ominească este mărginită!.... Președinții de tribunale și de curți cari, după procedură, au poliția ședințelor și conducerea debaterilor, de la cetirea povestei lui Elladie, ar trebui să nu se mai scandalizeze nici se mai tragă clopoțelul de chemare la ordine, când li s'ar întâmpla se vază pe împricinați că s'apucă la sgăriet, și și trag cu mânele unul de la altul obiectul din litigiu!!....

„Și iată Diavolul fără de rușine au venit cu toată pierzătoarea puterea sa, nevăzut, vrënd ca se răpească pe ténărul din mânele Sfântului. Iar ténărul au început a striga: „*Sfinte al lui D-zeu, ajută mi!*....“

„Și cu atâta îndrăsneală și nerușinare tăbări-se diavolul asupra ténărului, cât și pe Sântul Vasilie îl sgăriea, trăgând la sineși, pe ténărul. Și întorcându-se fericitul a zis cătră diavolul: „*Nerușinosule pierzetoriule de suflete, începătoriule al întunericului și al pierzării, au nuți ajunge fie a ta pierzare, pe care o ai făcut fie, și celor cu tine?.... Au nu încetezi a gonî pe zidirea Dumnezeului meu?....*—Iar Diavolul cătră dënsul au strigat: **Me nedreptățești Vasilie!**—și pre acest glas diavolesc mulți l'au auzit.

Creștinule ortodox! Indoește-te dacă poți!.... Iea sama că nu un om de rënd, ci Elladie, Ucenicul-moștenitoriu a marelui Vasilie, este acela care și

atestă!.... Prin urmare, pacat mare ar fi ca se nu crezi, și, prin necredința ta, ai justifica acuzarea Sântului Sinod, că pe zi ce merge, scade din popor simțul religios!....

„Și i-au zis arhiereul: *Să te certe pe tine Domnul, Diavole!*—Iar Diavolul iarăș cătră dănsul: „*Vasilie, mă nedreptățești! că nu eu am mers la dănsul, ci el la mine, și s'a lepadat de Christos al tău, dându'mi mie zăpis, pe care îl am în mâinile mele, și în zioa judecâței îl voiu aduce pe el înaintea celui de obște judecătoriu.*

Și voi, filosofi de prin liceile și universitățile noastre, de ce nu contractați deprinderea de a ceti cărțile Sante, căci precioase materialuri ați culege asupra liberului arbitru și asupra nemuririi sufletului!! Sum sigur că după cetirea numai a cător-va din aceste savante opere, aveți se vă schimbați opiniunea că omul este format din mai-muță, și, condemnând Darwinismul, aveți se susțineți de la înălțimea catedrelor scoalelor naționale și de pe tribuna conferințelor publice, că omul este „*o ființă creștină ortodoxă de răsărit!*“ Iar când studentul v'ar întrerupe, și v'ar întreba: ce este o ființă creștină ortodoxă de răsărit? Voi îi veți răspunde din preună cu Sântul Sinod: un dobitoc fără judecată!.... Căci din minut ce vei zice că omul este „un dobitoc cu judecată,“ acea ființă după memoriul Invățatului Prelat de Roman, și după teoria Sântului Sinod, nu mai poate fi creștin ortodox de răsărit, căci ființa care cugetă liber, aceea ființă după enciclica Sinodului desprețuește și legile divine și legile umane.... In adevăr, silit mă ved se zic și eu din preună cu Sântul Sinod: că Biserica noastră națională merge spre decadentă!!....

„Iar Vasilie au zis: *Bine ești cuvântat Domnul Dum-*

nezeul meu, că nu'și va slobozi norodul mănile sale rugându-se, până c'ei va da zapisul. Și întorcându-se Sfântul către norod, au zis: *înălțați-vă mănile voastre în sus, și strigați: Doamne miluește!* — Iar norodul înălțându'și spre ceriu mănile, cu lacrimi la mult ceas: *Doamne miluește!* striga.

„Și iată zapisul tănărului aceluea, purtându-se prin vîzduh, au venit, **toți vîzindu'1**, și s'au dat fericitului Vasilie în mîini. Și luînd Sfântul zapisul, s'au bucurat și mulțumită au dat lui D-zeu; apoi înaintea tuturor a zis către tănărul: *oare cunoști, frate, zapisul acesta?... — Iar tănărul a respuns: Așa! Sfinte a lui D-zeu, al meu este că l'am scris cu singură mîna mea.* — Iar marele Vasilie îndată l'au rupt pe el bucăți înaintea tuturor și l'au ars, și ducînd în Biserică pe tănărul, l'au împărțășit cu Dumnezeeștile Taine, și pe norod l'au ospătat din destul. — Iar pre tănărul mult învîțindu'1 și canonul cel trebuincios dîndu'1 lui, l'au dat femeii lui, care cu netăcut glas slavoslăvea și mulțimea lui Dumnezeu.“

Auziți: *„toți, dar toți, au vîzut cum zapisul prin vîzduh sburînd au intrat în mîinile Sîntului Vasilie!!... Proba este completă!!... Numai un smintit și un lepadat de lege poate se nu crează pe un barbat ca Elladie, ucenic al marelui Vasilie și minunelor lui singur vîzătoriu și scaunului lui după dînsul moștenitoriu, barbat îmbunătățit și Sfânt!!...*

Creștini ortodocși de răsărit, stăpăniți-vă de rîs, dacă puteți!!... Eu unul, fiu de preot, reproducînd povestea aceasta am dat un hohot de rîs așa de mare, că toți copiii au alergat iute în cabinetul meu de lucru, întrebîndu-mă: Ce ai, tată? spune-ne și nouă și rîdem cu tine!

Declar pe onoare Sîntului Sinod că nu le-am spus povestea lui Elladie, ci o altă poveste tot cu draci, dar mai mărunței, după vrîsta copiilor; căci,

nu uit de a spune cetitoriului că'n religiunea Sântului Sinod sunt draci de toată mâna, și mai mari și mai mici, după vrăsta și mintea omului. Eu unul, am cunoscut, într'o mănăstire, un drac foarte îndrăcit, dar pe acela mi'l rezerv pentru când voi vorbi despre căsătorie din punctul de vedere a religiunii noastre.

A treia poveste: *Osînda unui călugăr fațarnic. Poveste înfricoșată spusă de Atanasie Presviterul:*

„Intr'o mănăstire numită Galata era un călugăr privit ca om sfânt cu viața, căci înaintea fraților sei se făcea că postește, iar în ascuns mânca și se sătura de-a binele. Iată, înse, c'a venit asupra lui o boală trupească; el atuncea a chemat la densusul pe toți frații, căroră, cu amar, tremurând cumplit, le-a mărturisit viața sa pitre-cută în necurăție, cu următoarele cuvinte: *pentru că înaintea voastră mă aratam că postesc precum ați și crezut voi, iar pe-ascuns de voi am mâncat, care lucră voi nu l'ati știut. Și iată acum întru mănăcarea balaurului m'am dat, carele, legându'mi picioarele mele și genunchele și grumazii, cu coada cumplit mă strînge, iar capul seu în lăuntru gurei mele bătându'si, pe al meu ticălos suflet prin sorbire îl trage, și zicând aceste vorbe îndată a și murit, și nu l'a mai lasat D-zeu să trăească el, ca doară prin pocăință ar fi putut să se izbăvească de balaurul pe carele îl vedea.“ (Din viețile Sântilor).*

Cum vede lectorele, Presviterul Atanasie este mai conștiincios de căt Elladie, ucenicul Sfântului Vasilie, unul din cei trei mari dascalii ai Bisericei noastre. Acest Presviter nu ne afirmă că frații călugărului fațarnic l'au fost văzut pe Balaur „cu capul seu în lăuntru gurei nenorocitului călugăr și cu coada stringându'l cumplit,“ ci ni spune numai că D-zeu nu l'a lasat se trăească ca să se izbăvească de balaurul „pe carele îl vedea“ el, călu-

gărul fațarnic.... în timp ce Elladie în căsătoria fetei senatorelui Proterie ni afirmă că norodul au auzit și chiotul drăcesc și au văzut și scrisoarea slugei lui Proterie cum a sosit prin vënduh în mănile Sântului Vasilie!!....

Cum de nu m'am cretinizat cetind timp de patru luni niște așa de'nfricoșate povești, mă minunez și eu; și declar că multă rabdare trebuie omului cuvântătoriu și'nțelegătoriu ca să și pitreacă viața întregă în cetirea unor povestiri de un moral creștin mai mult decât suspect, ca se mă servesc cu terminul cel mai blând posibil, față cu niște absurdități de asemenea natură.

Deschid acum și o mică paranteză la adresa Catholicismului, pentru ca nu cum-va cetind canonică critică și studiile mele asupra căsătoriei, Inaltul Prelat, Cap al Catholicismului Apusan, Papa de Roma, să crează c'am aștepta noi Români ca Sânțenia sa, să se ostenească și să vină, tocmai din vechea capitală a lumii, după cum ne zice prin manifestul Papal publicat prin Monitorul Romei din 2 August, anul curent, „*să ni rădice sarmana noastră Biserică Română unde totul trebuie să se creeze.*“ Mulțumindu'i pentru bunătatea și durerea creștină ce ne arată, și asigurând pe Sanctitatea sa că n'are a se teme „*de influențele religioase plecate de la Moscva sau din Constantinopoli,*“ cred că fac un serviciu creștinilor ortodocși de răsărit, punându-le sub ochi și câte-va din povestile catolicești.

Povești Catolicești. Teologii catolici, în vasta lor știință, n'au avut cea mai mică rușine ca se discute până și cestiunile cele mai nenaturale și mai triviale. Așa, dënșii se'ntrebau: de unde îngerii acei ce se prefăceau în barbați lumești, își trăgeau și

aruncau materia lor seminală?..... Dominicanul *Sprenger* tratează cestiunea aceasta *ex professo*; acest dominican are un uvraj întreg, scris asupra vrăjitoarelor (*malleus maleficarum*). Ca se scot, pe de o parte, spaima din Sântul Sinod că „*Papismul*“ poate să prinză rădăcini la noi, și are să ne întoarcă de la credința strămoșilor noștri; iar pe de alta, ca se dovedesc că mai multă minte are românul nostru ortodox răsăritean, de cum îl crede Sântul Sinod, voi citi câte-va din povestile stupide ale acestui trivial dominican: „Am cunoscut, zice *Sprenger*, o bătrână care se lăuda că a fost vrăjit și fermecat pe trei călugări și le-ar fi dat moartea, și cât pe ce, era să mai vrăjească și pe-un al patrulea, dar justiția puse mâna pe dânsa.“ Voiți acum să știți prin ce mijloc ea izbutea să-i farmece? Cer ertare de la cinstita față a cetitorului, dar trebuie să spun lucrul așa după cum îl văd tipărit prin cărțile cele mai serioase. Știți cum îi vrăjea și fermeca? Le dădea să mănânce din materiile ei fecale!!....

Să mai întrebau teologii: dacă vrăjitorii pot să se rădăcească în aer, și să se transporte dintr'un loc în altul? Iată o gravă cestiune la care dominicanul *Sprenger* are un răspuns fără de replică: am văzut dese ori, zice el, vrăjitoare care călătoreau în așa fel!.... Dacă cineva ar fi curios să cunoască și rețeta cu care se putea călători prin aer, i-o pot chiar da. Remâne acum la Catolici să se întrebuințeze când se va întâmpla să aibă vr'un rebel cu noi Români: „*Se ucidea un copil de sex bărbătesc înainte ca să fie botezat, și din trupul său se scotea un feliu de alifie (onguent) cu care să se freca o bucată de lemn; pe bucată această de*

lemn așa spoită, putea-i voiaja zi și noapte prin vîzduh!!....“ *Sprenger*, ni povestește chiar o specie de preumblare aeriană destul de poetică. Ascultați: „O bătrîna vrăjitoare, ofensată și infuriată pentru că n'a fost invitată la o nuntă, se rădică în aer, și din o înălțime oare-care, urinează într'o groapă; diavolul pe dată îi transformă urina în ploae cu piatră, și o varsă peste msaferii invitați la masa cea mare!!!....“ Toată povestirea aceasta a vrăjitoarei ofensate o dovedește *Sprenger*, ca și *Elladie*, cu marturi oculari!.... Față cu niște marturi așa de serioși și de onești, cum cutezi tu, cetitoriule, se mai stai la îndoeală?....

Și, să se noteze bine, și se nu scăpăm din vedere că dominicanul acesta, autore a faimoasei scrieri „*ciocanul vrăjitoarelor*“ (*Marteau des sorcières*), era organul Sântului-Scaun și susținut de întreg corpul teologilor. Cartea „*Ciocanul vrăjitoarelor*“ a fost supusă facultăței de Teologie din Universitatea de Colonia, care n'avu nici un scrupul ca se declare ^{7,}că o asemenea scriere era conformă cu Sfânta Scriptură!!!.... Ceea ce te îngrozește mai mult în scrierea aceasta este că ne'n-cetat se invoacă Sânta Scriptură spre a justifica tot ce poate fi mai absurd dintre absurditățile inventate de superstițiunile pe care Cristianismul le-a moștenit de la religiunea lumii păgâne. În numărul vrăjitoarelor celor mai periculoase dominicanul *Sprenger* citează pe moașe, care au fost acuzate până și de crima oribilă c'au fost mîncat pruncii cei noi-născuți; și sub o acuzare atât de înfiorătoare, în anul 1484, lumea creștină a asistat la îngrozitorul spectacol de a videa patru-zeci și una de moașe arse de vii, și *Sprenger* nu uită

chiar de a ne spună că multe, spre a scapa de o-sindă, s'au fost făcut nevăzute.

Cine în copilăria sa n'a fost auzit cele mai ne pomenite absurdități cu voiajuri prin aer, calare pe-o mătură sau pe-o prăjină? Teologii și savanții catolici ca și teologii și savanții noștri, credeau și se desfătau în a istorisi niște comedii extravagante care te fac se leșini de rîs..... Se găsesc opere întregi și cărți voluminoase asupra unor subiecte așa de absurde.

Dar ce ne dovidesc scrierile aceste asupra demonologiei?.... Ele ne dovidesc enorma imbecilitate umană îndelung întreținută și laudată de Biserica noastră Răsăriteană, iar mai cu samă de Biserica Catolică, ce este, cum ați văzut, patată și de sânge!

Trec acum la celelalte imputări a le Sântului nostru Sinod.

Ce ne mai impută Sântul Sinod?

Ne mai impută că nu mergem regulat, și'n toate serbătorile la Biserică, *că bisericile au ramas goale și, pe ce merge, se mai golesc, ba nici profesorii și învățătorii care sunt datori a cultiva simțul religios, ori nici de cum, ori foarte rar, se duc la Biserică.....*

Dar pentru ce această acuzare învechită ca se nu zic paragrafisită?..... Și Sântul Ioan Gură de Aur învinuia pe creștinii timpului seu, exclamându-se: „Mi se rănește și mi se scârbește inima de vreme ce vez că are Sânta Biserică atâtea copii și nu poate se'i vază în toate zilele, ci numai când este Prasnice. O! câtă bucurie sufletească! Câtă veselie! Câtă slavă lui D-zeu și cât folos sufletesc ar fi, de-am videa în toate zilele Bise-

rica plină de creștini!..... Dar o! frățiorule, ce lucru să te 'nvățăm mai nainte din câte trebuiesc creștinului se facă, de vreme ce numai odată sau de două ori vii aice într'un an?... Pentru suflet să te 'nvățăm? pentru trup? pentru împărăția Cerurului? pentru munca cea nesfârșită? pentru matca focului, pentru îndelungă rabdarea lui D-zeu? pentru ertare? pentru pocăință? pentru botez? pentru ertarea pacatelor? pentru lumea cea de sus și cea de jos? pentru firea ominească? pentru cea îngerească? pentru reutatea dracilor? pentru meșteșugurile diavolului? pentru viețuire? pentru poronci? pentru dreapta credință? pentru eretici? Căci că, acestea și mai multe de atâtea se cade se știe tot creștinul, și să dea răspuns tuturor celor ce-l întreabă pentru acestea toate. Dar voi, nici o parte cât de mică nu puteți se învețați dintre acestea, pentru că veniți foarte rar la Biserică, și încă și atuncea când veniți, nu veniți pentru vr'o smerenie sufletească, ci numai pentru obiceiul prasnucului, alții pentru vorbele și adunarea prietinelor, iar bogații și pentru mândrie, și pentru trufie. Iar eu zic că de-ar iubi cineva se știe toate câte am zis mai sus, ar trebui se vie mai adesea la Biserică să asculte citaniile Sfintelor Scripturi, și așa adiverat le-ar ști toate....“ etc. ect. *).

Sântul Ioan Gură de Aur se tânguea că din cauză că numai odată sau de două ori pe an vine creștinul la Biserică, el, a căruea elocință și cre-

*) V. „Mărgăritare“ sau colecțiune de cuvintele alese a le Sântului Ioan Chrisostomul, Arhiepiscopul Constantinopolului, tipărit în București, în timpul mitropolitului Nifon, an. 1872, pag. 121.

dință sunt necontestate, nu poate se învețe toate câte trebuie creștinului!.... Și apoi, ne mai afirmă că numai din citaniile Sfințelor Scripturi omul poate și afla și ști toate soluțiunile la toate cesțiunile pe care ni le-a enumerat!..... Nu știu dacă Sântul Sinod crede că soluțiunile la problemele varii ce și le pune Sântul Ioan Gură de Aur să găsească în Sfintele cărți, dar ceea ce știu pozitiv este că astăzi de la înălțimea Amvonului nu se mai poate detuna contra ereticilor, din minut ce videm pe înalții noștri Prelați, membri ai Sântului Sinod, amestecați la un loc cu ereticii, mâncând la aceiaș masă și împreună cu dênșii, veselindu-se în mănări de cărnuri care *zădăzesc trupul și rădică resboiu de necuviincioase poște în poțtriva sufletului, și ca atare se împotrivesc scoposului și sfărșitului fecioriei, inconvenient pentru care marele Vasilie lepădând diata cea grasă, numea mănările cele drese și dulci „iubire de desmerdare“ **).

Cât pentru rugăciune, ce este capul, după Sântul Ioan Gură de Aur, a toată bunătatea și folosința și mântuirea spre viața cea de veci, ca lucru mare ce este, căci fie-carele ce face rugăciune vorbește cu D-zeu, și așa se deosebește de dobitoacele cele necuvențătoare și să face soț cu îngerii, cu nevoința și frica ce o are omul când să roagă ca se nu i se nălucească vr'un lucru de-a lumii aceștia **), de ce Sântul Sinod când teofilia sa Episcopul de Roman a cetit memoriul

*) Cuvintele nu sunt a le mele, ci împrumutate din Pidalion.

***) Espresiuni de-a le Sântului Ioan Gură de Aur din „Cuvântul seu pentru rugăciune,“ V. *Mărgăritare* pagina 132.

rechisitoriu la adresa turmei sale necrednicioase, n'a bine-voit a'i aduce aminte că „mulți vin în Biserică ca să se roage, dar aceștia trupul numai îl aduc în Biserică, ear mintea lor o lasă a casă, sau la târg, sau la pricinile cele lumești..... Gura se roagă, și zice: *isbăvește-ne, o doamne! pre noi de cel reu, iar sufletul socotește cum se săvârșească lucrurile cele rele a le diavolului... Acest feliu de rugăciune nu este rugăciune, ci fum plin de pu-toare și de urăciune. O atare rugăciune se preface intru pacat, căci gura o grădește, dar sufletul nu o aude pre ea!*“

Me-aș permite de a mai întreba pe chiar înalții Prelați din Sântul Sinod se'mi spună cu mâna pe conștiință, dacă dênșii mai cred în tot ce cetesc în cărțile așa zise sante?... Dar pentru ce mai fac această întrebare, când viața lor de toate zilele îmi dovedește adevărul adeverat!.... Ar putea oare luminații Prelați se'mi tăgăduescă că „*nu trupești li sunt înțelegerile, că nu trupești li sunt cugetările, că nu multă grijă mai au pen-tru viața ce va se fie!*....

Iși mai aduc dênșii oare aminte, odată ce sunt eșiți din Biserică de sfatul înțelept pe care l'au auzit la Sânta leturghie „*că nu puteți sluji și lui D-zeu și lui Mammona, căci de vă țineți de unul, neaparat cată se defaimați pe celalalt!*“..... Căci, zic, vouë: „*De-ar fi avut inima voastră cre-dință ferbinte cum era de ferbinte credința Sânți-lor, v'ați fi întins mâmile la facerea de bine a sa-racilor, ați fi cumperat haina cea sântă a curățe-niei, ați fi fugit de deșărtăciunea lumii, ați fi păzit poroncile lui D-zeu!*....“

Recunoașteți, deci, din preună cu mine că

nu de astăzi se rădică plângerea că ortodocșia canonică dispăre de pe acest pământ. Pentru ce, deci, să afișăm în public niște lucruri de care în patru ochi ne batem joc?... V'ați pus în cap se imitați pe Papa Piu IX, carele, la fie-care moment, se tot plângea contra ideilor civilizațiunei moderne; și așa prin Enciclica voastră de la 15 Iunie trecut, ca apărare „*contra ideilor resvrătitoare*“ după cum vă place să le numiți, recomandați cetirea cu toată căldura inimei pe lângă Sânta Scriptură și scrierile Sântilor Părinți și acele ale așa numiților dascali ai Bisericei. Dar, datu-v'ați ostineală se amendați acele scrieri și se scoateți din ele acele povestiri de care până și copii mici pufnesc de rîs?... Cum? Serios este ca se pretindeți, ca noi se fi pastrat credința strămoșilor, când această credință a sburdat din chiar sufletele voastre!!...

A! Umblați după creștinul ortodox al strămoșilor noștri, și nu'l mai găsiți?... Îl căutați și prin orașe și prin sate, și vai! nu'l mai aflați cetind și cântând la strană?... Dar oare și eu, nenorocită oae din turma cuvântătoare a lui Christos, nu'mi caut, și eu, la rëndul meu, pe păstorul meu sufletec, și nu'l pot recunoaște din mulțimea acea mândră împodobită pe cap cu cuculioane în castor și catifea confecționate, acoperită în mătăsuri și stofe precioase, iar pe pept, alătura cu Sânta Cruce a Mântuitorului nostru Isus Christos, avënd spânzurate strălucitoarele cordoane și lucitoarele decorațiuni, mărirea cea mai deșartă și culmea deșărtăciunelor din Impărăția trupească și diavolească a lumii aceștiea!!.... Vai mie! oae pribeagă din turma cuvântătoare a Dascalului omenirei, până când voi umbla eu rătăcind ca se'mi gălesc pe păsto-

rul sufletesc?... Unde se'l caut, și la cine se alerg, și cu ce daruri cerești se'l întâlnească eu pre el, ca se'mi fie scara pe care de la pământ am se mă urc la Patria cerească „unde lumina este n'nsurată, slava neschimbată, și bucuria cea negrăită și bună-tățile pe care ochiul nu le-a văzut, și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s'a suit?... Vai mie! Unde se găsească isvorul acest de sfințenie, de lumină și de mântuire?... — Mergi, nemângăetă oae — îmi strigă un glas nevăzut — mergi de'l caută în Pidalion, acolo îl vei găsi!... — Se'l caut în Pidalion?... — Da! acolo — îmi repetă glasul cel nevăzut — îl vei găsi în canoanele Ecumenice formal recunoscute și de Constituțiune și de legea constitutivă a Sântului Sinod!... — Alerg, deci, iute, și acolo, o! durere negrăită, iață ce v'ed ochii, și iață ce cetesc buzele mele: „*Tot luxul și împodobirea trupului, străine sunt de ieraticasca rëndueală. Deci, Episcopii sau clericii, cei ce se împodobesc pe sineși cu haine strălucite și luminate, aceștia trebuiesc a s'ndrepta, iară de ar stărui, să se dee certărei... Că din invecchitele vremi, tot barbatul ieraticesc cu măsuratică și cucernică îmbrăcăminte pitreceau; că tot ce nu este pentru trebuință, ci pentru împodobire are prihănire de deșărtăciune, precum a zis marele Vasilie carele nici cu îmbrăcăminte de țesături de matasă impiestrită se îmbraca, nici adăogea oare-cari fimbrii (singefuri) cu str'ină floare la marginile hainelor lor, căci au auzit de la limba cea de D-zeu grăitoare: Că cei ce poartă cele moi, în casele Imperaților sunt.*“ (Canon din al VI-le Sinod Ecumenic).

A! Comparați maximele vieței creștine a strămoșilor noștri cu maximele vieței noastre orto-

doxe de astăzi, și găsiți că deosebirea este enormă ca distanța de la Cer la Pământ, ca nimic de comun nu mai este între dĕnșii și noi?..... Și pentru ce această nenimerită comparare?..... Dar oare, și voi, Inalți Prelați, mai înțelegeți viața din lumea aceasta așa după cum o înțelegeau Sântii Părinți?..... Ce-aveți a'mi responde, când v'as întreba: Ce-a devenit spiritualismul iperbolic a ucenicilor lui Christos, disprețul lor pentru viața aceasta vicleană și trecătoare, aspirațiunea lor la Patria Cerească, așteptarea sosirei fără de 'ntârziere a sfârșitului lumii aceștiea?..... Siliți, deci, sunteți, față cu-această întrebare, ca se recunoașteți din preună cu mine, că Religiuinea din moment ce se adresează la sufletul omului, este una din necesitățile vieței. Dar viața omului este ea un lucru nemiscătoriu? vreu se zic generațiunile ce s'au succedat de la Christos încoace, în cursul acestor nouă-spre-zece secole, au mai rămas ele cu aceleași idei, cu aceleași simțiminte, cu aceleași credințe ca și societățile pe care le-au găsit în picioare atât Christos, cât și ucenicii lui Christos și diadohii ucenicilor lui?... . Imensul și miraculosul progres realizat pe calea morală, intelectuală și materială, se fie oare invențiuni satanicești în ochii Sântului Sinod, pentru ca se'l țină înfipt și pironit în loc?..... Dar atuncea ce-ar mai însemna acel chiar moral creștin pe care ni'l recomandați, moral, care, necurățit fiind de neghina, trivialitatea, povestile și absurditățile multor canoane și multor scrieri bisericesti, stă, în fâțișă dușmănie cu societatea civilă, cu bunele ei moravuri, cu principiile ei de ordine socială, adecă, în alte vorbe stă în dușmănie cumplită cu viața reală

și constituțională a noastră creștinilor ortodoxi de răsărit, creștini cari, după descrierea ce-o face Sântul Sinod în fața lumii, unii suntem „*feciori de bani gata*,” unii „*cu cunoștinți superficiale*” iar alții „*cu idei resvrătitoare!!....*” dar, o! amară ironie a ticăloasei lumi aceștia! de ce, și pentru ce, de viața această netrebnică vă 'ndulciți și voi sfinți păstori sufletești, alătura cu noi păgânii, contra spiritualismului nemăsurat consacrat prin canoane și prin viețile sântilor!!.... Pentru D-zeu! care vă sunt legile și cărțile sfinte sub care vă place ca se trăiți?... Biblia?... Evanghelia?... Canoanele Sfinților Apostoli?... Canoanele Ecumenice?... Cele 12 Sinoade locale?... Scrierile Sfinților Părinți?... Viețile lor?... Chiriacodromionul, Evhloghionul, Orogionul, Octoihul, Mineiul, Triodionul, Penticostarionul, Psalterionul?... *). Care?... Canonicele epistoli a le Sântului Dionisie?... Canoanele Sântului Grigorie Neo-Cezarianul?... Canoanele Sântului Petru al Alisandriei?... Canoanele marelui Vasilie, ale Sântului Amfilohie, ale lui Teofil al Alisandriei, ale Sântului Ioan Pusnicul, ale Dumnezeescului părintele nostru Terassie Constantinopolitanul, sau în fine a le lui Nichifor mărturisitorul, cel ce mai înteu a fost boer mare și în urmă s'a făcut monah?... Sub care, ve mai întreb, vă place se trăiți, și după care anume societatea civilă are se vă judece?... Căci, ca să nu mă acuzați că me înspir de la filosofi și liberii-cugeători ai seculului trecut și veacului de astăzi,

*) Cărți rituale... Când aceste cărți se 'nvechesc, ele se ard și cenușa lor se 'ngroapă într'un loc necalcat... Vezi în Pidalion, can. 68 din al VI Sinod, și Compendiul de drept canonic a lui Saguna, pag. 36.

iată am pus, în partea ochiului drept, toate aceste canoane și sfinte cărți, iar cu ochiul stâng stau, cu el deschis, de vă privesc faptele, și vrënd se fiu ortodoxul după care umblați, nici mă pricep sub care anume canon și sub care anume carte Sântă voiți să trăiți, căci din toate aceste opere, când vă väd că alegeți ceea ce ve place, când vă väd că treceți peste ele și le calcați în picioare!!... Casul este se vëndreb: care vă este legea, și în ce vă stă proorocia?....

A! Versați lacrimi de durere unde nu mai întâlniți pe creștinul adiverat!... Lacrimele voastre pioase me-au înduioșat inima și m'au silit, după un divorț de trei-zeci ani *), se ieu în mână pe Ilie Miniât, marele orator și ilustrul Episcop al Cernicai și Calavritei **); căci și elocintele acest

*) La vrâsta de 19 ani, am cetit pentru prima dată pe Ilie Miniât.

**). „*Didahiile*“ (predicele) sau cuvintele de învățatură a le lui *Ilie Miniât*, Episcop al Cernicăi și Calavritei, după spusele reposatului profesor și inspector al scoalelor din Moldova *G. Seulescu*, în scurta biografie ce o face acestui ilustru orator bisericesc, au fost pentru prima oară traduse din limba grecească în cea română, în București, în zilele Domnului Mihail Racoviță pe la 1737; inse—zice defunctul Seulescu—limba acelei tălmăciri era atât de lipsită și departe de graiul și noimele originalului grecesc, în cât, cu autorizarea Mitropolitului Veniamin, dënsul a îndreptat'o, avënd sub ochii sei, originalul grecesc.

Ilie Miniât născut la 1669 în insula Chefalonia, este fiul protoiereului Francisc Miniât; a făcut cele mai profunde studii de liceu, filosofie și teologie în limba elină și latină, în scoalele din Veneția, unde a fost ne'ncetat superiorul tuturor conscolarilor sei. A fost în Constantinople, cu diplomă sinodală învățător și predicator în Catedrala Patriarhiei unde,—continuă a zice Seulescu,—chrisostomica lui elocință, l'a înălțat la cea mai de sus stimă, pus fiind în rënd cu toți ritorii renumiți ai Franciei și Italiei. A murit ténăr

Prelat căuta, întocmai ca și Sântul Sinod, pe adiveratul ortodox, și nu'l găsea. Deosebirea, înse, între Ilie Miniati și întristatul Episcop de la Roman este că: înaltul dregătoriu de la Cernica și Calavrita, în ancheta sa nepărtinitoare precum n'a fost găsit pe creștinul adiverat, așa n'a fost găsit nici pe păstorul sufletesc al ortodoxiei tradiționale, în timp ce adânc măhniții noștri Prelați din Sinod, prin azeziunea dată cugetărilor din memoriul pe care'l combat, cugetări unele chiar antecanonice, după cum voiu avea onoarea de a proba mai jos, în trufia lor, se cred că sunt realii și adiverații diadohi ai Apostolilor, păstorind numai, o nenorocire negrăită! o turmă de necredincioși și de dezertori de la credința străbună!!....

Bine-cuvențați, dar, Înalti Prelați, și dați canonică voastră învoire unui umilit și smerit Anagnost ca se ve rechieme în memorie elocinta acea predică a lui Ilie Miniati, unde ca într'o oglindă se vede aceea ce-a fost Christianismul la 'nceputul seu, și aceea ce-a ajuns mai în urmă nu mai târziu decât cu jumetate de secul înainte de marea Revoluțiune franceză. Din această predică ve veți convinge că elocintele acest orator și învețat Episcop, terminându'și ancheta, de la înălțimea Amvonului, nu s'a sfiit de a confunda la

în etate numai de 45 ani. Cele mai multe din predicele sale le-a alcătuit în limba italiană, căci a fost și profesor în scoala publică și predicator Amvonului în Catedrala de la Neapole, dar aceste predice sunt perdute rămăind numai o parte din cele scrise în limba aplă grecească, și pe care le-au tipărit din nou în 1837, Mitropolitul Veniamin în tipografia bisericască a Mitropoliei, tipografie ce era pusă sub inspecțiunea reposatului Seulescu, unul dintre cei mai instruiți barbați din acea epocă.

un loc pe ortodoxi ca și pe păstorii lor sufletești, constatând chiar că acești din urmă nici sunt mai mult lă înălțimea santei lor misiuni.

Iată cum se exprimă marele orator și ilustru Episcop de la Cernica și Calavrita:

„Dar oare ce feliu este viața creștinilor, a creștinilor vremii aceștia?.. Oare ce feliu este?... Aice nu găsec cuvinte îndestule pentru ca se o descriu, aice trebuesc lacrimi ca se o plângem! Chipul acela ce l'a vezut în visul seu Imperatul Nabuchodonosor, știm ce însămuia, avem înțelegerea și tălcuirea la această Sântă Scriptură, însă se potrivește și la subiectul nostru. Chipul acela avea capul de aur curat, avea mânilor și peptul de argint, pântecelore și coastelore de aramă, picioarelore o parte de fer, o parte de lut. Ai vëzut, Imperate, chipul acela al căruia cap era de aur, mânilor și peptul de argint, pântecelore și coapselore de aramă, picioarelore o parte de fer și o parte de lut. Acesta este, se mă crediți, și chiar chipul cel adiverat al vieței creștinilor din zioa de astăzi.

„*Chipul acela, zic, avea capul de aur curat...*“ și viața creștinilor în vremea cea dintăiu a Christianismului avea începutul seu de aur, curată la fapte bune și la sfințenie. Arhieriei și preoții, diaconii și ipodiaconii, și monahii: toți preoții de obște erau aur curat la petrecerea cea bună și la urmare; aur curat la dăscălie și la obiceiuri, aur curat la trup și la suflet. Toți de aur fiind, strălucelore cu toate faptele lor, în adevër, ca lamina, precum au poroncit Domnul Christos prin cuvintelore: Voi sunteți lumina lumelore! Mirenii de aseminea, aur curat erau la viață, barbații aur curat în bunetate, femeile aur curat cu întreaga înțelepciune, bătrânii aur curat cu înțelepciunea. Tinerii, la feciorie, copiii în simplicitate, toți creștinii de aur la mintea lor, nu cugetau la alta fără numai, la cele sufletești și la cele cerești. Toți de aur la limbă, nu grăeau de reu cu vorbă deșartă pre aproapele, ci lăudau numai cu rugăciunea pe D-zeu. Toți de aur la mânilor lor, nu răpeau cu iubire de argint lucrurile cele străine, ci

dăruceau avuția lor prin milostenie. Toți de aur la inimă, nu iubeau alta, decât numai pe D-zeu și pe aproapele; pentru dragostea lui D-zeu erau gata să și verse sângele lor la mucenie; pentru dragostea aproapelui erau toți o inimă și un suflet: era capul întreg de aur curat, creștini cu fapte bune, sfinți, adeverați creștini!

„După aceasta au urmat *„peptul cel de argint“* adecă prețul a mai scăzut! De mult preț este și argintul, dar nu ca aurul cel curat. Cu vremea s'a mai răcit ferbințala și căldura credinței, s'a mai micșurat fapta cea bună; viața creștinilor de și era bună, totuși nu era ca acelora din tăiu.

„Mai în urmă sosi și *„păntecele cel de aramă“*. adecă la o pitrecere mai rea. Au venit o viețuire oarecare mult mai înjosită și decât cea dintăiu și decât cea de-a doua, niște naturi împetrite și dificile. Inse, întocmai ca și arama care de și nu prețuește cât aurul sau argintul, dar totuși este de oare-care preț, într'acest chip, macar că creștinii nu erau ca cei dintăi nici ca cei de-al doilea, dar, totuși, nu erau în totul netrebniți; de nu erau perfecți, inse, nici nu erau de nimica; între cele multe răutăți, tot se găsea și câte o bunătate în păntecele de aramă!...

„Dar, după toate aceste timpuri nenorocite, noi cești de astăzi am ajuns la cele mai de jos trepte a le chipului, *„la picioare,“* și acestea sunt *„o parte de fer“* și *„o parte de lut,“* adecă am venit la acea ticăloasă stare încât nu putem se mai ajungem nici mai reu decum suntem. Despre o parte suntem lut; fer fără de strălucire de faptă bună, ruginiți de ne'nvățătură, inpietriți în pacat. Lut, adecă cu naravurile noastre, cu faptele noastre intinate, necinstite și de nimica. Reutatea noastră au ajuns la culme, credința noastră creștină o viață de păgâni: iată spectacolul ce am să vă fac se-l priviți astăzi, cu însuși ochii voștri!

„Zioa meaza-mare era când Diogene a aprins o dată felinarul și umbla prin mijlocul pieței de la Atena, ca și când căuta se găsească vre un lucru. Rîdeau cei ce'l vedeau, și'l întrebau: Diogene, ce cauți?— „Caut

om, respuns'a el" — Dar cum? nu vezi atâtea oameni; nu te 'ntâlnești cu o mulțime de oameni; târgul nu este plin de oameni? și tu în mijlocul lor, a tuturor, cauți om!..." — „Adeverat! om caut, om caut“ li replica lor Diogene! — Dar oare după ce fel de om umbla Diogene?..

„De doue feluri sunt oamenii: sunt oameni care au numai chipul și forma de om; aceștia sunt oameni numai după cele din afară și după aretare. De așa feliu sunt și trupurile cele moarte, și chipurile și idoli oamenii, dar după cele din lăuntru nu sunt nici de o treabă, ci mai vĕrtos sunt ca niște dobitoace necuvântătoare, sau la patimi sau la netrebnicii. De aceștia, ce'i drept, videa mulți, dar nu pe unii ca aceștia i'i căuta Diogene. Sunt și alți oameni carii în afară de privirea și forma ominească au și cugetări ominești, virtute și în cele din lăuntru și în cele din afară, sunt toți cuvântători, înțelepți și cuvioși: cu adeverat oameni!.. Și pe unul dintr'aceștia, i'l căuta Diogene la un oraș ca Atena cu atâta mulțime de oameni, și nu'l găsea. Iată pentru ce, el zicea: caut om. caut om!

„Imi pare reu se fac această comparare, dar datorie am ca se spun adeverul. La o vreme ca aceasta intru care ca în ameaza-mare strălucește ortodocsia, aprind și eu făclia evangheliceștei propoveduirii, vin la o biserică plină de creștini și caut creștin, caut creștin!... Dar ce zic?... Acestia ce'i vez aicea și aiurea, pe la orașe, pe la cetăți, pe la eparhii, pe la împĕrații, pe la cea mai mare parte a lumii, nu sunt oare creștini?... De doue feluri sunt creștinii: sunt creștini care au numele creștinătății, creștini numai pe din afară și după aretare, avĕnd forma adeverului, zice Pavel, iar în cele din lăuntru nu au fapte de creștini, au credință creștinească dar n'au viața creștinească, ci mai vĕrtos au o viață în potriva credinței, avĕnd cum am zice „forma adevĕrului“ dar de puterea lui lepădându-se. De aceștia vĕz mulți, înse de aceștia nu caut... sunt creștini, carii afară de nume au și faptele; dinpreună cu credința au și viața; și în cele din lăuntru și în cele din afară, sunt cu totul drept-slăvitori și cu adiverat creș-

tini. Și de aceștia caut unul, într'o politie creștinească locuită de atâta mulțime de număr, și nu găsesc!... Caut creștin, caut creștin, umblu, din loc în loc, ca se'l găsesc... îl caut pe la târguri, între boieri... și aice văz o mândrie înaltă... nu'l găsesc!... îl caut pe la târguri, între neguțitori... și aice văz o iubire de argint fără de sațiu... nu'l găsesc!... i'l caut pe la ulițe, între cei tineri... și aice văz o desmerdăciune mare... nu'l găsesc!... ies afară din orașe, i'l caut între țerani... și aice văz toate minciunile lumii,... nu'l găsesc!... Trec spre partea mării, îl caut între marinari... și aice văz niște blestemuri grosnice... nu'l găsesc!... Trec la oști; i'l caut între ostași... și aice văz perzarea cea desăvârșită... nu'l găsesc!... Intru în lăuntru, în case; i'l caut între femei... și aice ce văz?... Văz pe cele măritate despărțite de la barbații lor, a se veseli cu precurvarii!... văz pe cele nemăritate, a trăi cu câștigul curviei!... văz pe cele cinstite a nu gândi alt ceva fără numai podoabă și deșărtăciune!... dar nu găsesc vre-un creștin!!... Voiam se mă suin și sus, la palaturile boerilor și a stăpânitorilor, se văz și acolo de va fi vre-un creștin, dar nu 'ndrănesc, mă tem, că pe lângă altele este și lingușirea care păzește în lăuntru și nu lasă se între adevărul!...

Deci, vin la Biserică până în lăuntru, la Sântul Altariu!... Aice am nădăjdut se găsesc pe creștinul ce'l caut, între atâtea arhieriei, preoți, între atâtea monahi, și ierei, carii sunt neamul cel sânt, preoția cea împărătească, diadohii apostolilor, însuflețitele i-coane a le lui Christos!... am nădejde se găsesc pe creștinul, si mai vârtos pe un sânt, pe un sihastru, pe un Ioan Chrisostom, un dascal, un făcătoriu de minuni, sau un mare luminătoriu al Bisericei... caut, cerc, iau sama, dar amar mie! Ce văz?... Ce văz?... Aice vęd oameni cu mândrie, ca niște purtători de lumină draci, în iubire de argint jidovi, în cele trupești epicuri, în neînvățatură dobitoace, la vicleșug draci;... nu găsesc nici sfânt, nici sihastru, nici făcători de minuni, nici dascal: nu găsesc, în fine, pe creștinul care'l caut!... Dar, o! sfinți părinți, iubiți frați! Schima aceasta în-

gerească care purtăm, hainele aceste lungi care ne acoper ce sunt?... Sunt ele niște îmbrăcăminte fariseești, cu fățarie ca se amăgim pe oameni?... Inchipuirea această Dumnezească a Preoției care o avem, ce este?... Ține ea locul unei neguțitorii ca se câștigăm bani?... Dar aceste pre curate Taine care purtăm, ce sunt?... Au nu le știm?... Au nu le credem?... O! rușine mare a credinței, o! și mai mare osîndă a creștinilor!...

„Nu vă spuneam, cu drept, c'am ajuns la cea de pe urmă rea petrecere, c'am ajuns la picioarele chipului lui Nabuchodonosor, adică „*la partea care este de fer*“ și „*la partea care este de lut*?...“ Nu vă spuneam drept că într'atâția creștini caut unul numai, și nu găsesc unul macar!... Toți netrebnici s'au făcut, începând cu cei mai de sus și sfârșind cu cei mai de jos.... Toți preoții și mireni, boerii și saracii, barbații și femeile, pruncii, tinerii și bătrânii: toți s'au abătut de la credință, s'au făcut netrebnici cu viața: unul nu este ca se viețuească precum crede!... Creștini, așa dar, care auziți și nu plângeți. vă zic vouă: de nu vreți să plângeți de umilință, plângeți, cel puțin de rușine!... *).

Inceteze, așa dar, Sântul Sinod se mai învinuească societatea noastră civilă pentru că ea nu mai trăește, și nici mai poate trăi, în ortodocșia acea primitivă înecată în superstițiunea și credințele ce aveau curs, la fondarea Christianismului, în lumea păgână, șiși esercitau imperiul lor până și prin clasele cele mai luminate ale lumii romane. Doctrina progresului în domeniul religioasei, — cu drept cuvânt fac această observare toți marii filosofi, unii dintre ei chiar iluștri teologi, — a fost inaugurată de chiar însuși Domnul nostru Isus Christos. In loc de ochiu pentru ochiu și

*) Reproducând numai o mică parte din elocinta această predică, nevoit m'am văzut să modernizez, prin unele locuri, frazele, căci numai așa se putea da cuvintelor marelui orator, și forma și puternia lor energie de adevăr.

dinte pentru dinte, Christos zice: când te lovește cineva pe obrazul drept, tu întoarce și pe cel stâng ...

Maxima că Biserica „stăpânește sufletul“ iar Statul „trupul,“ de mult o videm capitulată dinaintea maximei societăților moderne că Suveranitatea Națională nu recunoaște mai pre sus de dănsa, și nici alătura cu dănsa, pe nici o altă putere în stat. Constituțiunea noastră este formală în această privință: dreptul așa zis divin tacitamente este abolit prin art. 31 din Constituțiune carele proclamă principiul că toate puterile Statului emană de la națiune.

Christianismul primitiv dacă numai trăește, cauza este că noi am făcut un pas pe calea dreptei judecăți, adică a progresului carele este legea omenirei. De acest progres ar trebui să se bucure chiar și Sântul Sinod, iar nu să tot învinuască societatea laică, zicând că „Biserica noastră este amenințată de multe duhuri rele pentru ea.“ Păstorii noștri sufletești dacă țin să păstorească turma credincioasă a lui Christos cel adevărat, ar trebui să nu pearză un singur moment din memorie legea omenirei. Regret, așa dar, când ved pe Sântul Sinod în această privință cu idei atât de perplexe și chiar confuze, picând în contrazicere cu sine însuși. Ar trebui să se lepede odată de fraseologia tradițională, căci epoca în care trăim știe se distileze și mai mult decum a făcut filosofia seculului al XVIII-le, adevărul din minciună, realitatea din negrul întuneric.

Memoriul se plânge, în mai multe locuri, contra secularizării averilor mănăstirești. In iluziunile sale de proprietariu, Inaltul Prelat de Roman

dă chiar a înțelege că Biserica n'a renunțat la acțiunea sa în revendicare. Se fim fericiți că n'a mers pe urmele Papei Piu IX-le carele tratând Piemontul în socialist și comunist pentru c'a suprimat mănăstirile și a pus stăpânire pe averile lor, a avut temeritatea de a pronunța excomunicarea cea mare contra culpabilului Rege al Piemontelui.... Dar dacă memoriul este mai rezervat de cât mărețul Pontifice Catolic și nu declară nulă legea care a secularizat averile și nici afurisește Reprezențațiunea Națională care a votat această lege și pe guvernul care a sancționat'o și executat'o, nu este mai puțin adevărat că teofilia sa Episcopul de Roman, și după densusul întreg Sinodul, a mers până a afirma că și această secularizare a averilor Bisericilor noastre, a fost făcută *tot sub influența ideilor ante-religioase străine!!*.... Prin această secularizare — susține memoriul — „*Biserica a pierdut „independința ei morală și materială“ precum și putința de acțiune și inițiativă pe tărîmul spiritual și considerațiunea publică.*“ Bine ar fi, înalți Prelați, să nu mai vorbim despre independința morală și despre considerațiunea publică a Bisericeii noastre de pe timpul când averile monastirești nu erau secularizate, căci aceasta ne-ar duce prea departe.... O întrebare, înse, așa în fugă, nu mă pot opri spre a nu vă face, și a nume: ce'nțelegeți prin vorbele aceste: „*independința morală a Bisericeii?!*....“ Vastă și complicată chestiune!... vă las, deci, timpul material ca se vă gândiți, și apoi se respondeți la ea prin vr'o nouă enciclică.

Și apoi, tot memoriul după ce aruncă această plângere pe care, se vede, o consideră ca un act

de interumpere de prescripțiune, când vine să ne vorbească despre măsurile de ameliorare, singur recunoaște că „*monahismul și monastirele*“ reclamă o urgentă îndreptare și punere pe cale morală, zicând „că în societatea actuală română, monastirile de călugări nu pot avea alt rol decât ca aziluri pentru bătrânii care după ce si-au isprăvit rolul în societate doresc a’și sfârși viața în liniștea monastirească....“ cu alte vorbe, se facem din aceste sante și pioase locașuri stabilimente de invalizi!...

În această materie, lucru surprinzătoriu! memoriul se lasă a fi, de și cu timiditate, dominat de ideile societăților moderne. Înțeleg timiditatea aceasta, și ea se esplică ușor prin faptul că propunerea din § VI de la pag. 104 din memoriu, este ante-canonică, adecă contrariă unei formali prohibițiuni a canoanelor ecumenice, care, cu nici un preț, nu permit secularizarea. În adevăr, Sinodul al IV-le ecumenic oprește secularizarea, și un alt canon din al VII-le Sinod ecumenic zice curat „că din monastiri nu se pot face case lumești, nici ocârmuirea lor să se dee mirenilor.... că mânăstirile nu se pot seculariza nici sub pretextul de excesuri din partea călugărilor!!!... *)

Aplaudez și mă ’nyeselesc, de câte ori vęd eșind din pioșii crieri ai capilor Bisericei noastre, câte o idee nouă și în armonie cu tendințele seculului, dar se’mi fie permis se declar că de astă dată nu pot să crez în sinceritatea limbajului Sântului Sinod... Și iată pentru ce: între îmbunătățirile dorite, memoriul savantului Prelat de la

*) Vezi no'a de la pag. 26 și 27 asupra discursului din Constituantă a lui Manolachi Costachi.

Roman, propune „formarea unui capital bisericesc „pe cuvânt că Biserica noastră a moștenit de la „părinți o avere mare, și că neregularea pozițiu- „nei Bisericei noastre, după luarea averilor bise- „ricești, a sleit sentimentele creștinilor de a mai „face Bisericii și Monastirilor, legate și dona- „țiuni, cuvânt pentru care memoriul cere „*impe- „rios*“ a se declara prin o lege specială că *Bise- „rica română este persoană juridică și poate po- „seda avere în România și a o întrebuința, sub „administrațiunea Sinodului, pentru scopuri morale, „pentru cultura și dezvoltarea sa și a poporului.*“

Pentru cine știe se scoată din fraze adevera- tul lor sens, fără de nici o dificultate este silit se recunoască că memoriul umblă se facă și din Biserica noastră o a doua putere în Stat, și în- tr'un mod indirect se dobândească din nou o a- vere special bisericească, care, spre mângăerea societăței laice, să se administreze de Sântul Si- nod, după regulile de contabilitate generală a Sta- tului.—Aice memoriul conține o lacună spirituală pe care, în calitate de resvrătoriu drept-credin- cioșilor creștini, țin să o completez: Cine, în mod suveran, va aprecia trebuințele morale și ma- teriale ale Bisericei? De sigur că Sinodul, carele reclamând, pe puterea canoanelor, o independință în afară de ori-ce contrazicere venită de la mi- reni, va scoate iarăș la ivală maxima de mult la noi înormentată că trupul omului aparține Impē- ratului, iar sufletul seu, Bisericei; cu alte vorbe, a cădea cu timpul, tocmai în nenorocirile de care pătimesc și amar țiș societățile catolice....

De asemenea, nu pot admite ideea exprimată prin memoriu că Biserica prin natura sa este pa-

ladiul învățătorei. Fraseologia întrebuintată prin memoriu că „Biserica trebuie neconținut se'nvețe pe sine și pe alții tot ce trebuie omului spre a fi bun cetățean creștin, cu bună credință în faptele sale, cu judecată sănătoasă și cu viață bine nărvită, și să combată viciul pe toate căile, să muștre, se dojenească, să îndemne neconținut la bine,“ fraseologia aceasta pe care o întâlnim și la filosofi și la moralisții liberi-cugetători, eșită fiind din gura Sântului Sinod, după mine, înșamnă ca se dăm în mâna Bisericeii, instrucțiunea și educațiunea; cu alte vorbe, să facem și din Biserica noastră un feliu de instituțiune papală și să ne punem, așa cam pe ne simțite, și cu duhal blândeței, de-o cam dată sub o specie de tutelă morală a Sântului Sinod, ca așa densus să ne regaleze prin biserici și prin scoli, cu *viețile Sântilor și cu învățături morale de ale Sântilor Părinți*, învățături prin care până și bataea o videm propoveduită ca un meziu de educațiune creștinească!.... C'un asemenea sistem, recunosc, vom ajunge negreșit cu toții să știm cânta bine la strană pe toate cele opt glasuri, vom cunoaște pe de rost tipicul bisericesc; dar, în schimb, vom ajunge și la o ne'ntârziată idiotizare a societăței mirenești!....

La semnalul de alarmă a păstorilor sufletești că'n societatea noastră se respândesc „tot feliful de rătăcirii pe care unele minți stălcite le respândesc cu fapta, cu cuvântul și cu scrisoarea, atacând în primul rang religiunea și morala creștină,“ la semnalul acest de alarmă, la tocsinul pe care în repetite rânduri îl sună și'l trag cu pioasele lor mâni Căpii bisericeii, și prin memoriul și prin enciclica de la 15 Iuniu trecut, îmi voiu permite de a observa

că numai Statul acela ar putea se abdica în mâna Bisericii instrucțiunea și educațiunea poporului, carele ar voi ca generațiunile ce să succed să stee mute, în nemișcare și fără cea mai mică tendință de desvoltare morală, intelectuală și materială!

Memoriul se'nvărtește, și pe față și pe dos, într'un cerc vicios; pe ici, colea, parcă te-ar face se'nțelegi că el intră cu totul în ideile moderne de secularizare a societăților; dar la moment, și ca să zic așa, de la al treilea rând chiar, fie teama, fie că nu'nțelege rolul ce de aci înainte Biserica trebuie să aibă în societate, Sântul Sinod făcând o subită învârtitură ca de-acelea de la priveliștele lummești, revine asupra micului pas ce'l făcuse în domeniul progresului; și așa, reintrând, fără se'i prinzi de veste, în bigotismul antic, cuprins de spaimă pentru că se vede urmărit de „*libera-cugetare*“ ca de un balaur de acei grozavi descriși prin Sântele Cărți, în credința că va scapa de'nfricoșatul acest balaur, propune crearea unei facultăți de Teologie, nu în alt scop, ci numai în acela „*ca țara să poată a'și pregăti luptători vrednici pentru apararea Bisericii Naționale de dușmanii interni și externi,*“ descriși prin memoriu. În alte vorbe, față cu „*libera cugetare*“ înfricoșatul acel balaur care'l face se tremure, actualul Sânt Sinod speră să'și formeze o armată sdravănă, compusă numai din doctori în Teologie, cu vremea, bine-înțeles, cu toții, candidați la Arhierie și la Episcopie, carii, mai înainte de a merita această onoare să se iee crunt la polemica canonică și dogmatică cu prelinșii și nevăzuții acei dușmani interni, adecă cu însuși societatea civilă și cu scorpiile de profesori de prin scoalele naționale....

Sum pentru prompta reformă a seminarilor, și independința lor de Chiriarchi, sum pentru o facultate de Teologie, dar nu în sensul ideilor ce domnesc în Sinodul actual; căci, se'mi fie permis de a zice, cu inima curată și fără de nici o fățarnicie, că nu cred în nici una din propunerile formulate prin memoriu, până ce nu voiu videa mai înteu că se pune Sinodul, serios, pe reformă și pe o morală și bine-crescută amendare a canoanelor și a unor cărți așa zise sfiute, în spiritul ideilor moderne care sunt credința și dogma noastră politică și civilă.

Din nenorocire, înse, la aceasta nici să gândește, și nici este în stare să se gândească actualul Sânt Sinod; căci, ne'ncetat îl tot aud vorbind despre un moral la care ține, se vede, așa de mult, încât îl însoțește și de doi adiotanți, de doi nenorociți adiectivi calificativi, unul „*creștinesc*“ și altul „*național*“ și așa cu mare pompă parvine să ne pună sub ochii noștri, cei așa titluiți fugari de la credința străbună, „*moralul seu creștin și național.*“

Dar, dacă l'aș întreba pe Sântul Sinod să'mi spună ce'ntelegi prin vorbele aceste „*moral creștin și național?*“ foarte ar fi încurcat ca să mă lumineze. Știu că fie-care națiune își are moralul seu, și nici o națiune nu poate pretinde că are monopolul moralității. Și cât se atinge de morală și de bunele moravuri pe care din fericire le apără legile laice, națiunea noastră de când a început a deschide ochii și a păși pe calea progresului, nici odată nu s'a lasat dominată să fie, de această ingenioasă invențiune pompos numită „*moral creștin și național.*“ Uită, înse, Sântul Sinod că invențiunea sa este nu numai ante-canonice, dar apoi dă

și o păgână lovire adevărurilor evanghelice și apostolice, care adevăruri sunt, după chiar doctrina Bisericeii, „universale, imutabile și eterne,“ și de loc „naționale.“ În adevăr, din moment ce se recunoaște că numai doctrina lui Christos este doctrina aceea adevărată ca una ce este eșită din chiar gura lui Christos fiul lui Dumnezeu, din acel moment moralul acestei doctrine nu poate mai mult fi „național,“ adecă propriu unei națiuni determinate, ci „universal, imutabil și etern“ ca și D-zeul părinților noștri. Cum, deci, *Sântul Sinod* cutează de a restrînge și a lipsi de caracterul *universalității, imutabilității* și al *eternității*, moralul lui Christos, calificându-l de național, adecă „*moral propriu națiunii române*?.... Silința, de altmintrelea foarte lăudabilă, ce și-a dat-o înaltul și învățatul Prelat de la Roman ca se pună în armonie art. 31 din Constituțiune cu ideile desvălite în memoriul seu, fără de voe, l'a făcut se pice într'o imposibilitate așa de mare, încât, fără se bage de samă, și cu cea mai viderată bună credință, a împins și pe ceilalți colegi ai sei din Sântul Sinod să devină „*nihilisti*“ destrugând caracterul de universalitate a adevărurilor evanghelice, care adevăruri, în Cristianismul primitiv, adecă în ortodocsia strămoșilor noștri, sunt, după cum am zis'o, *universale și eterne*, iar de loc nu sunt *naționale*. Reflexiunea aceasta o cred cu atâta mai temeinică, cu cât nici lui Christos, nici apostolilor, nici ucenicilor apostolilor, nici celor trei mari Dascali ai Bisericeii noastre Grigorie, Vasilie și Ioan, prin gând macar nu le-au putut trece, că peste 19 secole de la nașterea lui Christos, pe malurile Dunărei, strănepoții lui Trajan vor forma un Regat, pentru ca așa,

de pe atuncea se fi avut dënşii prevederea a ne aşterne bazele unui „*moral creştinesc românesc*,“ căci dacă Fondatorul Christianismului şi propagatorii acestei înalte doctrine morale, superioară tuturor doctrine-lor morale pe care le vëzuse lumea până atuncea, s'ar fi gândit la o întëmplare ca aceasta, ar fi picat viderat în contra-zicerea cea mai manifestă cu dënşii însuşi, vreu să zic cu doctrina ce cu toţii o susţineau şi o lăţau la toate neamurile, limbele şi sămintiile, că: *sfârşitul lumii nu'i departe, şi că peste puţin cataclismul acest universal are să se'ntâmple!....* Bine-voească, deci, Sântul Sinod, din moment ce zice *moral creştinesc*, a lepada calificativul „*naţional*“ aninat la substantivul „*moral*“ lăsând ast-feliu pe acest substantiv se aibă în viitoriu la dreapta şi alătura cu dënsul numai pe-un singur adiotant, pe calificativul „*creştin*“ spre a face tradiţionala antiteză cuvëntului „*păgân*.“

Şi chiar când vom avea numai formula „*moral creştin*“, Representaţiunea naţională încă n'ar fi luminată, şi ar fi în drept se'ntrebe pe păstorii noştri sufleteşti din Sântul Sinod: Ce'nţeleg dënşii prin vorbele aceste: „*moral creştin?*“ Căci, astăzi, nu ştiu cum se face, că până şi copii nu se mai lasă a fi amăgiţi cu vorbe frumoase! Şi asupra definiţiunei ce este moralul creştin, în starea de confuziune în care înoată Sântul Sinod, imposibil ca societatea civilă, tocmai acea despre care Prelaţii se plâng c'ar fi abătută de la ortodocsia strămoşască, imposibil, zic, că acea societate să poată pica de acord cu Sântul Sinod. Căci, moralul creştin aşa după cum l'am arëtat că există prin unele scrieri bisericeşti şi prin unele canoane, de acel *moral creştinesc* ar fi timpul, cred, să se

convingă Sântul Sinod că nu ne mai trebuie nouă Românilor. Când Sântul Sinod ar fi fost convins despre acest adevăr, că Biserica în nație și pentru nație trăește *), nici s'ar fi temut de influența Papismului în România, căci Catholicismul Sanctității sale Papei de Roma, în multe și foarte multe, este și mai imposibil și posedă doctrine și mai incompatibile cu ideile care au curs și domină atât în societățile moderne, cât și în societatea noastră.

Când memoriul vorbește despre moralul creștinesc, viderat, că atinge tocmai cea mai importantă și cea mai gravă cestiune socială, de la care depinde întreg viitorul nostru politic și național, vreu să zic atinge instrucțiunea și educațiunea generațiunelor viitoare. Și 'n această privință, Sântul Sinod îmi va da voe de a'i spune, curat pe românește, că noi, membri din societatea civilă care, după părerea Sântului Sinod, sub influența ideilor străine ante-creștine am făcut un pas mare pe calea progresului, adecă am secularizat averile monastirești, am abolit sclăvia, am secularizat căsătoria, am proclamat egalitatea înaintea legii, libertatea individuală, et caetera, et caetera... fără ca nici până astăzi se fi avut fericirea de a videa pe capii Bisericei noastre naționale că s'au gândit de a pune legile lor spirituale în armonie cu legile noastre constituționale și civile, îmi va da voe Sântul Sinod de a priimi sub beneficiu de inventariu moralul seu creștinesc, căci am zis și o mai repet dacă ar fi fost să ne ținem de moralul creștinesc diu cărțile și canoanele care tot ni le sbărnice pe la nas, noi în loc să fi făcut cel mai mic progres, din contra ne-am

*) Expresiunile sunt proprietatea Sântului Sinod.

fi cretinizat,... și numai o națiune cretinizată poate se vă priceapă multe și multe din acel moral creștinesc în care voiți să băgați societatea laică. Și ca se mi esplic întreaga mea eugetare, voiu a-dăogi de a zice că critica mea îmbrătoșază și moralul creștinesc de ritul răsăritan, cât mai cu deosebire și pe acel de ritul apusan!...

Biserica noastră națională—dacă este ca se vorbim despre dușmani—n'are, în lăuntru, dușman mai mare—aceasta o declar din cea mai profundă a mea convingere—decât pe chiar Sântul Sinod actual. Și dară, societatea civilă ar trebui să se gândească a reforma imediat legea constitutivă a Sinodului. Legea Cuza în această privință era și mai înțeleaptă și mai în armonie cu principiul că'n Stat nimic nu este și nu poate fi mai presus de voința națională; și prin urmare că și Biserica își ține existența sa civilă de la lege și prin lege *). Principiul acesta că nimic nu poate fi mai pre sus de voința națională este atât de adeverat, încât chiar Sântul Sinod în punctele indicate prin programul seu, cere ca Biserica se fie declarată de „persoană juridică“ în Statul Român. Cine înse îi va recunoaște personalitatea juridică dacă nu reprezentațiunea națională? I mi place se vîd pe Sinod că face o asemenea propu-

*) Vezi în codicile Boerescu la pag. 138 și 140 decretul organic din 6 Decemvrie, 1864, pentru înființarea unei autorități sinodale centrale pentru afacerile religiei române. În acest sinod intrau și preoții de mir, precum și persoanele laice cu cunoștinți teologice.—Vezi de asemenea și regulamentul tot cu data 6 Decemvrie, 1864, pentru alegerea membrilor sinodului general al Bisericeii române.—Compară apoi legea și regulamentul acesta cu legea sinodală astăzi în ființă. V. această lege la pag. 444.

ner, căci prin chiar aceasta el singur recunoaște că „*mireasa lui Christos*“ ca o abstracțiune și ca o ficțiune n'are în Stat, dreptul pe care'l are persoana reală, adecă ființa în carne și în oase, și ea, ca mireasă spirituală, nu poate avea dreptul de mireasă temporală decât numai când legea, adecă voința națională îi va recunoaște această calitate. Sum incredințat că Sântul Sinod când a rostit cuvântul „*persoană juridică*“ n'au avut o idee preciză asupra valorii expresiunii aceștia *în drept*; căci, de-ar fi avut'o, ar fi văzut că canoanele nu pot încuviința o asemenea cerire. *Persoană civilă* sau *persoană juridică*, sânti Părinți, nu are alte atribute decât acele pe care i le recunoaște legea care o rădica la rangul de personalitate civilă. Priimesc se declar Biserica română de persoană juridică, căci atuncea Reprezențațiunea națională va ști se o modernizeze, și Sântul Sinod va fi datoriu de a se supune cu riscul chiar de a pica sub *caterisirea* sau *afurisirea* Sântilor Părinți....

Sunt cuvinte care sbor din gură în gură, pe care oamenii, și mai cu deosebire teologii, și le însușesc, cu cea mai de laudă bună credință, se servesc cu ele în deplina convingere că le pricep, când de-odată se trezesc că n'au priceput de loc aceea ce-au zis și au repetit din tinereță până la bătrâneță. Constatați, așa dar, creștini ortodoxi, și voi mai cu samă străbuni ai părinților noștri! sculați-vă din morminte ca se auziți monstruoasa cerere: ca dreptul divin să aibă trebuință a fi recunoscut de dreptul uman și de la acesta se dobândească existența sa legală!?!..... Iată, în adevăr, pentru prima dată, o mare, dar și

o resvrătitoare și o revoluționară idee eșită, nu din canonicii crieri, ci din liberalii și secularizatorii crieri ai progresistilor noștri Inalți Prelați!... Dar, înțelege, oare, Sântul Sinod, adâncimea noimei imperioasei sale cereri?... Dacă o înțelege, n'am atunci cea decât ca se'i fac sincerile mele omagii și să vin alătura cu el, fie-chiar și în calitate de anagnost, ca se aduc pietrecica mea la noul edificiu în adevăr național al Bisericii noastre ortodoxe de răsărit. Cestiunea pusă pe-un asemenea teren, adecă pe terenul de persoană juridică, declarată ca atare de suveranitatea națională, întrăm cu totul în ideile societăților moderne; și odată ce vom fi intrați în acest domeniu, Papismul implicitamente este condamnat. Terenul, însă, pe care să pune Sântul Sinod când combate propaganda Catholicismului, este un teren fragil. A zice că canoanele noastre sunt identice cu canoanele Bisericii latine, a zice că noi n'am fi în stare să trimetem episcopi și mitropoliți în țerile creștine, căci *canoanele se opun*, este a lega și subordona societatea civilă, cu alte vorbe a o pune sub papucul Sinodului, este a resturna toate principiile noastre de drept public și constituțional. Canoane și iarăș Canoane! Iată nenorocirea Sinodului actual, care are se'l facă se moară de moarte naprasnică, de și constituțională....

Și eu, combat Papismul, și cu mine î'l vor combate toți românii care țin la legea strămoșilor lor, dar î'l combat din un cu totul alt punct de vedere și pentru niște motive cu totul diferite de-acele ce le vęd desvălite prin memoriul teofiliei sale Episcopului de Roman.

Duelul declarat de Sântul Sinod Papismului,

este învăluit într'o adevărată babilonie de rațiuni, babilonie provenită, sau numai din ignoranță, sau numai din teama canonică, ca să vină se declare franc și leal că interesul social, în duhul veacului în care trăim, domină interesul religios, așa după cum acest interes se'nțelegea odinioară. Cu umbra Patriarhiei ecumenice planând în văzduh pe de-asupra Sântului Sinod, umbră ne'nțeasă în sistemul de deplină suveranitate națională, a combate Papismul numai cu fraseologia de ortodoxia strămoșască, de Biserică națională, exclusiv cârmuită de legile și prohibițiunile canonice, devenim cu toții, clerici și cu mireni la un loc, după cum zicea odată Voltaire „un potop de cuvinte într'un pustiu de idei.“ Sum alătura cu învățatul Prelat de la Roman când în sentimentele sale de patriot român, se exclamă, zicând: „Dacă, deci, voim să rămănem națiune română, demnă și respectată și în viitoriu, trebuie să ne păstrăm Biserica noastră națională ce o am moștenit'o din trecut de la moșii și strămoșii noștri, să o apărăm și să o rădicăm după cum cere demnitatea actuală a națiunii.“ Modul, înse, și rațiunile cu care memoriul combate Papismul, nu mi se par de loc temeinice, ba din contra le cred și periculoase și ante-constituționale. A combate propaganda catolică pe terenul canoanelor invocate de Sântul Sinod, este un teren foarte mișcătoriu și nu se poate clădi absolut nici o prohibițiune serioasă pe dănsul; în timp ce, dacă cestiunea se va pune pe terenul de interes social, singurul adevărat, la moment să taie pofta Scaunului Papal de a se mai încerca să ne iee din staulul răsăritean ca să ne arunce în staulul apusan, staul, ca-

rele, de și ar putea se aibă grăunți și pae aurite și elegant distribuite, totuși, acest staul, pentru noi oițe rău nărvite, este și mai incompatibil cu principiile societăților moderne, principii cari par a fi intrat așa de puternic în inima națiunii noastre, încât chiar și pe Sântul nostru Sinod îl videm că se plânge și suspină așa de amar, încât și visază la o ortodocsie strămoșască, adecă la o imposibilitate și fizică și morală. Ingăduiți, așa dar, luminați Prelați, că în epoca aceasta de secularizare a societăților moderne, noi cetățenii cei cu idei resvrăitoare, cu mințile stălcite, să caterisim, cel puțin în acest suprem pericol, canoanele bisericesti, și cu principiile noastre moderne, care nici prin minte li puteau trece strămoșilor noștri ortodocși, se'nchidem noi, necredincioșii, drumul Papei, și să ne scăpăm moșia și legea strămoșască!....

Cu ideile strimte și înguste culese de prin canoanele așa zisului Drept Divin, canoane în care până'n gât, în certe ocațiuni s'afundă Sântul Sinod, iar în alte ocațiuni plutește miraculos pe de-asupra, chiar ar fi de temut ca Papa se'ncepă cu noi o polemică teologică atât de dubioasă și de incertă, bazată tocmai pe canoanele ce sunt, după cum zice memoriul, comune Bisericei noastre și Bisericei apusene, încât la urma urmei se ne videm asistând și o a doua edițiune a spectacolului ce l'a oferit lumii creștine cel al XII Sinod local ținut în Biserica Sântei Sofii din Constantinopoli, în care, cine o doamne Sfinte! ar pute-o crede— spre încetarea smintelilor și prigonirilor iscate între Neculai și Adrian Papi ai Romei, și între Fotie, al Constantinopolului, se stipulează o ridiculă, dar drept-creștinăscă transacțiune, legiuindu-se, că „pre-

oții, mireni sau Episcopii afurisiți de Papa Ion al Romei, aciea să fie afurisiți și de Fotiu patriarchul Constantinopolului; și vice-versa, câți mireni, preoți sau Episcopi, s'au afurisit de Fotiu, să se socotească afurisiți și de cătră Papa Romei!!

Pentru ca cetitorul se mă 'nțeleagă și mai bine atât în canonica critică ce fac memoriului, cât și în rațiunile ulterioare ce voi desvolta contra Papismului, cred util să pun sub ochii sei, chiar originalul text a tălcuirei canonului Sinodului din Sânta Sofie:

„Pentru ca să se împace multele smintele și prigonirile ce urmasse atuncea, în Răsăritana și Apusana Biserică, între Neculai al Romei și Adrian, și între Fotie al Constantinoplei, între carii, întâea pricină au stătut Eparhia Bulgariei, primul canon al Sinodului din Sofia rënduește, ca: câți clerici sau mireni sau episcopi s'au afurisit, ori s'au caterisit, ori s'au anatematisit de Papa Ioan al Romei, atât câți se află în Europa, câți și în Asia și în Africa, aceștia se fie afurisiți și caterisiți și anatematisiți și de Fotie al Constantinoplei. Așiderea, și câți ca aceștia ori în care parte de loc, s'au afurisit, ori s'au caterisit, ori sau anatematisit de cel al Constantinoplei, să fie afurisiți, caterisiți și anatematisiți și de Papa Romei, fără a se strămuta privilegiile Bisericei Romanilor și a le Papei, nici acum nici în viitori-me, a fi, adecă, anteu el, cu rëndueala cinstei decât ceilalți patru Patriarhi.—Inse, acestea atunci se făcea când Biserica Romanilor, nici în credință gresise, nici cu noi Răsăritenii se prigonea. Iară acum nici o unire sau împărțășire avem noi cu

dênsa pentru ereticeștile dogme sub care ea a căzut“ *).

Admirabilă, creștinească și dreaptă parte frățască în „*afurisire*“, „*caterisire*“ și „*anatematisire*“, și-au făcut Scaunul Roman cu Scaunul Constantinopolitan!... Sermani creștini ai veacului al VIII-le din Europa, Asia și Africa! cu ce chiote drăcești și cu ce chinuri îngrozitoare n'ați mai trăit voi pe acest pământ, doue înfricoșate afurisiri, doue îngrozitoare caterisări și doue înspăimântătoare anatematisiri, avend spânzurate pe gâtul și grumazii voștri, după îndoita poroncă venită, una, de la Scaunul Pontificalui Apusenei credințe, iar alta de la Tronul Răsăritenei ortodosii!...

Combaterea și critica ce-o fac sub acest raport, memoriului, este, o recunosc, severă, dar bine meritată.

O espicare, deci, mai detaliată în privința canoanelor, o cred necesară.

Ce ne zice memoriul?

Memoriul Sântului Sinod ne zice „că canoanele Bisericei noastre sunt comune cu canoanele Bisericei latine“.

Aserțiunea aceasta o găsesse prea absolută; dar să nu discut, ci să o primesc în generalitatea ei, așa după cum o stabilește înalta noastră autoritate ecleziastică.

La ce conclusiune ajungem cu această aserțiune?

Ajungem la conclusiunea că: creștini sunt catolicii,—creștini suntem și noi; că și unii și alții recunoaștem pe Christos de întemeetorul Bi-

*) Din Pidalion, și anume „tălcuirea asupra primului canon a Sinodului din Sânta Sofie“.

sericei legi celei noue; că și unii și alții recunoaștem aceea ce zice Sânta Scriptură, anume, că: „*Christos este capul Bisericei, și că Biserica este trupul, mireasa, soția lui Christos.*“

Dacă Christos este unul, și dacă Christos este capul Bisericei, și Biserica este trupul lui, atuncea, zic din preună cu defunctul mitropolit Șaguna „că prea firește urmează că și Biserica întemeată de Christos este una, adevăr ce să documentează și cu cuvintele proprii ale Domnului nostru Christos carele cu tot prilejul a cuvântat: despre o Biserică, despre o turmă și un staul al oilor, despre o viață, despre o Imperăjcie cerească, despre un Botez și despre o cominecatură.“

Iată principii comune și catolicilor și noue. Stau cu ochii pe compendiul de drept canonic a lui Andreiu Baron de Sagună, ilustrul mitropolit al Ardealului și Transilvaniei, despre a căruia înțelepciune și zel neobosit pentru Biserica Ortodoxă din Transilvania, nici Sântul Sinod nu se îndoeste, și estrag prescripțiunile tradiționale, comune, și catolicilor creștini apuseni, și noue catolicilor, creștini răsăriteni *):

„Insuși Christos a prezis lățirea Bisericei asemănându-o cu împărăția Ceriurilor, cu grăuntele muștarului carele când se samână, este cel mai mic între toate semințele, iar dacă crește, este mai mare între toate verdețile **), asemănându-o mai departe cu aluatul, pe care luându'l muerea l'au pus în trei măsuri de făină, până ce s'au dospit tot; și în fine, cu năvodul aruncat

*) . Espresiunea catolici, creștini apuseni, și catolici, creștini răsăriteni, o întrebuițez înadins, căci o ved consacrată prin Pidalionul nostru: „*Catoliceasa Biserică a lui Christos.*“

**) Nu știu dacă botaniștii din zioa de astăzi împărtășesc și găsesc nimerită această comparare.

în mare, în care s'au adunat tot felul de pește. Mai departe, cetim în trimetirea Apostolului către Romani: „că în tot pământul au eșit vestirea, și la marginile lumii cuvintele lor.“ De aici urmează că cuvintele Mântuitorului s'au adevărit, cu care au încredințat pe Apostoli „Că se va propovedui Evangelia, Impărăția Cerurilor, în toată lumea, întru mărturia tuturor neamurilor.“ De aceea Apostolul Pavel scrie către credincioși, zicând: *Voi sunteți născuți a doua oară, nu din sămânță stricăcioasă ci nestricăcioasă prin cuvântul lui D-zeu celui viu carele pitrece în veci: pentru că tot trupul este ca iarba, și toată mărirea omului ca floarea erbei; uscatu-s'au iarba, și floarea ei a căzut, iar cuvântul Domnului rămâne în veac, și aceasta este vestit întru voi.“*

Iată, deci, că magnificul Pontifex din Roma făcând propagandă pentru Biserica lui Christos, îndeplinește o misiune impusă de Christos chiar, Dumnezeu, și al creștinilor apuseni, și al creștinilor răsăriteni.

Urmez mai departe spre a face cunoscut lectorului și problema Bisericii, după teologii cei mai noi.

„Problema Bisericii este pregătirea indivizilor ei spre moștenirea Impărăției lui D-zeu, și spre lumina-rea lor prin povățuiri în înțelesul învățăturilor lui Christos, și adică: ca creștinii se caute înainte de toate Impărăția lui D-zeu și dreptatea, să fie adevărați închinători de D-zeu, căci nu tot cel ce zice: „Doamne, Doamne, va intra întru Impărăția Cerurilor, ci cel ce face voea Tatălui, carele este în Ceruri“; să priceapă ce este Impărăția lui D-zeu, ca adică aceea nu este mâncare sau băntură, ci dreptate, pace și bucurie întru Duhul Sânt; să iubească pe Domnul Dumnezeu cu tot sufletul și cugetul, iar pe de-aproapele ca pe sine însuși; să creadă și să se boteze, căci carele va crede și se va boteza, acela se va mântui, iar carele nu va crede și nu se va boteza, acela se

va osindi; să știe, că cele de căpitenie virtuți creștinești sunt aceste trei: *credința, dragostea și nădejdea*, însă cea dintâia și cea mai mare este dragostea, căci se zice că dragostea este împlinirea legii, și căci Dumnezeu este dragostea; și care rămâne în dragoste, acela rămâne în D-zeu, și Dumnezeu în el.... Scurt, problema Bisericii este a deștepta în creștini năzueala pentru perfecționarea sufletească și intelectuală, pentru îmbogățirea minții cu cunoștinți reale, și pentru cultivarea inimii și a simțimintelor lor *); a face pe ei străini, pe cât se poate, de ori și ce slăbăciuni și patimi, a diștepta în ei părere de reu pentru pacate comise, și năzuințe a aduce roduri vrednice de pocăință; și în fine, a face din om pe omul simțitoriu și cugetătoriu, că este plăsmuit după chipul și asemanarea lui D-zeu, carele voește, ca toți oamenii să fie fericiți și să vină la cunoașterea adevărului, căci astfel viețuind omul, va corespunde destinului său, și se face mădulariu vrednic al Bisericii, care este trupul lui Christos.

Adevărurile aceste pe care le reproduc după Saguna, dacă vom scoate afară interpretarea modernă eșită din luminații sei crieri, nu numai că nu se contestă, dar apoi, ele, formal sunt recunoscute și de Biserica noastră.

Prin urmare, când Papa de la Roma face propagandă și voește să lățească Biserica lui Christos, el își îndeplinește o datorie sacră, ce-i este impusă; precum și noi, când vom face propagandă ca să lățim tot Biserica lui Christos, iarăș ne vom îndeplini o datorie sântă.

Iată legea Bisericească. A ne ținea pe de-o parte de dânsa, iar pe de alta, a ruga pe guvern să nu admită propaganda catolicească, este a viola

*) În unele atribute, găsesc pe ilustrul arhipăstoriu c'a modernizat rolul Bisericii. Fac această observare ca se asigur pe Sântul Sinod că tot a rămas în mine o rugină din ortodocșia strămoșască...

chiar ordinul dat de Domnul Nostru Isus Christos pentru lățirea Bisericii sale. Nu puteți, deci, înalți Prelați, în ordinea aceasta de idei, se combateți lățirea Bisericii lui D-zeu, căci această Biserică n'are și nu poate avea hotare naționale; „că în tot pământul au eșit vestirea Apostolilor și la marginele lumii cuvintele lor.... că se va propovădui Evangelia, Imperația Cerurilor, în toată lumea, întru mărturia tuturor neamurilor“. Misiunea aceasta, ca se zice așa, este de esența Bisericii creștine, numească-se ea, apusană, numească-se ea, răsăriteană. În ordinea aceasta de idei principiul de naționalitate, de suveranitate națională, nici poate fi conceput. Biserica și religiunea noastră „adusă cu noi în Dacia de la vechea Romă creștină *) aceasta ne învață și această învețătură n'a fost și nici a putut fi alterată prin sinoadele ecumenice și prin canoanele Sântilor Părinți.

Cât timp, deci, Sântul Sinod, nu va veni să desmintă adevărurile de mai sus, ci să va mărgini numai să ne înșire fraze teatrale „că se calcă Sfințele canoane prin numirea unui mitropolit catolic cu titlu „de-al Bucureștilor....“ că prin această numire s'ar arata disprețul cel mai mare pentru Biserica Națională română.... Că nu este de crezut că națiunea română va tolera o asemenea decădere a Bisericii sale naționale.....“ noi, cei ce suntem, unii numiți „feciiori de bani gata“ alții „cu mintea stălciată“ alții „cu idei resvrătitoare,“ alții „cu cunoștinți superficiale“ deprinși cu declamațiunile dramatice, siliți vom fi să stăm cu brațele încrucișate, și întorcându-ne cu mintea la recomandatele prin-

*) Espresiunile sunt proprietatea rivalului meu în știința teologică, înaltul Prelat de la Roman.

cipii de ortodocsie ale strămoșilor noștri, carii, în toate zilele, mergeau la Biserică și cântau la strană, plecând genunchii noștri, și rugându-ne cu evanghelistul Luca „pentru cei ce ne fac nouă necaz,“ ne vom închide ca într'o scoică în strămoșasca ortodocsie, și vom admira cuvintele raportate de evanghelistul Mateiu, și anume acele, prin care Domnul Isus Christos din muntele Galileei, poroncind ucenicilor sei, le-a zis: „Drept aceea, mergând, învățați toate neamurile, botezându'i pre ei în numele Tatălui și al Fiului și al Sântului Duh, învățându'i pe dênșii să păzească toate câte am poroncit vouë; căci, iată, că eu cu voi sunt în toate zilele până în sfârșitul veacului, amin!“

Logica Bisericească, iată unde ne duce. Suntem în neputință, după legile Bisericești, să oprim pe Papa să numească un mitropolit, un episcop, dându-i, bine înțeles, o boerie pur bisericească; căci, Christianismul, ortodocsia strămoșilor noștri adusă în Dacia de la vechia Romă creștină, nu recunoaște „*Biserica națională*,“ ci o *Biserică creștină*, fără de hotare de neamuri. În zadar veți striga:

„Se grupăm pe lângă noi pe toți oamenii de bine care și iubesc țara și Biserica națională și sunt dușmanii corupțiunii; să grupăm mai ales toată inteligența clerului nostru; să o punem la lucru prin predicarea cuvântului lui D-zeu prin Biserică, prin conferințe publice, pentru cler și popor, spre a face cunoscute pericolele, ce amenință societatea noastră, prin uitarea și părăsirea învățătorei și moralei cei sănătoase a chreștinismului; prin presă, spre a deștepta opiniunea publică în favoarea bisericei noastre naționale, care este din multe părți amenințată, și spre a deștepta în păstorii noștri cei sufletești conștiința datoriei lor de dascăli și pedagogi ai moralității, cu fapta și cu cuvântul,

păstori cari după cuvântul Domnului Christos, păzesc și îngrijesc de turma lor, iară nu năimiți, carii n'au grijă de oile lor, nici când ved că vine lupul și răsipește turma și ucide oile. Cu cât vom da mai multe semne de viață duhovnicească, și cu cât mai mult ne vom face datorii noastre de conducători spirituali pe calea virtuților creștinești, cu atâta mai mult se va aprinde dragostea și stima creștinească asupra clerului și a bisericii naționale; ea va deveni o adevărată glorie pentru nație, și dușmanii ei nu o vor putea cuceri, căci va fi o cetate tare și ne'nvinsă.“

În zadar, repet, veți striga și veți înșira la vorbe ce sunt nu numai late și vagi ca cele ce le-am reprodus, dar care mai pot și da naștere la animate discuțiuni; în zadar veți face apel la guvernul ortodox al țerei, de ori ce culoare politică ar fi el... Guvernul acesta va fi în drept se vă respingă, zicându-ve: „jaloba voastră cuprinde un potop de cuvinte într'un pustiu de idei; nu pot nimica se vă fac contra propagandei catolice, căci Domnul nostru Isus Christos, Dumnezeu, și al Catholicilor și al nostru, mă oprește!... Și prin urmare, după cum v'ați prezentat la guvern în numele Domnului, capul Bisericii, tot în numele acelueaș Domn, cap al Bisericii, veți fi congediați; și chiar guvernul vă poate zice: fiind că v'ați titluit dascăli și pedagogi ai moralității poporului, ve interzic pe viitorime a ve mai da această calificare, căci me-ați făcut o cerire contra moralei creștine, așa după cum videm această morală stabilită prin scrierile christianismului primitiv.

Puteți să faceți pe toată zioa câte o enciclică ca cea de la 15 Iunie trecut, și se strigați că religiunea să discreditează!... și cu toate aceste, din cercul acesta în care ve țin închisi, nu veți putea eși triumfători!...

Iar dacă veți părăsi terenul canoanelor, teren pe care luptând, cum vedeți, sunteți bătuți, și ne veți ținea numai limbagiul de la pag. 85 din memoriu, unde nu pomeniți, un singur cuvânt macar, despre ortodocsia strămoșască, dar se zice, și bine se zice ceea ce să zice, anume următoarele: „*Voim noi oare și trebuie oare să existăm ca națiune, națiune română, liberă și independentă în noul regat român, prin noi înșine, prin puterile noastre fizice și morale, cu tradițiunile și obiceiurile noastre cele bune, clironomisite de la moși și strămoși, cultivându-le și inobilându-le*“ O! atuncea, față cu un aceminea limbagiu și c'un asemenea angajament de a cultiva și inobila până și **tradițiunile și obiceiurile noastre cele bune**, fiind în joc un suprem interes național și social, noi, numiții resvrătitori, noi, porecliții fugari de la legea străbună, noi, cei cu mintea stălciată și cu cunoștințele superficiale, lăsându-ne iarăși a ne inspira tot de la societățile străine, adecă de la acele de unde ne acuzați c'am cules ideile ante-creștine, cu ajutorul rațiunelor de stat, rațiuni care nu sunt creștinești de răsărit, nici creștinești de apus, nici jidovești, nici turcești, nici englezești, nici prusienești, nici franțuzești, nici italienești, nici rosienești, nici serbești, nici bulgărești, ci principii esențiale existenței și conservării a ori cărui stat, cu ajutorul unor așa de puternice rațiuni, vom ști, trebuința cerând, să poftim binișor, fără se'i pomenim de-un canon macar, pe mitropolitul catolic, peste care ați dat navală cu ante-creștineasca pornire, și chiar cu lipsă de candidă politeță, se facă frumușel o stânga în prejur, și să treacă, fără multă vorbă, granița în patria

geminilor noștri re-strămoși, Romulus și Remus.

— O! ce negrăită bucurie!... De nu mă'nșel, vă ved, acum, fața, venerați și măreți Păstori, mai veselă, și surizându'mi, sunteți în mare nerăbdare ca se mă ascultați până'n sfârșit... Puțină, înse, paciență; am o mică formalitate eclesiastică de'n-deplinit: ca se'ncep apărarea, trebuie iarăși mai în-tău să vă cer canonica binecuvântare ca se'mi le-păd „antereul de Anagnost“ cu care, credincios păzitoriu al ortodocsiei strămoșești, am fost silit se mă'mbrac când pentru prima oară m'am presentat înaintea Teofiliilor Voastre, în Sântul Sinod, spre canonica combatere a memoriului; — și așa, se'mi re-ieu iarăși pantalonul de mirean, în care mă simt și mai comod, și — tainic vorbind — înbracat fiind în costum european, pot să urmăresc până în antica și clasica Romă pe Sanctitatea Sa Prelatul Catolic, carele, întocmai ca și un diavol de-a dominicanului Sprenger, a tulburat și smintit canonicеștele voastre cugetări în așa grad, în cât în păstoreasca voastră sollicitudine, ați fost crezut nu numai că lupul a intrat în staul, dar apoi a și in-ceput ca un turbat balaur se spârceue din pribe-gitele și slăbitele în credință oițe și mielusei ai turmei Mântuitorului omenirei!!....

Și acum, când mă vedeți îmbracat europeenește, vă cer voe să vorbească în numele Suveranității Naționale, și numai în numele acestei Suveranități, de care, cu regret trebuie se v'o spun, nu voiți să țineți în destul samă, căci pe de-o parte vă tânguiți că din cauza secularizării averilor, Biserica a perdut independența ei morală și materială, iar pe de alta că trăiți în „nație și pentru nație,“ în-vinuind în acelaș timp pe nedrept și pe tineritul

român că persecută Biserica noastră națională!!.... Deci, astăzi, când nu mai există alianța între Dreptul divin și dreptul uman și nu putem mai mult să ne punem pe terenul religios și al Canoanelor, teren pe care, după duhul veacului, erau nevoiți a se pune strămoșii noștri având pe mitropoliți și pe episcopi în cap; deci, astăzi, o repet, când Suveranitatea Națională a devenit foarte egoistă și capricioasă, și nu voeste mai mult să și împartă, nici să și abdice prerogativele, dacă sunteți profund convinși de cele ce ziceți prin memoriu că *trăiți în nație și pentru nație*, lăsați-mă atunci să vorbesc în numele acestei nații, și încetați de-a mai trimite această nație să iee exemple, în ce privește înflorirea Bisericii ortodoxe de răsărit, din Rusia, Grecia, Serbia și Bulgaria, căci pozitiv prin acele țeri, separarea între dreptul divin și dreptul uman nu este încă operată, sau dacă este operată, această separare este departe de a fi aceea ce noi românii înțelegem, după principiile noastre de drept public și constituțional.

Aceste odată zise, iată în mari liniamente, ideile și principiile de care cu toții ar trebui să fim pătrunși, când ne rădicăm vocea spre a combate Papismul. Mă voiu sili de a espune aceste idei și principii în o formă care să fie lesne de înțeles și de cătră acei cari cred că ar comite un păcat de moarte dacă pe lângă canoane și alte sfinte cărți bisericești, vor mai ceti și alte lucrări, cugetări ominești.

Suveranitatea națională, înalți Prelați, în regimul nostru constituțional, este nu numai supremul, dar și exclusivul judecătoriu în tot ce privește interesul public, interesul social. Ea, și numai ea,

are dreptul de a defini și classifica interesele sociale. Și pentru ca, de la'nceput, să vă liniștesc sufletul întristat și impacientat, nu voi lipsi de a declara că ved în religione și în instrucțiune, primele și cele mai mari interese ale ori-cărui popor; cu alte vorbe, că religiunea și instrucțiunea sunt niște interese care concern omenirea întreagă, și nu numai pe o națiune determinată.

Din această premisă, trag viderat consecința că legislatorii tuturor țărilor, dacă își înțeleg înalta lor misiune, sunt datori să se preocupe, în primul loc, cu regularea acestor două mai grave dintre gravele interese sociale. Cum, înse, vor putea îi să se preocupe, cum vor putea dênșii se știe dicta o dispozițiune, lua o măsură cât de ne'nsemnată, dacă în regularea acestor grave interese nu vor avea în de-aproape vedere și nu vor fi dotați cu darul, în adevăr, dumnezeesc, de a aprecia la justa sa valoare starea morală, intelectuală și fizică a popoarelor lor respective, asupra cărora sunt chemați ca se legifere? Făcând această observare implicitamente semnalez și diferența ce există în regularea acestor interese la diferitele popoare. Într'un cuvânt, toate națiunile negăsindu-se în aceiaș pozițiune morală, intelectuală și materială, regularea acestor două necesități sociale, la rândul ei, nici ea nu poate fi identică, ci necesariamente și ea va varià de la un popor la altul.

Adevărul acesta îl cred și demonstrat prin simpla lui numai enunțare.

Odată ce conservăm în mintea noastră micul acest capital de adevăruri, putem fără de nici o teamă că vom rămănea în drum, să întreprindem un scurt voiaj la diferitele națiuni ce, cu cuvânt

sau fără de cuvânt, se consider ca cele mai culte și mai luminate State din lume. Ancheta ce vom face-o în aceste state, departe de a operă vre-o scădere în capitalul de idei cu care am plecat, din contra, are să ni'l sporească în așa grad, încât Papismul are să se vadă redus la o extremă sărăcie în raport cu avuția de idei și de adevăruri culese din ancheta această internațională.

Plecând peste hotar, în țările pe unde ne oprim, ce ved ochii și ce constată mintea noastră?

Ochii ved și mintea constată: că religiunea, spre exemplu, într'o țară, este atât de intim legată de Stat, încât până și stabilimentele ce ea le crează, sunt, din chiar momentul fundațiunei lor considerate ca niște stabilimente publice, pe când în altă țară, religiunea fiind separată de Stat, Biserica nu este decât o asociațiune-de fideli ce și trage toată forța din forța credințelor individuale.

Iată o deosebire. Să ne mulțumim de a o constata, și să trecem mai departe.

În noul acest voiaj, iarăși ochii ved și mintea constată că pe când, într'o țară, caritatea, milostenia, stă în sarcina religiunei și a Bisericei, scop pentru care teritoriul acestei țeri este înzestrat numai cu stabilimente pioase, stând la poarta fiecărei mănăstiri regimentul de calici cu mânilor întinse ca să și primească tainul de pâne cu care să și hrănească netrebnicul lor trup—în altă țară, din contra, caritatea publică o întâlnim esercitându-se de Stat chiar, în marginile cele mai restrinse.... Cu sufletul meu de ortodox, crescut numai cu viețele Sântilor, cu inima pătrunsă de durere, mă opresc puțin în loc spre a întreba pe legistorele acestei țeri: pentru ce este el așa de

econom în milostenii? Responsul seu de și lăconic, îmi isbește, totuși, imaginațiunea: pentru că — îmi răspunde acest legislator — prin milostenia practică la vecinul meu, suveran și exclusiv apreciatoriu la dănsul acasă, după cum și eu sum la mine, în loc să fi văzut stimulată activitatea individuală, din contra, am observat o încurajare spre trândăvie, isvor a nenumărate rele.“ — Auzind acest răspuns, în ortodoxia mea primitivă me-am zis mie însumi: puțină noțiune de economie socială au mai avut strămoșii noștri, și încă și mai puțin scrierile Sântilor-Părinți....

Am trecut înainte, în alt Stat. Pe când constat că aici învățământul și educațiunea publică sunt prima datorie și toată îngrijirea Suveranității Naționale, și legistorele, organul acestei suveranități, refuză dreptul de a se face învățători acei care n'au dat dovezi de capacitate și moralitate — în țara vecină, din contra, învățământul este lăsat pe mâna celui întăiu om de pe uliță, fie el chiar și un scapat din Ocnă, cum și pe mâinile unor corporațiuni religioase, care corporațiuni în loc să crească și se educe pe copil spre a pricepe el, când va ajunge la etatea legiuită și va deveni cetățan, ce este libertatea politică și civilă, colectivitățile aceste religioase fac din bietul copil un sclav, un instrument orb în mâinile Bisericei.... Față și cu această constatare care se leagă așa de strâns cu cestiunea Papismului, iute măntorc în țara strămoșilor mei ortodoxi răsăriteni, și prima întrebare ce-o pun concetățenilor mei, este următoarea:

În starea aceasta de lucruri atât de variată, persoanele aceste juridice, corporațiunile aceste fie ele de natură civilă, fie ele de natură reli-

gioasă, pe care le-am văzut create și tolerate de legislatorii țerilor pe unde am umblat, inspirați negreșit fiind acești legislatori, de la sentimentele și prejudicițile națiunii lor respective—aceste corporațiuni, aceste persoane juridice ar putea ele să fie admise și recunoscute, cu caracterul și individualitatea lor, în mijlocul și 'n sinul micului nostru Regat, unde noi, popor român, în deplina noastră libertate și suveranitate, am constatat că există idei și simțiminte cu totul contrarii?... Mănăstirile, spre exemplu, acele stabilite într'o țară catolică, unde călugării slăviți sunt întocmai ca niște adeverați îngeri, ar putea ele să fie admise, cu titlu de persoane juridice, și să infecte țara noastră, țară în care mănăstirile și călugării sunt priviți—resping cuvintele de lepră morală,—dar voi zice că după chiar memoriul Sântului Sinod se recunoaște că necesariu ar fi a li se da un alt rol și o altă destinațiune?...

În deplina și exclusiva mea suveranitate și ne'ncetat cu mintea pironită la interesul meu social, ajung la concludsiunea: Că libere sunt țările catolice să 'și păstreze mănăstirile cu riscul de a'și perpetua ignoranța, fanatismul, mizeria; căci, în voea și suveranitatea lor stă ca se o facă,... dar liber și suveran sum și eu, tânăr regat, care de loc nu împărtășesc această credință oarbă, se statornicesc la fruntariile națiunii mele, un cordon sanitarium spre a me apăra contra unei contagiuni, după jurisconsultul și filosoful Laurent, mai rea decât ciuma chiar!...

Iată considerațiuni de drept, de morală, de politică, după care existența persoanelor juridice pe care legistatoarele unei țeri le găsește nu nu-

mai utile, dar și necesariu ca să le creeze sau să le tolereze, iată considerațiuni din care neapărat trag consecința că existența acestor persoane juridice marginită câtă să fie numai în hotarile acestei țeri *).

— Dar în ancheta ce mărturisești c'ai făcut peste hotar, prin diverse State — mă intrerumpe un membru din Suveranitatea națională, — constat că n'ai fost și la Roma, căci nu ne spui nimica despre Biserica catolică, și tocmai despre această Biserică, Suveranitatea națională are interesul mare să știe dacă ea se crede și pretinde a fi o persoană juridică?

*) V. Ante-proiectul de revizuire a Codicelui civil belgian, elaborat de Laurent, tom. II, partea II-a „Despre corporațiuni”. — Vezi de asemenea, „Despre persoanele civile” în Laurent, Droit civil internațional, tom. IV. — Ilustrul acest profesor și autor, refuză de a întrebuința expresiunea „*persoană civilă, morală sau juridică*,” expresiuni generalmente întrebuințate de către autori și jurisprudența internațională. Laurent se servește de expresiunea „*Corporațiune*”. Expresiunea de *persoană juridică, morală*, de și nu există în codicele Napoleon, totuși o videm formal consacrată prin codicele nostru civil (art. 96, 817). În legislațiunea noastră veche, această expresiune încă există (art. 40 cod. civ. Call.); notez că și expresiunile *corporațiune, obștine*, erau și ele întrebuințate.

Dacă aș trata ex professo cestiunea aceasta a persoanelor juridice, n'aș lipsi de a semnală enormele diferenți ce există între persoana reală și persoana juridică. *Exempli gratia* voi spune așa numai în treacăt, și fără de nici o desvoltare, diferențele aceste picând sub bunul simț comun, că persoana juridică n'are sex, nu să căsătorește, nu poate fi lovită de alienațiune mentală, nu face voiaj, etc. etc. într'un cuvânt, în afară de drepturile ce legea i le conferă, și în afară de sarcinile ce cad în sama sa, persoana juridică n'are nici o existență, este neantele.

—Iertare! De și, înainte de plecare, știeam din memoriul Sântului Sinod și din operele ilustrului Arhiepiscop Șaguna, precum și din Pidalion, că Catolicii sunt și îi creștini ca și noi, și că canoanele Bisericii lor sunt identice cu canoanele Bisericii apusene, totuși, în vizita mea făcută sancțiunii sale Papei în chiar orașul clasic a Catolicismului, me-am sporit, într'un mod și mai simțitoriu, primitivul meu capital, și iată ce am constatat.

—Te-ascult cu toată luarea aminte!

—Am constatat că Biserica Catolică pretinde „că este o societate perfectă, adevărat un Stat în toată puterea cuvântului.“ Ca se fiu cât se poate de scurt în citațiunile ce le voi face, mă mulțumesc de a'ți cita numai alocuțiunea magnificului Pontifice Piu IX din 17 Decembre, 1860, carele imperios *) declară că „Biserica fiind constituită de divinul ei fondator în o adevărată, reală și perfectă societate, nu poate fi mărginită prin fruntariile a vre-unui Stat, nici poate fi supusă vre-unei puteri civile; că prin urmare, Biserica își esercită puterea și drepturile sale în mod liber și neatârnat în toate părțile pământului.“

—Curioasă teoriă!—se exclamă interumpătorul meu din Suveranitatea Națională.—Doctrina consacrată prin această alocuțiune cum va putea ea sta în armonie cu dreptul nostru public intern, cu Suveranitatea noastră națională?... Răspunde, căci me-ai promis la plecare că ai să te întorci c'un capital de idei sdrobitoriu contra propagandei Catolicismului.

*) Și Sântul Sinod, nu trebuie scapat din vedere, cere „imperios“ a se declara Biserica română prin o lege specială că este persoană juridică.

—Răspund; căci, pe cât am putut înțelege, dacă nu mă 'nșel, dorești se atinge, în numele Suveranității naționale, grava cestiune internațională, și anume aceea de a ști: dacă o persoană juridică,—(numită de unii și persoană civilă, și persoană morală),—creată de legistorele unei națiuni, are, și poate avea vr'o esistență legală în afară de hotarile națiunii care a creat'o?

—Da! tocmai aceasta doresc se știu.

—Răspunsul meu este următorul:

Necontestat de vre-un Stat, este principiul că, în afară de fruntariile teritoriului seu național, legistorele nu poate absolut esercita nici o autoritate. Prin urmare, principiul fiind acesta, naște întrebarea: cum poate persoana juridică care nu'și ține esistența decât din grația și din voința numai a unui singur legistore anume determinat, să aibă și să poată avea o esistență acolo unde această voință legistativă, absolut, este fără de nici o putere și fără de nici un efect? Ca se esiste o ficțiune universală, ar trebui ca Statele să recunoască și ele un legistore universal; iar, în lipsă de un atare legistore care să'și esercite nemărginita sa putere asupra tuturor națiunilor, ar trebui ca ficțiunea pe care un legistore anume determinat o creează, să fie adoptată și de ceilalți legistore. O ficțiune creată de lege într'o țară oare-care, este inesistentă în altă țară, cât timp această ficțiune n'a fost recunoscută și de această din urmă țară. O ficțiune universală decretată prin voința numai a unui singur legistore, este o imposibilitate juridică; și nici că lucrul poate fi de alt-feliu pentru cine i'și dă ostineală de a esamina motivele pentru care legistorele unei țeri creează

pe o anume persoană civilă. „Corpurile morale, —zice cu drept cuvânt Laurent ilustrul și profundul meu călăuz în această materie—nu sunt persoane; dacă voim să le dăm acest nume, trebuiește ca îndată să adăogim a zice că aceste corpuri sunt ființe fictive. Dară, ficțiunea este o creațiune a legistatorelui; lui incumbă, deci, datoria de a determina drepturile de care se bucur corpurile morale pe care le crează“ *).

Pot, deci, canoniștii apuseni precum și canoniștii răsăriteni, se 'ntoarcă de dimineață până 'n sarâ, și de cum înserează până 'n dimineața zilei de-a doua, filele canoanelor, și să ne zică că Biserica este un ceva mai mult decât o persoană civilă, că ea formează o societate perfectă, adecă un Stat deplin suveran, căci originea puterii sale o ține nu de la legea umană ci de la legea divină care a intemeet'o, noi pe puterea principiilor de mai sus de Suveranitate națională, scurt și cuprinzătoriu li vom respunde: *ilusiune, ficțiune!*... În sistemul de separare a Statului de Biserică, Biserica n'are nici o existență civilă: legalmente vorbind, Biserica nu există; pentru ca se existe, necesariu este ca legea umană se'i dea viața.

Prin urmare, când legistatatele stabilește alăturea cu persoanele reale, ficțiuni, adecă dă naștere la certe persoane juridice, la certe corporațiuni sau stabilimente, căroră li acordă niște anume și limitate drepturi civile, legistatatele o face aceasta numai pentru causă de utilitate socială, și pentru rațiunea numai că el găsește lu-

*) Laurent. V. ante-proiectul de revizuire a codicelui civil belgian, precum și savantele sale studii asupra dreptului civil internațional.

cru folositoriu ca se însarcineze pe aceste persoane juridice cu un anume serviciu public. Și dacă ficțiunile aceste, pentru îndeplinirea acestui serviciu public recunoscut de Stat, au necesitate nu numai de o certă capacitate, dar și de bunuri, de mezii pecuniare într'un cuvânt, ne aparat vor dobândi și dreptul de a posedea și deveni proprietari, fie prin acte cu titlu oneros, fie prin acte cu titlu gratuit, drept ce trage după sine ca o consecință naturală dreptul de a administra și contracta.

Din cele ce preced, rezultă viderat că ideea fundamentală care președe la formarea unei persoane juridice, este interesul social.

Dar aceste interese sunt ele identice în toate statele? De sigur că nu! O țară eminentă agricolă, cum spre exemplu, suntem noi românii, va considera agricultura ca marele ei interes social, în timp ce altă țară care n'are pământ de arat și de samanat, dar are o industrie miraculos dezvoltată, va vîdea în industrie marele ei interes social, și va sta indiferentă la instituțiunile, stabilimentele, persoanele juridice agricole, create într'o țară eminentă agricolă.

Am zis și o mai repet că fie-care Stat apreciază drepturile și interesele sale după cum mintea i'l duce, avînd în vedere situațiunea sa politică, morală, economică. Ca consecință naturală urmează de aice, că imperiul acestor legi rămîne mărginit la teritoriul peste care se întinde puterea sa suverană. Legile, deci, care stabilesc persoane juridice, corporațiuni, nu pot se aibă vre-un efect în afară de teritoriul lor național, pentru rațiunea ușor de'nțeles că Statul care le creează n'are în

acelaş timp şi misiunea şi calitatea de a aprecia trebuinţele sociale ale celor-l-alte state; că, într'un cuvânt, incompetinţa sa în această privinţă este radicală.

— Te-am înţeles! Revin'o acum, la Biserica Catolică.

— Aceasta eram chiar se şi fac.

În România, scumpul meu interumpătoriu, ar fi chiar imposibil ca se recunoaştem Bisericii Catolice caracterul de persoană juridică, din moment ce chiar Biserica noastră, formal consacrată prin Constituţiunea ţerei, n'are şi n'a dobândit încă acest caracter. Persoana juridică (sau civilă) când legea o creează, îi spune în acelaş timp ce are să facă, adică îi determină şi misiunea; în afară de limitele acestei misiuni, stabilită cum zic, de lege, într'un interes social, persoana juridică n'are nici o existenţă. Ar fi un ce ne mai pomenit ca o persoană juridică creată de o lege străină, să poată avea în România o misiune şi o capacitate pe care legistorele nostru formal le-au refuzat persoanei juridice corespunzătoare, pe care în suveranitatea sa a creat'o *). Aceasta ar fi ca şi cum am zice că străinul are mai multe şi mai întinse drepturi, în ţară, de cum le are pământeanul.

O persoană juridică străină nerecunoscută de Suveranitatea noastră Naţională, n'are şi nu poate, deci, avea decât o existenţă de fapt. Mitropolitul, Episcopul Catolic dinpreună cu templul catolic şi cu toţi slujbaşii bisericeşti, dacă sunt consideraţi ca persoană juridică de legile italiene, la noi nu pot avea nici o existenţă legală ca persoană juri-

*) Laurent ante-proiect de revizuirea Cod. civ. t. 2, pag. 421, No. 16.

dică, pentru cuvântul acest simplu că puterea legii italiene espiră la fruntariile Italiei, și nu legea italiană va fi aceea care se ne spue, noue Românilor, de ce avem nevoe, fie în ordinea ideilor morale, fie în ordinea ideilor materiale.

Merg și mai departe, și zic, dinpreună cu Laurent, că persoanele juridice, corporațiunile străine, nici pot avea în România o misiune diferită de aceea pe care legile noastre o recunosc stabilimentelor analoage pe care noi le creăm în deplina noastră suveranitate, nici să se bucure de drepturi mai întinse. Așa, spre exemplu la noi, călugării și călugărițele nu exist ca corporațiuni, adevă ca persoană juridică. Și'n adevăr, cine, me-ar putea spune, din punctul de vedere juridic, rolul, și misiunea legală ce o are, fie Soborul călugărilor din monastirea Neamț, fie Soborul călugăriților din monăstirea Varaticul?.... Dacă starețul de la monăstirea Neamțul sau stareța de la monastirea Paserea de lângă București, ar trimete o delegațiune la guvern, cerând în numele Soborului, adevă a colectivității sale, ca asociațiune de persoane, să deschiză o scoală primară sau un gimnasiu în numele persoanei juridice monastirea Neamțul, sau în numele persoanei juridice monastirea Paserea, ce oare le-ar respunde, nu zic ministrul de Culte, dar întreg Consiliul de miniștri?.... Sum convins că, după o profundă consultare cu profesorii de Drept canonic de prin seminarii, vënd pe acești teologi că vin cu niște teorii ce nu mai stau în armonie cu principiile noastre de Stat secularizat, le-ar respunde: „să se'ntoarcă frumușel în monăstire să'și caute mai bine de mântuirea

sufletului, și se lese cele lumești pe sama lumelor“ *).

N'are, deci, Sântul Sinod a se teme de colegiul iesuitic, la care face aluziune prin memoriul seu.

Regret că, în această canonică critică, lungită deja mai mult poate decum aș fi voit, îmi este imposibil să întru în desvoltarea tuturor principiilor relative la așa numitele persoane juridice **). Ating, deci, numai cestiunea și rog pe Înalții Prelați din Sinod, din moment ce se fac publiciști, și încă publiciști cu autoritate nu numai canonică dar și științifică, cerând ca Biserica ortodoxă de Răsărit să devină persoană juridică, se cetească și cărțile noastre lumești, după cum și noi le facem onoarea de a le ceti cărțile lor bisericesti, ori cât de triviale și ne'nțelese ar fi unele din ele.

Dacă dreptul de asociațiune există și este consacrat prin Constituțiune (art. 27), tot acest articol adoge a zice: că Românii trebuiesc a se conforma legilor care regulează esercițiul acestui drept. Știu că nu există o lege specială asupra persoanelor juridice ***). Din lacuna aceasta a legislațiunei

*) In canoanele din Pidalion formal stă stipulat că monahii nimic a lor propriu sunt datori a avea, ca unii ce sunt „morți lumii“ și toată avuția lor să o afierosească monastirei unde s'au tuns, asemenea și femeile monahii.

**). Și cu toate aceste nu mă pot opri de a nu semnala și a supune meditațiunei jurisperitelor noștri ipoteza când un cetățan român, de religiune catolică, ar face o donațiune sau un legat Bisericei catolice. Art. 811 din Cod. civil este conceput în termeni generali și face parte din capitolul care vorbește despre capacitatea de a dispune sau de a primi prin donațiuni între vii și prin testamente.

***). De nu m'nsel, există un proiect de lege depus pe biuroul Camerei noastre legislative.

noastre positive, nu se poate trage altă consecință decât că asociațiunile străine care sunt rădicate, prin legea lor națională, la rangul de persoană juridică, n'au, și nu pot avea, la noi, decât o existență de fapt.

—Pot ele, înse, se fie autorizate de guvernul țerei?—măntreabă ne-astemparatul meu intrerumpătoriu din Representațiunea Națională.

—Intrebarea își are însemnătatea sa, și deci, îți răspund: Atârnă..... Pot, și nu pot să fie autorizate. Autorisarea Guvernului nu le dă nici o viață întru cât Suveranitatea Națională n'a conferit acest drept guvernului. Legea, ca expresiune a Suveranității Naționale, în regimul nostru constituțional, poate numai să dea și să recunoască unei instituțiuni, unui stabiliment străin, caracterul pe persoană juridică. Guvernul nu poate crea ficțiuni naționale, cu atâta mai puțin ar putea el crea ficțiuni străine.

Prin urmare, în starea actuală de lucruri, așa chematul Mitropolit Catolic, nu este, în ochii țerei noastre, decât un simplu muritoriu; și Biserica Catolică pe care o represintă, n'are absolut nici o existență legală în țară, adecă nu poate fi privită ca persoană juridică.

Convențiunea „consulară și de stabilire“ ce o avem închietă cu Italia, nici prevede, nici s'a gândit legistorele nostru la o asemenea ipoteză când a închiet acea convențiune, și a stipulat art. I care are în vedere numai pe persoanele reale și nu pe persoanele fictive *). Sistemul autorului

*) Art. 1. „Va fi între România și Italia amicie perpetuă și libertate reciprocă de stabilire.

„Românii fără nici o distincțiune, vor fi primiți și

german Bar, din tratatul seu asupra Dreptului internațional privat, după care persoanele juridice, recunoscute ca atare într'un Stat, au o existență legală și în cele-lalte State, lăsând că nici prin minte n'a trecut legislatorului român când a votat acea convențiune, dar ca raportor ce-am fost în Cameră asupra acestei convențiuni, afirm că i-

tractați în Italia, în ceea ce privește persoanele și bunurile lor, pe acelaș picior și în acelaș mod, precum sunt, sau vor putea să fie, tractați în viitor cetățenii țerei.

„Italienii, în mod reciproc, fără nici o distincțiune, vor fi primiți și tractați în România, în ceea ce privește persoanele și bunurile lor, pe acelaș picior și în acelaș mod precum sunt sau vor putea să fie tractați în viitor cetățenii țarei.

„Prin urmare, cetățenii fie-cărui din cele două State ca și familiile lor, dacă se vor conforma cu legile țarei, vor putea, liberi, să călătorească, să pătorească și să se stabilească în ori-ce parte a teritoriului, fără ca, în ceea ce privește pașpoartele și permisele de petrecere și autorisațiunea de a-și exercita profesiunea, să fie supuși la nici o taxă, sarcină sau condițiune altele, de cât acelea la cari sunt supuși și cetățenii țerei.

„Principiul egalității de tractare pentru cetățenii celor două țeri fiind recunoscut, pentru tot ceea ce privește exercițiul comerțului și a industriei, în articolul 14 al convențiunii de comerț și de navigațiune din 23 Martie 1878, este convenit, că Românii în Italia și Italienii în România, vor putea să facă comerț fie cu ridicata, fie în detaliu, să exercite ori-ce profesiune sau industrie, să ia cu chirie și să ocupe casele, magazinele, prăvăliile, stabilimentele cari le vor fi necesare, să efectueze transporturi de mărfuri și de bani și se primească consemnațiuni fie, din intru, fie, din țeri străine, fără ca, pentru toate sau pentru unele din aceste operațiuni, să fie supuși la obligațiuni sau la sarcini mai mari și mai oneroase de cât acelea la cari sunt sau vor putea să fie supuși naționali, afară de precauțiunile de poliție care se întrebuintază în privința supușilor națiunilor celor mai favorisate.....“

poteza mitropoliei catolice din București, nici a fost în intențiunea părților contractante. În această privință aș mai putea cita mărturia ministrului nostru de externe de atunci, d. Vasile Boerescu, din preună și pe cea a contelui Tornielli-Bruzati de Vergano, trimesul esttraordinariu și ministru plenipotențiaru a Regelui Italiei, pe lângă Regele nostru.

Deci, fie în liniște Sântul Sinod, n'are a se se teme de vr'un tratat internațional c'ar exista în această privință, între noi și Italia. Și'n tot cazul, promit noului Sinod—căci actualul Sinod, după mine, este cu desăvârșire compromis în ochii țerei—că la caz când cestiunea s'ar pune pe terenul internațional, voi trata ex professo cestiunea, cerând din toate puterile mele a nu se recunoaște mitropoliei catolice dreptul de persoană juridică, drept pe care până'n present nu'l are chiar Biserica noastră, adecă însăși Biserica religiunei dominante a Statului Român. Cât pentru calificarea dată Mitropolitului Catolic de mitropolit al Bucureștilor, teama de o asemenea calificare mi se pare o adevărată puerilitate. Ca Papa se confere denumiri de asemenea natură în țară la noi, fără de voea noastră, aceasta s'ar asemana titlurilor de nobleță, de principii, grafi, lorzi, marchizi ce unii și le dau, când călătoresc prin țeri străine, sau cu diplomele de nobleță ce capetele seci și le cumpără din străinătate, crezind că prin un asemenea titlu își ridică neamul și ies din rândurile oamenilor de condițiune proastă!!....

Incă un cuvânt la adresa memoriului. Recunosc, și le constat spre gloria țerei mele, întinsele cunoștinți teologice ale Savantului Prelat de

Roman. Dar canonica mea critică care me-a dat, cel puțin, o muncă de trei sute oare de studiu, m'a întărit într'o convingere, pe care nu pot se n'o comunic cetitorelui, creștin ortodox de răsărit. Actualul Sinod, în reorganizarea pe care o reclamă să se facă în Biserica noastră, cu toate că tratează Biserica catolică în Biserică cosmopolită, totuși, nu știu cum se face, mult se lasă a fi inspirat de la această Biserică. Așa, faimoasa formulă a contelui de Cavur „*Biserica liberă în Stat liber*,” formulă pe baza căria Minghetti, unul dintre eminenții bărbați politici italieni, s'a încercat a clădi un sistem de perfectă armonie între Biserica Catholică și Regatul Italiei, ca Stat liber și independent; așa zic, faimoasa această formulă, mult, se vede, a fost agitat crierul de ortodox răsăritean a teofiliei sale Episcopului de Roman. Memoriul Savantului Prelat cu toate că, după cum am zis, în simțimintele sale de patriot român, combatte cu vehemență Catholicismul, dacă priceperea, bine înțeles, nu mă'nșală, mult pare inspirat din opera d-lui Minghetti, distinsul om de Stat italian. Eminentele acest scriitoriu în studiile sale asupra afacerilor religioase, recunoaște Bisericii catolice liberul drept de a se organiza după cum ea crede și înțelege; că odată ce Biserica va fi astfel organizată, ea va putea trăi din donațiunile și legatele ce le va obține nu ea, Biserica, ca abstracțiune și ca substantiv imaginariu, ci stabilimentele publice, ce sunt organile și instrumentele ei, precum mănăstirile, bisericile, seminariile, episcopiile, colectivitățile religioase; în alte vorbe, stabilimentele aceste vor primi donațiunile și legatele; prin urmare, ele vor avea și dreptul

de a posedea, de a fi proprietari, de a contracta obligațiuni, de a administra, etc.

Nu mai puțin îmi pare că teofilia sa Episcopul de Roman s'a inspirat și din opera „asupra bunurilor eclesiastice“ publicată de sanctitatea sa, monseniorul Affre, arhiepiscopul din Paris. Observ numai că limbajul acestui arhiepiscop, dacă nu altă ceva, cel puțin are meritul clarității și a francheții: Biserica—zice înaltul Prelat parisian—este o societate divină, întemeiată de Isus Christos; neputincioasă, așa dar, este legea umană de a face ceva asupra unui lucru ce este divin; căci, D-zeu n'a dat legistorelui pământean puterea nici de a reforma opera sa, nici de a o face în altă manieră, după gusturile sale schimbătoare. Teoria juridică a Bisericii Catolice o rezumă arhiepiscopul Affre în două cuvinte: Dacă ființa morală numită Biserica are dreptul de a exista ca societate spirituală, viderat este că ea este și capabilă de a posedea. Sub raportul legal, Biserica nu poate „să fie frustrată de dreptul de a dobândi.“ Și fiind că nu Biserica este ființa aceea morală care posedea în corpore, prin forța lucrurilor va urma ca stabilimentele care îi sunt ei necesarii, cum spre exemplu, seminariile, parohiile, episcopiile, monastirile: toate aceste stabilimente vor avea capacitatea necesară de a posedea și a fi proprietari, capacitate pe care legea nu poate să li-o refuze. Căci, cum legea—se exclamă teologul parisian—ar putea ea să reformeze opera lui D-zeu?

Cum vede lectorele, pretențiunea, în domeniul catolic, este clar formulată, și puternic sprijinită pe Christos chiar. Pe când păstorii sufletești ai Bisericii catolice vin pe față deși afirmă

dreptul că Biserica *ipso jure divino* este o persoană juridică care nici poate peri vre-odată, căci este fondată de Isus Christos chiar, savantul Prelat de la Roman, tocmai în momentul când critică Catolicismul și tratează Biserica catolică de cosmopolită, fără de nici o naționalitate, tocmai în acel moment să vină a pretinde identic acelaș lucru... deșanțată coincidență mi s'a părut!... Cuvântul, o știu, lipsește... *formula lui Cavour, teoria Minghetti, doctrina Affre*, nici le-au văzut, nici le-au consultat memoriul... dar totuși ideea există!... Fie'mi, deci, permis de a observa că: într'o ces-tiune pur spirituală, memoriul este spiritual, aut-torele și mai spiritual, iar ceilalți păstori sufle-tești din Sântul Sinod și mai fini și mai spirituali diplomați!...

În adevăr, ilustrul autore a memoriului, după ce apasă condeiul spre a demonstra sărăcia în care să găsește Biserica noastră națională, și după ce propune niște îmbunătățiri, pe care socot inutil de a le mai analiza și judeca, apoi vine de cere să se formeze o casă a parte, o „*Visteriă a Clerului*“ sub administrațiunea Sinodului, carele, — zice memoriul — în înțelegere cu ministrul Cul-telor să formeze budgetul Bisericesc... că până la formarea capitalului bisericesc din rezervele și e-conomiile de peste an, țara se dee pe fie-care an la casa clerului patru milioane lei... (V. pag. 106 din memoriu).

Analizată de-aproape această propunere, cu toate că memoriul se ferește de a întrebuița es-presiunile pe care Biserica catolică le întrebui-nțază, nu este mai puțin adevărat că Sinodul um-blă — bine înțeles în mod numai spiritual — ca să

creeze în Statul Român un dualism „*Stat-Sinod*“, care dualism cu vremea să ne ducă tocmai la sistemul Papal. Cerirea ca Biserica română să fie declarată persoană juridică, nu e făcută în alt scop decât spre a posede avere în România.... și a o întrebuința—aiice mă servesc cu chiar termirii memoriului—„pentru scopuri morale, pentru cultura și desvoltarea sa, și a poporului“.

O inocentă reflexiune mai întâiu.

Cultura și desvoltarea poporului cred că n'au trebuință de formarea acestui capital ortodocs rășăritean. Prin urmare, rog respectuos pe Sântul Sinod se scoată pe poporul mirean din Tezaurul clerului, proectat de economistul Prelat de la Roman.

Propunerea aceasta de „fisc eclesiastic“ nu este o invențiune nouă. În această propunere vîd re'nviată Pravila din 1835 pentru organizația Ocărmuirii averilor mănăstirești din Moldova, bineînțeles re'nviată această Pravilă și prezentată țerei într'o îmbrăcăminte modernă și constituțională. În loc de „o casă chentrală“ statornicită la Mitropolie, vom avea o casă centrală statornicită la domiciliul Sântului Sinod, carele, spre atare scop, va fi declarat de persoană juridică.. Memoriul când cere „*imperios*“ să se declare Biserica română de persoană juridică, înțelege prin cuvîntul „*Biserică*“ pe chiar Sântul Sinod. Căci, de nu mă'nșel, Bisericile sunt și astăzi, la noi, proprietare, legile noastre recunoscându-le dreptul de a posede, contracta și administra sub controlul Primăriei... Mărturisesc, spre rușinea mea, din memoriu n'am prea înțeles cine anume să fie declarat persoană juridică!... Dar se mă opresc... căci, ideea de persoană juridică, de și „*imperios*“

cerută, este totuși, enunțată prin fraze eliptice. Am relevat-o, numai pentru ca se am fericita ocaziune de a putea spune înalților dregători Bisericești, că mirenii în afacerile bănești au un principiu necontestat, și anume, următorul: Ca se faci o plată valabilă, trebuie mai întâiu se știi în mâna cui să o faci.—Memoriul cere de la țară, persoană juridică, patru milioane. Țara, persoană juridică, ne-știind cine anume represintă pe persoana juridică numită „*Biserica Română*“, adecă în ce mână se efectueze plata, nevoită va fi ca se consemneze soma de patru milioane tot în budgetul general al Statului, de cheltueli și venituri... De ce Sântul Sinod umblă să ne 'ncurce contabilitatea generală a Statului, și se mai oblighe, apoi și pe Curtea noastră de Conturi când ea va fi chemată a cerceta legalitatea unei cheltueli, să și bată capul ca se discopere sensul adeverat al unui canon din al VI Sinod ecumenic prin care Sântii-Părinți, ii singuri, si-au conferit dreptul „de a lega și dislega“!?... In cele bănești, nu merge ca în cele spirituale, și „dacă păstoreasca ege-monie atrage după sine și datoria a intoarce pe oaea cea rătăcită și de șarpe rănită a o tămădui“, în cele bănești, după dreptul nostru Constituțional, această ege-monie n'are absolut nici o supremație!...

Savantul Prelat de la Roman ne afirmă că ideile din memoriul seu, esprimă simțimintele „*religioase*“ și „*naționale*“ a le întregului Sinod. Cere, în consecință, a se discuta, a se amenda, așa încât aceste simțiminte eclesiastico-naționale se devină o profesiune de credință, o programă a Bisericii noastre naționale, după care să se conducă pe viitorime activitatea și zelul pas-

toral al archi-păstorilor și păstorilor spirituali ai României. Mai cere, apoi, ca această programă a Sinodului român să se comunice și guvernului țerei spre a cunoaște și el nevoile Bisericii naționale.

Biserică națională.... Sinod român.... păstori spirituali ai României Ortodoxe... Iată, în adevăr, titluri și expresiuni mărețe, dar care titluri și expresiuni, din nenorocire în gura Sinodului actual nu sunt și nu vor fi decât *verba et voces!*... În fine, teofilul-autore care personifică în sine toată știința teologică și toată direcțiunea spirituală din Sântul Sinod, ca se calmeze nervile iritate ale primului Arhi-păstoriu al țerei, ale Mitropolitului Primat carele, — după mărturisirea din memoriu cel din tăiu s'a mișcat la alarma dată de jurnale despre pericolul ce amenință ortodoxia noastră din partea Romei Catolice-papiste *), — în fine, savantul autore așezându-se pe Tronul seu de „Cezar sufletesc“ cere să se comunice și „Cezarului trupesc“ adevă puterei esecutive, programul Sinodului român spre a cunoaște și ea nevoile Bisericii naționale!

Luăți bine aminte, ortodoxi Răsăriteni! actualul nostru Sinod să și crede deja așa de infailibil și așa de sus radicat în văzduh, încât programul seu, odată votat de acest spiritual-înalt corp, va fi ultimul cuvânt, guvernul ne având altă datorie decât numai pe acea de a'l esecuta!.... „*Biserică liberă în Stat liber...*“ mare blestăm și-a mai făcut Căpur cu formula sa: doue autorități Suverane, față în față: una, *Biserica....* și alta,

*) V. Preambulul memoriului episcopal.

Statul.... Prima, apucă în mâinile sale, *sufletul*; cea de-a de-a doua, *trupul omului!....*

Aș dori se știu, înalți Prelați, Guvernul priimind programul Sinodului, ce să facă cu dănsul?... Negreșit—aveți se mi răspundeți—se meargă cu el în mână în sinul Representațiunei Naționale, și plecat să se roage, zicând: „Păstorii noștri sufletești din Sântul Sinod me-au comunicat programul Bisericei Naționale. Representațiunea națională n'are ce discuta, ne-fiind în drept a se amesteca în cele sfinte, din moment ce Sinodul a vorbit!... Sinod, ce este nu numai cea mai înaltă autoritate, dar represintă și pe Biserica noastră Națională!.... Votați mi, deci, de urgență banii ce înalta autoritate bisericească mi'i reclamă, pentru ca la moment se'i duc în casa clerului!....“

Nimic mai clar, nimic mai simplu!...

Dar pentru D-zeu! De ce ve mișcați, așa de des, buzele, rostind ne'ncetat cuvintele *Biserică Națională*?.... Mereu ve auz vorbind despre o Biserică Națională pe care pretindeți că o personificați și o reprezentați!

Ei bine! Inalți Prelați și prea Sfinți Părinți, ceasul a sosit să ne esplicăm odată și'n această privință:

Actualul Sinod este o adunare aristocratică, destrugătoare simțimentului religios din popor, contrariă simțimentelor democratice ale Pactului fundamental, adecă contrariă Pidalionului nostru lumesc, ce este, însuși o recunoașteți, mai presus de Pidalionul bisericesc a Sântului Sinod.

Nu ve puteți întitula Sinod Național și nici ve puteți mândri c'aveți misiunea de a lupta pentru o Biserică Națională. Și iată pentru ce:

Cine zice Biserică Națională, implicitamente zice că Biserica personifică voința supremă a națiunii.... Cum dar, Sinod Național poate a se 'ntitula o adunare de doi mitropoliți, de câți-va episcopi și de vr'o doi, trei arhierei?...

Biserica Națională trebuie să iasă din chiar măruntaele cele mai intime ale națiunii!.... Și națiunea ce este și ce poate fi alta decât complexul tuturor familiilor?.... Monahul este el eșit din măruntaele națiunii?.... Știe, și canonic vorbind, poate el ști ce este, dragostea de tată, dragostea de mamă, dragostea de fiu, dragostea de soț, de soție, de frate, de soră.... de țară într'un cuvânt?.... Cum? nu s'a lepadat monahul de toate aceste naturale și sacre legăminte acărora lanț conservă, perpetuă și face ca o națiune să fie tare și puternică?.... A! In archi-păstoreasca voastră înțelepciune ați prevăzut obiecțiunea! Și convinși că instituțiunea monahală, că despotismul ei, nu mai corespunde cu credința poporului, nu uitați de a face prin memoriu o propunere „*de urgentă îndreptare și punere pe cale morală a monastirilor*,” adică, asvărliți, după mine, niște fraze goale; căci, dacă este se respectați canoanele, apoi atuncea ve declar că sunteți în neputință după canoanele Ecumenice să schimbați destinațiunea atât a monahului cât și a monastirei!.... Dar pentru ce se mai anticipez asupra vieții monahale, când acesta va fi un punct pe care'l voi trata în capitolul III, când mă voi ocupa de căsătorie din punctul de vedere a religiunii noastre.

A radica la rangul de persoană juridică actuala instituțiune Sinodală, și a da în mâna a 12 sau 15 arhierei puterea absolută de a decide de

a lega și dislega, fără ca națiunea, preotul de mir și laicul devotat studiilor filosofico-religioase, să poată participa într'o asemenea adunare, *) a da pâinea și cuțitul în mâna a niște oameni care după canoanele ecumenice sunt priviți ca niște „*morți politicește*“, desfăcuți de ori-ce afecțiune și de ori ce legământ de pe acest pământ, ar fi un act de adiverată alienațiune mentală! ar fi a face din sermanii preoți de mir, care trăesc „*în nație și pentru nație*“, căci au femei legitime, copii, frați, surori, o familie într'un cuvânt, baza societăței, ar fi, o repet, a face din preoții de mir care trag la jug din preună și alătura cu noi cetățenii, niște adeverați iloți!....

De ce n'ați propus prin memoriu, întrarea clerului de mir în Sinod?... Și pentru ce se mai fac această întrebare când dovedit este că despotismul monahal asupra clerului mirean nu dătează de astăzi, ci de secole!

Lasa-vom noi, societate laică, a se perpetua lupta această seculară, degenerată astăzi într'o ură înverșunată, într'un adevărat scandal social?... Lasa-vom noi, Stat suveran, ca acei tocmai căroro li incumbă datoria de a se 'ngriji de sufletele noastre propoveduind dragostea evanghelică și principiile Christianismului adevărat, să ne prezinte intristătorul și uriciosul spectacol în care îi privim stând cu cuțitele scoase intocmai ca și Sfinții Părinți din nu'mi mai aduc aminte din care anume Sinod Ecumenic?... Dar! perpetuarea unei asemenea priveliști imorale ar fi în adevăr surparea desăvârșită a simțământului religios!... Dar!

*) Inessact este a susține că canoanele se opun la o așa compunere Sinodală.

a mai tolerá, un minut macar, o asemenea situațiune, ar fi ca și cum Suveranitatea Națională, n'ar avea conștiința despre adeveratul și realul pericol ce amenință societatea: Iată, iată, Inalți Prelați, unde și în spre ce, trebuia ca înțelepciunea voastră să fi fost îndreptată!...

Cât pentru Papism, n'am ce alta se vă zic, decât se vă întreb: cum v'au putut trece prin minte că noi am putea priimi vre-odată despotismul și suprematia Scaunului-Papal pe care istoria ni'l arată mánjit până și de sânge!... Toxinul, deci, pe care l'ați făcut se resune în toată țara, și cu care, recunosc, ați inspăimântat pe acei numai care nu si-au dat ostineală de a studia și de a esamina ce este, și în ce discredit a picat în societatea modernă Catholicismul Papal, dați-mi voe de a v'o spune franc, c'ați voit să faceți să ne fugă ochii după o fantomă, în loc ca dênșii se fie deschiși și pironiți, la uraganul cumplit de desbinare dintre chiar acei ce să zic diadohii moștenirii Apostolilor, uragan care, de nu'l va conjura Representațiunea Națională, suprema și exclusiva judecătoare a intereselor sociale, nesmintit va pus-tia cetatea lui D-zeu!...

Și cum?... Adivărat oare se fie că v'ați ridicat cu toții în picioare spre a fi strajă Bisericei noastre?... Cum?... Adivărat oare se fie că comba-teți Papismul?... Dar atuncea de ce vă place a calca pe urmele lui, adoptând până și espresiunile Capului Catholicismului?... Credeți c'aveți se faceți pe nație a crede că știți învărți canoanele și Teologia pe degete, din minut ce, cu o pompă bizantină, veți adresa circulări, pe care le veți boteza „*enciclice*,” espresiune papală pe care nu numai

nenorociții preoți de mir și acei de prin sate, pentru care prin memoriu exprimați o creștinească milă, dar chiar și unii dintre protoierii cei frumos decorați, nici până astăzi nu le-au putut pătrunde adâncimea noimelor!!...

Voiți o Biserică Națională?.... Voiți o autoritate cari juridicamente să personifice Biserica națională?.... De ce n'ați cerut atuncea ca și națiunea să participe în această autoritate?.... Iată propunerea prin care memoriul trebuia se debute, dacă în adiver doriți rădicarea și înflorirea Bisericii române!....

O dată această propunere realizată, o dată națiunea având reprezentanții sei naturali în Sinod, îmbunătățirile după care suspinați, ar veni de la sine; căci, națiunea recunoscătoare n'ar putea lasa în sărăcie cetatea cea Sântă, Biserica sa națională, nici a fi lipsiți, de cele necesare ale vieței, ministrii și servitorii lui D-zeu celui adiverat, D-zeu pe care'l descoperim și'l cunoaștem mai întăiu în sinul familiilor, odată cu cuvântul mamă și tată.... D-zeu, căruea încă de la sinul mumelor noastre, fără se mai fi așteptat enciclicele Sinodale, ne-am deprins a ne'nchina „*In numele Tatălui, a Fiului și al Sfântului Duh!*“

Așa și numai așa Biserica română va trăi „*în nație și pentru nație*“ sdrobind prin chiar numai această simplă și națională combinare Sinodală, tentativa papală de a'și lăți și îmbogăți staulul Catolicesc.

Și acum, Inalți Prelați, când vi le-am spus aceste ca mirean, fie'mi permis să sfârșesc canonică această critică tot în calitatea cu care am început.

Cuteza-voiu, așa dar, a ve cere iarăși spirituala voastră bine-cuvântare ca se'mi lepăd din nou haina de mirean cu care, după cum ați văzut, am putut urmări pe Mitropolitul Catolic până la domiciliul Scaunului Papal din clasică și antică Capitală a Lumei Romane, se'mi reieu pentru a doua oară îmbrăcămintea de Anagnost; căci așa travestit, și în calitatea mea de vechiu cleric, pot numai se mă 'nvrednicesc a mă alăturá pe lângă Ilie Miniát, ilustrul episcop al Cernicái și Calavritei, *) și să mă înaintez din preună cu elocintele acest înalt dregătoriu spiritual, până în lăuntrul Bisericeii, la Sântul Altariu, și de aice, din lăuntrul Altarului, după ce voiu constata din preună cu memoriul episcopal că creștinul adevărat al primitivei ortodoxii nu se mai poate găsi, se completez și lacuna din programul Sinodal constatând cu „o creștinească“ reciprocitate, că cu mai multă greutate se pot recunoaște astăzi păstorii sufletești al ortodocsiei strămoșești!... Așa, și numai așa, cu toții, Oi și Păstori, ne vom vindeca, pe de-oparte de mândria să ne credem unii mai buni și mai sfinți de cât alții, iar pe de alta din lăuntrul Altarului Dumnezeuesc, admirând iubirea de adevăr a marelui orator și ilustru episcop din Cernica și Calavrita, întreaga societate laică se aibă sufleteasca bucurie de a videá pe suveranii în spiritualism mitropoliți, pe iubitorii de adevăr episcopi, pe smeriții rugătorii cătră D-zeu arhieriei, căși completează singuri lacuna din programul Sinodului, prin reproducerea adevărurilor elocintelui orator și ilustru episcop Ilie Miniát, carele,

*) V. la pag. 141 în notă, biografia sa, și la pag. 143—147 elocinta sa predică.

cu faclia evangheliceştii propoveduiri în mână aprinsă, de la înălţimea Amvonului Bisericeii creştine ortodoxe de Răsărit, se exclamă zicând:

.....

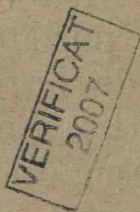
„Deci, vin la Biserică până în lăuntru, la Sântul Altariu!... Aice am nădădui se găsec pe creştinul ce'l caut, între atâtea arhieriei, preoţi, între atâtea monahi, şi ierei, carii sunt neamul cel sfânt, preoţia cea împărătească, diadohii apostolilor, însufleţitele icoane ale lui Christos!.... am nădejde se găsec pe creştinul, şi mai vertos pe un sfânt, pe un sihastru, pe un Ioan Christostom, un dascal, un făcătoriu de minuni, sau un mare luminător al Bisericeii.... caut, cerc, iau sama, dar amar mie! Ce vëz?.... Ce vëz?... Aice vëd oameni cu mândrie, ca nişte purtători de lumină draci, în iubire de argint jidovi, în cele trupeşti epicuri, în neînvătătură dobitoace, la viclesug draci, nu găsec nici sfânt, nici sihastru, nici făcători de minuni, nici dascal, nu găsec, în fine, pe creştinul care'l caut!... Dar, o ! sfinţi părinţi, iubiţi fraţi! Schima aceasta îngerească care purtăm, hainele aceste lungi care ne acopër, ce sunt?.... Sunt ele nişte îmbrăcăminte fariseeşti, cu făţarie ca se amăgim pe

oameni?... Inchipuirea această Dum-
nezească a Preoției care o avem, ce
este?... Ține ea locul unei neguțitorii
ca se câștigăm bani?... Dar aceste pre-
curate Taine care purtăm, ce sunt?...
Au nu le știm?... Au nu le credem?...
O! rușine mare a credinței, o! și mai
mare osîndă a creștinilor!!....

“

.....

FINELE PĂRTEI I-a.

ICAT

E R A T A.

<u>La pagina</u>	<u>rëndul</u>	<u>în loc de:</u>	<u>să se cetească:</u>
112	4	din cap un	din cap ca un
122	29	iar mai samă tu	iar mai cu samă tu
136	1	rechisotoriu	rechisotoriu
"	"	necrednicioase	necredincioase
157	7	imposil	imposibil
179	6	apusene	răsăritene

